00042667

HH·F 36

42667

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY.
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018

00042667

D. ERASMI
[R]OTERODAMI
[O]PVS DE CONSCRI-
[B]ENDIS EPISTOLIS, EX PO-

strema auctoris recognitione emendatius e-
ditum. Cum annotationibus margina-
libus, quæ partim artificium, par-
tim auctorum locos explicant.

Additus est copiosus rerum index.

Habet & musca splenem.

ἔνεστι κἀν μύρμηκι χολή.

ἔχει κ' ἡ μυῖα σπλῆν.

Et formicæ sua bilis inest.

ANTVERPIAE,

Ex off. Ioannis Loei. Anno 1564.

42667

ERASMVS ROTERODAMVS NICOLAO Beraldo S. D.

Posteaquam Holonius ille desierat esse apud superos, eruditissime Beralde, non putabam mihi quenquā alium metuēdum, qui nænias, quas iuuenis, vel exercendi stili gratia, vel obsequundans amicorum affectibus scripsissem, in vulgus ederet, in quiduis potius, quàm in hoc na[illegible]t ecce de repente apud Britannos exortus est alter H[illegible]ius, qui librum de componendis epistolis excudit, quem annis ab hinc ferme triginta Lutetiæ scribere cœperam, cuidam amico parum syncero, cui [illegible]mili munere gratificari volebam, videlicet vt haberent similes labra lactucas. Lectioni simul & compositioni, non plus temporis tributum est, quàm dies viginti. Atque adeo non erat tum animus hoc opus absoluere, vt archetypum illi tradiderim auferendum (nam adornabat longinquam profectionem) nullo antigrapho apud me seruato. Aliquanto pòst, amici quidam, qui, nescio quo casu, nacti nugas eas descripserant, precibus adegerunt me, vt operis rudimentum absoluerem. Erat enim non solum rude, verumetiam truncum ac mutilum. Receperam in manus, sed cum ne retractanti quidem arrideret, in totum abieci, nequaquam fore suspicans quenquam tam effrontem, qui me viuo & reclamante schedas meas euulgaret. Verum (vt video) nihil iā pudet typographos, posteaquam experiuntur nihil auidius rapi, quàm nugacissimas quasq; nænias, neglectis interim priscis ac probatis auctoribꝰ, perfricta fronte sequuntur illud è satyras

Lucri bonus est odor ex re. Qualibet.

Proinde nos tametsi sic essemus affecti, vt nunquam ante h[illegible]c æquè senserimus, quomodo fuerit animatus Flaccus, cum [illegible]beret carmen illud.

Vt [illegible] longa qu[illegible], &c.

Nam agnoscis [illegible] tamen [illegible] positis operis sacratiori

Holonius Leodiensis typogr. qui Erasmi colloquia primus formulis excudit.

bus,quæ vt magis decent hanc ætatem,ita magis iuuabit
hunc animum: dies aliquot in recognoſcendis quæ iam
exierant, perdidimus, neſcio quanta iactura ſtudiorum
grauiorum,certè maximo meo tædio. Quod ne mihi ſæ-
pius accidat,etiam atque etiam te rogo mi Beralde,effi-
ce quouis pacto,vt iuuenis iſte nimiũ(vt apparet)amans
mei,librum,quẽ(vti ſcribis) à callido venditore magno
emit, aut aboleat, aut certe tibi tradat ad me tranſmit-
tendum, quo mihi liberum ſit de eo ſtatuere. Typogra-
phis quid imprecer, niſi mentem meliorem ipſis dari?
Cæterum iuuentutem ſtudiorum cultricem, libens ad-
monuerim,vt in hiſce nugis quam minimum operæ per
dat. Video,diſcrutiorq́ue animo, bellum hoc inter Ger-
manos & Gallos, indies magis ac magis inc[illegible]e.
Quanta totius rei Chriſtianæ calamitas,duos [illegible]ſsi
mos orbis monarchas,ſic feralibus diſsidiis in[illegible]e con
flictari? tolerabilius eſſet malum,ſi res eorum quorũ in-
tereſt,monomachiis finiretur. Sed quid commeruere ci-
ues & agricolæ,qui ſpoliantur fortunis,exiguntur ſedi-
bus,trahuntur captiui,trucidantur ac laniantur? O fer-
reos principum animos, ſi hæc perpendunt,ac ferunt: ô
craſſos,ſi non intelligunt: ſupinos,ſi non expẽdunt. Erat
nonnulla ſpes in hoc nouo pontifice, primum theologo
deinde ſpectatæ à primis annis integritatis. Verũ haud
ſcio quo pacto fit,vt Pontificũ autoritas longe plus va-
leat ad excitandũ inter principes bellũ,quàm ad compo
nendum. Sed hi tumultus non dirimunt Muſarum fœde
ra, nec hæc commercia nobis intercipere poſſunt bello-
rum Reges. Non conuenit Cæſarianis & Gallis, ſed pul-
chre conuenit honeſtiſsimorum ſtudiorum ſodalibus.

Quare valebis vir humaniſsime, ſimulq́ue cum
dabitur opportunitas,Budæum, Deloinum
Brixium,ac reliquos amicos meos meo
nomine ſalutabis diligenter. Baſi-
leæ,octauo calendas Iunias.
Anno à Chriſto nato.
M. D. XXII.

DESIDE. ERAS-
MVS ROTERODA-
mus, De ratione conscri-
bendi epistolas.

QVIS EPISTOLAE CHARACTER.

QVI in epistolis vnum aliquẽ characterem vel requirunt, vel præscribunt: id quod ab eruditioribus etiam quibusdam video factũ: ij mihi nimirum de re tam multiplici, propeq; in infinitum varia nimis angustè atq; arcte videntur agere. Neq; sanè ita multo minus absurde facere eos existimo, quàm si sutor omni pedi ad eandem formam crepidam velit consuere: aut si pictor quoduis animal iisdem lineamentis, iisdemq; coloribus conetur effingere: aut sarcinator consimilem vestẽ pumilioni ac giganti tribuere studeat. Negant epistolã ferendam esse: nisi quæ intra exilem dicẽdi figuram sese contineat, nisi quæ illaborata dissolutaq; fluat, & omnibus contentionis neruis careat: nisi quæ vulgò mutuatis verbis contexta: nisi deniq; quæ breuitate ipsa epistolæ nomen mereatur, poti' qu[illegible] volumini. Hãc formam si quis suo quodã instituto [illegible] maluit, vt sæpenumero pro ingenio [illegible], aliud scribendi genus alij [illegible] n hoc equidem [illegible] Sit enim per me [illegible] eam nobis ità [illegible] præ-

De ijs qui in vnã requiram epistolam cõstringunt.

Simplicem epistolę tenorem nõ semp probandum.

præſcribit, vt vel ſolam vel optimã habeſi velit, cũ argumentorũ ſpecies nõ minus ſint innumerabiles, q̃ mundi illi Democritici: & nullũ ferè argumenti genus non recipiat epiſtola: & nuſq̃ oporteat orationis habitũ cum argumẽti genere diſsidere: qui quæſo poteſt vnã infinitæ rerum varietati, ſimplex ſermonis character accõmodari? Quem quidẽ, vt vel maxime alioqui per ſe optimũ deligas, fieri tamẽ non poteſt, vt idẽ vbique optimus eſſe videatur. Ego tum vnam quanq; orationis figurã optimam exiſtimo, cũ maxime in loco adhibetur: tũ peſsimã, quoties iuxta priſcum Græcorũ adagionẽ, τὸ ἐν φακῇ μύρον, hoc eſt: in lente vnguẽtum admiſcuerimus. Atq; hæc quidem eruditis abunde ſatis in ſummã dicta fuerint. Cæterũ literatoribus iſtis quibuſdã triuialibus, vt multo indoctiorib. ita non paulò magis importunis, pinguiore, quod aiunt, Minerua, & per partes ſatisfaciẽdum eſt. Quibus etiã ſi, vt ſolẽt eſſe pertinaces, fieri ſatis nõ poterit, tamen eos coargui vel puerorũ intereſt, ne horũ auctoritate decepti, ea rudibus annis diſcant atq; imbibãt, quæ grãdes iam dediſcere, aut pudeat, aut nolint, & vt maxime velint, nõ poſsint. Atqui hoc indoctũ doctorum genus, & illiterata literatorũ turba, literarijs in ludis hodie præcipue regnat, & tanquam in ſua tyrannide Phalariſmum quẽdam exercet. Illic mihi blatero quiſpiam arrepta cẽſoria virgula, Solonis leges dictabit, clamabitq; delendã eſſe epiſtolam, quæ non intra duodecim verſiculos conſti-

constituerit: hanc enim epistolari modo præfixã esse meã. Obliteremus igitur hoc censore plerasque Platonis, Ciceronis, Plinij, Senecæ, diui Hieronymi epistolas ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδώσας, & cõtempis istorũ limitibus, in iustum vsque volumen porrectas. Quid si argumentũ varium & amplũ obiectum erit, tu nihilo min' me cohibebis, & circulũ istum tuũ magicum egredi vetabis? Agesilaus haud quaquã probum cerdonẽ sibi videri dicebat, qui paruo pedi magnũ induceret calceũ: at quanto molestior, qui magnũ pedẽ arctiore calceo stringit, torquetq;. Recte Fabius scribit, absurdũ fore, si quis Herculis personã & cothurnos infanti tribuat, verũ multo videtur absurdius, si infantis fasciolas calceolosq; herculi conetis accommodare. Neq; pauło grauiꝰ est, tũ flagitium tũ etiam periculũ in re copiosa cõtrahi, quã in re non ampla copiosiorem fieri; propterea, ꝙ superuacua fortasse cũ tædio leguntur, certè necessaria non nisi magno vtriusq; dispendio prætereuntur. Porrò si omnino propositũ est, deli[illegible] tis quorundã ingenijs cõsulere, quib. oĩs epi[illegible] la longa est, nihil esse scribẽdum præcipiam[illegible] Neq; rursus hæc dixerim, ꝙ eos probem [illegible] [illegible] vocu[illegible] [illegible] , epis[illegible] [illegible] qui [illegible] re ne[illegible] [illegible] ẽdi [illegible] ã p[illegible] [illegible] n infantia lo [illegible] t puc[illegible] [illegible] illustri [illegible] i sua[illegible]

Hoc est, vltra septa trãsilientes.

Lib. cap. II.

stantiam Laconismi nomine prætexūt, cum interim nec ipsa breuitatis ac copię vocabula, qd sibi velint, intelligant, cum vnius atq; eiusdem artificis sit vtrunq;. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, eum demum optime verū dicere posse colligit, qui sit idem artifex mentiēdi optimus: ita nemo breuitatis noīe recte laudabitur qui non idem quā copiosissime scribere possit. Nam quid tandem breuitatem præstare? Nēpe maximā rerū vim, quo ad fieri potest, in pauca cōferre: nō pauca scribere, qd alioqui vel indoctissimus quisq;, desidiosissimusq; facillimè possit. Oēm igitur ad copiose dicendū supellectilem in aīo præparaтis oportet, si Laconismi, hoc est, breuiloquentię laudē auferre voles. Ea aūt pro argumēti oblati modo, vtq; sese dabit otiū vel scribēti, vel lecturo, ita vtemur: modo rei satis fiat. Neq; interim illa epistola non breuis videbitur, in qua præter argumenti dispendiū nihil adimere queas: quę sic est scripta, vt iterum atq; iterū relecta, tamē non satiat: cū tua interim, vel intra duodecim versiculos cōsistēs, adeo breuis nō sit, vt Iliade longior videatur: Quandoquidē in hac, etsi longissima, nullus ex tot versuū milibus redundat, cū ex tuis illis vndecim versiculis, sex possint resecari: atq; ita sane resecari, vt reliqui quoq; ob sermonis ineptiā, immēsę prolixitatis nauseā faciant. Quare si quē in scribēdis literis impendio delectat hic Laconismus, per me quidē licebit, si rei otijq; modo, nō chartarum spa-

In Hip. minore.

Breuiter dicere.

rũ ſpatijs,ac verſiculorũ numero breuitatẽ me tiatur. Nec ita ſcribat paucißima, vt ex ijs ipſis ſuperſint quędã,ſed vt velut è diuite rerũ aceruo optima queq; decerpta fuiſſe appareat: meminiſſe tamẽ debemus,nonnihil intereſſe inter volumen & epiſtolam,propterea quod hęc ad tẽporis,rerum, perſonarumq́; præſentẽ rationem,quantum licet,eſt accommodãda. Volumen quoniam omnib' ſcribitur,ita temperandum eſt,vt optimis atq; doctißimis placeat. Epiſtola. Volumen.

DE ILLABORATA EPISTOLA.

SVnt qui non ferant epiſtolam niſi inelaboratam: & hac de cauſa figuratã eſſe nolint: ne ſi quid in ea phaleratũ fuciúe appareat, lucernam olêre dicatur. At ego citius ferã epiſtolam,quæ lucernã oleat,quàm quę temetũ: quę mirothecia,quàm quę hyrcũ. Quis porro tam iniquus cenſor , qui non eas veterum epiſtolas optimas iudicet,quę ſint omni cura,arteq́; elaboratæ? Quid vnquã exquiſitius, accuratiusq́; ſcripſit Cic. quam illam prolixam ad Lentulũ: rurſus illam,qua Curioni cõmendat Milonem, & pleraſq; ad M. Varronẽ: pręcipue vero eam, qua Luceio perſuadere conatur, vt res à ſe geſtas literis mandet: quã ipſe velut accurate feliciterq́; ſcriptã, Attico [illegible] legat hortatur? An lector [illegible] anteponat eas [illegible] ſcripſit ad Terentiam, [illegible] Tironẽ, [illegible] nẽ, aut Aciliũ? An Plinius [illegible] iano ſuo [illegible] it, quid ſit actum in cauſa Marij Priſci: dũ Gallo Laurentinum ſuum deſcribit: Quum Minitio narrat, quid rerũ geſſerit in

Myrothecia, Vnguentaria, quam Cinarthecium.

rit in prouincia Betica: dum Apollinari rusticos agros suos depingit, nũ decem versibus absoluit epistolam? Atq; is testatur eas potissimum à se collectas, quas scripsisset accuratius, nimirũ vt posteritate digniores. Sed interim habenda ratio, cui scribas. Sunt qui neglectam & illaboratam epistolam, sui contemptũ interpretãtur. Sed vt dicam in genere, quemadmodũ incidere potest, vt pro persona cui scribis, proq; argumenti ratione, nullum ornamentorũ aut dignitatis genus nõ deceat epistolã: ita ferè cõgruit simplicitas quædam orationis, sed elegãs. Non efflagito phaleras, sed idem non fero pannos. Non desidero calamistros, modo adsit mundities. Pigmenta negas, ac sordes vt absint facito. Non requiro curam anxiam ac morosam, sed rursum nolo scopas dissolutas. Postremo, si libet scribito ex tempore: scribito quicquid in buccam venerit, sed ita vt ad Atticũ fecit Cice.

Prouerb.

DE GRAVITATE EPISTOLAE.

Epistolam quãdoq; nõ infeliciter assurgere.

NAm istos qui nusquã volunt assurgere epistolę phrasim, sed quotidiano sermoni proximam esse oportere cõtendunt, vel vna Ciceronis epistola facile reuicerit: nimirũ ea, quam scripsit ad Octauiũ Augustũ: quę adeo non repit humi, vt non solũ attolatur ad orationũ procellas, verumetiã in tragœdiã exeat. Et arbitror atrocissimã eius epistolę partẽ esse resectam ab ijs, qui hoc vel Octauij, vel Ciceronis interesse putabant. Quid enim illa, quid illis interrogantibus, quid agat nũc respublica: respõdebit aliquis

quis nostrũ qui proximus in illam æternã domũ discesserit? à quo accipient de posteris suis nuntium, veteres illi Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria sua audierint, quam spolijs triumphisq; decorarunt, & cætera quæ cõsequuntur. Num remissiora tibi videtur, illa Albanorũ tumulorũ obtestatione, qua nihil in oratiõe vehemẽtius inueniri posse putat Fabi⁹? Efferuescet igitur vel in tragicã vsq; vociferationẽ epistola, si quãdo res ita postulabit, sumetq; ampullas, & sesquipedalia verba. Neq; de bello paceq; simili stilo loquetur eruditis magnatib⁹, quo de macerãdis salsamẽtis, aut coquẽdis holeribus mãdaret famulo. Cæterũ in mediocrib⁹ argumẽtis, si nõ incidet ꝙ aliud suadeat, nõ displicebit Atticismus in epistola: nec hic requirã fulmina aut tonitrua Periclis, si modo sermo velut è fonticulo limpidis aqs grato leniq; murmure pstrepentibus fluat, nõ velut mortu⁹, stagni in morẽ torpeat, oĩm expers affectuum.

Ex Miloniana.

Li.xi.ca.io.

DE PERSPICVITATE EPISTOLAE.

ECce aũt maxima pars eorum, qui hoc iuris sibi vel ætatis, vel fortunę pręrogatiua vindicãt, vt de litteris quas nõ didicerunt, censurã agãt, magnis etiam conuitijs à nobis efflagitant perspicuitatẽ. Graue flagitium esse clamitant, si verbũ vllum misceatur epistolę quod legẽtem vel tantisper remoretur. Memini quũ ipse puer annos natus quatuordecim, scripsissem tutori meo, quẽ magis etiã puer habuerã instituturem, & ex lectione librorũ, qui tũ suppetebant

Atticismus Cice. vocat quicquid siccè & integrè, & simplicè & ornatè & copiosè: postremò, quicqd bene dicit.

De Pericle Pli. Iunior, li.1. epi. nõ lõge à fine.

bāt admiſcuiſſem nōnihil? reſcripſit homo, nō minus ſuperciliosus quam indoctus, ut ſi poſt hac eſſet animus tales epiſtolas mittere, eadem opera cōmentariū adiungerē: ſibi ſemper hūc fuiſſe morem, clarè, & pūctuatim ſcribere, nam his floſculis ſibi placebat. Non hæc dico, quod negem in quauis oratione præcipuā eſſe laudē perſpicuitatis. Quid enim eſt oratio, quæ non intelligitur? Sed quemadmodū pro re non ſolum probanda, verum etiā neceſſaria eſt perſpicuitas, facilitasq; ſermonis: veluti, quoties ſeriū quippiā petitur ab homine ſemidocto, moroſoue, aut etiā vehementer occupato, ita incidit nonnunquā, vt non aliud genus excuſatius admittat obſcuritatē: velut cum eruditus cū erudito velitatur literatis iocis, quos nolit à quouis intelligi. Quem admodū nos olim luſimus cū eruditiſsimo viro Thoma Linacro: cui ſcripſimus epiſtolā metro Trochaico tetrametro, ſed ita tēperata cōpoſitione, vt aliud agēti non ſuboleret eſſe carmen. Admonuerā in epiſtolę frontiſpicio, vt ſibi caueret: nā mihi in aīo eſſe, ipſum hac epiſtola fallere: & in calce adieci iam me feſelliſſe, ni fallerer ipſe, non ſenſit homo fraudem, niſi monitus à me. Mihi nō diſplicet illud. O Cęſaris, nō aliter in ſermone fugiendū verbū inſolens, q̄ in curſu ſcopulū. Et meritò ridētur hoc noſtro ſæculo quidā Apuleiani, & obſoletæ antiquitatis affectatores. Arridet vſitatis verbis contexta oratio, ſed ab iſtis libēs quæſierim, quæ tandē appellant vſitata. Nū è

com-

compitis, ac triuijs sumpta? Rectè sane si Gallicè, aut Germanicè scribēdum erit. Verum si Grecè aut Latinè, quid minus conuenit, q̃ eius sermonis munditiem ab his auctorib. petere, apud quos prçter meras sordes nihil est? Olim hoc iuris erat cõsuetudini publicç, vt quasdam voces antiquaret, alijs gratiã nouitatis adderet. Quanquã ne tum quidē oĩa placebant doctis, quæ vulgo in conciliabulis, theatris, aut castris iactarētur: & erãt in libris eruditorum, ad quæ resisteret plebeius lector. Nũc vero Latine loquendi cõsuetudo, non à foris aut cõciliabulis idiotarũ, sed à probatis auctorib. petitur. Itaq; nullũ verbũ inusitatũ videri debet, quod extet in elegãtis mundiq; scriptoris literis. Quid Ciceronis oratione candidius? quid apertius? At hic nõ nullis videtur Cimmerijs tenebris obuolutus. Quid Terētiano sermone luculētius? At hunc ne cõmentarijs quidē adiuti, complures intelligũt. In sordidis auctoribus versatus, si quãdo inciderit in Quintilianum, clamat oĩa sibi videri Græca, aut Arabica. Danda est opera, vt simus aperti, sed eruditis. Neq; quenquã commoueat obscuritatis crimē, quod sit illi cũ Cicerone, aut cũ Tito Liuio cõmune. Clamitas tenebricosam esse Flacci dictionē, sed eruditis vel in primis admirabilis est erudita perspicuitas. Proinde colligis, opinor, in te tenebras esse, nõ in auctore. Tu in quemcunq; scriptorem incideris, modo laudatũ, noctem istã tecum circunfers. Vociferaris spinosum esse li-

brum,

Prouerb. brũ, sed tui pedes spinas habẽt, non locus: Caligãs in sole, & lux ipsa oculis noctuinis, pro caligine est. Mutãdus est, inquis, stilus: qui quoquo modo accidat, tamẽ non intelligitur, at quanto iustius est, & tibi etiã vtilius, tuũ mutare vitiũ, quam eruditos oẽs suam orationẽ tuo vitio accõmodare. Barbarè loquẽdi mille sunt species, ac subinde exoriũtur nouę. Itaq; simplicius est ac facilius, vt vnã emendatè loquẽdi rationem discant omnes, q̃ vt omneis barbarè dicẽdi formas singuli. An æquũ censes, vt docti Romanã linguã, cui tot egregiæ disciplinæ, cui Christiana religio concredita est, sinant intermori, ne quid offendant illorũ indoctam arrogantiam? Nũ par esse iudicas cõmittere vt intereãt: non dicam Cicero, Quintil. & huius generis cęteri: sed Cyprianus, Hieronym. Augustinus, vt pro his legatur, Catholicõ, Holcot, Bricot, & Gorra? An luscinia cõmutabit cũ cuculo modulos suos, propterea q̀ asello iudici planius & intelligibilius canit cuculus? At iniquius sit, si docti cogantur rectũ sermonẽ dediscere, vt cum istis fœde balbutiant: præsertim cũ eis in manu sit, imò cũ eis tot noĩbus expediat ea discere, quæ suo magno malo fastidiunt. Ego vero qui semper discẽdi sum cupidus, nec his succensere soleo, qui priscas voces & à Ciceronis etiam cõsuetudine semotas eruunt. Fortassis & his vsus erat Cicero, si extaret quicquid scripsit. Nõ indignor obiectũ esse, quod non intelligam: sed oblatũ gaudeo, quod discam. Tu cõtra mauis alie-

alienam eruditionē reprehendere, quam tuam ipsius inscitiā vel agnoscere modestè, vel mutare prudēter. Mauis solem in crimē vocare, quā lippientes oculos tonsori Licino cōmittere. Ac vide interim, quam studiose in nos iniquus sis: tu qui tuis in literis sordidissimi sermonis portenta inculcas, cum verè tenebricosus sis, sanis etiā oculis: dilucidus tamen videri postulas, & alios obscuritatis accusas. Paria certe facere debueras: & si oculis tuis irasci non potes, saltem nostras falsas dissimulare tenebras, cū tuas, quę teterrimæ, verissimæq; sunt, cupias & laudari. Non dignatur tua prudētia Latinam linguam discere, quo possis diuū Hieronymū (nam vnū hunc plurimorum vice nomino) intelligere, & nos vis ecce istā sermonis in tua culina nati, perdiscere, vt te tuosq; sodales delirātes, ac miserè balbutiētes intelligamus? Non verò hæc, optime lector, in hoc tot verbis disserimus, quòd eruditā sermonis simplicitatem cōtemnamus: quæ mea sentētia, sæpenumero plus habet artis, q̄ operosa structura: sed vt verā perspicuitatem, à veris tenebris separemus. Seruiendū est aurib. sed eruditis: in his duntaxat, quę cupim⁹ ab eruditis legi. Quod huic obscurū est, illi dilucidum est. Sed hic lusciosus, ille puris oculis. Est tamen aliquid suapte natura dilucidum, ad cuius sensum repurgādi sunt oculi. Cæterū, vt ad institutū sese referat oratio: quanquam obscuritas quoties officit, vbique vitanda est vel dicenti, vel scribenti: tamen haud scio, an vllo in ge-

in genere pl⁹ inueniat veniæ, q̃ in epistolis: modo non indocta: in quib. vel Ciceronis exemplo, licet subinde Græca miscere Latinis, obscuris allusionibus vti, amphibologijs, significationibus, parœmijs, ænigmatibus, clausulis de repente præcisis. Tantũ habenda ratio, qua de re, cui scribas. Nõ damnabitur libertas, si nõ destituat nos consilium, cui decet artem vbiq; cedere.

In epist. quid liceat.

DE COMPOSITIONE.

De compositione lege. Fab. li. 9. ca. 4.

PORRO qui cõpositioné in hoc genere damnant, equidem non adeo demiror, cum videam fuisse permultos, qui eam ne in orationibus quidé æquo aĩo tulerint. Quanquam mihi nunc cum ijs potissimum res est, qui quid sit in oratione cõpositio, prorsus ignorãt. Cæterum cum eiusdẽ sit artificis, orationis numerum vel adhibere in tẽpore, vel negligere: & hanc partem scriptoris arbitrio relinquo: nisi quod velim adolescẽtem, qui tantũ exercẽdi stili gratia scribit, aliquandiu cõpositionem etiã elaborare: Ita fiet, vt si res postulet orationẽ numerosam, apte moduletur: sin neglectam, tamen vitet illud Ciceronis conuitiũ, Scopæ dissolutæ.

DE HABITV EPISTOLAE.

Habit⁹ ipsa forma ac facies dictionis. Fab. lib. 12. cap. 10.

MAgna olim inter eruditos sẽtentiarũ varietas fuit, quod dicẽdi gen⁹ maxime probaretur, Atticum, Rhodiense, an Asiaticũ. At Fabius existimat eum optimum dicendi genus sequi, qui pro re, pro loco, pro tempore, pro qualitate auditorum quã appositissime dicit: vt inepte faciãt, qui dictionem ad certas leges astrin-

attingunt. Itidem & ego eam epistolam opti-
mam iudico, quæ à vulgato hoc & indocto li-
teratorum genere quã longissime recedat: quę
sententijs exquisitissimis, sed aptis cõstet: quæ
argumento, loco, tempori, personę quam maxi
me sit accommodata: quæ amplissimis de re-
bus agens, sit grauissima: de mediocrib. concin
na: de humilib', elegãs, & faceta: in iocis, acumi
ne delectet ac lepôre: in encomijs, apparatu: in
exhortãdo vehemẽs sit & aĩosa, in cõsolãdo blã
da sit & amica: in suadẽdo, grauis sit, & sentẽtio
sa: in narrãdo lucida, & graphica: in petẽdo, ve-
recũda: in cõmendãdo, officiosa: in reb' secun-
dis, gratulabunda: in afflictis, seria. Deniq; (ne
quæ sunt infinita persequar) sit versipellis, pel-
lis, ac Polypus quemadmodum semet ad oẽm
subiecti soli habitũ, ita se ad quemuis argumẽ-
ti, reliquarumq; circunstantiarum habitum at-
temperet. Neq; enim rei solum obsequundabit Ingeniis hominum epistolam accommodandam etc.
epistolę stilus, verum vt dignũ est egregio quo-
piam Mercurio (nam nuntij vice fungitur epi-
stola) temporum personarumq; rationem ha-
bebit: nec eadẽ de re quouis tẽpore, nec apud
quosuis loquetur: alia specie sese offeret seni-
bus, alia iuuenib. alia tetricis ac seueris: alia ijs,
qui festiuiore sunt ingenio: alia aulicis, alia phi-
losophis: alia familiarib. alia ignotis: alia vacuis,
alia negotiosis: alia fidis sodalib', alia fictis ami
cis, ac parũ beneuolẽtibus. Sed interim & illud Nam ille nuntij nunc
spectabit, vnde veniat, non solum ad quem ve-
niat, aut quibus de rebus legata. Proinde Mer-

curium quendam, aget ſemet pro te præſentis, in omnem transfigurans habitum: ſed iſta tamen, vt in tanta varietate vnum quendam tenorem obtineat: videlicet, vt ſemper munda ſit, ſemper erudita, ſemper ſana. Ab his ſi non fuerit receſſum, nullum eſt præterea delictum in epiſtola, cui nō ſit parata venia. Erit loquacior, ſcripta dicetur tum auido, tum otioſo. Elaboratior erit & lucernam olens, ſcripta eſt erudito. Habebit artificium, talem decebat mittere artifici. Carebit artificio, ſcripta putabitur ei cui placebit ſimplicitas, aut imperitiori. Laconiſmum habebit, occupatus ſcripſiſti occupato. Fucatior erit ac picturatior, ſcripta dicetur curioſo: priſcis verbis, antiquario: blandior, amico: licentior, familiari: aſperior, improbo: adulantior, ambitioſo putabitur miſſa. Deniq; quicquid alibi non vacaſſet crimine, vel hic vel à re, vel à perſona ſcribentis, vel à moribus, fortunaque vel ætate eius cui ſcribitur, defenſionem inueniet. Quin & aliàs damnanda phraſeos & argumētorum varietas & inæqualitas, hic vel præcipuam habet gratiam. In Noctibus ac Miſcellaneis argumento ſubinde nouo datur venia, ſtilo ſubinde diuerſo nō datur. In epiſtolis iuuat etiam videre quantum oratio iuuenilis differat à ſenili, quidue ætas vel ſtilo adiecerit, vel detraxerit. Quare qui vnam quampiam formam ac faciem huic generi tribuere conantur, hi non ſolum inanem, verum etiam ridiculam operam ſumunt.

mercatoris, nunc furis habitū gerit.

Qualia Gellio & Politiano ſcripta ſunt.

PECVS

PECVLIARIS EPISTOLAE CHARACTER.

FOrtassis erunt, qui quasdã epistolas se mouebunt ab hoc ordine: quod genus sunt epistolę ad exercitationem vel ostentationẽ ingenij confictæ: veluti Phalaridis, quas eruditi tribuunt Luciano: & amatoriæ Philostrati sanè quam elegãtes, si perinde essent castæ: Ad hæc heroinarum auctore Nasone, aliæq́; consimiles, quas si quis malit appellare declamatiunculas, equidem non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri nomẽ videtur competere: quales sunt aliquot Platonis, Senecæ oẽs, pleræq́; Hieronymi, Cypriani, & Augustini: Tertulliani paucæ. Sunt quas aliquis malit orationes appellare, nimirum quæ ad principes aut magistratus, arduis ac perplexis de rebus prolixè scribuntur. Tunc enim epistola, non cõfabulonis, aut nuntij, sed oratoris vice fungitur. Quòd si quis nõ dignatur epistolæ vocabulo, nisi quæ priuatis de rebus inter amicos obambulet, quanquã ne hic quidẽ certa forma præscribi potest: tamẽ si qua peculiaris est huic generi, videor mihi non maiore compendio quæ sit indicare posse, quã si dixero talem oportere esse dictionẽ epistolæ, quales sunt amicorũ inter ipsos cõfabulationes. Est.n. (ꝙ scite scriptũ est à Turpilio comico) epistola absentiũ amicorũ quasi mutuꝰ sermo, quẽ neq; agrestem, aut asperũ, neq; fucatũ esse oportet, neq; vna de re, neq; ad fastidiũ vsq; multũ. Eoq; simplicitatẽ, candorẽ, festiuitatẽ, argutiã amat hoc episto

Sũt qui ad Libanum tanquã ad germanum auctorem referunt

ſarum genus. In his igitur omnia lepôrum genera conſectabimur, niſi cum res aut perſona diuerſa poſtulabunt. Neque diu ſermonem eundem vrgebimus: & quod ſolemus cum amicis confabulantes, miſcebimus (ſi videbitur) non ſolum multa, verum etiam varia. Huic generi magis congruet atticiſmus, ac ſtilus humilior comœdiæ propior quam tragœdiæ, aut ſiquid etiam humilius phraſi comica, modo docta ſit humilitas: meminerimusque non inferioris eſſe facultatis, cum laude humi ſerpere, quàm cum Dædalo volare per aëra: & vicinum littus legere contractis velis, quàm ſublatis antennis medio ferri pelago. Amica eſt huic generi breuitas, maximè ſi vel de multis, vel de minutilis negotijs agetur: & ſi aut ipſi qui ſcribimus, aut ij quibus ſcribitur occupatiores erunt. Cæterũ quibus rationibus prꝏſtanda ſit breuitas, indicauimus in opere de copia. Quod ad hoc inſtitutũ attinet, breuiloquentiam præſtabimus, ſi quando (ita vt fit in comœdijs, ſtatim mediam in rem aggrediemur: ſi præfationes ſuperuacaneas vitabimus: ſi verbis quàm ſignificatiſsimis vtemur: ſi rerum exitus ita proponemus, vt ex his conijciantur ea, quæ præceſſerunt, ſi epiſtolæ cui reſpondemus, argumentum recenſere ſuperſedebimus, quæ res nonnunquam bonam epiſtolæ partem occupat: Sed hoc è noſtris diuinãdum relinquemus. Quot genus ſunt illa: Quid narras? Antonius Epiſcopus? Ouem lupo, quod

Breuitas epiſtolę quomodo conſtabit.

aiunt.

ciunt. Hæc tempestas magis desiderabat Aure lium: nam quid aliud, quàm nullus magnus, malus piscis? Tu verbo, sed absolutius totum hominē depinxisti. Occideras de valetudine fratris: sed optimo medico quātum debeam, breui re ipsa declarabo. Fœcunditas vxoris mihi iucundior esset, si res vnà cum prole cresceret. Cum Laurentio homine furiose maledico, sanctius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud quam iritabis crabronem, aut siquid crabrone pestilentius? Ex his enim verbo notatis perpendet lector, quid ille scripserit, cui rescribitur. Sunt qui alienam epistolam penè totam recensent, ac propemodū verbosius, quàm is qui scripsit. Si res postulet, vt repetatur argumentum, id dextera quadam accommoda breuitate fieri conueniet. Qua quidem in re Politianus mirus est artifex, qui hoc in plerisq; epistolis facere consueuit, nimirum lectori consulens, ne quid desideraret, si forte non extarent epistolæ, quibus respondet: aut si tales essent, vt non liberet legere.

ELEGANTIA.

IAm admonere, vt sermonis vitijs careat epistola: tametsi hoc in arte sua præcipiunt rhetores, tamen mihi vix operæ pretium videtur. Nec enim tam ad rē attinet admonere, ne fiat, quàm dedocere nostram ætatem, quæ passim id facit. Nihil breuius præcipitur, quàm vt sit elegans epistola: at nihil maiore negotio discitur: nec vsquam peccatur aut turpius, aut fre- *Elegantia munditiës & puritas sermonis Latini.*

quentius. Hoc vitium intolerabile reddit infœlix affectatio. Quid enim tam portentosum, quam oratio, quę quum munda non sit, tamen ornata videri velit: & quum sana non sit, tamen formosa videri gestiat, purpurissum hulceribus illinens: veluti is, qui nostra ętate maluit dicere, sagio quid portendas, quã, sentio quid tibi velis? Multa lectione, multis pręscriptionibus accurrata scriptorũ obseruatione, multo scribendi, dicendiq; vsu paratur sermonis mundities. Erit hic igitur primus ac præcipuus labor, si suppetet orationis puritas, atque etiam ingenij sanitas. Artem in epistola non admodum efflagitabimus: sin deerit, risum etiam mouebit artis affectatio.

Affectatio.

EXERCITATIO ET IMITATIO.

A quib⁹ nõ licet sine periculo discedere.

NE illud quidẽ hominum genus errare sinemus, quos ipse non parũ multos deprehẽdi, qui tribus præceptiunculis, ceu magicis verbis, recte scribendi facultatẽ dari posse credãt: quorum stultitiæ vtinã olim non obtemperassem. Talis enim erat is, in cuius gratiam ante annos viginti quinq; opus hoc deliniaram, non tã ex animo, quã mea facilitate cupiẽs obsequundare flagitanti: quẽ mox expertus sum, & ingratum discipulum, & perfidum amicũ. Is in principum aulis meliorem ac maiorẽ ætatis partẽ contriuerat, nisi quod sacerdotijs opimis onustus, iam sero sapere cœpit, & de literis cogitare, quæ marsupium nõ consequuntur. Sed huius generis non parũ multos cõperi, qui simulatq;

Allusum est vulgato Hieronymiano [illegible]

à pro-

à prophanis negotijs, & à sordidissimis coacervandę pecunię curis, ad literas sese appulerint, huiusmodi quasdam compendiarias recte scribendi leges à nobis flagitare solent: quas & ita breues esse volunt, vt tertiam paginam non totam impleant: & ita efficaces, vt intra mensem non totum, è muta pecude reddant oratorem eloquentem. Aiunt sibi opus esse omni cōpendio, propterea quod & sunt ignauissimi, vt quā minimū operæ sumāt in rebus honestis, & ætatis bonā partem iam alijs in nugis perdiderūt: postremo quod ad sordida illa negotia redire festinant: Literas igitur velut obiter secum rapere studēt. Hos si ridere libeat, iubebo semel ex Musarum fonticulo bibere, atq; in Parnasso somniare, quo repente nobis prodeant ex asinis lusciniæ. Cæterum de quibus aliqua bona spes affulgebit, hos admonendos censeo, ne errent. Neq; enim omittā, vt hæ præceptiones, quas studiosorum adolescentiū industriæ promouendæ paramus, aliorum stultitiā augeant: augerent autem, si quis tantū his tribueret, vt citra variam eruditionē, citra studiū vigilantissimum, citra multū vsum ex his sibi facultatē recte scribendi polliceretur. Cæterum delicatos istos, & indociles senes, quib⁹ pluris sunt pecuniæ, q̄ literæ: quib⁹ vacauit tot annis arcas onerare nūmis nec vacauit aīum onerare honestis disciplinis, in Parnassū, vt dixi, mittam⁹: vt post quā illic vnā noctem cū Ennio somniarint, magno oīm stupore, subito pro Midis redeāt Ci-

cerones. Aut certe legemus illos ad talem præceptorem, qualem rhetorices doctorem depinxit Lucianus. Porrò iuuenes industrios, ac meliore mente præditos, ad vigilias, & exercitationis assiduitatē hortabimur: quam cū in omni re, tum in hac potissimum tenere primas: & à grauioribus auctoribus dictum est, quàm vt sit dubitandum: & sæpius repetitum est, quàm vt hic sit admonendum. Neq; tamen inficiabor, bonam laboris partem doctoris commoditate posse detrahi: quem vt assiduum & indefatigatum, ita quam doctissimum esse volo: ne quod precepit, ipse præstare non queat: & iuxta prouerbiū, Sus suem docere incipiat. Quod si ob nostrorum temporum infelicitatem, non temere talis contingit, vt exquisita doctrina præpolleat, ferendus tamē erit: modo ne sit ex horum numero, qui falsa persuasione doctrinæ turgidi, magna (vt inquit Fabius) confidentia, stultitiam suam perdocent: illiteratiores, quàm vt alios docere possint: elatiores, quàm vt ab alijs doceri se patiantur. Cuiusmodi pestes procul ex vrbibus deportandas curarent vbiq; magistratus, siquidem aut partes agnoscerent suas, aut vlla omnino reip. cura tangerentur. Amplissimis salarijs aluntur tot tibicines ac tubicines: at nemo potius erat amplissimo salario accersendus, quàm erudit⁹ ludimagister. Verum hoc salarium nolim esse certum ac perpetuum, ne magnitudo mercedis improbos inuitet, & indoctos, quibus semper minus est frontis, &

plus

plus audaciæ, quàm eruditis. Conueniet salariũ arbitrio doctorum, & spectatæ fidei virorum, pro merito eius, qui asciscitur, præstitui, atque etiam augeri, minuíue, si is sua doctrina, suaque industria vinceret expectationẽ de se, aut contra. Alioqui periculum erit, ne vsu veniat, quod in amplissimis sacerdotijs videmus accidere: quæ quo sunt magis opima, hoc ab indignioribus occupantur. Extant apud nos (si Musis placet) etiam volumina non exigua de conscribendis epistolis, ad vnam quanq; formam additis aliquot exemplis: sed ô deum immortalem, cuiusmodi. Sed hæc prodigiosa barbaries illi seculo imputanda est, quo prorsus extinctis omnibus bonis litteris, impune regnabat inscitia, publicè simul ac priuatim, quum grauis & copiosus auctor esset Mammætrectus, opulentũ quoddam copiæ cornu Catholicon. Iam apud Italos cœperant reuiuiscere bonæ literæ, cum Louanij magno cum applausu legerentur epistolæ Caroli cuiusdam, qui multis annis moderatus est pædagogium Liliense, quas nunc nemo dignetur sumere in manus. Apud Hollandos, orbis lumen habebatur Engelbertus quidam, qui suis epistolijs nihil aliud docebat pueros, quã ineptę scribere. at nisi me fallit animi præsagium, breui veniet ætas, cum nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus inuentus egebit. Sed interim vt mediocriter literatos didascalos industria nostra nonnihil adiuuemus, postea quàm suis tradiderit cõpendio artis

Mammætrectus.

Catholicõ.

Caroli epistolæ.

Engelbertus.

Quomodo exercenda iuuentus in argumẽtis.

tis rhetoricæ pręcepta, studebit illos breuibus, & epistolaribus argumētis frequenter exercere. In his delectū habebit & curam, vt ea potissimū proponat, quæ ætati illi amœnitate velut illecebrę blandiātur. In his enim pueri vt libentius, ita & vtilius exercebuntur, id fiet, si vel noua sint, vel faceta, vel alioqui puerorū ingenijs affinia. Ea vel è poëtarum fabulis, vel ab historicis erunt petenda, nisi quid nouæ rei, (vt fere fit) suggesserit vita mortaliū. Frequenter enim & nostris tēporibus eueniūt, indigna quæ nesciat posteritas. Et primi quidē generis sunt amatoriæ Nasonis, in quibus fortasse tutum nō sit, rudē ætatem exerceri. Quanquā heroinarū sunt castiores, neq; quicquā vetat & hoc genus castè verecundeq; tractari. Veluti si procus blādis literis ambiat nuptias puellæ. Si Helena Paridem ab amore non permisso deterreat. Nam Penelopes ad Vlyssem epistola tota pudica est: quemadmodū & Acōtij ad Cydippen. Si vxor marito peregre cessanti scribat, vti domū properet. Si Nestor vir natu grandis, & facundus, hortetur Achillē epistola, vt Briseidam ereptā ab Agamēnone, magno aīo ferat: ostendens regi etiam improbo parēdum esse, tum publicū cōmodum priuato dolori anteponendum: postremo, vehementer indignum esse, Achillē vel genere clarissimo, vel aīo generoso, vel factis egregijs, ob barbaræ ancillæ amorem, virtutis obliuisci. Vbi simul etiam amœnus sese locus aperit, aduersus voluptatem inhonestam, rursum

Amatoria themata nasonis.

Homer. Iliad. 1.

sum

sum alter pro immortalitate gestis eximijs apud posteros paranda. Si Phœnix eidem scribat, vt cum Agamemnone redeat in gratiam, & periclitantibus græcis subueniat, aut si Antenor Priamo suadeat, ne grauetur raptam Helenam suo Menelao reddere, vel quia per se iustũ sit, vel quia stultissimi regis sit committere, vt ob turpissimum effœminati iuuenis, & vix viri Paridis amorem, tot fortissimi viri dimicationem suscipiant: tot populorum fortuna, simul & vita, in extremum discrimen pertrahantur. Aut si Agamemnon suadeat Menelao fratri, vt negligat potius Helenam, quàm vt ob mulierculam vita indignam, tot procerum milia in vitæ periculum adducat, & eam totius orbis tumultu repetat: quæ etiam si vltrò rediret, non esset recipienda. Aut si Linus Herculẽ duabus conspectis deabus, vtram potius sequatur hæsitantem, ad voluptatis contemptum, & virtutem amplectendam extimulet. Aut si Menelaus Paridi violatum hospitium exprobret, si Amphion fratrem ad musices studium adhortetur, contrà ille ad suum inuitet. In hoc genere plerique Græci non infeliciter luserunt, sed nemo felicius Luciano. Ex his tamen deligenda censeo, quæ non omnino sint otiosa, sed habeant aliquid ad vitam communem conducibile. Otiosa sunt illa Luciani, de Ioue cerebro pregnanti, & implorante securim Vulcani. de Neptuno per Mercurium non admisso, cum recens Iupiter peperisset è cerebro Palladem.

Phœnix Achillis præceptor de quo Homer. Iliad. i.

Linus Herculẽ docuit. Lege Xenophontem. Zethus Amphionis frater in dialogis minoribus.

ladem. Nā huius generis quę sunt, vt sunt amœna, & ingenij felicitatem arguunt, ita non multum faciunt ad vitam cōmunem. Huc propius conducunt, quæ è comicorum argumentis ducuntur. Quod genus fuerit: Si Phædriæ sodalis illi scribat, vt Thaidis amorē penitus excutiat ex animo, ac pristinæ suæ seueritatis memor, ineptire desinat: præsertim cum magno famæ, reiq́; dispēdio sit alenda, quæ nec amet ex animo, nec vni sui copiam faciat. Si quis diuiti illi Plautino suadeat, vt Euclionē pauperem probum, potius quam diuitem illum procū asciscat generum: aut contra: diuiti potius collocet, filiam, quam pauperi. Si Demea fratrē ad suum vitæ institutū vocet. i. ab vrbana vita, ad rusticanam, à cœlibatu ad matrimonium: ab indulgēti liberorum educatione, ad seueriorem. Si è diuerso Mitio Demeam, ad suum vitæ genus adhortetur. Et hæc quidē pueris gratiora. At illa quæ ab historiographis sumuntur, propius etiam ad verum accedunt, eoq́; plus frugis adferunt, nec ita multo minus iucunditatis. Veluti si Horatius iam capitis damnatus, patris opem imploret, suamq́, fortunam tam repente mutatam deploret. Si Cicero Milonem, vt forti animo ferat exilium, hortetur. Si quis Catonem à literis Græcis, quas iam senex appetebat, deterreat. Si quis Ciceroni secū deliberanti, an mortem sibi consciscat: an fuga saluti cōsulere prosperet: an exustis Philippicis, vitam ab Antonio redimat: quodlibet horum trium, vel suadere,

vel

vel dissuadere conetur. Si quis Qu. Curtio gratuletur, tam fortem ac pium animum, qui priuatam salutem posthabuerit suæ ciuitatis incolumitati. Siquis Delphicis sacerdotib⁹ suadeat, vt Phalaridis taurum recipiant. Si quis Lucretiam vi constupratam, à voluntaria morte reuocet. Si Ionathas Saulis filius, Dauid amicum regis metu latitantem, vagantemq́; consoletur, vt promissi diuinitus imperij expectatione mentem in rebus tam afflictis fulciat. Si Plato Dionysium regem ad philosophiæ studium adhortetur. Rursus si alius quispiam dehortetur. Si resp. Romana Camilli exulis virtutem, aduersus Gallos extrema molientes, imploret. Si Aristoteles Calistheni ad Alexandrum Magnum proficiscenti, rationem præscribat, qua debeat regis consuetudine vti, docẽs, cum regibus aut quam rarissimè loquendum, aut quam iucundissimè: quò vel silentio tutior sit, vel sermone gratior. Si Calisthenes Aristoteli respondeat, consilium futurum fuisse philosopho dignius, si potius auctor fuisset, nõ proficiscẽdi in eiusmodi principis aulã, in qua philosopho vel seruiliter esset tacẽdum, vel turpiter adulandum: sibi magis curæ fore, quæ sint honesta, quàm quæ vtilia aut tuta. Si Alcibiades Socrati suadeat, vt vxorẽ rixosam ac procacem domo exigat. Aut si Callicratides, vt omisso philosophię perenni studio, ad mores cõmunes, & rei publicæ administrationem sese cõferat. Si Crito eidem suadeat, vt elapsus è carcere, vitæ suæ consulat.

Legi declamationem Luciani.

Hac de re Laërtius in vita Aristotelis.

Lege. Gell. li. 1. cap. 17.

ſulat. Huiuſmodi copioſiſsimam vim Valerius Maximus, aliiq; ſcriptores, qui res memorabiles, ex hiſtoricorum libris decerpſerunt, citra veſtigandi tædiũ ſuggerent. Quin ex vna quapiã hiſtoria, velut è vita Catonis, aut Antonij, aut Iul. Cæſaris, plurima themata duci poſsũt. Quare nos rem & infinitã, & cuiuis promptam, non perſequemur pluribus verbis. In hoc genere varie, diligenterq; conuenit exerceri iuuentutem: quod præter ſtili fructum, vetuſtas ac memorabiles hiſtorias, hac ratione velut aliud agẽtes imbibẽt, ac penitus inſigent memoriæ: hominũ & locorum nominibus aſſueſcent: ad hæc decori vim & probitatis naturã, præcipuas orationis virtutes ita potiſsimum cognoſcent. Quare doctoris erunt partes, priuſquam epiſtolæ formã proponat, rem geſtam vnde neceſſe erit repetitã, & quemadmodũ conueniet accuratiſsime pueris exponere, indicatis & temporum momẽtis, & perſonarũ proprietatibus, reliquiſq; circunſtantijs: ne aut aberret à decoro ſcribentes, aut parũ conſentanea dicãt. Deniq; vt ſint parati fontes, vnde ducãt vel argumẽta vel argumentorũ confirmationes: quã ad rem nõ vulgariter adiuuat circunſtantiarũ cognitio. Tum locos aliquot indicabit, vbi ea tractẽtur apud auctores, vt ipſi verborũ ac ſententiarũ vim inde vel colligãt vel imitẽtur, ex alijs ſimilia cõiectantes. Iã qualia argumenta ſuppeditãt hiſtoriæ, talia licebit & cõfingere, cuiuſmodi pleraq; ſunt declamatoria, veluti Luciani

de medico abdicato: & Aul. Gellij de puerpera; cui suadet Phauorinus, vt proprio lacte nutriat infantulũ, de quo genere mox nõnihil attingemus. Sed est & illud breuius, ac puerorũ ingenijs appositius exercitationis genus, varios locos cõmunes, aut excogitatos, aut ab auctoribus traditos, arte tractare. Hi ferè sumũtur vel ab apophthegmatis veterũ celebratis, vel à prouerbijs, vel ab apologis, vel à similibus, ac metaphoris. Siquidẽ ex horum vno quolibet potest argumentum epistolæ cõpingi. De apophthegmate sit hoc exẽplum: Socrates bibiturus cicutã, vxori Xantippę vociferanti, quod innocẽs esset moriturus. Quid ais, inquit, mulier, n me malles nocentẽ mori? Id valebit in epistola cõsolatoria. Si vnusquispiam esses de turba vulgi, merito grauiter ferres exiliũ, quòd longè aliter quam merito contingit: sed qm̃ scio te virum cordatũ, ac philosophiæ quoq; præceptis non vulgariter institutum, hoc ipso leniter ferre debes fortunã tuã, quod indigno obtigit. Ea demũ grauis & acerba est calamitas, quæ accidit cõmerito. Nũc ista fortunæ procella, q aliud, q̃ integritatẽ tuã, ac in rempublicã, merita illustrat? Sub hæc narrabitur apte, q modo retuli de Socrate. Prouerbij exẽplum esto: Si me audies, desines cum tã multis cõiuratis cõtendere. Nec tu Hercules es, nec res ista virtute geritur. Et si tamẽ si prouerbio credim', ne Hercules quidẽ aduersus duos, & tu cum tot cancris, cum tot hydris congredieris vnus? apologi

exem-

exemplum erit: Si quem admonebimus, ne periculoso negotio se temere admisceat, nisi prius perpensa ratione, qua confici possit quod instituit, adhibebit apologum de capro, quem sui periclitatem, vulpes pertraxit in puteum, vnde postea non dabatur exitus. Item si quis admonebit amicum, ne pendeat ex officio quorundam, qui magnificè polliceâtur, sed ipse coram suum agat negotium, elegāter accommodabit fabulam auiculæ Cassitæ, quā in noctibus suis refert A. Gellius. Parabolæ vero sit hoc exemplum: Si quem admonebimus, ne pertẽdat obstinate, quod per se quidem optimum esse iudicat, sed præsentibus rebus semet accommodet: similitudinem adhibebimus de prudente nauclero, qui non semper eò dirigit clauum, quo recto cursu cuperet ire, sed frequēter obsecundat æstui, frequenter ventis: ac velis flexis, cum portum petit, non quo cursum instituerat, sed quem præsens tempestas concedit. Hæc mihi videntur aliquanto plus conducere, ad parandam orationis facultatem, quàm quædam quę in suis progymnasmatis tradit Aphthonius. Cæterum quod de apologis diximus, idem habebit locum in poëtarũ fabulis, ad seriam rem vel cõfictis, vel detortis. Veluti si quem à negotio maiore, quā vt ipsius viribus conueniat, deterrere pares, Icari aut Phaëtontis casum accõmodes. Si quem à studio congerendæ pecuniæ reuocare studeas, in tẽpore adhibebitur Tantali fabula. In huiusmodi thematis præludat

ætas

ætas illa rudis, vt (quod diligēter admonet Fabius) teneræ adhuc mentes, veluti sub nutricibus mollius alātur, & vberiori quodam iucundioris disciplinæ cibo lacteq; saginentur. Cæterum adultioris iam, ad materias vero proximas paulatim sunt adducendi. Eas præceptor vel aliunde sumptas proponet, vel ipse comminiscetur, ex omni genere causarum varias, maximeque fœcundas. Alioqui fiet, vt pueri nihil aliud discant quàm ineptè scribere: si (quemadmodū in plerisq; ludis fit) literator indoctus pro themate proponet friuolum stulti capitis somnium, in quo neque sit vlla sententia, neq; quicquam cohæreat, ne sermonis quidem vlla gratia. Porrò in castigando tantū notantur insignes solœcismi: veluti si deprehēdant, admoneo vobis, pro admoneo vos, quum alia quæ dissimulātur, magis etiam ad rem faciant. Nam ista vitia vel vsu dediscuntur: illa neglecta hærent in omnem vsque vitam.

QVOMODO PROPONENDA MATERIA.

AT doctor nec absolute pertractatam materiam proponet, ne nihil relinquatur inuentioni puerorum: neque nudam tamen, verum circunstantijs aliquot circunscriptam, vt assuescant, velut ad certum scopum dirigere sagittas, & ex his sententias, argumenta, & argumētorum probationes, amplificationes, aliasq; figuras cōminisci. Veluti siquis suadeat puerperæ, vt suo lacte alat quod peperit: addat, puerperam esse puellam, puerum elegātem, ac patri

Argumēta quomodo inueniūtur

C simili-

similimum. Quanquam vix aliud argumētum reperies, quod alienius sit à circunstantijs. Diuus Hieron. in epistola, qua matri recōciliat filiam (nam ipse propemodū fatetur, hoc argumentū esse scholastico lusu confictum) nō nude proponit, filiā indecore diuulsam à matre: addidit matrē viduam, filiam virginem, cui frater esset monachus: filiam adolescentulam, corpore vegeto, relicta matre, cōtempto fratre, in monachi cuiusdam nulla propinquitate cōiuncti, formosuli & adolescentis, domesticū contuberniū concessisse, cùm hoc cōiunctissimè viuere: nec aliud inculare, quàm maternorū morum difficultatem: cognatos suspectum conuictum grauiter ferre, fratrē in primis, nec tamē adduci puellam, vt cū matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem oēm Hieronymo denarrasse: Qui sic proposuit, nónne eadem opera multam orationis supellectilē suppeditauit? Ad hanc imaginem multa licebit cōfingere. Quod genus sit: Lucius & Antonius vterq; adolescētes, sed alter mediocri fortuna, alter beatissimis parentibus natus, à primis annis, sese nō secus ac fratres amarant. In lusibus, in cōuiuijs, in compotationibus, in amoribus, alijsq; voluptatib. & vitijs, quibus ea fere laborat ætas, vterq; alterū & conscium habuit, & sodalem. Natu maior Lucius, re male profligata, & infamiæ iam prouulgatæ, & amoris infœlicis tædio, clam patria profugit. Lutetiæ forte fortuna, quendā amicum paternū nactus, ab eoq;

excita

excitatus, simul & adiutus, bonas literas nō mi nus ardere cœpit, quam ante scortorum amori bus æstuauerat. Hic Antonio sodali Brugis re-licto scribēs, & sibi de mutato fœliciter animo gratulatur, & veterē sodalem à perdita vita ad literarum studium petrahere conatur. Sit hæc propositio totius argumenti, non sine circun-stantijs. Mox ostendet argumenti genus, quod est suasoriū. Deinde demōstratis partibus, quę solēt in hoc genus incidere cōmuniter, quæq; traduntur ab artis rhetoricæ scriptoribus, quæ sint huic themati peculiaris, indicabit, admone bit toti' epistolæ caput in hoc esse, vt corruptæ illius vitę turpitudinem, infamiam, pericula, in-commoda diligenter enumeret, atrociter exag geret, dilucide subijciat oculis Lucius. Tum in-noxiæ vitæ, & honestorum studiorum cōmo-da, cum amplificatione recenseat: quantopere hominem deceant: quę ad beate viuendū con-ducant: quantum item ornamenti, quantum so latij in vtraq; fortuna prę stent: quā solæ nomi-nis immortalitatē ac nunquam intermoriturū honestæ famæ decus largiātur. Deinde per col lationem doceat has veras & solas esse opes: in his vera esse vitę oblectamenta: ex his veros ho nores proficisci. Et hæc erunt futuræ epistolæ, ceu lineamēta quędā, veluti carbone denotata. Addet deinde ad vnāquāq; partē diuitē supel-lectilē, rationū, cōfirmationū, similiū, exemplo rum, sententiarum. Ostendet qua parte posśint cōmode succurrere loci cōmunes, & quomo- *Loci communes.*

do tractari. Siquidē hic locus cōmunis esse po-
test: Peregrinatione corrigi sæpenumero, quos
patriæ deliciæ corrumpūt. Alter: Nihil homini
fœlicius accidere posse quam fidū & amicum
consiliū. Deinde exordiēdi rationes aliquot a-
periet: iucundissimi cōuictus memoriam, cum
voluptate renouabit. Dicet suam charitatē ob
intermissam vitæ consuetudinem, neutiq̄ refri-
xisse erga veterē sodalem: verū id optare se vo-
tis ardentissimis, vt ea charitas quæ puerilibus
auspicijs, & ineptis voluptatib. alita fuisset, quò
verior ac diuturnior esse possit, adamātinis vin
culis astringatur. Id futurum si quam in stultis
voluptatibus habuissent societatem & coniun-
ctionem animorum, eam inhonestis studijs ob
tinerent. Et hic statim incidit locus cōmunis,
de vera falsaq́; , de firma & infirma amicitia. Ne
gabit se satis sibi etiam fœlicem videri, quòd ab
illa insania resipuerit, quòd honestissimis disci
plinis, pro turpissimis delicijs fruatur, nisi & al-
teram sui partem, è similibus malis exemptam,
suæ fœlicitatis participem viderit. Nec id diffi-
cile futurum: siquidē ille sodalem his aurib. au
diat, de cōmuni salute disserentē, quibus sæpe-
numerò audiuit de suis flagitijs pueriliter gar-
rientem. Rem agi neq; leuem, neq; summis auri
bus hauriendā, sed in intima pectoris penit⁹ de
mittendā. Et huiusmodi quidē exordiēdi ratio
poterit indicari. Quod si quid erit causæ, cur
malit obliquo ductu vti, finget se nihil dubita-
re, quin ille quoq; totus sit immutatus, atq; illi

De obliquo ductu multa Trap.

velut

Veluti ad meliorem frugem immutato pro suo In illũ amore gratuletur prædicans ab eo fieri, quicquid ab eo fieri vellet. Tũ suasionis ingressus quidam, ac veluti transitus ostendetur. Negabit Lucius Antoniũ suum mirari oportere, si quæ nũc scribit, longissime à pristina vita dissideant: imò si frequenter in falsis bonis, verisq; malis sodali gratulatus est errans erranti, nunc demũ iustissimam esse gratulandi causam, qui stultissimas, ac pestiferas voluptates, cũ fœlicissimo studiorũ amore permutarit. Deinde tanquam diuisione proponet, se duo quædam in ea epistola conari: Alterũ, vt prorsus illi persuadeat, quanta sit ipsi gratulãdi causa, id est, quantum effugerit malorũ, & quid fœlicitatis sit assecutus. Alterũ, vtriusq; interesse, vt Antonius abiectis nugamentis, quibus iam nimiũ ætatis datum sit, ad eadem studia totũ se conuertat, & ipse saluus Perithoum suum tanquam ab inferis reuocatum, conspicetur. Id erit velut argumẽtationi vestibulum. Sub hæc propositionas indicabit argumentationum, ceu bases totius negotij. Quarum excogitatio, vt longe omniũ difficillima est, ita cũ primis necessaria: adeo, vt nisi his repertis, reliqua futura sint otiosa. Et non aliud est, quod minus arte præscribi possit. Qua de re peculiaria quædam tradidit Fabius Quintilianus, proposita controuersia Thebanorum ac Thessalorum: & nos in commentarijs de copia, rem, si non eruditè, certè crassè explicauimus. Huic igitur argumento

Lege. Plutarh. in vita Thesei.

Propositionum excogitatio.

Lib. 5. ca. 11. de decima dilaratione

huiusmodi propositiones generales cōstituere licebit: Liberalibus studijs nihil esse pulchrius: ea sumitur ab honesto. Nihil gloriosius: ea sumitur à laudabili, quod natura quidem ab honesto separatum non est, sed persuadēdi causa separatim tractatur. Nihil suauius: ea sumitur à iucundo. Primæ, quæ generalis est, huiusmodi secundariæ subseruient, Maxime secundum hominis naturam esse scire, eoq; nec hominis vocabulum mereri, qui literas nesciant. Proinde si literæ nihil adferrent momenti ad famam honestam, nihil ad vitæ iucunditatē, nihil ad opes aut dignitates parandas: tamen propter sese expetendas. Altera fuerit, ad perfectam virtutem, solas literas esse duces, ac veluti pędagogas, cuius vt semina proficiscuntur à natura, ita à literis petitur absolutio. Ab his præstari cognitionem rerum expetendarum ac fugiendarū: has mederi morbis animorū, has tranquillare mentes mortalium. Ab his cōpesci secundis in reb⁹ insolētiam: ab ijsdem peti leniinen ac robur in rebus afflictis. In priore propositione confirmādæ adhibebitur argumenti vice, quod pueli quoq; natura gaudem⁹, si proposito ænigmate sensum coniecimus, aut si quid nouæ rei discere cōtigit. Cōtrà falli moleste ferimus. A philosophis ceu propriam notam tribui rationale esse: ad hæc nō in illum competit, qui nihil ratiocinatur, sed pecudū more sensibus & vsu ducitur. Esse verò, qui negēt hominem à reliquis animantibus differre rationis specie, sed gradibus

bus duntaxat ita fieri posse, vt paulatim adiectis inscitiæ, stultitiæq; incrementis, homo deducatur vsq; ad pecudem. In hoc natura finxit hominem erectum, & inseuit cognoscendi studium, vt in rebus à Deo cõditis philosopharetur: simulq́; & Deum omnium opificem, & se ipsum, & reliquã huius mundi machinam contemplaretur. Ad hęc locupletãda, poterunt adhiberi quæ poëtæ, Platonici, reliquiq́; scriptores de hominis cõditione prodiderunt. De luteo Promethei simulachro, cui igniculus ille cœlestis inditus fingitur: de luto, quod Deus summ' ille figulus, afflatu suo animauit: de particula diuinitatis, iuxta quosdã corporibus humanis addita. Quidam enim arbitrati sunt animam nihil aliud esse, quàm scintillam ex igni, aut radiolum è luce illa diuina, de mentibus è stellis petitis, aut certe è thesauro dei. Huc pertinebit illud Platonis figmentum, de animabus in terrã delapsis, quibus hic scire nihil est aliud, quàm ceu per somnium reminisci eorum, quæ quondã liber è corporib. viderunt apud Iouẽ. Hæc aliaq; multa, diuinitatẽ quandã animi declarant. Declarat & illud, ꝙ vnus animus exiguo corpusculo inclusus, tot tam varias, ac difficiles disciplinas intellectu cõplectitur, memoria retinet. Id prodigiosum videbit, si quis perpẽdat, quot hoĩm ac rerũ vocabula tenet, q vnã modo linguam didicit: quãto prodigiosius, ꝙ Mithridates vnam & viginti linguas calluit? Et hæc est minima portiuncula mentis humanæ.

Hesiod. in Theogonia.

Plin. lib. 7. cap. 14. Corp⁹ quid & aius, secundum Platonem. Seneca.

Addendũ his, quod Plato negauit, corpus ad hominis naturã ptinere: nihil enim aliud esse, quàm instrumentũ, domiciliũ, aut vehiculum animi, animũ esse totum hoc, quod hoĩem nominamus. Item illud quod dixit Seneca, nisi fallor: Vita sine literis mors est, & viui hoĩs sepultura. Quid minus est homo, quàm hoĩs cadauer? Iam enim corpus, nõ est corpus, sed sepulchrũ: aĩum etiam ipsum à natiuo vigore cohibens, & hinc philosophi σῶμα dictum putant, quasi σῆμα, hoc est, sepulchrum. Nec aliò spectat, ꝙ Plato scripsit, philosophiam nihil aliud esse, quàm mortis meditationẽ. Nam si abduci à corpore, dicitur aĩæ mori, & philosophia abducit aĩum à rebus corporeis & crassis, ad res æternas & intelligibiles: iam incipit aĩus viuere, quũ ab hoc sepulchro emicat. Ex historia sumi potest, ꝙ Diogenes accẽsa in meridie lucerna, rogatus quid ageret, respõdit se hoĩem quærere. Rursus aduocata cõcione populi hac voce: Audite hoĩes, audite hoĩes. Cum iam satis magna multitudo cõgregata, rogaret: quid vellet dicere, Respondit sese hoĩes aduocasse, nõ illos, qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterit & illud, Mimi cuiusdam dictũ de homine crasso & indocto: Nullus, magn⁹, malus, piscis. Nullum appellabat nullius pretij, nihilq;. Magnum, onustum, obeso corpore, atq; abdomine pigrum. Malum, nulla virtute præditũ. Piscem, infantem & elinguem. Huc referri potest, quòd vulgo quoq; iactatis prouerbijs stupidis & in-

Plato in Theat. Mors animæ, quæ

Diogenes. Apud Laërtiũ in vitis.

& indoctis adimunt hominis vocabulū. Quid enim aliud sibi vult, q̄ stupidum & indoctum appellant statuam, veluti figurā duntaxat hoīs, non hominem? Item, asinū ad lyram, suē, suem Bœoticū, asinum Antroniū, nihilo dissimilem elephanto: ouem, beluam, pecudem, fungum, stipitem, caudicem, plumbū, somniū hominis, mōstrum hominis. Adhibebitur & parabola: Vt auena vitio soli in lolium degenerans: vt triticum simili de causa degenerans in siliginem, nomen sui generis amittit: ita homo pecus esse incipit, si neglectis honestis studijs, ventris tantum & inguinis curam agere cœperit. Rursum alia: Et sicut materia sculpendo simulacro habilis, tamen signum nō dicetur, nisi forma, artificis industria accesserit: ita natiuitas nō facit hominem, sed humanæ naturæ capacē. Quod nascitur, ceu rudis quędam materia est, institutio formā inducit. Tertia fuerit: Vt maxime secundum naturam est, surculū insitum, eius arboris referre saporē vnde decerptus est: ita nō oportet animum hominis, cuius est origo cœlestis, à suo genere degenerare. Et vt natiuū est igni nostro sursum niti: trahitur enim vi genuina ad fontem originis: ita hominis ingenium, quanquàm est his vaporibus corporeis immersum, tamen principij non potest obliuisci. Rursum alia similitudo: Vt vrsus non esset vrsus, si mens hominis sub vrsi figura latêret: quemadmodū nec Apuleius verè asinus erat, quum incolumi mente formam asini circūferret: ita nec homo dicere-

Plin. lib. 18. cap. 17.

Quid faciat hominem.

Natura ignis.

diceretur, si mens pecudis humanam animaret figuram. Item si statua figuram hois per oia res praesentans, quales fuisse feruntur Daedali, nō statim homo dicetur quod mente vacet: nimirū figura non facit hoiem, sed scientia. Hinc est ꝙ poëtae veteres, nimirum hoies prudētissimi, fabulis nō otiosis prodiderunt, hos, quibus nulla colendi ingenij cura fuisset, sed pecuinis voluptatibus sese totos dedidissent, in ferarum naturam abijsse. Contrà, qui sapiētia caeteris praecelluissent, eos vt dijs genitos, in deorū consortio à morte reuerti. Et dęmones, quos illi deos inferiores existimant, autumant dictos, quasi δαήμονας, hoc est, doctos, aut scientes. Et Horatius imperitū hominem appellat corpus sine pectore. Huiusmodi supellectilis variam copiā pueris suppeditabit praeceptor. Nam mihi interim satis est, rationem ijs, qui docent, indicasse. Et quod nos in vna propositione locupletādа tentauimus, id ille faciet in singulis: & in harum vnaquaq; parte, si quid erit tractabile: non vt oēs pueri reddant omnia, sed vt ex multis suo quisq; ingenio cōsentanea rapiat: & ex his quę tradita sunt, similia consuescat effingere. Sed iā nunc quosdam exaudire videor, praeceptiunculis meis obstrepētes: Hui, inquiunt, nae tu dura mones, & negotij plena tum, autem puerorum animis, tumq, ingenijs maiora: at ego iā ab initio non asinum, sed praeceptorem mihi requirebam, nec ineruditum, nec laboris fugitantem. Nam si indoctus est qua fronte doctoris nomē

Lege prouerbiū, Daedali statua. Vid. Macr. in Somnio Scipionis.

Daemones vnde dicti

Li.1. epistola, ad Tib.

Echole per antiphorā.

ac lo-

ne locum occupat? si ignauus, cur negotiũ tam operosum suscipit? Hæc est literatoris professio: hæc fabula quam agendam suscepit. Nemo vinetũ colendum suscipit, nisi statim animum suũ ab inexhausti, &, vt inquit Vergilius, in orbem redeuntis laboris circulũ præparet. Pueri verò quid possunt audire vel iucundius, vel vtilius? Ab his exercitamentis prodibunt, qui facunde cõcionentur in templis: qui prudẽti eloquentia moderentur senatum: qui cum laude obeant publicis de rebus legationes: denique qui quauis in re, & iudicio valeant, & oratione. At ista, inquiunt, nondũ illis annis sapiunt. Vestro sanè vitio, à quib' bonorum auctorum loco, modos significandi, & id genus glossemata, nõ minus stolida quam prolixa, didicerunt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum missi, statim ab optimis auctoribus, literarũ studium auspicabantur, neq; detinebantur decem annis in dediscendis nænijs. Liceat quæso, per nos, ô molesti, vel adolescentibus discere, quod vos pueros docere debueratis: sinite vt prima statim ætate hauriant, quod semper meminisse sit pulchrũ. Imbibat testula recẽs succum purissimum, quem diu resipiat. Discant ista in prõptu habere, & in varios vsus, vt res hortabitur, accõmodare. Quid enim docendo agitur, nisi ne semper sint docendi iuuenes? Quibus si quando optima traditurus es, cur ea non statim tradis? Si nunquam, quid doces? An hoc agitur, vt tu semper doceas, illi semper sint docendi?

In Geor. Reditlabor act. in orbẽ

Fab. lib. II.

Idem li. II. cap. 5.

Ne pi-

Ne pigeat bonum virũ,ac de republica vel gra-
tis bene mereri cupientẽ, huius operæ discen-
tibus quidẽ necessariæ, cæterum nec ipsis qui
docent,sterilis & infrugiferæ. Ergo posteaquã
totius operis,ad hunc modũ imaginem quan-
dam,ac syluã subministrauerit,affectus deniq;
& epilogũ ostenderit: Tum indicabit idem ar-
gumentum alia quoque ratione tractari posse.

Secunda ratio tractãdi hoc argumentum.

Quod genus sit, ne à proposito recedamus ex
emplo: Si docebit oẽm literarum cõmendatio
nem,tractari posse per cõparationem, itidẽ &
inscitiæ vituperationẽ. Huius generis hæc erit
propositio: Inter omnes res quas mortales tan
topere mirantur, ac per fas nefasq́; sequuntur,
nihil est quod cum eruditione sit conferendũ.

Salu. in proœmijs.

Nam honores istos,in quibus ambitio morta-
lium finẽ boni constituit, multo periculo peti,
maiore posfideri,ne honores quidẽveros esse,
quippe qui pessimo cuiq; sæpenumero cõtin-
gere soleãt,nec esse perpetuos, etiã si veri sint,
atq; adeò nõ perennes, vt ne diuturni quidem
sint: quippe quos fortunæ temeritas, vt inter-
dũ insperantibus obijcit,ita frequẽter inopina
to tollit. Cõtra,literas in otio parari summa trã
quilitate possideri, non nisi sua cuiq; industria
contingere,verã & immortalẽ parare gloriam.
Et hic primus differẽdi cãpus, multis locis cõ-
munibus vndiq; amœnus est: multa exemplo-
rũ,similiumq́; varietate fœcũdus. Deinde ape-
riẽdus alter: Bonã mortaliũ partẽ,aurũ,argen-
tũ,gemmas, & alias hoc genus opes, per saxa,
per

per ignes, magno capitis & vitę periculo perse- qui, quum ista sint aliena bona: quippe quæ & [illegible]iosis obueniant, & à cæca fortuna passim vt [illegible]ntur indignis, sic etiã dignis adimantur. Proinde extra hoĩem esse, nec in hominis potestate: quippe quæ infinitis casibus intereãt, veluti naufragio, incẽdio, bello, furto, carie, situ, quorum si nihil accidat, certè vsu cõsumi. Quod si nõ vtaris, nihil habere pulchri, quamobrẽ sint expetendæ. Ad hæc vt affatim cõtingant, tamẽ non explere mentẽ hominis, sed tantum irritare miseram cupiditatem. Postremò nec animi, nec corporis morbo mederi posse, sed potius vtriq; hoĩs parti malorum omniũ seminaria suggerere: & adeo per se nõ esse honestas, vt à virtute vel in primis auocent: benignitate exhauriri, parsimonia putrescere: magno sudore congeri, maiore cura cõgestas seruari, maximo dolore diu seruatas amitti. In literis cõtra hęc omnia. Nam alteram contentionis partem omitto: partim ne sim æquo longior, partim vt aliquid aliorum inuentioni reliquum faciam. Atq; hic fecundus porrigitur campus latissimè patens, & varius, nec inamœnus. Tum tertio loco proponet: Formæ dotem plerisq; magnum quidam videri, & omnibus votis expetendum: verum hanc nemini sua cum laude contingere, vt neque culpa negari. Ab ijs enim quæ nobis adsunt à natura, neque laudem meremur, neque reprehensionem: neque etiamnum sciri, si bona contingat: vtrum ab irata natura, an propitia

Literarum commoda.

Formæ donum.

pitia detur: propterea quod multis eximia species corporis perniciē attulit, & ipsis qui possident, & ijs qui spectant. Nam possessori quid adfert formæ venustas, præter solicitudinē, metū, suspicionem, rumorem parū secundum, materiā peccandi, libidinis fomitem, & copiā? Quòd si hac præditus, pudicus esse cupiet, hoc ipsó miser est quòd formosus. Multas enim pellicit in perniciem, solicitatur ab innumeris: atq; hinc est quod legimus quosdā sibi faciē cicatricibus defœdasse, quod sentirēt alios sua forma periclitari. Sin impudicus est, qui forma præcellit, quid tandē debet suo bono, nisi vt facilius perditiúsq; pereat? Itaq; sua forma neminem pudicū delectari: alienā qui amet, libidinosum esse. Tum vt hoc magnū sit bonū, tñ corporis esse tantum, fluxū, caducum, & adeo nō perpetuū, vt vel febricula, vel macie, vel alio quouis casu subito marcescat, certè ætatis progressu deflorescere, certè morte perire. Diuersa in literis, hoc est, aī bonis oīa. Vides & hic aperiri campū mire fœcundum, si quis conetur hanc partem omnib. suis numeris tractare. Quarto loco proponet, non paucos mortaliū corporis voluptates, vti præcipuū quoddam vitæ bonū mirè cōplecti: verum illas insanias esse, falsò iucundas, nō voluptates, nec aliud q̄ risum (vt aiunt) Sardonium. Cur enim ei voluptatis bonum tribuas, q sui sensu caret? Ad hæc, obscœnas esse, beluinas, ac prorsus homine indignas, quæ nos in feras transferant. Tū insynceras, multo plus

Anthor Valeri.

Concessio.

aloës

aloës habere q̃ mellis: magno cõstare, & rei, & famæ dispendio, quibus admixtũ sit fastidium, comes pœnitudo: malorum omnium escas, laudis ac virtutis inimicas: infidas his à quib⁹ adamantur, quos tandem deserunt, etiã si non deserantur ipsæ. Exhaurire loculos, obfuscare famam, corporis valetudinẽ atterere, ebibere succum vitalem, accelerare seniũ, morborũ omne genus adducere, sui iustissimas vltrices: denique totũ hominem in tartara demergere. At longe feliciores oblectationes ex honestis studijs colligi: tanto nimirũ meliores, quanto corpori præstat animus, & homo beluis antecellit: tãto honestiores, quanto virtutis decus turpitudinem superat. Fœliciter parari, fœlici⁹ possideri, quæ nos nobis non eripiant, sed restituant: quæ nos nõ ex hominibus in feras, sed ex hominibus in deos transforment. Adhæc synceras esse, nullo fermento vitiatas: quæ oẽm animi si qua resedit amaritudinẽ edulcẽt: quæ regustãdo fruendoq; dulcescant, quę liuorem nesciant, hoc suauiores, quò cum pluribus communes, quæ nos ad extremum vsque rogum non deserant: quę annis quibus omnia deteruntur & obsolescũt, efflorescant: nauseam, facietatem, ac pœnitudinem nesciant: quæ præstant, non vt vni aut alteri, sed omni sexui, omni ætati simus iucundi: quæ præstant, vt ipsi nobis etiam voluptati simus, quæ faciunt: vt senectus etiam molestia careat, quæ nos in omnem regionem, in omnem fortunam comitantur. Deniq; quæ delectant

Ouid. de Ponto: Adde quod ingen.

ctant eam hoīs partem, qua vere sumus homi-nes. Sed parcam hæc longius persequi. Neque enim hæc sunt oīa, & innumera sunt quib⁹ hæc locupletari possent: Neq; nos aliud in præsentia quam viam indicamus. Poterat hoc genus & alio colore tractari: videlicet vt literas alijs bonorum generibus anteponamus. Præclara res opulētia, ad quam mortales infatigabili studio cōtendunt: quanto par est acrioribus studijs eniti ad honestas literas, quib⁹ ditescit animus? Et in hunc modū de cæteris partib. quas proposui, aut alijs his similibus: cuiusmodi sunt, iuuentus, vires, nobilitas, & si quid aliud sit in hominū vita vehemēter expetitum. Quin & per fictionem tractari potuerāt. Eruditionem esse rem per se præclaram ac magnificam, adeò, vt si nihil etiā adferat emolumēti in hac vita, tamē sua ipsius caussa sit expetenda: qđ attigimus in initio. Quis enim nō optet perfectam omnium rerum cognitionē, etiam si nunquam esset victurus inter homines? Nūc instrumēta sunt ad iuuandam rem publicam, ac priuatim amicos, vt etiam si citra doctrinam ipsi possemus fœliciter viuere, tamen qm̄ vir bonus non solū sibi nascitur, vel in hoc comparanda sit eruditio, vt alijs posimus esse subsidio. Verū in epistola seria nolim has partes nimiū extare, id quod etiā in orationib⁹ nonnunquā expedit dissimulare. Sed oportebit alia quadam epistolari facie obduci, nonnunquam data opera perturbari, sed tamē hic ordo profuerit, animo magnam rerū

Tertia ratio hui⁹ argumenti tractandi.

Quarta ratio. Vide Fab. de amplifi. Et Eras. in Cop.

Plato in epist. ad Archyt.

ac vera

æ verborum vim congerenti: ex quibus lice-
bit optima se ligere, si locus postulabit breuita-
tem. Ita fiet; vt non sit ieiuna breuitas. In hoc
argumento poterit & illud admoneri, blandio-
rem oportere fingi epistolam, quàm adolescẽs
adolescenti, congerro congerroni, amans scri-
bit amanti, Tum quod qui suadet, inde sibi
plusculum fidei conciliabit, quòd suũ errorem
simpliciter agnoscat, ac damnet: & veterum vo
luptatum memoriam ita refricabit, vt declaret
animum etiam à commemoratiõe abhorrere.
Ab ætate sumet occasionẽ: quæ si grandior est,
dicet cõuenire, vt plus sapiat, qui vincat annis.
Absurdum fore, si qui dux huius instituti de- Qui. li.
buerat esse, nunc recuset esse comes: sin minor, 1. cap. 1.
dicet nullam ætatem magis idoneam discipli-
nis: propterea quod sanguine calente, magis in
genio vigeat, quodque tenacius hærent, quæ
primis annis hauriuntur. Hoc magis esse prope
randum, ne pars eius optima frustra effluat. A
forma item: quæ si præstans est, dicet minime
cõuenire, vt in formoso corpore, animus inha-
bitet deformis: sin minus, dicet hoc magis ex-
colendum bonis studijs animum, vt cum cor-
poris forma paria fiant. A genere: quod si fin-
gitur illustre, dicet olim nullos magis incubuis-
se liberalibus studijs, quàm claro genere pro-
gnatos. In alijs aut latere, aut negligi doctrinã,
fortunæque sordibus obscurari: in bene natis
habere suum decus. Tum obscuri hominis li-
teras fortunæ adminiculis destitutas, perpau-

cis esse præsidio: nobiles, quoniam ferè ad ciuiles magistratus, aut ecclesiasticas dignitates vocentur, maximã adferre perniciem; sed ad tractandam rempublicam, citra doctrinam accedant: si contrà, maximam adferre publicè simul ac priuatim vtilitatem. Sin obscuro genere fuerit, excitandus est, vt sibi suis ipsius præsidijs pariat nobilitatẽ, non paulo veriorem, quam quæ vulgò tument claris orti natalibus. Ab opibus: Si rem familiarem habebit amplam, demõstrabit illi tãto magis enitendũ ad honesta studia, ne cũ fortuna cætera suppeditarit, ipse sibi defuisse videatur: magnum adiumentũ ad consequendas liberales disciplinas esse diuitias: sed has tum demum esse splendidas, ac salutares, si possessor his norit vti, atque hoc præstare doctrinam. Alios plerosq; fœlicibus quidem ingenijs præditos, sed ob rei familiaris angustiã, frustra consectari liberalia studia: ipsi ob rem amplissimam, nec otium, nec liberorum vim defuturam, & optimi cuiusq; præceptoris futuram copiam. Sin erit tenui fortuna, tanto enixius oportet incumbere parandis literis, quæ & rem, & famam pariunt, sed insignes. Nam diuitibus satis est, vel infra mediocritatem esse doctos. Hæc quidem à nobis fusius ac loquacius dicta sunt, verùm in tantum necessaria, vt verear ne multis hęc etiam tam multa nõ sufficiãt. Fateor, ad docendũ sunt perpauca, sed ad rationẽ ac viam indicandam, non inerti, nec indocto præceptori arbitror fore satis. Nam his

Conclusio.

doctos

doctorem magis instruxim⁹, quàm pueritiam.

DE EMENDANDO.

Iam verò in emendandis his quæ pueri reddunt, exactissima diligentia est adhibenda. Neque enim sat habeat doctor, manifesta sermonis vitia castigare, verum si quod verbum parum elegans, si minus ornatum, si sordidum, si durius translatum, si qua contra veterum cõsuetudinem orationis figura, si quid absurdius compositum, si quid asperum, si quid hiulcũ, id notatum emendabit, mutabitque. Tum si quid alio loco dictum, quod alio magis quadrabit: si quid additum, quod non cohæreat: si quid præteritũ, quod inseri oportebat. si quod argumentum futile, vanũ, translatum, aut alioqui vitiosum: si quod decus parum fœliciter affectatum: si locus sit frigidior: si languidius dictum, quod acrius oportebat: sicubi à decoro fuerit recessum: si tractationis color parum pudenter sit delectus: si verbosius tractatum, quod oportebat breuius: aut si quid breuius perstrictum, quod fusius erat tractandum. Neque simul tamen omnia repræhendet præceptor, sed aliàs alia, ne pueri despondeant animum. Quæ ferri non poterunt, ea non statim aspere, & cum conuitio reprehendenda: & his verbis, eo vultu, quasi discipulum oderis. Nam ea res teneros animos in odium studiorum trahit, fitq; vt prius oderint literas, quam norint cuiusmodi sint. Verum quę tolerari non poterunt, ea blandius quidem, sed tamen diligẽter

Lege Fabl. li. 1 ca. 2. & lib. 2. cap. 2.

corrigenda: quæ ferri vtcunque poterunt, aut dissimulanda interim, aut ingenio collaudatē vertenda in melius contra, quæ scitè excogitata, tractatáue videbuntur, ea nominatim probabit, & quamobrem placeant, exponet. Atq; interim iubebit & reliquos omnes, attentis auribus accipere thema, cuiuslibet quod recitatur: Ac diligenter obseruare, si quid animaduertant reprehendēdum, aut etiam imitandū.

Lib.2.ca.5. Neque illud inscite monet Quintilianus, pueros ipsos percontationibus excitandos esse, & quid illic videāt vitij, & qua ratione mutandū: quid sequutus sit, qui fœliciter affectauit. Hoc satius est, quā si non periclitante illorum iudicio, tantum indicet ipse, quid damnet, aut probet. At huiusmodi percontationib', vide quantam commoditatem consequemur. Primum,

Lib.2. ca.2. audiētibus securitas aberit, (vt ait Fabius) neq; perfluent aures quæ dicentur, simulq; perducentur ad id, quod ex hac re quæritur: nimirū vt aliquando hæc inueniāt citra indicem, & intelligant ipsi. Sunt autē quædam vitia, quæ præceptoribus in adolescentulis nō debeant displicere, veluti sublimior spiritus, & orationis luxuries, quod hæc indoles promittat perfectam

Lege Fab. lib.1. ca. 4. Cic. lib.2. de Orat. maturitatem. Ego in nostris & alia pro tempore ferenda censeo, p[...]ta voculas, aut etiam clausulas ex auctoribus [...]blectas: Poetarum versiculos, aut hemistichia subinde intertexta: translationum licentiam: apertiorem artis affectationem: compositionē curiose numerosam, ac

prope

prope carmen exprimētem. Hæc enim omnia, tametsi in adulto scriptore vitia sunt, in proficientibus tamē necessaria sunt. Porrò siue quid laudes, siue reprehendas, vtrunque & cum modo, & variè faciendum. In alijs inuentionis nerui, in alijs argumentandi subtilitas probanda, in alijs sanitas, in alijs grauitas: in his lepos, in illis varietas: in nonnullis dispositio, in nonnullis consilium, ad quamque virtutem quisque videbitur accedere. Hæc laudis reprehensionis dispensatio faciet, vt neque quisquam de se desperet, neque despiciat quenquam: tum æmulatio quædam inter omnes excitata, dum irritatis omnibus, alterius quisque laudem affectabit, dictu mirum, quantum calcar addet ad studium. Quorundam putidis ingenijs, & rustico pudori, priuatis ac blandis admonitionib' erit succurrēdum. Profuerit & illud, præmiola quędam puerilia proponere ijs, qui primas tulissent. Victores collaudare modicè, victos ad conandum hortari, quasi industria, non ingenio sint præteriti. Hic rursus mihi cachinnum tollet grammatista quispiam ex isto ordine, qui Michaëlem Modistam pueris solent prælegere, meque clamitabit è ludo theatrum facere. Atqui cum ipse è suo ludo carnificinam faciat, mihi concedat, si veterum consuetudinem renouare studeo, apud quos in scholis huiusmodi concertationibus iuuentutem exerceri solitam, vel ipse diuus Aurelius Augustinus testis est, Siquidem is in libris, quibus titulum in-

Vide Fa. li. 9. c. vltimo.

Vide Fa. li. 1. cap. 2.

Quint. li. 1. cap. 2.

Mihaël Modista

Augustin. lib. confes.

Aene. 1. Geus inimic. &c.

didit, Confessionũ, narrat sibi frequẽter acclamatũ fuisse, vbi Iunonis apud Maronẽ in Troianos stomachãtis, verba & affectus cæteris felicius adumbrasset. Agnoscis theatricum verbũ acclamandi in ludos literarios fuisse receptum, & tu putas scholæ nihil cõuenire nisi plagas, & eiulatus? Fabius haud vulgaris formandæ pueritiæ artifex, nõ vno in loco præcipit, iuuenum studia nõ asperitate deterrẽda, sed blandis applausibus modestisq; laudib⁹ alenda, atq; exacuenda: vultq; doctorem in parentis abire affectum: cõtrà discentes, præceptorem nõ horrere vt carnificem, sed obseruare veluti parẽtem.

Lib. 2. ca. 4. & li. 1. ca. 1. l. 1. 2 de officio præceptoris.

Nec obscurũ, quid sibi velit Horatianũ illud: Quondam pueris dant crustula blandi Doctores, elemẽta velint vt discere prima. At contrà hic Arcadicus quispiam asinus, leonis indutus exuuio, cũ & indoctior sit, q̃ vt admiratione sui pueros habere possit attẽtos: & insuauior, quã vt à quoquã possit amari, vel amare quenquã, tumultuosa carnificina mẽtes eximit: puerosq; ingenuos, quos neq; meliores potest reddere, quippe vir stultus, & improbus, neq; literatiores, ipse illiteratissimus, flagris excarnificat miseros, clamoribus & conuitijs obsurdefacit, vt optimis illis annis sine fruge contritis, magnam crudelitatis suæ mercedẽ percipiat. Vtinã tibi ô sacrilege (nã barbarum eius ac dilutius est vocabulũ) dignus tuis factis honos aliquando contingat, compellarisq; prucũ istum, quem vt non promereris, ita nec intelligis, cum cuculla permutare

Lib. 1. ser. saty. 1.

Ludimagistri plagosi taxatur vt indocti.

A voce.

mutare:pro veste ista laciniosa, sagũ aut renonem accipere:pro soleis ac sandalijs, peronnes pro ferula, ligonẽ, aut scuticam:istoq; ornatu è scholis, in quibus nihil aliud es, q̃ canis in balneo, rus extrudaris, aut stiuæ, cui natus es, alligandus:aut quod malim, in cõpedibus fossurus: ut si omnino sine imperio durare nõ potes, boues & asinos ista tua voce territaturus. Túne audes, ô clurinum pecus, vt Plauti verbis vtar, docendi literas occupare munus, cũ ipse nihil vnquã didiceris? túne audes stolidè carnifex, bene natos & ingenuos, atq; ingeniosos adolescẽtes laniare flagris, quos citius occidere possis, quàm docere? Túne in eo loco, quẽ Græci ab otio scholam, Latini à voluptate ludum appellandum censuerũt, plusquàm Phalaridis tyrannidem exerces? Tum hoĩs monstrum ab ijs etiã mercedem (si superis placet) exigis, de quibus peius sit meritus, q̃ scelestus ille Phaliscorum literator de sua pube? Siquidem ille dolo peccabat, tu palam & cõfidentissime perdis bonæ spei pueros. Ille clementi hosti tradidit, veluti pacis obsides, à quo sunt citra fraudem restituti. Tu hosti crudelissimo, teterrimoq; prodis, videlicet inscitiæ, à quo fermè nullus elabitur, qui semel in illius ius venerit. Sed efferri me video longius dolore iustissimo quidẽ illo, vtinam perinde vtili. Regnare iam passim videas plagosum hoc, & indoctorum grammatistarũ genus: antra illa in quibus deblaterant, ceu furiarum regnum, misce eiulatu vndiq; perso-

In Truculento.

Ausoni. ad Nep. Vnde dicat schola & ludus.

Lege Liuiũ lib.5.dec.1. Valerium lib.6.cap.5. Plutar. in vita Camilli.

 nare.

Lib.1,ca.4. nare. Et credimus istã verberandi consuetudinẽ Quintiliano, viro tũ prudẽti, tũ erudito, adde etiã castissimo nõ sine causa tãtopere displicuisse. Et quod vir ethnic⁹ vt sæuũ ac perniciosum explosit, nos Christiani libẽter recipimus, sæuiẽtes non solũ in pueros, verumetiã in ætatem penè virilẽ, quòd si plagoso illi cõpotatio contigerit largior, iam pueris etiã instat vitæ periculũ. Rideatur hoc, nisi nostra ætate permulta sint exẽpla infeliciũ, quos doctoris temulẽta sæuitia plagis occidit. Et deligim⁹ equis nostris idoneũ curatorem, liberos cuiuis asino cõmittimus. Sed hanc cædendi, sæuiendiq; necessitatẽ

Prouerb. in puerorum ingenia transferunt, qui ceu Phrygum filij, nisi plagis concisi, nõ emendantur. At quo tandem ore, dic quæso belua, tu flagris à pueris officium discipuli requiris, cũ tu doctoris officiũ non præstes? effice vt merito te amet grex tuus: vt miretur, primũ studia, deinde te quoq; studiorũ gratia: postremo vtrunq; alterius causa. Quòd si nec amari potest homo stolidus ac seuus, nec admirationẽ meretur triuialis ista, ne dicam, culinaria doctrina, vel inscitia potius, quid etiã in ludo sedes impudẽs? Sin veterem morẽ tuo damnas instituto, age profer istos egregios artifices, quos tu nouus magister sic institueris, vt cũ veterum vel infimo certare possint: q̃ si qui sunt ad literas indociles pueri, præstat eos ablegare ... ac parentib. reddere: sed interim doctori decrescunt reditus: ... bonũ virum oportet ..., qui suscipiat erudiendam

dam iuuentutem. Sed istis nõ alia ratio est, quã tyrannis principibus, qui malunt imperio quã æquitate retinere populum: nõ quod illud me lius sit, sed quod hoc difficilius. Sed iamdudũ tempus est, vt ad id quod instituerat, nostra re currat oratio, iamq; finis sit cum istis bœoticis uibus rixandi. Ergo præceptor idoneus & isto rũ dissimilimus, posteaq̃ annotarit, quid in scri ptis puerorũ placeat, aut displiceat: tũ exẽplar aliquod à se studiose elaboratũ proponet, aut etiã dictabit: neq; pigebit in marginib. q̃d ipse sit secutus annotare. Indicabitur ordinis ratio transitus cõmodus: si q̃d schema speciosius, si q̃d argumentũ nouè tractatum, vt in eo perinde ac speculo videant, quid ipsos suffugerit, q̃d assequi non quiuerint, vbi dormitauerint, aut cæcutierint. Alioqui quod isti faciunt, prauam epistolæ formã proponere, quid aliud est, quã docere perperã scribere? Dicent, quotũ quẽq; reperias cui sit stilus? calceolariũ non docet, nisi calcifex: coquũ nõ instituit, nisi coquus: gubernandi rationem nemo tradit, nisi naucleius: & miraris si literas docere nõ queas, quas nescis? Quid docet grãmaticus, qui loqui nescit? Expediet aliquoties & nudũ thema proponere, ac totũ inuentionis laborem, ipsorũ ingenijs relinquere, quò viriũ suarũ periculũ faciant. Magis aũt blãdiuntur etiã nobis, quæ ipsi quasi peperimus ingenio: verum id rarò fieri velim. Nos olim cũ Senæ Alexandrum Archiepiscopum, titulo D. Andreæ, Iacobi Scotorum regis filiũ, rheto-

Præceptor idoneus.

A suo exẽplo. Alexander archiepiscopus. D. And.

rhetorũ ſtudijs exerceremus, isq́; qui ſibi iá vi-debatur nõnihil profeciſſe, rogaret, vt tantum indicatis propoſitionibus ſummis, reliquã oẽ inuentionem ipſi relinquerem, paruimus ado-leſcẽti ingenioſo, miræq́; ſpei. Adniſus eſt ſumma vi, fortaſſe ſperans fore, vt tametſi ſermonis vbertate vinceretur, tamẽ ob ingenij vigorem nõ multum eſſet à nobis relinquẽdus. Primum collaudabã hominis induſtriã, & paſſus ſum illum ſibi aliquandiu placere. Mox vbi indicaſſem, quã multa illũ fugiſſent, quã multa nõ ſuo loco dixiſſet, criſtas demiſit, & agnouit, quàntũ adhuc abeſſet à meta. Illud in genere meminerit doctor, vt pro ſui quibuſq; ingenij viribus prçeat. Rudibus tota erit epiſtola prçformanda: progreſsis ſat erit lineamẽta quædam prænotare: adultis ſuffecerit nudũ indicare thema: vt & hac in parte parẽtum curam doctor imitetur, qui primum infantibus cibũ præmãſum in os inſerunt: deinde ſat habent in manum dare, mox menſis tantũ admouent: poſtremò etiam domo extrudunt, vt ſuapte induſtria ipſi ſibi quærere conſueſcant, & (quod dici ſolet) nare ſine cortice. Cõducet & illud, ſi iam ad mediocritatem progreſsis, proponemus idẽ argumentum, iterũ, ac tertio, alijsq́; verbis aliaq́; ſermonis figura tractandũ. Quæ res potiſsimum cõferet ad parandam orationis copiam, ac facultatem. Id aũt commodius fiet in breuioribus thematis. In hoc genere Ciceronem legimus cum Roſcio ſuo certare ſolitum, vtrum ille ſæpius

Cicero cũ Roſcio certare ſolit', huiꝰ auctor

candem

eandem sententiam, variatis gestibus represen=tare, an ipse mutatis verbis efferret. Extant e=tiamnum & Maronis in hoc genere progym-nasmata, veluti de aurora, & anni partibus: sed hac de re tempestiuius, ac pluribus dictũ est in libello de Copia. Cæterum ad inuentionis fa=cultatem pertinebit, vt palinodijs exerceantur: vt quod modo suaserint, rursus dissuadeãt: qđ in cœlũ laudibus tuleris, id vituperando ad in=feros deijcias: ad quod sis adhortatus, rursum ab eo deterreas. Qua quidẽ in facultate plurimũ valuisse fertur Carneades. Hæc erunt pro=pemodum similia locis, quos rhetores cõmu=nes appellãt: vt pro amore, quemadmodũ apud Platonẽ dicunt: præter Socratem multi: & con=tra amorem, quemadmodum apud eundẽ Ly=sias: pro literis, contra literas: pro diuitijs, contra diuitias: pro monastica vita, & contrà: pro linguis, contra linguas: pro matrimonio, cõtra matrimonium: pro monarchia, contra monarchiam. Eiusdem generis sunt, quę per collationem seu cõtentionem tractãtur. Vtra vita præ=stantior, ciuilis, quam practicam vocant Græci: an contemplatiua, quam theoricam illi vo=cant? Cœlibatus potior, an coniugium? Ad dicẽdum vtrum ars plus possit, an natura? vtrum recẽs hoc theologiæ genus præstãtius, an priscum illud? Vtrum plus valeat ad parandam famam militia, an literarũ studium: ad rem parandam, vtiliórne sit iurisprudentia, an medicinæ studiũ? Idem fit in personis: Vter dux melior, Hanni=

Macrobius lib.1.Sa. Lib.1.ca.2.

De Carneade, multis i locis apud Ciceronẽ.

In dialogo de amore.

Lege Fabi. lib.2.ca.4.

Hannibal an Scipio? Vter philosophus excellentior, Plato, an Aristoteles? vter poëta doctior, Vergilius, an Hesiodus? vtrius facundia mirabilior, Demosthenis, an Ciceronis? Hæc incident in consultationibus, Verum cum deliberabit aliquis, vtrum Romæ citius daretur fortuna, an in patria: vtrum satius sit literarum gratia adire Italiam, quàm Lutetiam? præterea quæ sunt locorum cõmunium, ex proprijs circunstantijs multa ducet argumenta. Vtrum expediat pueros statim admouere studio literarum, an parcere tenerioribus illis annis, donec ætatis progressu nonnihil roboris collegerint. Neque semper necesse est, vt præceptor se thematis inueniendi labore fatiget. Ex historijs (vt dixi) sumere poterit. Ex epistolis eruditorum, si quas pueri nondum legerunt: veluti ex epistolis Ciceronis, Plinij, Cæcilij, Symmachi, Apollonij, Ang. Politiani. Cur enim hunc in hoc genere non cum quolibet veterum conferamus? Sed tamen è Symmacho rem peti malim, quàm phrasim. Promptissimam huius generis vim, epistolæ diuersæ Græcorum suppeditabunt. Ex omnibus degustatis præceptor optima quæq; proponet, Semper enim ab absolutissimis exordiendum. Proinde Plinium illis statim obijci malim, quàm Franciscum Nigrum, Mariũ Philelphum, etiã si pater in epistolis nonnihil habet laudis: Aeneã, Gasparinum, Campanum: multo minus Carolum Virulium Louaniensem, cuius scripta cito gratiam exuerunt.

Symmach⁹ | Sententia Quinti. | Laudatur Plinius pre alijs in epistolis.

runt. Nō quod negem in his esse, quod aliquis possit imitari, sed quòd mediocribus aut tolerabilibus tantum anteferri malim eximios. Cæterum cui palma debeantur in hoc genere, nō est huius instituti pluribus verbis persequi. Si quis omissis Græcis, patiatur quenquam vllo genere anteponi, M. Tullio, & Plinio, & Politiano primas detulerim. Sed hac sane in re fruatur suo quisque iudicio. Qui in epistolis palmam ferāt.

DE CONSVETVDINE. VNVM MVLtitudinis numero compellandi.

IAm verò consuetudinem, insulsissimam quidem illam, sed aliquot iam sæculis mire receptam, vnum hominē multitudinis numero cōpellandi, nō tam dedocēdi sunt iuuenes, quàm animandi vt ausint contemnere: certe quoties cum his agitur, vnde nihil sit pericli. Mea certe ætate iā hæc ineptia, magna ex parte oboleuit, paulatim subolescentibus bonis literis. Quanquam supersunt & hodie non pauci vossissatores, qui quod pueri male didicerunt, nō solum ipsi mordicus tenēt, verum etiā ab aliis exigūt. Vossissatores.
Inexpiabili contumelia se putant affici si quis vnū singulari numero salutet: ac planè rem putant iniuriarū actione dignā, ac legib9 vindicandā. Tu pro tua prudentia quid sit optimū dispicito. Hic mihi cōtinuo tragicū vociferans in re nihili: quid tu, inquit, me tuissas? tuissa famulos tuos: Ego sum, & te & tuis omnibus melior. Obiectio.
Quid ais hominis mōstrum? tu sic appellari dedignaberis, quomodo olim reges suos appel- Cōfutatio.

labant

labant parasiti? quomodo summos orbis mo-
narchas olim affabantur libertini, aut è plebe
cerdo quilibet? Deniq; quomodo tu ipse deu
opt.max. compellas? Cur non vnum alloquar
cū vnū videam, etiam si Polyphemo maior es-
ses? An ideo Athonem mōtes dicam, nō mon
tem, quòd ingēs sit? An ideo nō est mare Oce
nus, quòd vaste pateat? Adeo qui vix sunt ho-
mines, ijs nō satis est, si vnius hois loco ducan-
tur. Cæsari totius orbis monarchæ loquimur:
Superi bene vertāt quod agis Cæsar. Et hic in-
dignatur, nisi dixeris: Bene vertat quod agunt
vestræ dominationes: perinde quasi non vnum
hoiem, sed Hecaten quampiam triformem, aut
Hermetem trimegistū, aut Geryonem tricor-
porē alloquamur. Hoc fortassis in muliere gra
uida sit tolerabilius, aut etiam si mauis, in scro-
pha. Cur à grāmaticis distincti sunt numeri, sin
gularis, dualis, & pluratiuus, nisi vt vteremur?
Honoris, inquit, gratia abutimur. Apte dictum
abutimur. Nam istud est plane abuti, perinde
quasi quis soleam vtranq; eidem inducat pedi.
Sed quis isthuc iuris vobis donauit? An æquū
putatis, vt honoris vestri gratia, præter veterū
consuetudinem barbarè loquantur homines?
Quòd si tyrannidem occupatis, vt nouæ etiam
linguę nobis sitis auctores, quur non saltē con-
statis vobis? Etenim si numerus mutatus hono
rem habet, quur non eadem opera videtur ho-
norificum, plures singulari numero cōpellare?
Quur nō idem fit in tertijs personis? Honori-
ficum

Alia obiectio.

ficũ eſt, ſi quis Marcolpho dicat, Gratulor vobis, qui minus honorificum eſt, ſaluta eos, cum vnum iubeas ſalutari, ſed honorabilem? Quur hîc honos tantum in pronõibus ſitus eſt? Honorificum eſt. Saluto vos dñe epiſcope: qui minus, Saluto vos domini epiſcopi? Honorificum eſt, vidi vos ambulantẽ: cur non, Vidi vos ambulantes, ſi vni, ſed honorato loquaris? Nimirum aucta pluralitate, creſcit honos. Quur in re diuina æditiuus nõ hunc in modum reſpondet ſacrifico: & cũ ſpiritu veſtro? Quur is Deo loquẽs, audet dicere: Præſta quæſumus, omnipotens Deus? Quur nos homunculi non veremur illi dicere: Remitte nobis debita: Et, Ne nos inducas, ſi tantum honoris eſt in abuſu numeri? Certe prim' honos debetur Deo: Quur hunc tanto fraudamus honore? cur huic pręferimus homuncionem? Quid hîc reſpõdebunt iſti? An nobis obijcient heteroſin? Audio, ſed hac non vtuntur emẽdate loquẽtes, niſi in prima perſona, vel modeſtię, vel feſtiuitatis, vel euphoniæ gratia. In ſecunda nunquam, niſi cum genus ſignificamus, nõ perſonam. Quale eſt illud Naſonis: Quæ veſtra libido eſt? Taxat enim virorum genus, veluti ſi quis vni meretrici dicat, vos eſtis pernicies adoleſcentum, non vnam notans, ſed totum ordinem. Huic ſimillimum eſt illud in tertia perſona: Quum ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes. Vnde qđ olim modeſtiæ erat, aut inuidioſum, nunc repẽte honorificũ eſſe cœpit? O imitatores ſeruũ pecus, vt mihi

Diſlutio ironice.

In 1 epi. amator.

Terent. in Phorm.

Hor. lib. 1. epiſt. 20.

vt mihi sæpe risum, sæpe iocum vestri mouer
tumultus. Istos fefellit, opinor, quod veteru
quispiam magistratu fungens, hunc in modu
scripserit: Cōsiderauimus, retulimus, statuim',
nimirū munus publicum cum suis collegis cō-
municans, & potestatis inuidiā declinare volēs.
Hoc, (ni fallor) exemplo, reges & episcopi cœ-
perunt & ipsi scribere: Nos Ioannes Episcopus
Cameracensis: Nos Carolus Rex Gallorū. Nec
dubium, quin & hoc qui primi cœperunt, mo-
destiæ causa fecerint, videlicet, quò tyrannidis
speciem fugerent. Tyrannium enim videbatur
potestatem cum nullo prorsus habere commu
nem. Verum is scribendi mos simulatq; regius
haberi cœpit, à nostris honorificētiæ causa cer-
tatim vsurpatus est. Ridiculè sanè. Nam si mo-
destiæ laus est, vbi quis pro, Ego Ioannes Epis-
copus, scribit: Nos Ioannes: qui vos Ioannes di
cit, pro Tu Ioannes, contumeliosus sit opor-
tet? Nam se deijcere, virtutis est, alterum con-
temnere atque extenuare, maligni est atque
inuidi, si id fiat in absentem: si in præsentem,
procacis & contumeliosi. Romanus Pontifex
in suis diplomatis, admiscet nonnunquam, hác
Petri sedem, quam indigni tenemus. Quis fe-
rat, si quis idem dicat illi: Cōfugimus ad istam
Petri sedem, quam indignus tenes? Quòd si
hanc sermonis ineptiam, idiotarum stulta am-
bitio commenta est, qui dedignantur oratio-
nem habere cum alijs communem, cur eruditi
hanc ineptam ac muliebrem inanitatem assen-
tando

[qua]ndo alunt? Scio deberi honorem magistrati[b]us, parentibus, præceptoribus. Sed hic ridicu[l]us est honos, quem præstat solœcismus. Verũ [la]rgiamur interim, vt tantum valuerit consue[t]udo. Neque enim me fallit in epistolis decimi [l]ibri, qui Plinianis per Aldum adiectus est, legi semel atq; iterum sermonẽ huiusmodi: Vt primum me domine, vestra indulgentia promouit. Quanquã & hic tergiuersari licuit, eas epistolas non esse Plinij, deinde hoc ipsum tã raro fieri illic, vt mendum videri posit. Postremo cum vestra dicit, voluit senatus auctoritatem, cum Cæsaris voluntate coniungere, quod sciret hoc esse gratum imperatori modestissimo. Sed vt omissa tergiuersatione largiamur quod isti volunt: sit sanè ciuilitatis, hoc honore blandiri maioribus, sit rustici & inurbani, hoc honoris non reddere: certe nouum insolentiæ genus est, non esse contentum, siquis cui decedat de via: si caput aperiat: si genu flectat, nisi ridicule etiam loquatur honoris gratia. Scripserit aliquis Traiano, vestra indulgentia: at idem non offenditur, cum toties repetitur, tua pietas, pro, vestra pietas. Denique non sic illi loquitur Plinius, quum consul illius laudes prædicat, quã orationem oportuit quam maxime honorificam esse. Illi tam insolitum honorem etiam conuitijs, atq; adeo flagris exigunt à nobis. Domitius imperator, vir prodigiosæ arrogantiæ, se Deum ac dominum scribere solitus est in suis diplomatis, atque ita se compellari in

Occupatio.

Excusatur Plin. per expositionem rectam.

Auctor Suet. in Domiti.

aliorum instrumētis edixit. At is nemini vnquam succensuit, quod singulari numero cōpellaretur. Ferri poterat res, si modo sint vnico solœcismo cōtenti: vix duplicatus istorum ambitioni satisfacit. Nam oro vos, simplex erat solœcismus, quē istorum insolentiá iamdudū vt plebeium, nimisq́; popularem fastidit, ac renuit. Oro vestrā humanitatem, sesquimendum erit: nihil adhuc nisi vulgaris honor. Oro reuerendissimas humanitates vestras, bene cōgeminatum vitium, mediocris honor est & ferendus. Adde tertium solœcismū, & plenam inieris gratiam: Oro reuerēdissimas paternitates vestras, domine præstātissime. Cumulatissimam vis inire gratiá? quadrigā solœcismorum facito hūc in modum: Oro reuerendissimas paternitates vestras, domine præstātissime, domine præsul. Euge, euge, iste demū honorificentissimus est sermo, dignusq́; quo solenniter adeantur reuerendissimi præsules, ac potētissimi monarchæ.

Personæ mutatio peruersa.

Magis enim ridiculum, quod quidam honoris gratia personam quoq; vertunt, dicētes: Mandauerat mihi reuerētia sua, pro vestra siue tua. Huius sermonis ineptiam si quis non videt, illiteratissimus sit oportet: si quum sentiat, nō expuit, patiētissimus: si tam absurdā assentationē libentibus etiam auribus haurit, gloriosissimus sit oportet. Et hęc sermonis portenta cuiusquá principis aures ferunt? Et huiusmodi nō solum ferunt quidam, verum etiam efflagitant Christianæ modestiæ columina: ac non parentibus homi-

homines seuerissimi grauiter succensent: adeo vt quibusdam hac de causa dicã fuisse scriptam Sciam, non de asini vmbra (quod dici solet) sed de iniuria nõ adhibiti solœcismi. Nuper etiam quidam, graui nimirum exemplo, vltus est huiusmodi contumeliam, ad hunc quidem modum: Ab amicis magnis studijs agebatur apud episcopum quendam, vt quidam spectatis moribus egregia doctrina vir, sacerdotio, quod tũ forte demortuus vacuum fecerat, inauctoraretur. Negabat vigilantissimus pastor temere sacerdotia committi oportere inexploratis. Ipsum qui commendabatur, accersi iubet, videlicet de doctrina prudentiaq; viri periculum facturus. Adest ille vir sanè antiqua literatura probe præditus, sed sincerus ac simplex, qui nondum nouum hunc eloquentiæ florem attigerat: postremo, qui præsules omnes putaret didicisse literas. Salutat numero singulari: salue reuerende præsul. Vix totam salutationem dixerat, auertit se præsul, atque abit indignabundus, non aliter, quàm si quis in faciẽ illius conspuisset. Admirantibus, & causam rogantibus, qui salutatorem commendarant, negat se illos conspectu colloquióque dignari suo, à quibus sic in os contemneretur. Frustra quidam rem purgare nituntur: planéque surdo canitur fabula. Iratus ille sacerdotium in alium quẽdam disertiorem transtulit, qui quadruplicato solœcismo humanissimas reuerentias domini, domini salutaret, & qui vnum hominem in

Ironia. Ironia.

multis, rursus in vno multos videret. At quanto falsius isti nobis talionem reponerent, si ipsi singuli singulariter appellati, nos vicissim binos, aut ternos, singulari voce cõuenirent? Etenim si honorificũ est, vni multitudinis appellationẽ tribuere, veluti πολλῶν ἀνταξίῳ ἄλλων, quàm erit insignis contumelia, plures singularibus verbis alloqui. Tibi Paule, nos abbas dicimus, tanquàm plures in vnum conflati, vix efficiant hominem alicuius pretij, sic erat par pari referendum. Dices optime lector: rides tu quidem iamdudum, & nimis vncis naribus indulges. Quid aliud faciam in re tam ridicula? Nam si planè contendunt, honoris significationem esse in catachresi numeri, cur frequenter vnicam rem, eamque friuolam, nihiliq;, tricas, apinas, quisquiliasq; vocamus, multitudinis numero? Cur vnicum instrumentum quo verrimus pauimentum, multitudinis numero scopas vocamus? Non inuidendus homo istorum, quem cum quisquilijs & scopis habent cõmunem. Hoc etiam interest, quod nisi multitudinis vocabulo, nemo scopas rectè salutauerit, nisi dixerit, saluete scopæ: cum istis interim studiosa barbarie gratificemur, omnibus quidem grãmaticis, ac grammaticorũ filijs iratis. Quid, quòd interdũ non sine periculo pluratiue conuitiamur etiam, nimirum assueti? Quid enim si strabus quispiam dubijq; contuitus, vni è multis conuitium dicat, multitudinis numero: nónne cum oculis quem petit non distinguat, periculum

Id est, multis præstanti alijs.

Subiectio. Persiana imitatio.

Irrisio.

culũ eritne tanquam cõmune maledictũ in se quisq; rapiat,& pro vno omnes in miserũ strabum conuitia regerant? Id verò periculosius etiã fuerit cæco. Proinde genus hoc sermonis, quibus est hoc vitij, magnopere fugiendũ censeo, ne forte oculorum morbo, plures pro singulis cernere putentur. Sic enim nuper quispiã istiusmodi salutatorem apertè derisit,& asperè potius quã vrbanè, nisi forte videbitur rectè, malo nodo malus quæsitus cuneus. Is enim solus cũ esset in conclaui,& à strabo quodã multa cum pluralitate adiretur, iterũ atq; iterũ circunspectans, respõdit, cæteros abijsse, se solum esse, si quid vellet oportuniore tẽpore rediret, dũ illi adessent. Ille verò negat se quenquã præter ipsum vnũ quærere. Tum alter hoĩem percontatur, quot illic lectos videret. Quũ vnum duntaxat respõdisset, Et quæ tandẽ, inquit, intemperiç te agitãt, aut è quâ popinâ nobis probe potus ades, vt ego tibi non vnus videar, sed multi? Et sunt etiam qui rem tam absurdã tueri conentur rationibus philosophicis, vt aiunt. Siquidem Aristot. scripsit regem, vt cæteris rebus præcellit populũ, ita sermone quoq; differre debere. Itidem par esse, vt quos cõditio, dignitas, opes, cultus, & insignia discernãt, discernat & sermo. Nec prorsus alia nota rectius dignosci à priuata magistratum, quàm abusu numeri, propterea quod ille vnus sit è multis, hic non simplicem sustineat personam, pape. Accipio cõmentum: quanquam apud Græcos Aristot.

istud fiet commodius, quibus tres sunt numerorum differentiæ. Ergo cui geminus sit Episcopatus, aut cuius Episcopatũ Abbatia quæpiam opima conduplicarit, huic dicemus, χαίρετον. Quod si tres sint episcopatus, aut duobus addita Abbatia, ternarium illum sacrum ac mysticum expleat, huic dicemus, χαίρετε. Hac quidem lege, si τετράδα aut ἑβδομάδα numero sacerdotiorũ sint prætergressi, æqui dent veniam, si nostram, distinctionẽ sua ambitione cõfuderunt. Nec video qui minus liceat ad hunc loqui modum: Nos episcopi, nos Abbates, cui vni plures sint Episcopiæ, aut Abbatiæ. Sed dubitari iãdudum potest, istíne stultiores, qui à re tam absurda, tamen abduci nõ queant: an ego qui in nugacissimis nugis, tantum operæ sumpserim, nisi quod vt hoc facerem, plurimæ res me cohortabãtur, sed duæ potissimum: tum vt istos apertius irrisos, aliquãdo suæ stultitiæ pudesceret: tum vti eos qui plane depuduissent, iuuenes partim veterum exẽplis animati, partim nostris verbis moniti, non dubitarent cum sua ambitione cõtemnere. Desinet offendere, posteaquàm desierit esse insolẽs, & aliquando placebit omnibus, quod nunc placet eruditis.

Id est, salue te vos duo. *Quaternarium.* *Septenariũ* *Conclusio.* *Cur huiusmodi scripserit nugamenta.*

DE SALVTATIONE.

Transit ad præceptiones.

NVnc ad præceptiones huic argumẽto peculiares reuertemur: sed si paucis admonuerimus, quæ sint in salutatione fugiẽda, vnde solemus epistolam auspicari, ne pessimi gubernatores videamur, si statim in portu (quod aiũt) impe-

impegeimus. Est enim hæc ceu prima frõs epistolæ, in qua delinquentem non solum imperitiæ dedecus, verumetiam religionis neglectæ piaculũ maneat. Nam à veteribus superstitiosè obseruatum videmus, vt è primis illis forte congredientiũ verbis, futuri sermonis velut omen quoddam arriperent. Eoq; qui sibi forte fortuna venirent obuiam, quiúe quapiam de re inter sese tractaturi congrederentur, quo faustus esset occursus, ac bene ominatus sermo fœliciter vtriq; verteret, mutuam salutem dicebant. Et sacerdos quoties prodibat ad populum salutabat, ac resalutabatur. Ea consuetudo è medijs hominum morib', in epistolam, quæ, (vt dixi) colloquiũ est inter absentes, translata est. Eamque semper veteres à dicenda salute sunt auspicati. Idque tam à Græcis, quàm à Latinis tertia persona factitatũ videmus, siue quod vsus sermonis rex, personam mutauit: siue quod studio festiuitas quædam, quam adfert personæ hypallage, videtur affectata: siue quod olim salutatio non adderetur epistolæ, sed in tergo tituli vice adderetur, velut ab eo recitanda qui literas perferret M. T. Cicero Trebatio Imperat. S. D. Græci ferme ad hunc modum: Πλάτων Διονυσίῳ τῷ πράττειν. Quæ verba nõ hoc sonant Græcis, quòd quidam existimant, quasi iubeamus illos, quos ita salutamus, bene viuere, sed quod fœlicitatem precemur. Nam quib. res sunt secundæ, ij Græcis τῷ πράττειν dicuntur. Quidam pro τῷ πράττειν, dicunt.

Veterum mos & consuetudo in salutando.

Vnde trãslata consuetudo vt statim in fronte epistolæ salutemus.

Græc' salutandi mos. Id est, Plato Dioni. bene agere.

χαίρειν quod apud nos sonat gaudere. Vtrunque vno versu expressit Flaccus, Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouanō. Latini in hunc fere modum salutant M. Tullius Cicero M. Varroni S. D. Plinius suo more addit suo, opinor quod non scribat nisi amicis C. Pli. Sabino suo, S. D. Hebræi vulgato gentis suæ more, pacem optant salutantes, siue quod sentiant bellum ac discordiam esse malorum omnium compendium: siue quod pacem appellant summam rerum prosperitatem, vbi nihil est quod offendit animum. Auctor est Plinius auunculus religiosum antiquitus fuisse, nominibus salutare, ne preces, opinor, ambiguæ ad alienum auertantur, quemadmodum in deuotionibus nomen addebatur, velut irrita futura execratione, nisi vrbis aut gentis verū nomen apponeretur. Ergo ne dirū omen habeat epistola, vtriusque nomen in ipso statim ingressu præfandum est: priore quidē loco illius, vnde venit epistola, posteriore eius, ad quē mittitur: etiam si lōge sit honoratior cui scribitur, quā qui scribit. Puerilis mihi videtur illa nominū honoris gratia, transposito, nisi nobis placebit illa Gnatonis salutatio: Parmenonem suum summū plurima salute impartit Gnatho. Aut nisi si quis ad hunc modum loquatur: Idem equus portabat Cæsarem & Augustam, existimemus hominem lesæ maiestatis reum peragendum, quod plus honoris habitum sit equo, quam Cęsari & eius vxori. Sed extra iocum, mihi probatur veterum

Libro 1.

Epilog. huius loci.

In Eunucho Teren.

terum simplicitas, quā vtinam per nostræ tempestatis corruptissimos mores, vbiq; liceret æmulari, vt nos inuicem nudis noīum titulis salutaremus: C. Pli. Caluo suo, S. D. Quid enim erat verius aut purius? Siquidem vbi quis nomē audit, omnes pariter virtutes suas audit cōpendio. Habet præterea nescio quid peculiariter blandum proprij nominis appellatio, quo audito delectari videntur & animantia bruta. Quo magis istos admiror, qui vocabulū suum quod inditum est in baptismo, non alijs auribus accipiunt, quàm si atrox ingereretur conuitiū. Stultius, quod aulici quidā nō ferunt, vt liberi patrem patris, aut matrem matris, appellent vocabulo: dominus ac domina malunt audire, cum illis vocabulis neq; sit quicquam honorificentius, neq; charius affectibus: adeo nihil illis placet cum plebe commune. Porro nominum vocabulo, prænomina, agnomina, cognominaque complectimur. Prænomina ferè à maioribus mutuatur, Marcus Tullius. Cognomina pleraque gentilia sunt, Bruno Amorbachius. Agnomina solent ex euentu quopiam accrescere: Scipio. Aphricanus, Cato Vticensis. Hodie cognomina aut gentilitia sunt, quemadmodum apud Italos, Medicum, baptistarum, Balborum. Aut à loco ducuntur, Angelus Politianus Nam præter veterum consuetudinem faciunt: qui paternum nomen cognominis vice subijciunt: vt si quis Antonium Dionysij filiū, Antonium Dionysium appellet. Cæterum qui parentis

Notat eos qui ꝓpriū nomen tanquam conuitiū aspernantur, presertim aulicos.

Prænomen
Cognomē.
Agnomen.

Is Hollandis & Zelandis mos est.

rentis vocabulũ gignendi casu subnectunt, magis referunt Hebræorum consuetudinẽ, quàm Romanorum: Iacobus Alphæi, Ioannes Zebedæi, Petrus Simonis. Iam barbara nõnunquam & sono absurda vocabula, vel hoĩum, vel locorum, vel familiarũ, aut Latinis græcísue vocib' reddẽda sunt, aut in latinã faciem cõmodẽ deflectẽda, vt ab idiotis etiam vulgatum nomen agnoscatur: vt cum pro barbir, quod vulgo tõsorem sonat, Barbirium dicimus: pro Busleid, Buslidium: aut pro Lang, Langium. Quod idẽ in Græcis & Hebræis sibi permittunt eruditi, veluti cum pro elephas, dicunt elephantus: pro Adam, Adamus: pro Abraham, Abrahamus. Quibusdam religio est, cognomen gentis immutare. Sed sunt quædã adeò barbara, vt stridores sint verius q̃ voces: præsertim nonnunquam apud Germanos, monosyllaba quinque cõferta consonantibus, quæ ne sonari quidem possint ab eius linguæ rudibus: quæ si molliri nõ poterunt, in græcas aut Latinas voces vertentur. Cognomentis quę ducuntur à loco vel originis, vel dominij, quidã dure addunt præpositionẽ, Picus de Mirãdula: latinius est, Picus Mirandulus: Tolerabilius putãt, Picus à Mirandula. Ac fortasse licebit vnũ aut alterum exemplum apud auctores inuenire, vbi addatur de, sed pueri quod optimũ est primum assuescant imitari. Non abhorret à veterum consuetudine, nõnunquam ijs quæ diximus, magistratus, professionis, cognationis, aut etiam affinitatis cogno-

Hebræorũ cõsuetudo.

Non addendam præpositionem in cognomentis.

cognomen annectere, idq; contra recentium morem, qui honoris gratia præponunt dignitatum vocabula: Beatissimo papæ Alexãdro. VI. Veteres contrà. M. T. Cic. Trebatio Imperatori. Hieronymus Damaso papæ. Budæus Copo medico regio. Erasmus Ioãni Coleto Theologo. M. Cato Bruto consuli M. Tullius Qu. fratri. Marcus Brut' Portiæ vxori. Optarim si fieri posit nihil adulationis admisceri titulis. Erras autem, si te laudari putas, quum episcopus scriberis, aut theologus, Professionis ista sunt noĩa, non gloriæ. Is demum te laudaret, qui bonum Episcopum, aut eruditum Theologũ scriberet. Tolerabile fuerit si vxorẽ charissimam, aut liberos dulcissimos appellem', aut patrem optimum. Porrò quoties docti plusculum admiscent honorificentiæ titulis, non suo seruiũt ingenio, sed alienis obsequundant. Istos nemo modestius feret opinor, qui prodigiosis assentationibus salutationem infarciunt, ac tum existimant salutationem esse mire rhetoricam, vbi nonnunquam ipso etiam hominis nomine prętermisso, hunc Solem dixerint, alium Lunam: hunc Luciferum, alium Cynosuram, aut Lucernam ardentem, speculum sine macula, thuribulum odoriferum, pixidem, vnguentariã, candelabrum aureũ, virtutum sacrarum, disciplinarum thesaurum, omnis scibilis gazophylaciũ, phœnicem, aquilam, vitem, hortum, fulmen, fontem, pelagus, apicẽ, culmen, florem, gemmam, iubar, flumen, paradisum: deniq; rerum omnium

Vitanda adulatio in titulis.

Episcopus & Theologus qualia nomina.

omnium laudabiliū copię cornu. Et quid non?
In Eunu. sc. ii. ac. 3. ita nouus hic salutator iuxta Comicum, venū-
stum dat adueniens principium. Atq; etiam ne
parum sit Gnathones, quemadmodū alios im-
modice efferūt, ita sese pari venustate deijciūt
atq, extenuant, seruulos à pedib. vilissima man
cipia eius, cui scribunt, appellantes. Huius salu-
tationis exemplum hoc erit, si quis forte requi
ret animi causa: Perspicacissimo domino, septē
artium liberalium candelabro aureo. Radianti
Theologorū apici. Religionis lucernæ semper
fulgēti. Dominicalis ordinis lucifero, Vtriusq;
testamenti gazophilacio. Hæresiarcharū mal-
leo. Omnium virtutum heroicarum, & non he
roicarum speculo limpidissimo, dignissimo do-
mino meo, domino præceptori, humillimus
dominationis suæ discipulus, & vilissimus ser-
uitor oscula pedum pro salute. Rides exem-
plum? Sane meritò rides, sed huiusmodi non
solum vtuntur isti, verum etiā libris editis præ-
Ironia. cipiunt adolescētulis. Hæc noua salutandi Ve-
nus priscis incognita, tum demum nata est, vbi
profligatis linguis, exactis bonis auctoribus,
quos illi poeticos vocant, in ludis literarijs pro
grammatica tradebatur Michael Modista: pro
rhetorica, similes nugæ. Quis vnquam Gna-
Gnatho, Terent. Colax & Gelasinus Plautini. tho, aut Colax, aut Gelasinus, vsque adeo fuit
impudens, aut in tantum esurijt, vt istiusmodi
verba regi suo ausus sit in os dicere? Qui pla-
gas pati possunt, qui iure perfundi, qui osse pe-
ti, qui commingi sustinent: tamen non susti-

nent

nent sic salutare, quemadmodum nos Christianis grauibus etiã viris adulamur. Quando Plautus ille parasitorum licentiosus & immodicus effictor, ausus est talem inducere in fabula? Si Christianam simplicitatẽ tueri nõ libet, simus vel Ethnicorum exemplo paulo minus impudentes. Paulus scripsit, inquiunt, honore inuicem præuenientes. At apostolus illic non de salutatione, sed de subsidio loquitur, sic enim ille solet honorem appellare, quod si vitari non potest, quin blandi⁹ agatur cũ eo, cui scribitur, est verecundius quoddã assentãdi genus. Sunt figuratæ laudes: his epistolã quãta erit, expleas licebit. Verũ in ipsa statim salutatione, tam impudẽtem Gnathonismum, obsecro quis ferat, nisi aut Mida stolidior, aut Thrasone gloriosior? Aequè vitio dandum est, quod quidam in principum literis factitãt eius cui scribitur, aut qui scribit titulum, trecẽtorum cognominum longa serie in decimum vsq; versum producere: Iustinianus imperator Cæsar, Flauius, Alemanicus, Gothicus, Francus, Germanicus, Atticus, Slauicus, Vuãdalicus, Africanus, pius, fœlix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus. An non fessus lector epistolam parabit abijcere, prius quam ad epistolam peruenerit, nisi coronidem quam recensendis titulis finire non poterant, per & cætera, præcidissent? Ridendum & illud salutandi genus, inepte fucatum; quod Carolo Louaniẽsi quoq; cũ primis arrisisse videtur: quo salutis loco, nũc hoc, nunc illud

Occupatio.

Laudes figuratæ quã non proficiscuntur ex animo.

Principum literæ.

Carolus Louani.

illud apprecamur: veluti Midæ diuitias, loco salutis aut, humillimam recõmendationem vice salutis. Prõptam cum debita veneratione seruitutẽ, locoq; salutis. Hæc equidẽ deliramenta inuitus refero, sed aliter dedoceri non poterant. Et in primis hæc sunt dediscenda: tum quod salutationem verbis superuacaneis onerãt, puritatemq́; ac simplicitatem corrumpũt: tum quod stultissimum videtur, aliquid salutis vice subijcere, cum ipsa salute nihil sit melius: eiusdẽ ineptię sunt illa: Quot habet cœlum stellas, quot habet mare guttas, tot tibi mitto salutes. Quod si quãdo pietate cõmendati viri, secus atq; nos docemus, salutarunt, pręposterè fecerimus, si à quibus viuẽdi petenda fuerant exempla, nõ loquendi: in his quod optimũ habuerunt, negligemus: quę pessima, ea sola nobis proponem⁹? Neq; si quando D. Hierony. D. Augustinus, D. Gregorius suorum temporum cõsuetudini concesserunt, id nunc oportebit in ludum literarium vocare, præsertim hac tempestate, qua nihil est omnino literis cũ vulgo cõmune. Postremò quid absurdius, quàm ex magni nominis auctoribus nihil imitari, nisi quod erat contemplatione cæterarũ virtutum ferẽdum? Post expressas reliquas Hieronymi virtutes, salutationis nouitatem condonabimus. Quod si non potes, noli huius prætextu tueri, quod tempori suo dedit ille, non iudicio. Sed offendemus, inquiẽt, si tuis pręceptis parebimus. Quis enim non hanc salutem, Petrus Tartaretus Henrico

Occupatio alia.

Obiectio.

Bedæ

Bedæ Theologo S.D.contumeliam interpre- tetur potius,quàm salutem? Verum ego nõ in hoc hanc operam suscepi,quo docerem sermonem stultorum auribus atq; animis accommodare, sed vti recte scribendi ratione traderem. neq; tamen vsque adeo desperandum existimo nostrum hoc sæculum, vt errorem quẽ corrupti mores hominũ, & inscitia potuit inuehere, cum bonorum & eruditorum virorum auctoritas,& vsus nõ posit reuellere. Videmus quantum profectũ sit paucis annis. Vbi nũc in scholis auditur Michaël Modista,vbi glosema Iacobi, vbi citatur Catholicon, Brachilogus, aut Mammætrectus,quos olim ceu rarum thesaurum, aureis literis descriptos habebant monachorũ bibliothecę?Certe semper erit ad optima conãdum. Si statim sanctũ erit,&, ἀκίνητον quicquid hic aut ille deprauarit in studijs, neque quod deprauatũ fuerit, restituere licebit, quò tandẽ recident literæ? Deniq; si istis crassis licet veterum eruditorum exemplum contemnere,nobis vicisim non licebit istorum indocilem inscitiam pro nihilo ducere? Quod si quid à veterum cõsuetudine licebit innouare, si videbitur aliquid dandũ eius animo,cui scribitur, aut publicæ consuetudini, tolerabitur quidem: modo absit enorme vitium, hoc est, ne salutatio sit vel loquacitate molesta,vel assentatione parasitica, vel affectatione morosa, ne quòd diximus,pesimum sit omen toti epistolæ,si statim à vitio fecerit auspicium.

Cõfutatio.

Id est, immotum.

ERAS. DE RATIONE SIMPLICIS SALVTATIONIS ALIQVOT FORMVLAE.

SAlutationum quæ preter indicium nihil habent, formulæ sunt huiusmodi: Pius pōtifex Ro. eius nominis primus, Lodouico Gallorū regi ei⁹ nominis vndecimo S.D. Tiberius Cæs. senatui Romano S.D. Senatus P.Q.R. Machabæo duci, & socijs Iudæis S. D. Horatius tribunus militum Bruto imperatori S. D. Henricus Angliæ rex Maximiliano cæsari, S. D. Demetrius eques Romanus, Tito Lucio iudici selecto, S. D. In huiusmodi nominibus officiorum plerunque hæretur à doctis; partim quod incertum, quæ veterum nomina, quibus nunc respondeant, partim quod pleraque iam recepta sunt, peregrinis ac barbaris vocabulis. Siquidem quem olim vrbis prætium vocabāt, nunc alicubi vocant marchionem: alicubi, locum tenentem: quem tribunum plebis, nunc ciuium magistrum vocari credūt. Quem olim quæstorem ærarium, nunc redituarium vocāt, siue receptorem: quos olim rationales, nunc opinor phinantiarios dici. Quos olim quæstores parricidij, nunc scultetos: quos olim caduceatores, nunc hiraldos: quos olim senatores, seu selectos iudices, hodie vocāt dominos perlamentares. Nam Ammiraldus, pro littorū curatore, siue maris præfecto, nescio cuius linguę verbū est. Quod genus sunt & illæ Marisschalcus, Seneschalcus, Baro, quam videntur vna cū barbarico imperio inuasisse, aut igitur his vtendum

Officiorū nomina.

Vrbis præfectus.

Tribunus plebis quęstor.

Rationales

Quæstores Parricidij.

Caduceatores.

Seneschalcus Baro.

dum

dum, aut vetus aliquod vocabulum subijciendum, quod nouo respondeat. Id cōmodiùs faciet, qui primum ex antiquis historiographis, è Varrone, è Cicerone de legib. è iureconsultorum libris, ex libello Fenestellæ, quem ex professo scripsit, & inscripsit de magistratibus, animaduerterit singulorū & vocabula & functiones. Item huius temporis officia, quibus verbis dicantur, & quibus in rebus versentur. Eandem curam oportebit adhiberi in conferendis Græcis ac Latinis officiorum vocabulis. Nam illi ὕπατον, hoc est summum vocant cōsulem ἀνθύπατον, proconsulem: αὐτοκράτορα: dictatorem, seu Imperatorē: quem eundem interim & βασιλεα vocant: sed hęc res plus habet negocij, quā vt hic sit obiter tradenda. Argumentū hoc proprium volumen postulat: tantū indicabo quibus rationib. cognitū magistratum possis circuitione notare. Qui pręest describendis epistolis, & vulgo secretarius dicitur, vocabitur ab epistolis: qui schedas citatorias scribunt, & notarij vocantur, dicētur à libellis: qui thesauro præfectus est, à thesauris: qui cubiculis, à cubiculis; quem cubicularium, siue camerarium vocant: pocillator, à poculis: scriniorum præfectus, à scrinijs: qui notant, ac recitant acta in iudicijs, ab actis dicuntur, siue actuarij. Atque item de cæteris.

Cicero. Varro. Feneste. Græca ofuciorū noia. Secretarius Notarius. Cubicularius. Pocillator. Actuarius.

NOVAE SALVTANDI FORMVLAE.

PLiniano demum sæculo natum videtur, vt quos familiarius amarent, eos in salute suos

Suus pronomen.

dicerent, blandiore. s. pronomine, coniunctissimam necessitudinē significātes. Plin. Calphurniæ suæ, S. D. Ebutius Hispalę suæ, S. D. Quod si nobis permittimus à consuetudine veterum recedere, tot poterunt esse in epistolis salutandi formulæ, quot in congressu. Salue pater optime. Salue mater optima. Saluete liberi dulcissimi. Salue mea Terentia charissima. Salue multum. Salue plurimum. Salue etiam atq; etiam. Salue quantum mereris. Salue pro tuis meritis. Antonius Licentio suo multam optat salutem, plurimam salutem: perennem salutē. Nam plurimas salutes, aut innumeras salutes, non ausim dicere, nisi sentiam à diuersis allatas. Politianus Marsilio suo multam ex animo precatur salutem. Erasmus Fausto suo multam optat faustitatem. Andreas Aegidio sodali iucundiss. multam optat fœlicitatem. Antonius Laurentius Marco fratri charissimo perpetuam optat incolumitatem. Terq; quaterq; salue meum præsidium. Saluere te iubet tuus Ludouicus. Saluere te iubet, qui ipse non saluet. Salutem tibi dico, quam ipse desidero. Salutem tibi mittit, qui ipse perijt. Salutem tibi mittit, quam ipsa nisi tu dederis, non est habitura. Saluus sis optime socer. Aue præceptor optime. Has itaque atque huiusmodi formas, quanquam nonnihil diuersas à veterum consuetudine, tamen non video cur oporteat in totum damnare, modò in loco adhibeantur. Illud genus non perinde probo: Salua sit tua præstantia, tua reueren-

Salutes.

Eiusmodi salutatiōis formulę extant nōnullæ in epistolis Ouidia.

Neotericorum salutationis formulæ.

tia;

tia, tua nobilitas, tua dominatio.

QVOMODO PER ALIVM SALVTANDVM AVT RESALVTANDVM.

CRebrum & hoc in epistolis, vt per alios salutemus alios. Id apud eruditos fere fit his modis: Attico nostro multam ex me salutem dicito. Vxorem tuam ac liberos mellitissimos omnes meis verbis saluere iubebis. Generum mea caussa salutabis officiose. Amicis omnibus communem ex me salutem dicito. Parentem optimum meo nomine salutabis diligẽter. Fac vt amicis communibus mei vice salutem annunties. Totam familiam tuam per te meis verbis salutatam volo. Non erat otium omnibus scribendi, sed omnibus pro me multam dices salutem. Tu mihi apud amicos omnes vicarius esto salutator. Omnibus ex me annuntiabis, me illis omnia læta precari. Gener tuus iussit, vti suis verbis tibi multam salutem asscriberem. Socrui tuæ optabis prosperam valetudinem meo nomine. In salutandis amicis, quoniam in præsentia mihi non vacauit scribere, fac Erasmi tui vices gnauiter obeas. Quàm blandissimè salutabis Antonium, sed meo titulo. Salutassem Abbatem meis literis, sed tu mihi apud illum epistolæ vice fueris. Grauabo te non magna sarcina, vt meo nomine salutem perferas ad socrum meam. Quæso vt sodalitatem totam mihi salutes accuratè.

Exempla sunt apud Ciceronem multa.

REDDITA SALVTATIO PER ALIOS.

ATtica, quam illi tuis verbis dixi salutem, libenter accepit, teq; vicissim per meas literas saluere iussit. Tuam salutẽ Attica libens accepit, ac suam remittit. Ambrosius salutem quã illi tuis verbis renuntiaui, totidem verbis renumerat. Amici per me tuo nomine diligẽter salutati, dederunt hoc negotij, vt te vicissim suo nomine iuberem saluere. Genero tuis verbis salutem scripsi, nam aberat: is suo nomine tibi multam salutem iussit rescribi. Socer tuis verbis per me salutatus, te vicissim meis resalutat. Qui me per te salutant, hos omnes mutua salute meis verbis imparties.

De epithetis & nominibus adoptiuis.

NOnnunquam vrbanitatis & comitatis est, addere honoris, aut adoptiua cognomina: quorũ posterius exemplum est, vt si senem de nobis bene merentẽ, appellemus patrem: iuuenem nobis charum, filiũ: nouercam, matrem: sororis maritũ, fratrem: quib. adijciẽtur epitheta, quæ Fabius vertit, apposita. hæc veteres paucis admiscebant titulis, etiã si recentium cõsuetudo diuersum obtinuit: sed horum maior erit vsus in media epistola. In his illud in primis erit obseruandũ, vt si tribuẽda sunt, tribuantur apposita psonis, & rei de qua agitur. Ecclesiasticis dignitatibus hæc ferè cõgruunt: Beatissime papa. Pontifex maxime. Summe põtifex. Amplissime pater. Sanctissime presul. Vigilantissi. pastor. Sacratissime pater, venerãde, suspiciende obseruande, integerrime, religiose pater.

Lib. 8. ca. 2.

Quæ epitheta congruãt ecclesiasticis dignitatibus.

PRINCIPVM EPITHETA FERE SVNT HVIVSMODI.

CAEsar Auguste. Rex inuictissime. Fortissime Imperator. Dux illustrissime. Clementissime princeps. Vir generosissime, præpotēs, ornatissime, clarissime, splendidissime, Optime, Maxime: quod à Ioue sumptum, quidam in Christum transferunt, in quem verius competit, quàm in Iouem. Nonnulli etiam ad summos monarchas traducūt. diuos, ac deos appellare reges, ethnici cuiusdā gnathonismi est. Dominos appellare barbaricū, etiam si cœpit hoc nomen ferre Romana lingua, postquam ingenia iugum tyrannicum ferre poterant: Mox ecclesiæ proceres, quò differrent à prophanis, pro dominis, domini voluerunt appellari. Opt. Maxi. Dominus.

MAGISTRATVVM CIVILIVM EPITHETA FVERINT HAEC.

COnsul vigilantissime. Senator splendidissime. Censor grauissime. Aedilis magnificentissime. Iudex incorruptissime. Prætor integerrime. Ex his verò qui literas profitentur: Theologos graues, synceros, absolutos, sacros, ac diuinos appellabimus: Rhetores disertissimos, suauiloquentes, facundissimos: Poëtas sacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos: Iurisperitos, iuris vtriusque consultissimos, prudentissimos legum, iuris vtriusq; iuxta doctos: Dialecticos acutos, argutos, inuictos. Medicos peritissimos, fidos, eximios, mixte doctos, vndecunq; doctissimos. Professorū literarum epitheta.

COGNATORVM ET AFFINIVM hæc fere sunt epitheta.

PAter optime. Mater indulgentissima. Frater charissime. Patrue obseruande. Soror charissima. Vxor suauissima. Nepos mellitissime. Iucundissime gener, affinis, sodalis, commilito. Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota sunt insignes, diuites, & auctoritate, præstantes viros, appellabimus: optimates viros, summates, primarios, nobiles, graues, grauissimos: ornatos, virtute aut eruditione præcellentes, obseruandos, honorandos, colendos, absolutos, eximios, egregios, prudentes, suspiciendos, spectatos, perspicaces, circumspectos: Matronas nobiles, primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas: Puellas, lepidas, bellas, amabiles, optime moratas, pudicas, iucundas, mellitas: Adolescẽtes, ingeniosos, probos, modestos, optimæ spei, eximiæ indolis, generosæ indolis: Milites, fortissimos, execratissimos: Opifices, industrios, solertes, peritos, exquisitos, accuratos. Reliqua sibi quisque ex his quæ recensuimus, inueniet. Atque hic quidẽ cautio sit oportet, non solum ne quę alijs congruunt, in alios transferamus, veluti: si quis puellam venerandam, senem iucundissimum, regem pudicissimum, matronam inuictissimam nominet: verum etiam ne quãdo manifestò falsa tribuamus vt Theologum male doctum, grauissimum potius appelles, quam eruditissimũ: præsulem stupidum ac supinum, quiduis potius,

Diuitũ, & præstantiũ epitheta.

Matronarum.

Puellarum

Adolescentium.

Militum.

Opificum.

Quid cauendum sit

Theologus indoctus.

gilantem: regem insigniter auarũ, cle- Rex auar⁹.
magis dicas quam munificum. Etenim-
q; conscius, hęc in contumeliam rapit, nõ aliter quàm si deformen senem, formosum puellũ appelles: aut pumilionẽ, egregiũ heroa.

VBI, ET QVOMODO POTISSImum vtendum epithetis.

HAEC (vt dixi) in salutationibus optarim parcius adhiberi. Cæterum in media epistola, quum res agitur, erit his aliquãdo locus. Quanquam ne hic passim quæuis, & sine delectu, erunt adhibenda. Nam vt boni ducis est, vnumquemque militem, ita boni oratoris est, vnamquanq; vocẽ eo statuere loco, vbi quam maxime possit vsui esse. Veluti principem cui gratias ages pro accepto munere, aut à quo velis aliquid impetrare largitatis, tẽpestiuius munificentissimum, aut benignissimum nominaris, quàm fortissimum, aut inuictissimum. Adhibebimus aũt in loco, si dicemus: Ignosces primo errori dux mitissime. Patere te exorari clementissime Cæsar. Turcarũ vim à Christianorum humeris depelle rex inuicte. Succurre periclitanti ecclesiæ, religiosissime princeps. Restitue per calumniam oppressos æquissime pretor. Non est meum, tibi cõsilium impartiri vir oculatissime. Tuo consilio nobis subueni, vir prudentissime. Siquidem in his orationib. non sunt odiosa epitheta, sed argumenti vim obtinent. Vt enim probes non esse tuum, illi dare consilium, assumis argumentum, quòd ipse

Officiũ boni oratoris.

quum ſit oculatiſsimus, domi conſiliū nec egeat mutuo.

DE TRANSFIGVRANDIS EPITHETIS.

TRanſfigurantur hæc appoſita nomina non nunquam haud ineleganter in ſubſtātiua, itaq; pronominum vicem gerunt: Obſecro te pater pijſsime. Obſecro tuam pietatem pater. Gratulor tibi vir fortiſsime, gratulor tuæ virtuti. Condona mihi hunc errorem vir manſuetiſsime, Condonet mihi hunc errorem, tua manſuetudo. Noſtrę ſtultitiæ præſidio ſis quęſo, vir ſapientiſsime. Noſtræ ſtultitiæ tua ſapientia ſit præſidio. Compeſce improborum
Prouerb. audaciam vir integerrime: Improborum audaciam tua compeſcat integritas. Publica calamitas implorat te Princeps clementiſsime: Publica calamitas implorat tuam clemētiam optime princeps. Succurre religioni Chriſtianæ pijſsime Cæſar: Tua pietas Opt. Max. Cæſar ſuccurrat religioni Chriſtianæ labanti. Non eſt hominis imperiti, viro prudentiſsimo conſilium dare: Non eſt meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ conſilium dare. Te, inquam, appello vir impudentiſsime: Tuam, inquam, appello impudentiam. Nonnunquam vehemētiæ cauſa rem duplicamus, ſed immutata voce. Succurrat mihi tua benignitas liberaliſsime Mecœnas. Te oēs execrātur homo ignauiſsime: Tuam ignauiam execrantur omnes homo formidoloſiſsime: demiror te homo vecordiſsime: Vecordiā tuam

admi-

[illegible] ô demens. His igitur, si modice, & in [illegible]mur, & grauiorem amplificando red- [illegible] rationem, & argumento iuuabimus sententiam, & sermonem grata varietate iuua- bimus. Nam vulgo scriptorum in huiusmodi neq; modus est vllus, neq; tempestiuitatis ra- tio. Sic enim passim, Dominationis tuæ literas accepimus, &: Reuerẽdissima tu tua prestantia mihi literis significauit, &: nobilitas tua meo nomine salutabit vxorem suam, &: Charitati tuæ breuiter respondeo, &: nostra prauitas di- gnissimæ paternitati tuæ gratias agit. Stultum est ita vitare personam, quasi fas non sit ea vti. Et tamen fateor alicubi gratiam habere voca- bulũ qualitatis, personæ loco submissum. Stul- titiæ meæ tua prudentia sit præsidio. Nostram tenuitatem tua foueat liberalitas. Nostram in- opiam tua copia sustineat.

Locutiones barbaræ.

DE ADOPTIVIS NOMINIBVS.

VT autem redeamus ad id, quod superius attigimus, ijsdem locis gratiam habent ad optionis vocabula: quoties potentes, quorum auctoritate subleuamur, quorum beneficentia adiuuamur, patronos, parentes, ac preceptores nominamus: Fœminas, matronas, ac matres: equales amicitia iunctos, fratres, ac sorores: eiusdem studij sodales, aut eiusdẽ instituti pro fessores, commilitones: adolescentes, filios: di- scipulos, alumnos.

DE SVPERSTITIONE EPI- THETORVM.

Fugien-

FVgienda eſt infœlicitas eorum, q
vocibus alligant, quas magica (p
rim)ſuperſtitione, vel mutari, vel inu
ferri ordine, piaculum exiſtimãt, perinde quaſi Iouem conceptis verbis euocent, aut noxios dæmones aſciſcant, quos niſi rite, certisq; verbis compelles, capitis tui periculo feceris, beatiſsime pater, audit Romanus pontifex: ſi ſcripſeris, Pater beatiſsime, reſcinditur diploma. Audit ſanctiſsimus pater, ſi quis ſcribat, Pater ſanctiſsime, mutatur ſcriptum, audit ſanctiſsimus dominus noſter: niſi addas Noſter: aut ſi prępoſtere dixeris, Noſter ſanctiſsimus dominus, ingẽs flagitium commiſſum putabitur. Simili ſuperſtitione receptum eſt, vt cardinalib⁹ tantum reuerendiſsimas dominationes tribuamus: archiepiſcopos, reuerendiſsimos appellemus: epiſcopos & abbates reuerẽdos: priores, venerabiles: decanos, ſpectabiles: vnum Gallorum regem, Chriſtianiſsimum: ſolum Hiſpaniarum regem, catholicũ: Angliæ regem, ſereniſsimum: ſolum Cæſarem, ſemper Auguſtum: duces, illuſtriſsimos: alios inferioris nobilitatis, tantum illuſtres: alios clariſsimos. Quis hanc titulorum ſuperſtitionem inuexerit in mũdum? nimirum phariſaicum illud hominum genus, quod alijs quoque ceremonijs, & falſæ doctrinæ falſæq; religionis præſtigijs, diu mortalium generi nimium credulo impoſuit. Huiuſmodi reuerendiſsimis dominationibus, & catholicis maieſtatibus, ampliſsimis paternitatib. ſubinde repeti-

Quomodo receptũ ſit. Pontificem ſalutare.

Qũo ſalutẽtur cardinales i barbaris, archiepiſcopi & epiſcopi.

Quo pacto receptũ ſit reges ſalutare. Perſiana imitatio

Obiectio contra barbaros.

bonam epistolæ partem occupamus, ermonis gratiam perdimus. Ignosco vtuntur inuiti: non ignosco, qui hæc commiscuntur, aut qui exigunt ceu rem seriam. Quid enim si regem pro patriæ salute sese periculis obijcientem, pro catholico, aut Christianißimo, dixero patrem patriæ: ridebit (opinor) me crasso Calphurnius ore? Quid si Romanum pontificem: non ambitioni, non quæstui, non voluptatibus, non tyrannidi inhiantem, sed Christi gloriæ, Christianiq́; gregis saluti seruientem, dixero pastorem euangelicum: an nō appositius loquar, quàm si dicam, Beatißime pater, cum beati cognomen etiam Beat⁹ quis.
quadret in diuitem? Si vere talis est pontifex, tribui dignúm titulum: si non est, submonui qualis esse deberet. At isti putant aliud esse, do Dilutio barbara.
minus Petrus, & Petrus dominus, Et prophanos honoris gratia semel dominos appellandos: ecclesiasticos, dominos dominos: cæterum abbates aut episcopos, dominos. Quod Dilutio.
si dominici vocabuli congeminatio, facit ad significationem dignitatum, quoties eos vocabimus dominos, qui plus quam viginti sacerdotijs onusti sunt? Et de his tricis, doctißimi Dominus cuius significationis nomen.
scilicet homines sudantes disputāt, cum vtrunque iuxta sit barbarū. Conditionis nomen dominus est, non honoris: tyrannicum, non magnificum: barbaricum nō Romanum. Nam & lenonem cui mancipia sint, dominū rectè dixeris. Itidem magistrū nostrum si dicas, theologū

intelli-

intelligunt:præsertim Lutetię,& Lo
calceariorum famuli, suum patron
confabulantes, Nostri magistri ver
cent, Veluti quum aiunt: Vbi cessat noster magister? Temulentus est alicubi noster magister: Vtinam nunquam domum redeat noster magister. Quod si capræ loqui possent, pastori suo dicerent, noster magister. Tantulum interest inter caprarium abiectissimum & idiotam, & inter sacrosanctum diuinæ mentis interpretem. Dicent: Quid faciam, si quis honoris gratia me vocat magistrum nostrum? Ride, moue caput, & desinent te sic honorare, si senserint aures tuas non delectari titulis ineptis.

Excusatio.

QVOMODO DICENDVM VALE.

QVemadmodum à salutatione auspicamur epistolam, ita dicto vale, claudimus, nisi quod apud Græcos χαίρειν vtroque loco ponitur, sed in calce rarius. Item apud latinos salue, Vale non dicitur nisi in digressu, quemadmodum nec apud Græcos ἔρρωσο. Hoc interest, quod salutatio nonnunquam sic effertur, quasi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio salutem dicit. Vale semper ad scribentis personam accommodatur. Vale mea Terentia. Nemo sic scribit: Cicero Terentiam suam bene valere iubet, quemadmodum: Cicero Terentiam suam saluere iubet.

Vale quando dicatur. i. gaudere & valere.

VALEDICENDI FORMVLAE ALIQVOT.

Vale.

Vale recte. Bene vale. Cura vt quàm ...ime valeas. Etiam atq; etiam cura vt ... operam vt belle valeas. Cõmunem valetudinem fac cures diligenter. Si tu recte va-les, nos iamdudum valemus: valetudini tuæ, si quidẽ nos valere vis, omni solicitudine fac ser-uias. Adnitere vt quam optime valeas. Sit tibi curæ tua valetudo mi Tyro. Siquidẽ nos amas valebis mi Cicero, meque mutuo diliges. Fac valetudinem tuam summo tueare studio. Va-leto. Scribam alias copiosius, interim mihi va-lebis. Adero ad Calendas Maias, interea cura-bis valeas. Da operam vt sis prospera valetudi-ne, Age curam valetudinis tuæ. Si quid erit, quod velimus eius cui scribimus animo inhæ-rere, solet post vale subijci: Vale, nósque, quod soles, ama. Vale mi Petre, & hoc vnum fac me-mineris, te inter venena viuere. Iam vale, Vale-bis autem, si philosophiam amplecteris. Vale, & quicquid acciderit, cogita te mortalem esse. Vale nostri memor. Valeto, & nominis immor talitati totis neruis incumbito. Vale meum de-cus, & caue ne tibi excidat, quod admonui-mus de fratris negotio. Nonnunquam & post dictum vale subijcimus, quod nos fugerit, aut quod ideo fingimus nos fugisse, quo tenacius insideat animo. Vale mi More. Sed heus tu pro pemodum præterieram, quod in primis di-ctum oportuit. Vale. Iam parabam obsignare literas, sed quia præter spem otij nonnihil ob-tigit, libet etiam diutius tecum garrire. Vale.

Formulæ quibus vti-mur post vale.

Sed

Sed iam obſignaturo epiſtolam, illud [illegible] modè venit in mentem. Valebis: ſed [illegible] liſper, nunc demum occurrit animo, [illegible] mo loco dictum oportuit. Vale. Sed ô me obli-uioſum, pene ſero ſoceri tui negotium mihi venit in mentem. Vale. Iam certę admoueram annulum, Papè, quàm pene me fugerat, quod omnium maxime ſcire te volebam. Valebis. Sed ſi illud prius admonuero, vt à fucatis amicis te ſubducas. Vale. Eia, de libro nunc demum ſeſe offert memoriæ: ne cui credas niſi videris meum chirographum. Vale iterum atque iterum. Equidem non poſſum deſinere, adeo mihi dulce eſt, cum amico iucundiſsimo confabulari. Vale iam tertio ſed prius quam obſignem epiſtolam, vnum illud addam. Vale. Iam epiſtolam complicaueram, quum adiret me gener tuus, qui te iuſsit ſaluere plurimum ſuis verbis. Iam obſignaram epiſtolam, cum alteras tuas ad me literas reddidit veredarius. Itaque reſignaui, & eadem opera binis tuis reſpondeo. Huiuſmodi figuræ non hoc tantum in loco, verum aliâs etiam habent gratiam, ſi quid Fabio credimus. Nam & amouent ſuſpicionem fuci, & artificij, & lectorem dormitabundum, velut ad rem nouam expergefaciunt.

Diuerſæ à prædictis Neotericorum dicẽdi vale formulæ.

Reperiuntur apud Chriſtianos dicendi vale formulæ, diuerſæ ab his, non tamen in totum damnandæ, mea quidem ſentẽtia: Incolumem te nobis diu ſeruet Opti. Maxim. Ieſus. Faxit Chriſtus auctor omnis ſalutis, vt nobis & quàm

diu-

[illegible] è, & quàm rectissime valeas. Diu te [illegible] reipubl. sospitem velit esse dominus [illegible] iius generis formas, si quis effingat [illegible] odas, non arbitror reprehendẽdum. Cæterum alienas illas coronides, durêque affectatas, non feram. Vale in eo qui vastum cingit fluctibus orbem. Validum te seruet, qui mare & terras, varijsque mundum temperat horis. Quid enim terra mari cincta facit ad valetudinem tuam? Aut quid annus in quatuor partes digestus? Mollius erat: Ille qui solus sanat omnem ægritudinem, donet tibi vt quàm optime valeas.

Duræ affectatæ valedicendi formulæ.

Periphrasis est Dei nisi tu intelligas Neptunum.

QVID POST VALE.

POst Vale, continenter locum ad diem adscribunt veteres. Locum varie, his quidem modis, Datum Romæ, datum è Roma. Scriptum Mantuæ, siue è Mantua. aut omisso participio Chartagine, Lutetiæ, Athenis. Ex arce nostram. E villa paterna. Ex nostro Formiano. E castris Cæsarianis. Ex regia Britanniæ. Ex nostro musæo. E naui. Ex Pandochæo. Nam hoc quoque nonnunquam iuuat discere, vbi fuerit amicus qui scribit. Et locus ac tempus nonnunquam excusat epistolam, neglectius scriptam. Tempus priuatum his fermè modis adscribitur, Ruri ad multam noctem. Puteolis prima luce. Ex hortis suburbanis. Inter cenandũ, aut mox à cœna. E paternis ędib. crepusculo. Ex littore marino ad lunã. Ex aula cæsaris, nocte

Causæ duæ cur nomen loci statim subiiciunt.

Tẽpus quo priuatim asscribatur

nocte concubia, noctu, multa nocte, p[illegible] nocte, alta nocte, plurima nocte, noc[illegible] pesta. Sub gallicinium. Ex balneis p[illegible] nis. Tempus publicum, his rationibus a[illegible] Anno à Christo nato, millesimo quingentesimo. Anno à natali Iesu Christi, quingẽtesimo supra millesimũ. Anno à virginis partu, millesimo trecentesimo nono. Anno ab orbe redempto, post millesimum quingentesimo. Anno à Christo passo, sexagesimo sexto. Anno ab hominum genere restituto. anno salutis humanę. Quidam auspicantur annũ à natali Christi, quidam à Calendis Ianuarijs, quidã à die Paschæ, quidam à festo annunciationis. Atq; ex hac re sæpenumero captio nascitur parum attentis: quàm varietatem expediret tolli è rebus mortalium. Veteres ab orbe condito supputabant: Græci numerabant Olympiades, quemadmodum alij indictiones. Romani primum ab vrbe condita numerabant: mox per consules designabant annum, quod is magistratus esset annuus. Adscribitur & mensis, & dies mensis. Romæ Calendis Ianuarijs, siue Ianuarij. Ad Calendas Ianuarij, vel Ianuarias. Nonis Martijs, vel Martij. Idibus Iunijs, vel Iunij. Ad Idus Iunias, Pridie calendarum Ianuarij, vel pridie calendas Ianuarij: quod posterius apud auctores probos est vsitatius. Postridie calendas Octobres, vel calendarum Octobrium. Tertio calendas Augustas, vel Augusti: vel, ad tertium Calendas Augustas. Recentius est autem, quod

Publicum tempus addendum.

Annotatiuncula.

Mensis, & dies quomodo ascribi debeant.

Recẽtiorũ cõsuetudo.

dam à principe mensis die suputant: (Præpositio addita quid significat.) s Iulij vigesimo octauo. Errãt autem sitionem ad, additã existimant semper tempus reddere incertum. Etenim quum M. Tullius frequenter sic ascribit diẽ: Ad XV. Calend. Februa. num ita potus erat, vt quo die scriberet ipse nesciret? imo hic sermo sumptus est à græcis, qui τῶν εἰς τέσσαρα, dicunt, prō τεσσάρων. (id est, ad quartum.) Cæterum si quando de tẽpore ambigit qui scribit, hoc pacto scribere licebit. (Cũ de tẽpore ambigimus quo scribendũ.) Anno circiter nonagesimo supra millesimum. Anno plus minus quingentesimo; ad annos circiter nonaginta; Annos ferme nonaginta. Dies qui calẽdarum diem, aut Nonarum, aut Iduum proxime antecedit, non est aliter designandus, quam per aduerbium pridie: Pridie calendas Ianuarias. Is enim est vltimus dies mensis Decembris. Qui proxime cõsequitur, duplici modo notari potest: Postridie Nonas Iunias, siue octauo Idus Iunias. Nec absurdum est, quòd nõnulli nostris festis indicãt dies: (Dierum per festa indicatio.) Natali Christi. Natalitio virginis matris. Pridie natalis Ambrosiani. Ferijs Paschalibus. Die à natali Ioannis Baptistæ tertio. In scriptis, vbi cum periculo possit errari in tempore, profuerit eundem diem, aut annum varijs notis indicare: vt, Anno à Christo nato M. D. Alexandri Pontificis decimo. Nonis Aprilis, Postridie Paschæ. Etenim si scriptoris vitio contigerit deprauari numerum, vnum ex alio poterit restitui.

DE ORDINE EPISTOLARI.

Ordo epistolæ vnde petendus.

ORdinem in epistolis, vel à natura, v[illegible] te licebit petere, sed ab arte infr[illegible] Nam si in actionibus forensibus, o[illegible] dispositio à consilio sumitur, non præ[illegible] quanto magis id faciendum in literis quæ leguntur, non audiuntur: & leguntur à docto, non à vulgo. Postremo quæ nullum omnino nonnunquàm habent ordinem: & si habent maximè, melius dissimulant, quàm ostendunt. Quare superstitiose faciunt, qui libertatem illam epistolarem, certis partibus alligant, atque eiusmodi seruituti includunt, cuiusmodi ne orationes quidem tenere Fabio placet. In simplicibus argumentis, eum sequamur ordinem, quem consilium nobis dictauerit, non præceptiunculæ. In confusaneis epistolis, in quibus innumerabilium propè rerum aceruus congeritur, vt aut quicquid in buccam venerit, ita effundemus: aut ordinem aliquem à tempore, loco, personis, aut rebus imaginabimur, eum crebris transitiunculis breuiter significamus: Quas quidem vel à similibus vel à dissimilib', paribus, imparibus, contrarijs, disparatis, relatis fingemus, ad hũc modum: Habes animum monstrosum, nunc corpus accipe monstroso animo dignum. Mea in illum officia tenes, iam quam ille gratiã retulerit, cognosce. Sed hęc adhuc puer, iam quæ adolescens designarit referam. Verum hæc tibi cum multis communia, illud tuæ proprię laudis. Sed hoc leue, illud nę tolerandum. Sed hæc in suis sordibus esse fate-

Lib. 6. ca. 6. & 7. & cap. 10. lib. 4. de narrati.

Transitiunculæ vnde petendæ.

tur

veniamus ad splendida. Sic Episcopatum assecutus, nunc audi quomodo gesserit. Sic ait magistrum, nunc dicam vt Episcopatum administrauerit. Adhuc vetera diximus, illud nouum, & in auditum. Sed hactenus iocati sumus, veniamus ad seria. Sed tristia mittamus, reuertamur ad lætiora. Habes Britannici itineris Tragœdiam, nunc Gallicas accipe Comœdias. Vulnus aperui, nunc remedium ostendam. Sed hoc nihil ad nos, illud vehementer mea refert. Ad primas tuas habes, nunc reliquis respondebo. Minusculæ tuæ epistolæ respondi, venio ad maiorem. Priori tuæ epistolæ satisfactum, ad alteram accingimur. Quæ hic gerantur audisti, nunc ad literas tuas ordine. Sed hæc me magnopere delectant, illud male habet: quid doleam, habes: nunc quid metuam, accipe. Sed hæc spes tantum erat, illud iam tenebamus. Quantã rem susceperis, ostendi: nunc qua ratione perficias, disce. Tuis de negotijs habes, nostræ vero res sic habent. Prioribus tuis, opinor, respondimus, nunc ad posteriores accingar. Habes forensia, nunc domesticas res accipe. Rusticanas res habes, nunc vrbanas accipe: De tuis habes ad omnia, de meis nunc vicissim accipe: Sed iam diu satis de repub. ad domestica veniam. Sed hæc rumore tantum cognouimus, illa vidimus ipsi. Dixi ducem nunc tibi pacis moderatorem describam. Sed hæc corrigi possunt, illud ne leniri quidem vlla arte potest. Turpissima

audiſti,audi turpiora. Quid ingratius ſe... etiam ingratiora. Omnibus ferè de rebus ... bes,illud vnum addam: Conſilij mei ration... habes,nunc quid te facere velim,aperiam. Sed iam nimis multa de externis, de noſtris pauca commemorabo. De partu rectè, de diuortio diſcrutior: De affinitate noua,voluptatem nuncias maximam, ſed de Caſsiano vita defuncto, acerbum profecto nuntium. Huiuſmodi tranſitiunculis,commode excogitatis, tanquam anſulis quibuſdam inter ſe connecti poterunt, quam natura non cohærebunt pariterque fiet, ne tanquam ſcopæ diſſolutæ, turpiter diffluat epiſtola,& legetur libentius, & intelligetur facilius & hærebit diutius. Quare connexionibus breuibus, & aptis, crebrius vti conuenit, non in hoc ſolum genere,verumetiam in ſimplicioribus argumentis, quibus ea quoq;, quæ natura ſunt perpetua, interſecemus, quo legentis animus ſubinde renouetur.

Concluſio.

MIXTAE EPISTOLAE EXEMPLVM.

MIxtæ epiſtolæ exempla, quanquam apud Ciceronem plurima ſuppetunt, maximeque ex ijs quas ad Atticum, & Quintum fratrem ſcripſit, tamen necubi noſtram operam ſtudioſi adoleſcenteis deſiderent, vnum ſubijciemus.

Cicero ad Atticum & Quintum.

DOMICIVS LVCIO SVO S. D.

SÆculũ exiſſe ſcribis, quod ne litera quidẽ à nobis adfertur, quanq̃ impudens ὑπερβολή: nam ſæculũ iſtud, vixdum etiã trimeſtre: tamẽ vt mei

sint culpa incusari doleo, ita tuo nostri
siderio maiorem in modum delector. Nos
demum post Vlysseos errores, ad Musas
rediuimus, nondum satis etiam placatas. Expo-
stulant adhuc & queruntur sibi parum obtem-
peratum à nobis fuisse, qui quidē fœlicissimo
literarum otio relicto, tantis fluctibus memet
iniecerim. Lucubrationes tuæ nitidissimis for-
mulis excusæ, nuper in vulgus exierunt, bonis
(ni fallor) auibus. Nam passim & à distractori-
bus, & à studiosa iuuentute rapiuntur. Neque
desunt tamen Momi quidam, qui Veneris san
dalium calumnientur, ne nihil in absolutissimo
opere reprehendant. Stili nouitatem subaccu-
sant, id est, antiquitatem: quod ego tamē sum-
mam laudem interpretor. Quare tu hæc æquo
animo feres, ne tibi Vergilius inuideat, cuius
cœlestis eruditio huiusmodi momos non po-
tuit effugere. Nos quoque dialogum nostrum
incudi redditū perpoliuimus. Is iamdudum in
bibliopolarū est officinis, editionis aleam subi-
turus. Cæterū modo ab Aristotele, cuius signa
à pueris secuti sumus, desciuimus, eque Lyceo,
& ambulacris illis, in Platonicam familiā trans-
migrauimus. Et adeò defectionis non pœni-
tet, mi Luci, vt te quoque ad meā Academiam
solicitare non prius sim desiturus, quàm persua
sero. Verum de scholis alias, nunc ad politica.
Hic oīa plausu lætitiaq; perstrepunt. Mediola-
num receptū, dux à victore in Galliā deporta-
tus, Galli successu victoriæ sublati, maiora mo-

Vide Donatum in vita Vergilij.

Alludit ad peripaton.

liuntur, & iam Italiæ minantur. Nunc ad [illegible]mestica veniam. Cætera vt volumus, nepotulus tuus iam mensem febricula afflictatur, & [illegible] medicus benè sperare iubet. A nobis neq; pecuniæ parcitur, neque vlli rei, quæ ad illius valetudinem curandam pertineat. Ambrosium, qui tibi debet, iam tuis verbis sæpius appellaui, sed homo planè faciem perfricuit: quare aut nomen condones censeo, aut obtorto collo hominem in ius trahas. Etiamsi vereor, ne oleum & operam omnem luseris. Elabetur aliquâ Proteus, sed de hoc tute statues. Domesticæ res sic habent. Nunc ad tuam epistolam. De Britannia adeunda, quid ita mihi in mentem inciderit, demirari te scribis, ita credo, quia parum fœliciter euenit. Quid facerem? Orabat is, cui negare fas non erat, & per æstiuos menses in Gallia desidendum erat. Putabam esse aliquid, eadem opera, & amicissimo homini gratificari, & insulam multorum literis nobilem visere. Postremo, fatebor enim, nonnihil etiam nominis atq; emolumenti spes sollicitabat. Consilium habes nostrum, nunc euentum accipe. Ad reditum vsq; secunda omnia. Facilis descẽsus Auerni, Sed reuocare gradum, superasque euadere ad auras. Hoc opus, hic labor est. Prius quam nauim conscenderemus, in littore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Cæterum placidissima nauigatione Gessoriacum appulimus. Hic denuò portitor omnes crumenæ angulos rimatur, ac [illegible]ouariensem

Nunciatoria.

Aenei. 6.

partis

portitorem deuouet, qui sibi prædam præripuerit. O scelestum inquies littus. Imò amicũ & salutare nam nisi me nudum Britannia remisisset, actum de nobis fuerat. Siquidem in Gallia in latronũ sicas incidi, à quibus sola me nuditas seruauit. Nam aduersus hoc hostium genus, nullis armis melius defendimur quam inopia. Lutetiam deniq; reuersum febris æstuantissima excepit, quæ loculos pariter & corpus exhausit. Habes non mali consilij pessimũ exitum. Quod mihi de noui honoris accessione tam ex animo gratularis, morem tu quidẽ antiquum tuum obtines, vt amiculi cõmodis prope vehementius, quam tuis ipsius gaudeas. De Cassij morte ne tu mihi luctum acerbum annuncias. Quod Vari nebulonis improbissimi impudẽtiam fregisti ô quam factum bene. Sed quid ais Petroniũ ne gladiatorio animo ad te viam affectare, & tibi tam odiosè negocium facessere? An hoc quoq; portentum tuæ virtuti fata destinarunt? Quòd Antonius de nobis amãtissimè, & loquitur & sentit, noui nihil nuncias. Quòd librum tam impendio carpit Zoilus, incredibile quam mihi placeam, vt illi me intelligo magnopere displicere. Fratres è turpi simultate, te auctore in gratiam redisse seriò gaudeo. Dabis operam ne quando quod sartũ est, rescindatur. Nepotẽ tuũ tam solicitè mihi toties abs te cõmendari, subiracũdè fero. Ignosces, nõ tibi concedo, vt ille tibi magis curæ sit quam mihi, etiã si eum amas plurimum. Quòd

Lamẽtatio.

Gratiæ

Monitoria

Officiosa.

hæreditaria pecunia es auctus, neq; me vis tibi
Gratulatio gratulari, neq; gratulandum puto. Quis enim
non vel Crœsi diuitijs illius modi hominis cō-
suetudinem antepofuerit? Sororem tuam filio-
lo auctã, te nepotulo volupe est. Eam rem spe-
ro superi benè fortunabunt. Generum tibi vo
luptati esse gaudeo. Ah in filium nimium sęuis.
Deprecatoria. Memineris facito, illũ & hominem esse, & pue-
rum, teque idem quod ille est fuisse. An illum
vis repentè nasci senem? Age mitte hanc noxã,
me precatore, meoq; periculo. Ad me recipio
Iocosa. illum post hac emendatiorem fore. Sed ô deũ
immortalem, quãtos risus tu mihi nuncias. Itá-
ne Sabellius bibit, & fugit? Multum æris reli-
quit, sed alieni. Tandẽ fatearis oportet, me va-
Monitoria. tem esse optimum. Quantò antè fugam istam
prospexi, & præcinui? Consilium tuum de na-
uigando neutiquam probo. Terrent me hyber
ni menses: sinus naufragijs infamis: tua valetu-
do nondum etiam confirmata. Sed de hoc ipse
Dissuasoria. videris, me certe auctore non facies. De puero
amendando, sanus ne es? Certè differ in reditũ
Domestica. meum, Quod de filiæ nuptijs cogitas, ego tuæ
sententiæ vehemẽter subscribo. Habes ad om-
nem epistolam tuam. Sed heus tu, illud vnum
me fugerat, fundus tuus si est vti describis, su-
pra modum me delectat: tum ædificium, euge
quam scitè abs te cogitatum. Iam isthuc gestio
reuolare, vt in Academiola nostra, ab omni vr-
bano strepitu semoti pariter philosophemur,
certemusq; vtrum ego te ad Academicorum

partes abducam, an tu me perfugam in peripa-
theticorum familiam reuoces. Hæc meditare dum accurro. De ædificio te, quanquàm archi- tectum tantum, tamen hoc vnum admonebo, vt cœnaculum speciosis frequentibusq; luminibus illustre fiat. In hortis platanus sit patulis diffusa ramis, & propè fonticulus aqua frigida subscantes, vt musas quoq;, si quando videbitur, posimus accersere. Respondimus tuis, nũc quid hic agatur accipe. Nos certè hic in grauissimo æstu, tamẽ frigemus. Põtifex meus Montes ille quidem aureos promittit, sed promittit tantum, mittit nihil. Cæterum spe Crasi diuitias vincimus. Vtut res cadent nos certè vtemur foro. Tu mi N. toto pectore, id quod per te facis, in nominis immortalitatem incumbe. Iam orbis propè vniuersus ingenij tui expectatione suspensus, nescio quid cœleste sibi de tua virtute promittit. Et eum in locum res adducta est, vt desistere turpisimũ fuerit. Nos hic gloriæ tuæ propagandæ magno ardemus studio. Nepotulos meos ideo tibi non commendo, quoniam commẽdatisimos esse scio. Scripseram hęc multa quidem nocte, postridiè daturus, & ecce tibi, ante lucem, de repentè Lucilius adest: vixque resalutatum ecquid abs te literarum apportet, rogo. Negabat quicquam esse scriptorum, sed multum omninò rerum nouarum tuis verbis nunciauit. Primum nauigandi te mutasse cõsilium, id quod ego vtriusque nomine vehementer gaudeo. Caminij fucatam

Iocosa.

Transitio.

Exhortatio

Commendatitia.

Transitio.

Gratulatio catam beneuolentiam in apertam simultatem tandem erupisse, adeò molestè non fero, vt etiam gratuler tibi. Nã personatus amicus damnum dare poterat: apertus hostis, quid tãdem

Gratiarum actio. est quod possit nocere? Quod pro nostra existimatione tantam cum inuidẽtissimis hominibus dimicationem suscepisti, non ego tibi tanquam pro nouo officio gratias agam, quum id facere nunquam desinas. Quod de adiungẽda

Monitoria. Demetrij affinitate nos consulis, quanquã ipse consilio abundas, tamen in reditum nostrum rem proferas censeo. Coràm agere præstabit. Plura tecum garrire libebat, quid enim faciam libentius? Sed iamdudum accinctus tabellio literas efflagitat. Quare valebis ipse, nostrosque omnes valere meis verbis iubebis. Datum Aureliæ Nonis Decemb.

EPISTOLARVM GENERA.

In eos qui tria tãtum epistolarũ genera esse contendũt. HViusmodi literarum genere ex varijs rebus confarcinato familiares inuicem persæpè vtuntur. Nunc simplicium genera proponemus. In præsentia ne consilij quidem est omnes epistolarum formas recensere, id quod nõ minus infiniti negotij puto, quàm Libycas harenas pernumerare.

Li. epi. tert. Nam quod M. Tul. ad Curionem tria epistolarum genera facit, non id agebat vt singulas literarum species distingueret, sed vt propositæ complexioni seruiret. Ea verò diuisio quæ non ex argumenti varietate, sed ex characteris conditione ducitur, parum mihi videtur ad docendum apposita. Quod si

quis

quis ex argumentorũ differentia formas commetiatur, quum illorũ infinita ſit varietas quis erit formarum modus? Quid enim eſt in rerũ genere, quod literis non cõmittatur. In his gaudemus, dolemus, ſperamus, metuimus. In his ſtomachamur, expoſtulamus, blandimur, querimur, iurgamur, bellum denunciamus, in gratiam redimus, conſolamur, conſulimus, deterremus, minamur, excitamus, compeſcimus, narramus, deſcribimus, laudamus, vituperamus. In his odimus, amamus, miramur, deliberam⁹, paciſcimur, conuiuamur, nugamur, ſomniamus deniq;, ecquid tandem non? His tanquam certiſsimis miniſtris, omnes animi affectus, his publica, his priuata, his domeſtica credimus. Quare in re per ſe infinita eam moderationem adhibebimus, vt neq; ſumma tantum genera ponamus, neq; minutiſsimas quaſq; partes fruſtulatim conciſas perſequamur: ne aut nimia paucitas ſtudioſis non multum adferat adiumenti, aut immodica diligentia id demum, quod ait Fabius aſſequamur, vt quum nimis multa, necdum tamen omnia videamur dixiſſe.

TRES OMNIVM GENERVM FONTES.

RHetorum pleriſque tria cauſarum genera placuerunt ſuaſorium, encomiaſticon & iudiciale. Ad hæc tanquam ad fontes pleræque literarum formæ referuntur, vt ſuaſorio has ferè partes ſubijcias. Conciliationem, reconciliationem, exhortationem, dehortationem: Cice. de Ora. ca. 4. Suaſorii partes.

tationem: suasionem, dissuasionem: consolationem, petitionem, commendationem, monitionem, amatoriam. In demonstratiuo genere versantur descriptiones personarum, regionum, prędiorum, arcium, fontium, hortorum, montium, monstrorum, tempestatum, itinerũ, conuiuiorum, ædificiorum, pomparũ. Ad iudiciale genus, hæc ferè referuntur: Accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, inuectiua, deprecatio. His tribus quartum genus accersere licebit, quod si placet, familiare nominemus. Eius eiusmodi fermè species esse possunt: Narratoria, qua rem apud nos gestã, longè positis exponimus, Nunciatoria, qua nouarum rerũ quippiam annunciamus, siue de publicis, siue priuatis, siue etiam domesticis. Gratulatoria, qua amicorum fœlicitatem nobis iucundam esse testamur. Lamentatoria, qua vel nostra, vel necessariorũ incommoda deploramus. Mandatoria, qua negotij quippiam alij nostro nomine gerendum cõmittimus. Est quæ gratiarum habet actionem, qua nobis gratum fuisse benemerẽtis officium declaramus. Collaudatoria, qua puerũ, aut qui in nostro sit imperio, officio functum laudamus. Officiosa (sic enim visum est appellare) qua operam ac studium vltrò pollicemur amico. Iocosa, qua cuiuspiam animum festiua vrbanitate delectamus. Verum de his prudens supersedebo, propterea quod vt incãtatores certas quasdam preculas, ita isti formulas quasdam præscripserunt

Demonstrationis.

Generis iudicialis partes. Familiare genus epi.

Narratoria

Nũciatoria

Gratulatoria.

Lamentatoria.

Mãdatoria

Collaudatoria.

Officiosa.

Iocosa.

Notat formularios.

pleris

ptas habent, vt ne apicem quidem sine summo rerum humanarum diuinarumque discrimine putent demutari posse. Nos eorum conatus, nostris præceptionibus adiuuamus, qui ad optimum scribendi genus adnituntur: non qui vel arrogantissima superstitione, quod semel arripuerunt, id pro optimo defendunt: vel ad sordidissimum lucellum toto pectore inhiantes, pro optimis pessima sequi malunt. Quid enim ijs præcipias, quibus ea demum epistola optima est, quæ quæstuosissima? His disputatoriã, scisscitatoriam, doctrinalemque adijcias licebit. In quibus & theologicæ, & ethicæ contineri possunt: Neq; verò me præterit, apud Græcos esse, qui epistolarũ genera diuidat hunc in modum, vt φιλικὴ dicatur, quã amicus scribat amico. συστατικὴ, qua quempiam alteri commendamus. μεμπτικὴ, qua desideramus in aliquo officium. ὀνειδιστικὴ, qua cuipiam exprobramus ingratitudinẽ. παραμυθικὴ, qua consolamur afflictos in rebus aduersis. ὑνιτιμιτικὴ, qua increpamus aliquẽ lapsum. νουθετικὴ, qua liberè admonemus, quid sit agendũ, quid non. ἀπειλητικὴ, qua comminamur alicui ac metum inijcimus. ψεκτικὴ, qua morũ improbitatem alicui exprobramus. ἐπαινετικὴ, qua collaudamus aliquem officio functũ. συμβουλευτικὴ, qua consulimus, quid nobis videatur optimũ factu. ἀξιωματικὴ, qua deprecatores intercedim' pro aliquo, qui deliquit. ἐρωτηματικὴ. qua sciscitamur, aut percõtamur ab alio q̃ scire cupimus. ἀποφαντικὴ, qua

Disputatoria.
Quam epi. apd grecos
Desideratoria.
Exprobratoria.
Consolatoria.
Increpatoria.
Monitoria.
Exprobratoria ingratitudinis.
Collaudatoria.
Consultoria.
Intercessoria.

Interrogatoria. Allegorica. Excusatoria. Expurgatoria. Gratulatoria.

qua percontanti respondemus. ἀλληγορική, qua tectis verbis significamus cuipiam, quod ab eo solo, cui scribim' volum' intelligi. αἰτιολογική, qua reddimus causas, cur aliquid aut factum non est, aut non est futurum. κατηγορική, qua quempiã incusamus. ἀπολογιτική, qua nos purgamus. εὐχαριτική, qua gratulamur amico suã fœlicitatem. εἰρωνική, quum diuersa scribimus, ac sentimus. ἀπευχαριστική, qua gratias agimus pro officio in nos collato. Has epistolarum formas tantum recensent, & exemplũ qualecunque subijciunt, nec indicant qua ratione genus vnumquodque tractandum sit. Quod si maximè facerent, tamen ipsa generum distributio, non videtur ab vlla ratione profecta. Nã quod appellant φιλικόν, non ab argumẽto sumptum est, sed à persona. Alioqui quos familiariter amamus, hos admonemus, obiurgamus, exhortamur, cum his iocamur, aut expostulamus. Extat & Philostrati pręfatio, de charactere epistolæ admonens nos quod epistolam non oporteat nec Atticam esse plus satis, nec omnino carere Atticismo: quod hoc ipso figurata sit, qđ figurata non est: quod tametsi ciuilis sit, tamen non abhorret à mollitudine, quod in breuioribus epistolis liceat circulum absoluere, prolixioribus non item, nisi vel in calce, vel in epilogo, vel in epiphonemate: quod perspicuitas præcipuè congruat epistolæ. Hæc vt sunt ab illo festiuiter Græcè scripta, ita non video quod adiuuent adolescentes ad rectè scribendum.

Nos

Nos igitur iuuentutis industriæ consulere pro virili cupientes, diuersam generum distributionem sequi maluimus. Sed ecce properantem alio, me velut è cursu reuocat, auremque vellicat secretariorum chorus, qui principibus sunt ab epistolis. Itáne nostri, inquiunt, ὥσπερ τῶν μεγαρέων οὐδεὶς λόγος. Verum his difficile sit aliquid præscribere, quorum calamus liber non est. Sed quemadmodum præcipit Martialis, vt coquus habeat gulam domini, itidem isti coguntur affectui principum seruire: quos illud tantum obiter admonebo, vt vbiq; doctam sermonis facilitatem, ac perspicuitatē sectentur, ac decori cum primis meminerint. Id metiendum erit, nō ab ipsorum animo, sed ab eorum fortuna, moribusq; quorum nomine scribunt. Hactenus igitur epistolarum genera quatuor proposuimus, & suas cuique generi formas subiecimus: nunc ordine de vnaquaque specie præcipiemus.

Id est, Megarensium nulla ratio

QVID INTER EXHORTATIONEM ET SVASIONEM.

AC primum finitimæ admodū inter se sunt exhortatio, & suasio, quas nos tamen discendi gratia separauimus: idque fecimus neque sine exemplo, neque citra iudicium, proptereà quòd & veterum nonnulli in arte dicendi, exhortatorium genus à deliberatiuo disiunxissent, & ipsi nonnihil discriminis perspiceremus. Siquidem nec eodem tendit vtrunque, neque via simili. Nam suadendo id

agitur,

Differentia suasionis & exhortationis.

agitur, vt velis: exhortando, vt audeas. Suasio probationibus docet: exhortatio ſtimulis extimulat. Suaſor ſententiam mutat: exhortator animum addit. Suademus aut errantibus, aut certè hæſitantibus: exhortamur ceſſantes, aut etiam iam currentes. Quare ſi rem ad viuum excutiamus, exhortatio ſuaſoriæ epiſtolæ pars erit, nempe epilogus, qui affectibus conſtat, non argumentis. Neque enim ſuadenti ſat erit, quid ſit optimum factu docuiſſe, niſi & ſtimulos ſubijciat, ne vel difficultate, vel periculo deterriti, vel ignauia retardati, quod optimum eſſe viderimus non ſequamur. Sed vt in ſuaſionem fere ſemper incidit exhortatio, ita in hac non raro continget vti in ſuaſione. Eſt autem vtrunque officioſum literarum genus, cuiuſq; vſus maximis, minimisq; in rebus quam latiſsimè pateat. Atq; hoc maiore cura, diligentiaq; nobis erit pertractandum.

DE EXORDIO EPISTOLARVM.

Imitat⁹ eſt. Fab. lib. 7. cap. vlt.

SEd illud vnū prius in genere ſtudioſis adoleſcentibus præcipiemus, vt epiſtolam ſcripturi, non ſtatim præcepta reſpiciant: aut ad libros, vnde voculas ſententiolasúe aliquot mutuentur, confugiunt, ſed prius res, de quibus ſcribere conſtituerint, ſolertiſsima cogitatione diſpiciant: tum eius, ad quem ſcribitur, naturam, mores affectusque omnes perſpectos habeant: quantum etiam ipſi apud eum vel gratia, vel auctoritate, vel meritis denique valeant. Eque his omnibus diligenter penſiculatis, epi-

ſtolæ

stolæ tanquam viuum exemplar ducant. Quo constituto, tum demum nihil equidem morabor, quo minus locos aliquot ex auctoribus pe tam, vnde tum verborũ optimorum, tum sententiarum copiosam supellectilem possint mutuari. Eáque omnia oportebit, commodè demutatã, ad rem præsentem accommodare, ne veluti malè assuta, maléq; conferruminata, hoc ipso furtiua deprehẽdantur, quod pessimè cohærent. Quin Maronis ingenium potius imitemur in alienis asciscendis, vt non aliunde corrogata, sed domi nostræ nata videantur.

Vide Macr. li. 5. Satur. cap. 1. 2. 3.

De exordienda epistola, illud etiam in vniuersum trademus, hoc in genere principij rationem esse minus difficilem, quàm in orationibus: propterea quòd illic sæpe fit, vt orator iudicis animum & mores penitus pernosse non potuerit: & quoties apud complures cognitores agitur, hoc etiã accedit difficultatis, vt quo alius conciliatur, eo propter diuersum ingeniũ alienetur alius. At qui vni cuipiam epistolam mittit, non difficulter potest exploratum habere, quibus ille rebus soleat commoueri: quod etiam si nulla intercessit familiaritas, id quod ferè fit, tamen diligenti percontatione licebit peruestigare. Quare præterea quæ de colligenda beneuolentia, attentione, docilitate, quæque de animorum motibus, rhetorum literis præcipiuntur, & proprij cuiusque mores, vel conuictu familiari, vel curiosa diligẽtia percepti, peculiarem quandam exordiendi ma-

Lege Fabi. lib. 4. cap. 1. & Cicer. de inuẽtione, vnde hæc sumpta.

teriam ministrabũt. Porrò si ad parum notum scribetur, hoc commodior erit oratoris, quàm scriptoris conditio: quod illi obseruatis iudicũ vultibus, mutare quædam ex tẽpore, & siquid aliorsum quàm expectarat rapi viderit, corrigere dicendo, aut si præsenserit, declinare liceat: Cum epistola semel reddita, neq; fronti legentis possit obsecundare, & is qui læditur scriptura, soleat relegendo dolorem suum asperare, cui periculo conueniet exactissima cura occurrere. At quum inter se norunt, non est difficilis principij constituendi via, maximeq; præterea varia. Nam in actionibus multis modis delinquitur, in exordiendo, si nimium longo, si vulgato, si communi, si translato, si altius petito procœmio quis vtatur: At ea literarum est libertas, vt vndelibet initium sumere liceat: modò id sit eiusmodi, quod illum ad id quod pares præparet. Veluti siquis pecuniam mutuam rogaturus, statim in epistolæ initio de quopiam nuntiet, quod ille ob amorem nominis eius, singularem simultatem, aut odium amarum cupidissime sit accepturus: vel si quis amico, quem non ignoret accuratè scriptis literis impensè delectari, fabellam aliquam quàm lepidissimis verbis fucatam recenseat: deinde inter alia quædã ita de mutuando sermonem interijciat, vt quouis potius quam huc superiora illa spectasse videatur, nónne alienissimum initium fecerit, in oratione non ferendum, in epistola scitissimum? Vbi illa etiam simulatio plu-

Frõs index animi.

De vitiosis exordijs lege Cic. lib. 1. de inuen.

simum obtinet gratiæ, quando nos alio quam destinauerimus, delabi: aut longius amore rapi fingimus, quam initio constituissemus. Erit aliquoties à re media, aut omnino præposterè ingrediendum, modo ita simulemus, non etiam obliti nostri fluctuemus, eamq; ipsam erroris adumbrationem scito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Idq, incredibili quadam amoris magnitudine dicem' accidere qui neq; modum nouerit, neq; ordinem, Calamum ab affectu duci: nos ibi denuò incipere, vbi desinendum erat propterea quod dum scribimus coram cum charissimis hoībus sermonem serere nobis videamur. Quare obliquo illo procœmij genere, qđ Græci ἔφοδον, Latini insinuationem dixere, in actionibus nõ nisi tribus demum tẽporibus vtendũ putãt, cum aut negotij turpitudo iudicẽ à nobis vehementer abalienauit: aut qui antè dixit, admodum persuasit: aut oratione nimis longa, auditoris aīum defatigauit. At in epistola, quoties videbitur, oblique ingredi licebit, & quamlibet longe repetere, & quamlibet alienum assumere principium, dum quacunq; via tamẽ ad rem conferat. Neq; hoc vt in dictionibus, ita & in literis vitiosè videbitur fieri, eò ꝙ illic auditor vnũ quiddam expectat: ad ꝙ dum festinat fastidiat necesse est, quicqd aliò ducere videatur. At in epistola, quia cõtrà fit, id qđ per dissimulationẽ assumitur, non ingressus vitiosus, sed separata quædam epistolæ pars videbitur. Rectum verò exordiũ his omninò Vide Quint. lib. 7. c. vltimo.

 ninò

De recto exordio quo in reb⁹ honestis vtimur.

ninò rationibus constituitur, quas in iudiciali genere tradiderunt ij, qui de arte conscripserunt. Sed oportebat eadem præcepta, quæ illi rectè ad forẽses causas accõmodarunt, ad proprietatem epistolarẽ deflectere. Alioqui quid tandem erat vel fructus, vel negocij, quã fuissent à veterum permultis accuratissimè optimeq́; perscripta, denuò vel eadem vel deterius scribere: id quod ab omnibus qui de hoc genere tractauerunt, factum video. Repetunt è Cicerone, quõ exordiendum, quot narrationum genera, quõ partitione constituenda controuersia, quemadmodũ narratione aperiẽda causa, quibus argumentis vel cõmunienda nostra, vel aduersariorũ coarguẽda, quot epilogorum species, deinde quid in cõpositione fugiendũ, aut sequẽdum, de sermonis elegantia, de luminibus. Sed deum immortalem, quid hæc propriè ad epistolam? aut si maximè ista discenda sunt, ita vti sunt quantò rectius à Cicerone petentur aut à Fabio eloquentiæ fontibus, quàm è corruptis istorũ lacunulis? Vt omittã interim quædam etiã illic præcipi quæ ad epistolã pertinere ne possunt quidem: puta de persona litigatoris, & oratoris, de circunstantium persona: de subijcienda re pro homine: de homine pro re submittendo: de constituenda quæstione. Nisi fortè quędã ex his in criminatoriã epistolam incidere videbũtur: sed etiã si incidunt eadẽ, tñ incidunt aliter. Ergo si quãdo res hortabitur, vt eius ad quẽ scribimus, beneuolentiã,

Beneuolentiæ parandæ ratio.

aut

aut conciliemus, si dubius sit animus: aut redimamus, si læsus: aut augeamus, si res erit durior, aut excitemus, propter diutius intermissam necessitudinis consuetudinem. A personis his ferè modis fauorem captabimus, si nostris parentibus cum illius maioribus arctissimam charitatem, copulatissimam consuetudinem intercessisse dicemus, plurima vtrinq; extitisse officia, & si eam beneuolẽtiam nobis tanquam per manus, & hereditaria successione traditam nunquã neglectui fuisse dicemus. Verum amorem, quem veluti cum nutricis lacte imbibissemus, vnà cum ipsis annis accreuisse, & primum quidẽ fatalem potius fuisse, quàm iudicio constitutum, nunc consuetudine, officijs plurimis sic esse confirmatum, vt nullo prorsus casu cõuelli possit. Præterea, quanta semper patris illius, aut patrui, aut matris, fuerit in nos charitas, aut nostrorũ in illum, & quam nos illos inuicem studiosè, quàm obseruãter coluerimus, aut ille nostros. Quòd si auitam, paternamque amicitiã, quia nulla fuerit, cõmemorare non licebit, dicemus eos solere maiorum suorum necessitudinis repetere, qui ipsi nullis amicitiæ vincullis essent cõiuncti: quemadmodum auita facinora narrãt, qui nihil ipsi memorabile gesserint. Hanc necessitudinem non tanquam hereditaria sorte temerè obuenisse, sed à nobis ipsis & natam & educatam: initio quidẽ, ingeniorũ studiorumq; similitudine pueriles aios mira charitate cõciliante, deinde cõuictu con-

A personis.

Alia ratio.

Alia ratio captandæ beneuolentiæ.

iunctissimo, mutuis officijs, postremò mutua virtutum vtriusque admiratione sic coaluisse, adoleuisse, maturuisse, vt iá nihil accedere posse videatur, vel ad beneficiorum cumulum, vel ad amorum magnitudinem. Tum nominatim, quo in loco & quemadmodum, quibus communibus studijs pueritiam, aut etiam ephœbiam transegerimus, quas voluptates, quæ incommoda, quæ pericula communiter tulerimus. Hæc omnia iucunda commemoratione refricabimus. Solemus enim grandes huiusmodi rerum mutua recordatione mirè delectari, & consueuit plerunque ex his inter pueros inita beneuolentia, in seram vsque senectam multa cum voluptate perseuerare. Porrò si qua propinquitatas, si qua affinitas intercedet, sic natura coniunctissimos fuisse dicemus, vt longe tamen mutua charitate coniunctiores: sin nulla erit, affirmabimus nulla esse cognationis vincula, quæ nostros animos arcti' aut iucundius, aut etiam tenacius alligent, quam necessitudinis: sine his cognationem aut affinitatem molestam quoque haberi vbi hæc adsunt, illa non magnopere requiri. Nullum esse præstantius firmiusq́, necessitudinis genus, quàm quòd a virtute pulcherrimisque studijs cœperit initium. Affinitatis copulam diuortio dirimi, cognatorum charitatē simultate rescindi: beneficijs conflatam beneuolentiam, alterius vtrius ingratitudinem in odiū verti solere: [...] contractum amorem temere euanescere: eam demū

Alia ratio.

copu-

copulam, quam virtutis admiratio coniunxit, quemadmodum virtutem ipsam, immortalem esse. Proderit & illius in nos merita, cum gratitudinis significatione vehementer exaggerare: nostra vicissim in illũ, multa cum verecundia, ac figurate significare. Qui nostri de illo sermones, quàm penitus infixa memoria, quantopere illius literis delectemur: vt illius commodis, gloriaque magis etiam ex animo gaudeamus, quam nostrapte: quodq; incommoda illius nõ paulo acerbius quam propria feramus: quantam pro illius dignitate fortunaque curam studiumque præstiterimus: quam arcem contra maleuolentium improbitatem, dimicationem sustineamus. Postremò vel eruditionẽ, vel virtutem quampiã in eo laudemus: nostra si quæ erunt laude digna, verecunde cõmemoremus. A miseratione beneuolentiã captabimus, si nostram fortunã, aut eorum cõmendamus flebiliter exponemus. Ab aduersariorum persona, fauorem, aucupabimur: si quas minas, si qua conuitia, si quam cõtumeliam illius causa nos pertulisse narrabimus, ab ijs qui & ipsum, & eius causa nos quoque habent inuisos, Contra quid nos in illos, aut fortiter cõtumelioséue dixerimus, aut inimice fecerimus. Sed hæc suis in locis. A re præparatiores reddem⁹, si negabimus vlla ex parte ad nos pertinere, qđ descripturi simus, sed illũ magnopere. nobis illic neq; seri, neq; meti, nisi quod amici charissimi cõmodis haud sec⁹ atq; nr̃is cõmouemur, si prætereà ne-

A misera-
tione.

Ab aduersa
rio ũ psona

A re fauo-
rem cõpa-
rabimus.

gotij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, vtilitate, iucunditate, necessitate, aut huiusmodi quapiam commendatione excitabimus. Si iubebimus animo minime oscitanti legere, propterea quod longe plus momenti sit in re, quàm præ se ferat. Si quantopere cum nobis, tum ijs quos illum plurimi facere cognouimus curæ sit, quantique referat, aperiemus. Quod si res ipsa durior esse videbitur blandimentis præliniemus: prudentiam illius obtestabimur, vt quæ nos optimo, amantissimoque studio dicturi sumus, ea pro sua veteri mansuetudine, in optimam partem accipiat. Rem eiusmodi negabimus esse, cuiusmodi primo statim occursu videatur: tum si maxime dura sit, tamen admonebimus, quantulum amaritudinis, summa vtilitate compenset. Sed hæc quoniam neque proprie exordij sunt, neque in genere commode præcipi possunt, in suum quæq; locum transferemus. Neq; omnino eam exordiendi formam improbauerim, quã video Neotericis scriptoribus nimio plus placuisse, vt à peruetusta quapiam sententia factoue memorabili in epistolam ingrediamur.

Exordium à communi sententia.

Quod genus sit: Scio nõ temere scriptum esse à Flacco. Quem cui commendes, etiam atque etiam aspice: ne mox incutiant aliena tibi peccata pudorem. Nec ignoro iudicium tuum exactum, cui non timere quiuis probatur. Sed tamen tot modis exploratum habeo huius iuuenis ingenium, vt illum non dubitem tibi vel

Libr. 1. epist. 19.

meo

meo periculo commendare. Item Hercules olim aduersus hydram Lernæam & cancrum congressurus, coactus est alienam opem implorare, qui solet opitulari cæteris. Ego vnus cum tot monstris dimicans, ijsque subinde nouis exorientibus, quid faciam? A facto memorabili.

ABRVPTVM EPISTOLAE INITIVM.

SAtyrica illa, & velut ex abrupto principij species in iocosis & familiaribus mire decet, qualis est illa Ciceronis: Itáne præter litigatores istos nemo ad te venit? &, Deum immortalem quid ego audio? Sic est inquam, vt scribis? Siccine igitur veterem amiculum negligis? Ergo mutabimus sententiam, quando tu quidem hoc tantopere censes. Quin ego igitur tibi gratulor? Quin tu igitur huc reuolas? sic isthæc vt scribis res habet? Hui quis te tam virum esse credidisset? Eho, quid ais obsecro? Ringitur Zoilus. Næ tu mihi album apportas nuntium. Huiusmodi figuris id assequimur, vt non mutam epistolam epistolæ, sed viuo sermoni vi-uum item sermoné referre videamur. Et quoniam vtrinque missæ acceptæque literæ, mutuum alloquium imaginantur, pulcherrimum fuerit, quam rem repræsentant, eam quam appositissime adumbrare. Porrò solennes illas commendationes, quas ex more præsumunt, aut prorsus omittendas, aut in epistolæ calcem censeo traducendas. Quanquam vbiuis etiam imperitè videtur fieri, vt nos ipsos cuiquam commen-

Lib. 12. ad Cornific.

Vsus.

Cómendatiões solénes vitãdas

cõmendemus,sed offerimus magis, ac dedicamus operam nostram. Alios commendamus, id est,laudamus, vt beneficio digni videantur.

DE EXHORTATORIA EPISTOLA.

QVoniam exhortatoriũ genus,quod Græci παραινετικὸν vocant, affectibus fere constat, quos iuxta sapientum multorum sententiam,natura nobis, tãquam stimulos quosdam ad virtutem perfectam ac pædagogos addidit, animaduersum nobis penitusq; perspectũ esse debet,quæ sit humani animi natura:quę varietas ingeniorum:quem quæq; res affectum pariat: quibus quisque rebus maxime ducatur,à quibus abhorreat. Qua quidem in parte proprię facultas oratoria dominatur. Sed hæc è rhetorum pręceptionibus haurienda. Nos tantum breuiter attingemus, quantum ad huius generis epistolam conficiendam satis esse putabimus. Ergo ex his potissimum locis extimulandi animi rationes petemus:A laude,spe, Loci. metu, odio, amore, miseratione, emulatione, expectatione,exemplis,obsecratione.

A LAVDE.

A Laude bifariam exhortabimur, vt tũ rem ipsam laudemus, tum hominem. Res laudanda excitabitur,si piam,si magnificam,si gloriosam,si raram,si nouam, si arduam, si hactenus intentatam dicemus. Quanquam hanc partem in suadendo diligentius tractamus. Personæ collaudatio in exhortãdo plurimum habet vsus. Nã & honos vnice virtutẽ excitat alitq;.

Et ita mortalium natu finxit, vt vix quisquam adeo demisso sit pectore, quin laudibus erigatur. Quare studiose cohortationis monita multa cum laude miscebimus, id quod Cicero & factitat, & factum à se refert, vt exhortandi artificium quoddam indicare voluisse videatur. Ergo ab hac parte commouebimus si ante ab eo bene gesta artificiosa laude dilatabimus, idque tum à modo, tum à loco, à tempore: tum à persona, à difficultate rei; per collationem, perque fictionem, alijsque amplificandi modis, de quibus suo loco nonnihil attingemus: propterea quod cum plerisque in generibus plurimum valent, tum ad hoc proprie præcipueque pertinent. Si quæ pulcherrime adhuc perfecit, ab omnibus in cœlum tolli dicemus, vt quę fœliciter & strenue cœpta, pari aut maiori etiam animi magnitudine pergat hortabimur: nihil illius immortalitati, præter extremam manum deesse: eam imponere non tam esse arduum, & negotiosum, quàm ad tuendam, quæ iam virtute parta sit, gloriam necessarium, vt qui eatenus omnes reliquerit, in hoc tanquam extremo actu bonus artifex seipsum superet. Si generis claritatem, si fortunæ splendorem, si nobilitatem, si dignitantem, si imperij præstantiam, si ingenium, si vires, si sapientiam, si virtutem, si ætatem, si rerum vsum extollemus, ac ne quid his indignum, admittat admonebimus. Itaque rei dilatatæ præstantiam, cum eius virtutis amplitudine cõmetiemur: Lege Fabi. lib. 3. ca. 4.

mur: dicemusq́; illius diuinam virtutem, huic tam preclaro muneri vnam parem inueniri. Ac rei quidem securior est amplificatio: personam vero quemadmodum laudes nonnihil refert. Sunt enim alij paulò inaniores, qui laudem etiam apertiorem facile agnoscunt. Est alius morosiore natura, cui si male palpere, recalcitrat vndique tutus. Quare ille plenius, hic laudandus figuratius. Tantum ad mores attinet. Neque nihil in ætate discriminis. Siquidem iuuentus quoniam & ætatis vitio, & rerum imperitia tumet, apertiore laude, tanquam applausu clariore, cristas attollit: & senectus decrepita ob deficientis ætatis infirmitatem, laudationem libenter accipit. At matura illa, & virilis ætas, quò magis suis confidit viribus, quoque longius vel à puerorum ineptia, vel à senum deliramentis abest, eò tectius minusque scenice laudari debebit. Ergo apud viros natura seueriores laudandi inanitatem figuris obtexere conueniet: vt aut occupatione laudem dissimulemus, aut contrario ductu orationis tanquam obiurgantes, maiore fide laudemus: aut in alteram quampiam personam laudationem eam transferamus. Quouis demum artificio apertum Gnathonismum effugiamus.

Sic aliquando laudat Turnum Virgilius vt crescat Aeneæ virtus.

Speramus bona metuimus mala.

A SPE ET METV.

PEr acre res vtraque calcar habet, tum ad excitandos animos mortalium, tum ad sustinendos, ne rerum magnitudine defatigentur, spes præmiorum, & incommodorum metus: quorum

quorum alterius quidē in adhortādo propriæ sunt partes, alterius in deterrendo. Vtrunq; in genere deliberatiuo latè tractatur. hoc in genere eatenus adhibetur, vt tanquam suasorio epilogo, commodorum incommodorumq́; summam, breuiter & non sine amplificationibus, tanquam in conspectu, ponamus immortalitatem, beatitudinē, decus, gloriā, honores, opes, voluptates, tranquillitatem, aut aliud emolumentum: diuersa ex parte, inferos, æternos cruciatus, turpitudinem, ignominiam, egestatem, dolores, tumultus. Quod si vtrisq; partib' vno in genere, id quod plerunque fit, vtemur, per Antithesim commoda dilatata, cum incommodis item exaggeratis cōferre oportebit. Et quibus queq; rebus maxime duci senserimus, eas res studiosius ampliatas, frequentius ingeremus, puta ambitioso honores, auaro emolumentum, seni vitę tranquillitatem: itemq́ue de reliquis, contrà, vt quicquā maximè inuisum esse cognouerimus, ita quam atrocissime, ac creberrime proponendum. Deinde laborem, quo vel tanta cōmoda petuntur, vel incommoda vitantur, per depressionem oportebit extenuare, ac postea per contētionem componere.

AB AMORE, ODIO, MISERATIONE.

VEhementer commouerimus, si corū quorum nomine pericula subeuntur, charitatem commemoratione renouabimus, & artificio allenabimus: vt in patriam, parentes, in liberos à natura insitam pietatem: in bene meritos

ritos amorem, in amicos necessitudinē, in præstantes virtute viros obseruantiam. Rursus si odium & atrocitatem in eos contra quos dimicatio suscipitur, quàm grauissime exaggerabimus. Neq; enim amanti solum (quod antiquitus dictum est) nihil est difficile, verum idem & odium prestat. Quare vtrunq; calcar admouebimus, & hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum atrocitatem cornibus aduersis conferemus: vt pro sanctissima Christi religione, contra teterrimam turcarum superstitionem, pro coniugibus, pro liberis, cōtra nefarios parricidas, pro fidelissimis socijs, contra crudelissimos hostes: pro chariss. fidelissimoq; amico, contra maledicentiss. sycophantam. Idem & ijsdem rationibus efficiet cōmiseratio: Si amicorū solitudinem, inopiam, luctū, squaloremq; è regione inimicorum potentiam, ferociam, audaciam, insolentiam proferemus. Sed hos affectus quomadmodū oporteat suscitare, & augere suscitatos, à Fabio plenissime traditum est, in exordij & cōclusionis præceptis. Hoc item à nobis admonebitur, grauissimos animi motus excitaturum, qui consequētis temporis imaginem graphice repræsentabit: quantū commodorum sequatur, si res bene geratur: sin cōtrà, quātum malorum. Et qui per prosopopœiam, rebus ipsis vocē dabit, vti patriæ, religioni templis, mœnibus, sepulchris, manibus è monimēto excitis: hisque affectus, & sermonem conuenientem, ac decorum accommodaueris.

Metaphora sumpta ab exercitu

Lib.4.ca.1. Li.7.c.1.2.3

Fa.li.6. c.1.

AB AEMVLATIONE.

HIc locus ab inuidia sumitur, non illa ignaua & execrata, quæ cũ ipsa nihil præclari machinetur, alienis tamen virtutibus vritur: sed illa generosa, quam animis nostris inseuit natura prudens, vt æmulatione contra certãtium, tanquam acerrimis quibusdam stimulis incitaremur ad fortiter agendum: quę nobis persuasit, gloriosum esse, & quantisuis periculis redimendum, quàm plurimos præcedere: contra turpissimum, & quauis mercede fugiendum, in simili certamine posteriores tulisse. Verum non simplex est ab æmulatione exhortandi ratio. Vtrinq; enim accrescent animi, si æmulorum virtutem, gloriam, studium, conatum, opes, improbitatem, cum amplificatione ante oculos ponemus. Sed cauendum obiter, ne contra certantium laudem vsque adeo exaggeremus, vt eius animum, quem erigere conamur, in desperationem abijciamus. Vnde comminisci quippiam oportebit, vt æmulos vel fortunæ vi, vel huius lenitudine nõnihil prępterijsse dicamus, haud virtute: eoque acrius annitendum, vt id dispendij, quod fortunæ culpa sit acceptum, studio nostro sarciamus: & pudorem, quem negligentia contraximus, vincamus industria, siue eorundem ignauiam, inscitiam, infirmitatem, inopiam, per eleuationem proferemus. Hac quidem moderatione, ne quem hortamur, ad securitatem, & oscitationem trahamus. In superiori modo erectior reddetur, vbi intel-

Quid æmulatio, Cice. lib. 4. Tusc.

intelligit, tanto gloriosiorem futurã victoriam, quanto virtute gloriaque præcelluerint ij, quibus cum certatum est, cum ab egregijs viris, vel superari non indecorum haberi soleat. In altero sic facilem esse victoriam ostendemus, vt tamen haud negligendam arbitremur, incertos esse rerum humanorũ exitus, & multo magis pudendum esse, ab ignauis æmulis superari. Hortabimurque vt iam non cum illis, quos longo interuallo post se reliquerit, sed ipsi secum certamen esse putet.

AB EXPECTATIONE DVPLICI.

EXpectatio quidem geminum habet calcar: nam haud mediocrem iniecerimus solicitudinem, si quanta sit omnium, amicorum, & beneuolentium publica priuataq; de illius virtute expectatio: nominatim quantum sibi promiserint ij, quorum ille iudicium, & auctoritatem plurimi facere videbitur, quorumq; causa facturus omnia putabitur, ostendemus non illius vnius interesse, sed omnium necessariorũ: sed posterorum, in quos ea sit gloria transfundenda. Expectationem quam maxime probabilem efficiemus, à generis nobilitate, ab indole palam spectata, ab educatione, à loci celebritate, ab anteactis, & ante dictis, ab omnibus somnijs, & vaticinijs, atque alijs item id genus circunstantijs.

AB INIMICORVM EXPECTATIONE.

E Diuerso maleuolētium & inuidiorum expectationem, & studia peruersa atrociter exaggerabimus, e quibus nominatim referre quosdam fuerit efficacissimum, quos illi præter cæteros inuisos atque infestos nouimus; & quid quisq; aut inuide dixerit, aut inimice fecerit, referre. Horum omnium qui nunc pręsenti gloria eius vruntur, si quod ipsi vix ausint sibi promittere, res parū fœliciter euenerit, quàm insolens sit futurum gaudium, quanta in beneuolentes insultatio, quæ scommata, qui risus, quanta ferocitas, descriptione ante oculos ponemus. Ita eius vnius virtutem, in editissimo frequentissimoq; theatro omnium oculis expositam: vnde necesse sit, aut cum summa beneuolentium gratulatione, & plausu recedere, aut inuidentissimorum hominum sibilis cum summo nostro nostrorumque pudore, exigi atque explodi. Primum calcar.

AB EXEMPLIS.

IAm nulla perinde re ad virtutem inflāmescimus, vt eorum quos admiramur exemplis, maximéque illustribus peruetustis, ac domesticis. Illa enim auctoritate hæc affectu commendantur, propterea quod priscorum virtutes, quoniam ab inuidia longe absunt, & audit quisq; libenter, & miratur impensius: & natura fit, vt quisque finitimis exemplis acrius tangatur, veluti maiorum nostrorum, affinium, præceptorum & eorum quibus cum nobis vel patria, vel ordo, vel professio communis sit. In omni genere scriptū plurimū valet exēpla.

EXEMPLA QVOMODO TRACTANDA.

IN his ergo tractandis, vt summa est vtilitatis, ita studij cur æque plurimum erit adhibendum, primo quos proposuerimus imitandos, eorum vocabula cum laude statim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc ad modum. Socrates vir bonus diuino testimonio sapiens iudicatus. Perspexit hoc Plato philosophiæ parens. Egregie Phocion Græcorum longè incorruptissimus. Vidit hoc Alexander ille Macedo, vir gloriæ natus. Dauid de quo dubites, vtrum rex gloriosior, an propheta sanctior. Præstanti vir animo Camillus. Imperio & triumphis genitus Scipio. Nunquam satis laudatus Aemilius. Oportebit autem huiusmodi præfatiunculas ad rem esse accommodas: etiam si quæcunque laus exempli auctoritatem adiuuat, tamen alieniorem adhibere infantis est hominis: vt si quis eum vnde fortiter dicendi duxerit exemplum, diuitem appellaret aut studiosum.

Vale. lib. 3. cap. 4. Plutarch. in vitis.

DE CONTRARIIS EXEMPLIS.

DIuersum in contrarijs exemplis hoc conuenit: vt, quæ posteritas Dionysij sacrilegi tyranni nomen non execrabitur? Nobilitatus crudelitate Nero. Sardanapalus vir muliere corruptior. Cleopatra regina meretrix. Catilina impijssimus patriæ proditor. Sibi fœlix, patriæ funestus est L. Sylla. Nam huiusmodi exemplorum non in dehortando modo, verum & in exhortando frequens est vsus, pro-

Lege Valeriũ li. 1. c. 2. Lege Iusti. Plutarchũ in vita Ant.

pterea

pterea quòd quemadmodum virtutis imagine allicimur, ita vitiorum simulachris ad honesti amorem accendimur. Neq; raro vsu venit, vt eadem opera pariter & adhortemur, & deterreamus: veluti qui ad capessendam rempublicam exhortetur, idem vtique à priuato otio deterreat.

DE INAEQVALITATE EXEMPLORVM.

ET quoniam exemplorũ multa varietas est: nam alia ex parte, alia in totum similia, aut dissimilia, alia contraria, alia maiora, minora, paria: ostendit in Topicis Cicero, ad exhortandum efficaciora esse inęqualia. Quod ego quidem in hũc accipio sensum, vt semper à maiore ad minus descendat exhortatio. Nam etiamsi aut persona, aut res minor esse videatur, tamen complexus rerum & verborum facit, vt maius sit quod assumitur. Exempli causa, si propter matrimonia violata, vrbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est? Hoc Fabius rectè putat à maiore ad minus. Illud huic aduersum existimat, Tibicines cum ab vrbe discessissent, publice reuocati sunt, quanto magis principes ciuitatis viri, & de republica bene meriti, cum inuidiæ cesserint, ab exilio reducendi? At hic tametsi tibicinum persona sit principum conditione inferior, tamen hoc ipsum tibicines fuisse publicè reuocatas maius est, ob complexum, quàm si principes ab exilio reducantur. Quòd si hic intellectus non placet, qui mea

Vide Fab. lib. 5. ca. 11.

Lib. eodem

Vide Liuiũ lib. 5. ab vrbe condita.

quidem sententia verissimus est, negationem obseruemus necesse est: id quod à neotericis dialecticis vtcunque præcipitur. Sed hæc inæqualitas erit per collationem aperienda, quæ ferè exemplis subijci consueuit. Infinitum verò traditu, vnde ea ducatur. Nam non modo ab vna qualibet substantiarum, sed etiam ab alijs quibuslibet differentijs sumitur. Omnia tamen ad personam, & rem referuntur. A persona ad hunc quidem modum: Formica brutum & minutum insectum & vix animal, hyberno victui æstate consulit, & homo senectæ non prospiciet in adolescentia? Hoc ausa est mulier, quid te virum oportet? hoc virguncula intellexit, te anum quid par est sapere? Ille ethnicus, tu Christianus. Ille Barbarus, tu Romanus. Ille prophanus, tu sacris initiatus. Ille priuatus, tu magistratus. Ille tribunus militum tantum, tu consul. Ille tyrannus, tu philosophus. Ille obscurus, tu patritius. Alienus ille, tu patruus. Ille omnis expers doctrinæ, tu à puero philosophię rationibus optimis institutus. Rudis ille, tu multo rerum vsu excitatus. A re autem hoc pacto: Vitam ille contempsit, tu voluptatem non contemnes? Vt corpus valeat ferrum patieris & ignes, & vt animo valeas obiurgationem non feres? Opes caducæ & sordidæ, per tanta pericula petuntur, & à sapiētia quiduis incommodi deterret? Vnus ille, nos multi non idem faciemus? ille inermis, imparatus, vos instructi. Regnum ille separabat, tibi immor-

A persona collatio.

A re. Qui. lib. 1.

mor-

mortalitas certa proposita. Toties ille, tu semel. Ille in tanta rerum difficultate, tibi omnia expedita. A persona, & à re pariter: Puella vitã pro nihilo habuit, tu vir & vir eruditus, voluptatulas nescio quas non quibis contemnere? Erit hoc artis, quæ natura paria sunt, ea dicendo imparia facere, & artificiosa collatione, altera exaggerare, deprimere altera. A persona & re

DE VARIETATE ET ORDINE EXEMPLORVM.

QVanquam aut appellatione propria id demum exẽplum dicimus, cum res gesta, aut perinde vt gesta exhortandi causa proponitur, tamen illustrium virorum grauiter dicta, philosophorum paradoxa, poëtarum figmenta, auctorum nobilium sententiæ, parœmiæ vulgo receptæ, allegoriæ, parabolę, breuiter quicquid similitudinis est affine, id exempli vim habet, & à Fabio huic generi subijcitur. Neq; primum illud genus, quod retulimus, simplex est. Nam quædam ab inanimis ducuntur, vti: sol Christo moriente luxit, quid hominem oportet facere? Saxa mors illius scindere potuit, humanam mentem nõ permolliet? Orbes cœlestes ꝑpetua vertigine parent imperatori deo, nec vllum sydus è tot stellarum milibus ordinem deserit, aut in officio cessat, & mortales quid facere par est? A mutis rebus. Tigris pro catulis præceps sæuit in prædonem, & pro liberis coniugeque charissima, virum fortem quid facere oportet? Leo in victos & abiectos Exemplum Lib.5.ca.11. Pli.lib.8. cap.18.

non sæuit,& non idem faciet imperator? Apis non solum mutum, verum etiam exiguum animal,in commune laborat, & homines rempublicam negligunt? Elephantus numē agnoscit, & negligunt mortales? Quæcunque autem ab inanimis ducuntur,& mutis, imparia ferre sunt.
Iacobi.
Siquidem vt similia, non vt paria proponuntur:sicut & illa,quæ à spiritualibus trahuntur, quod genus est: Cacodæmones credunt & contremiscunt, quò magis oportet hominem immortale numen vereri? Cœlestes illæ mentes,& immortales, nocturni diurniq; vitæ nostræ custodes, perpetuo nobiscum obambulant:quanto studio par est,nos ipsos pro nostra salute vigilare? Deus ipse, cui liberum est dissingere pro arbitratu,quod arbitrio suo finxit, ad vlciscendos sontes lentissimus, ad ignoscendum promptissimus est, & regem mortalem cuiusmodi esse conuenit? iam quæ ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri ostendimus, à persona, à negotio,ab vtroq;. Ergo vt primi generis exempla copiosè suppetant, omnium rerum, maximeq; insignium naturæ, vires, miracula, & ex auctorum monumentis,& nostrapte obseruatione,comparata esse debent:fontium, fluminum,marium,mōtium,gemmarum,arborum, herbarum,florum, atque ex his quamplurimæ similitudines iam præparatæ atq; repositæ: vt si quando vsus fuerit, velut è proximo depromantur,Secundi verò generis, diuitem supel-
Vnde exēpla petēda.
lecti-

lectilem accumulauerimus: si quæ veterũ erudita curiositas de volatilium, de quadrupedũ, de ferarum, de serpentiũ insectorum, piscium ingeniis memoriæ prodidit, quæque quotidie mortalium experientia deprehendit, eorum omnium quam densissimam multitudinem in memoria, tanquam in procinctu paratam habeamus: maxime si qua sunt, quæ à certis auctoribus prodigiosè facta referuntur: quod genus est illud, de Delphino amatore, & puero adamato apud Aulum Gelliũ, & de dracone, qui nutricium suum, iam à latronibus in sylua iugulandum seruauit: deque leone qui hospiti ob os exemptum, gratiam venatum aggerẽdo retulit, & de Arione ac delphino, cuiusmodi permulta à Plinio referuntur: quorũ & in inanimis nõnullus est vsus. Verum hæc quoniã ad fabularum speciem proxime accedunt, auctoritas erit grauitate & multitudine, tum etiam sermonis cõmoditate fulcienda, deniq; præfatiunculis etiam muniẽda. Porrò eorum quæ ab humana persona ducũtur, minime frugalem, maximeq; variam copiam cõflare oportebit: tum ex priscis historijs atque annalibus: tum ex his quæ nostra fere memoria gesta memorantur: eaq; cum sit expeditior, magisq; ad manũ copia, de quaq; virtute, de quoq; vitio, de quaq; re illustri aliquot exempla sunt ediscenda, aut præmeditanda: neq; id ab vnico historico, aut vnica gente, sed à Græcis, Latinis, Hebræisq; scriptoribus omnibus: ex his quæ apud Aegyptios

Lib. 7. ca. 8. & Plini. iunior lib. 9. ad Canirũ. Gel. lib. 5. cap. 14. Idem li. 4. cap. 19. Her lib. 1. Pli. li. 9. c. 8.

prios memorabiliter sunt acta, quę apud Lacedæmonios, quæ apud Thebanos, quæ apud Atticos, quæ apud Syros, quę apud Persas, apud Romanos, apud Gallos, apud Britannos, apud Iudæos, apud Scythas. Nam habet sua quæq; gens miracula, suos ritus, sua quædam instituta. Narrant hodieque nautæ & negociatores, qui per omnes terras ac maria quærendæ studio rei circũuolitant, quædam non minus prodigiosa, quam prisca vetustas finxisse creditur. Horum omnium duplex esse ordo poterit, vt ad efficaciora sensim increscat series: qui quidē non tam est vulgatus, quam vtilis, aut vt ab antiquissimis, maximeque externis, per gradus ad nostratia, & proxima demum veniamus, vt ab Aegyptijs Phrygijsque ad Persica, à Persicis, à Syricis, Lacedæmonijs ad Græca à Græcis ad Hebræa: ab his ad Romana, à Romanis ad Barbara, ab Ethnicis ad Christiana, à peregrinis ad nostratia: tum à veteribus ad recentiora, ab ijs ad ea quę nostra sunt gesta memoria descendamus, à quibus ad gentilitia, postremò ad domestica perueniamus.

DE FABVLOSIS EXEMPLIS.

Vide 2. libro de Copia

PRoximæ sunt huic generi veterum poëtarum fabulæ, & prophetarum allegorię. Sed fabularum hic erit vsus, vt aut fabulas esse negemus: aut fuisse antiquitus permulta, & his incredibiliora, quæ tamen à certissimis auctoribus sint literis prodita: aut poëtę lauderis prę fati, quid sibi eruditissimi, prudentissimique homi-

homines eiusmodi figmentis voluerint, probabiliter aperiemus, hoc pacto: Nimirum hoc sentiebat diuina mens Homeri, non poëseos modo, sed omnis etiam philosophiæ parentis, cum & in Iliade Vlyssem plerisque belli negotijs admisceret, & in Odyssea tot casibus alterum decennium fecerit iactari, arduum, perque durissimos labores esse virtutis iter. Neque temere profectò, neque aniliter erudita finxit antiquitas Herculem, tam multis exantlatis laboribus, consumpto igni corpore, in deorum contubernium fuisse relatum. Id enim erat priscis illis sapientibus institutum, sanctissima philosophiæ mysteria, ne passim euulgarentur, huiusmodi doctis fabellis obtexere. Significauit autem immortalitatem non contingere, nisi his, qui perpetuam ætatem honestis laboribus exegissent, & inexhausto virtutis ardore, cum omnium vitiorum monstris indefatigati bellum gessissent. Sub hoc genere, & mysticos veterum sacrorum ritus, superstitiosasque nationum priscarum ceremonias complectimur, in primisque Hebraicarum literarum mysteria, in quibus quidem interpretandis, vtinam tam essemus circunspecti, quàm sumus frequentes, & audaculi. Mirabor enim, si quisquam illa scitè interpretabitur, omnis antiquitatis ignarus: ita vt ferè sunt illi, qui tantum versantur in plus quàm mutis literis, ac spinosis quæstiunculis. Eodem referenda sunt, nam eundem habent vsum,

quæ

quæ à tragicis, comicisq; personis mutuamur, & eorũ quæ in dialogis, & item historijs, non ad fidem rei gestę, sed ad imitationẽ composi tis inducũtur. Huc quoq; pertinere Fabius au tumat apologos Aesopicos, & Aniani, quos ille λόγους μυθικούς, id est, sermones fabulosos ap pellat. His enim vehementer duci animos, præ cipuè simplices, & imperitos, cum tantum va luerit ille Menenij Agrippæ, de membris hu manis aduersus ventrem coniuratis, sermo, vt grauiter irritatam plebem, patribus reconcilia rit. Quod si quẽ deterreas, ne cum potentiore contendat, miros habebit stimulos apologus Horatianus, de rana se inflante. Neque leuiter interdum mouent excellentiũ virorum dicta, itidem vt facta: qualia nõnulla Plutarchus col legit: & veterum sapientum paradoxa: Vt, Rex est, qui metuit nihil. Et poëtarũ & illustrium scriptorum insignes sententiæ, vt Enniana illa.

Aesopi fabulæ & Aniani. *Liuius ab vrbe cõd. 2.* *Li. 2. Ser. satyra. 5.* *Est apud Cicero. 2. Tuscu.*

Fortes fortuna adiuuat,

Et Vergiliana; (mur.

Nate dea, quo fata trahũt, retrahuntq; sequa

Quicqd erit, superãda oĩs fortuna ferẽdo est.

Aenei. 5.

Aut vulgo receptę, quas adagia nominãt. Sunt & à nobis animosæ quædam, & plenæ spiritus fingẽdæ: vt viri est, aut fortiter interire, aut vin cere. Nõ moritur, quisquis pro patria mortem oppetit. Vt palma contra impositum onus, ita masculus animus, contrà fortunæ difficultatem debet erigi, vltroque insurgere. Virtus duris la boribus pascitur, non frangitur: Viri nihil ha

Adagia vulgaria. *Gel. lib. 6. cap. 6.*

bet,

bet, qui glorioso labori vllam voluptatem anteponit. Inductiones autem Socraticæ, quas ἐισακτικὰς vocant non tam ad excitandū valēt, quàm ad persuadendū, etiamsi ad vtrunq; sunt nō inefficaces. Horum omnium miscellaneam quandam agemus, quò varia magis sit oratio. Socraticæ inductiōes.

DE OBTESTATIONE.

EXhortandi locos seu fontes ferè omnes aperuimus: quòd si quis epilogum, etiam paræneticum quendam requiret: is nō incommodè per obtestationem sumitur, vt eum per inclytas maiorum imagines, quibus plus lucis attulerit, quàm acceperit: per egregia gētis decora, quæ sua virtute non mediocriter illustrauerit: per gloriam bene gestis partam: per egregia facinora, quibus quotidie seipsum vincat: per immortale nomen, cuius iam æterna iacta sunt fundamenta: per fœlicissimam indolem: per ingenium immortalitati, & pulcherrimis rebus natum: per incredibilem sapiētiam, prudentiam singularem, doctrinam raram, animi magnitudinem propè diuinam, virtutem absolutam, à qua nihil sit tam arduum, quod aut præstari non queat, aut non ab omnibus expectetur: par maiorum manes, qui se à sua posteritate, benefactorum gloria superari gaudeāt: per liberorum, & nepotum pietatem, ad quos decus hoc vnà cum patrimonio sit hæreditaria traditione transiturum: per amicorum & beneuolentium vota: per inuidorum studia, per odia execrata maleuolentium, quos optimè sic Epilog⁹ paræneticus.

demum vlturus sit, si inuidentissimas aures illorum, & oculos, virtutum splendore, & pulcherrimis rumoribus perstringat, atq; obruat, obtestabimur atque obsecrabimus, vt se digna velit & audeat.

DE LENIENDA EXHORTATIONE.

VErum si quando periculum esse iudicabimus, ne quid offendat vehemens, & importunior exhortatio. nam habet hæc nescio quid monentis, præcipientisque, aut etiam diffidendentis: & quorundam ingeniorum ea est insolentia, & securitas sui, vt ne moneri quidem patiantur. Id igitur vbi metuemus, multis rationibus exhortationis molestiã leniemus: vt aut negemus nos oratione nostra languẽtem velle accendere, sed currentem incitare. ac ne incitare quidem, vt ea gerit, quę iamdudũ sua sponte facit, sed nos pro nostro singulari in illũ studio ita gerenti gratulari: orabimusq; vt importunitati nostri det veniã, quę non aliunde proficiscatur, quàm ab immodico quodam gloriæ illius studio. Nihil esse tam magnificum, quod illius virtus nõ sit abunde præstatura: sed tamẽ qui in certaminibus spectãt, tametsi nihil opus esse sciunt, tamen non possunt nõ applaudere, cui valde fauent: quumq; is cui certat, suę virtutis probè conscius, securus sit ab animo: tamen fautor ille securus esse nõ potest, donec certam victoriam viderit. Aut longe aliud à nobis institutum fuisse simulabimus, sed præter cõsilium huc calamum esse delapsum, transuersum scilicet

Similitudo à certaminum spectatoribus.

licet agente nos incredibili quodam amore, vt eum exhortaremur, qui non tam calcaribus egeat, quàm freno. Denique virtuti eius omnia secunda precabimur.

QVIS HVIC GENERI CHARACter propriè conueniat.

EX multis stili generibus, graue illud & acre, atq; ardens, & incitatum, exhortationi prę cipuè conuenit. Nam florida, concinna, ac festiua, alibi gratiam habent, hic masculus, & (vt ita dicam) robustus debet esse character, amplus, & neruosus. Grauitas autẽ est, quam δείνωσιν Fabius nominat, eámque inter præcipuas orationis virtutes ponit. Sed in his quæ ad concitandos affectus potissimum valent, his ferè rationibus constare videtur, rebus, verbis, amplificatione, figuris, & compositione. Rebus grauitatem consequemur, si quàm optimis sententijs, è sublimibus grauibus, ac magni nominis, & peruetustis auctoribus petitis: si exemplis exquisitissimis, si priscis, si illustribus, si neutiquam vulgaribus vtemur. Verbis rerum grauitatem augebimus, si voces sonantissimas, si amplas, si quàm maximè grauiter translatas, si significantes deligemus. Sonantes: vt, bellicos tumultus diuina prope virtute profligasti. Amplas: Immortalia virtutum tuarum monimenta, nulla vnquam seculorum series obliterabit. Significantia, vt: Fratrem ne desere frater.

Grauitas quid sit quidue efficiat lib. 8. cap. 3. Concitatio affectuũ quibus ratiõib.

Grauitas ex rebus.

Grauitas ex verb.

Egregiã verò laudẽ, & spolia ampla refertis, Vna dolo diuûm si fœmina victa duorũ est. Aene. 4. lib. 1. cap. 3.

Hanc

Lege Erasmum in 1. comēt. Co. Aeglo. 1.

Hanc virtutem sermonis Fabius energiam appellat, quod nos actionem, aut efficaciam vertere possimus. Ea præstat, ne quod verbum tota oratione sit otiosum, quemadmodum in hoc carmine Vergiliano:

Túne in triuijs indoctè solebas
Stridenti miserũ stipula disperdere carmen?

Nam in posteriore versiculo, singulæ quæque voces nouum pondus addunt. Hoc modo grauitatis laudem assequemur, si sermonem perpetuum, argumentis, amplificationibusq; infaciemus, eaq; singulis vocibus includemus. Augent orationem & epitheta, id est, apposita, maximeq; translata: vt, cruentis manibus sacratissimum deorum, & cætera. Huius tamen modum requirit Fabius, & otiosa sunt vitãda, quibus ad voluptatem, nõ ad vsum vtuntur poëtę.

Lege Fab. lib. 8. ca. 6.

DE AMPLIFICATIONE.

Lege Fab. lib. 9. ca. 4.

IN affectibus autem permouendis præcipuè, atque adeò propè sola dominatur amplificatio, cuius quidem vis omnis, in alleuando, deprimendoque consistit. Ea sumitur à circunstantijs omnibus, à quibus & probationes ducuntur. His autem rationibus licebit amplificare. Primum quidem commutato rei nomine, vt si, qui cæsus sit, eum dicamus occisum: & qui sit improbus, eũ latronẽ nominemus. Si quod nobis molestum est, id enecare, aut ad restim adigere dicemus. Contraque si, qui pulsauerit hominem, attigisse: qui vulnerauerit, læsisse dicetur. Si impudica quæ sit, meretrix: fraudaculus,

Primus modus amplificandi.

lus, gladiator nominabitur. Alter est mod' nihil à superiore diuersus nisi quòd illic sola ponuntur, quæ amplificant, hic per collationem efferuntur etiam illa, quæ recta erant, vt magis emineat atq; increscat amplificatio. Quod genus est Ciceronis in Verrem: Nō enim furem, sed raptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ: nō sacrilegū, sed hostem sacrorum, religionúmq;, non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuiū, sociorum in vestrum iudiciū adduximus. Tertius amplificandi modus, incremētum vocatur: quū nō statim quod est atrocissimum ponimus, sed per gradus plures, aut etiam vnū peruenitur, interdū ad summum, interdum ad id quod supra summū est quodāmodo. Sic oratio increuit Ciceroni: Facinus est, vincere ciuem Romanū: scelus, verberare: parricidiū, necare: quid dicā, in crucē tollere? Hic vltra summū peruentum est. Ad summū sic: Matrem tuā cæcidisti, quid dicam amplius? occidisti. Increscit & citra distinctionem oratio, dū cursu quodā grauius, grauiusq; semper aliquid insequitur: vt pecuniam, honores, regnum, vitā deniq; patriæ charitate contempsit. Et de vomitu Antonij: In cœtu vero populi Romani, negotiū publicū gerēs, magister equitum. Est & hoc incremēti genus, quū tanquam per fictionem, inferiora quæ sunt augemus, vt illa maiora videantur: vt, hanc rem tam æquā, si quilibet ignotus abs te peteret, tamen ignoto recusare non debebas: nunc orat pater,

Secundus

Actio .4.

Tertius

In Verrem actione .5.

In Phili. cap. 11.

& pater

& pater sic meritus. Si tantis officijs nullã gratiam reposuisses, ingratissimus eras: nunc pro summo beneficio, maleficium summum retulisti. Si liberorum & coniugum salus defendenda tantum esset, tamen nullum erat periculum nõ subeundum: nunc pro totius Christiani orbis incolumitate: dignitateq́; capiuntur arma. Confine est huic, quum id quod tanquam exempli causa propositum est, augemus, eoq́ue aliud maius etiam esse ostendimus: vti Cicero mulieris facinus, quod medicamentis partum abegisset, exaggerat: ac merito rei capitalis damnatam dicit, quæ quidem spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ designatum, reipub. ciuem sustulisset. Deinde Oppianici culpam, cuius par noxa videbatur, hunc ad modum exaggerat, per collationem: Quãto est Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus? Siquidem illa quum suo corpori vim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem effecit, per alieni corporis vim, atque cruciatum. Grauius auget illud comparationis genus, quum vtrinq; plura pluribus redduntur. Quod genus est illud Marci Tullij in Catilinam. An verò vir amplissimus P. Scipio Pontifex Max. T. Gracchum mediocriter labefactantem statum reipublicæ, priuatus interfecit, Catilinã orbem terræ, cæde atq; incendio vastare cupientem, nos consules perferemus? Hic & Catilina Graccho, adolescens perditus viro ornatissimo, & status reipublicę,

Pro Cluentio.

orbi

orbi terrarum,& mediocris labefactatio,cędi, atq; incendijs,vastationi, & priuatus cõsulibus comparatur. Per ratiocinationem ampliamus, cum alibi fit, alibi valet amplificatio : id quod non simpliciter accidit. Amplificantur enim & ex antecedentibus consequentia, & ex consequentibus antecedētia. Prioris exemplum hoc erit: Ille cauum conuersa cuspide mõtem, Impulit in latus,ac venti velut agmine facto, Qua data porta ruunt. Ex his sic amplificatis, apparet quanta sit tempestas cõsequutura. Et Christiani iudicij supremi horrorem exaggeramus, amplificatis his monstris, quæ feruntur ante cessura. Posterioris erit illud Ciceronis in Antonij vomitum, quem tantum ait vini in Hippiæ nuptijs hausisse, vt postridie cogeretur in conspectu populi Romani vomere, & frustis esculentis subsellia complere. Mire significauit, quanta præcesserit ingurgitatio, cum eo in loco vomeret, neq; casu, neq; volens, sed necessitate: neq; recens, vt fere solet, cibus refunderetur, sed qui in posterum vsq; diem redundasset. Est alia huius generis species, quum aut ea quę per se grauissima sunt, cõsulto deprimimus, quo magis magisq́; attollãtur, quę sequutura sunt: aut diuersa attollimus, vt augeamus ea quæ præferuntur. Prioris exemplum illud erit in Verrem: Leuia sunt hęc in hoc reo. Metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis, pretio redemit: humanum est. Alius ne securi feriretur, pecuniam dedit: vsitatum est.

Amplificatio p ratiocinationē.

Aeneid. 1.

Cicero de vomitu Ant.

In Ver. Actio. 7.

Ex his quæ grauissima nō videri non possunt, sic eleuatis, necesse est atrocissimum quiddam colligi, atq; expectari. Sic amplificauit Terētianus Hegio, vbi Demeę de virgine vitiata quęstus, facinus veluti vulgatum iam & humanum contemnit, iubetque grauius adhuc accipere, quum pater nihil hoc grauius, neq; fieri, neq; dici posse crederet. Posterioris generis illud est, quum Vergilius Aeneæ laudes ex amplificata Turni virtute adauget: aut quum Hannibalis bellicis laudibus crescit virtus Scipionis: aut quum Germanorum, aut Gallorum fortitudo, Cimbrorū immanitas augetur, vt maior sit victoris gloria. Sed infinitæ prope sunt, ex relatione ad aliquid amplificandi formæ, veluti si clades à Troianis, Græcisq; acceptas amplifices, quò videatur Helenæ species admirabilior, ob quam non piguerit sapientissimos viros, tot mala perpeti: vtque in Platonis symposio, & Alcibiadis forma, & toties oblata copia, Socratis continentia singularis colligitur. Reliquum est vltimum augendi genus, quod συναθροισμὸν, id est, congeriem appellant, qua rem eandem alijs atque alijs modis efferimus. Nam nisi summa fiat varietate, vitiosa erit iteratio, veluti Cic. pro Ligario. Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Sed plus habet grauitatis, cum

In Adelph.

Aenei. 12. O præstans, &c. Lib. 10. deca. 3.

Ratio amplificandi p congeriem.

cum

cum paulatim series increscit, vt: aderat ianitor carceris, carnifex prętoris, mors, terrorque sociorum, & ciuium Romanorũ lictor Sextius. [illegible] extenuãdi eędem sunt rationes, quę amplificandi, neq; diuersus vsus. Optimæ extenuationis exemplum erit illud comicum, Hæc verba, vna me hercle, falsa lachrymula, quam oculos terendo misere vix vi expresserit, restinguet. Hic vitiosissimum fuerit ad leuiora à grauioribus orationem proficisci, vt vitam sanguinem, pecuniam pro te effundere non dubitem, plurimum vero ponderis orationi accedat necesse est, quoties hinc amplificata, hinc eleuata inter se componuntur.

Ex 7. ac. Verrina extenuandi ratio. In Enn. obseruatiuncula.

DE FIGVRIS AD GRAVITATEM FACIENTIBVS.

IN hoc genere potissimum cõsectabimur ea sermonis schemata, siue tropos, quę reddunt acrem & ardẽtem orationem, huiusmodi sunt ex his quæ in verbis sita sunt, membra, articuli, compariа, repetitiones, contentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ, prosopopœię, apostrophę, demõstrationes, quę rem oculis subijciunt cum exaggeratione. Eandem vim habẽt asseuerationes, si quis tamen has inter schemata numerat: epiphonemata, quas acclamationes recte verteris. De quorũ singulis nõ est huius instituti prolixiꝰ disserere, quia rhetoricẽ hic non docemus, sed indicamus duntaxat, quod ad scribẽdas epistolas attinet. Cæterum totius huius generis supellectilem, ac vim

Vide Quinti.

copiosam colligere licebit, cum ex alijs scr-
ribus, tum præcipue ex historiographis: ap-
quos reperire licebit crebras orationes, q-
bus dux exercitum, aut miles mili[illegible]
gistratus populum ad fortiter a[illegible]edum cohor-
tatur. Profuerit & ea meminisse, quæ philoso-
phi & facundi scriptores, de fortitudinis natu-
ra memoriæ prodiderūt. Nos tamen interim,
quò quę pręcipimus iuuētuti ceu digito com-
monstremus, vnicum subijciemus exemplum.

EXEMPLVM EPISTOLAE CO-
HORTATORIAE.

Principiū à laude. DIci non potest iucundissime nepos, quan-
ta tum me, tum tuos omnes voluptate af-
fecerit pulcherrimus rumor, nuper hic de re-
Exhortatio cū laude mixta. bus fortiter abs te gestis, exortus. Iacta sunt
perpulchra immortalitatis tuæ fundamenta.
Quid autē hortari incipiam, vt rem diuinitus
cœptam, perficias: qui eo animo sis natus, vt ni-
hil vnquam humile, aut sordidū cogitaris, vtq;
Laus à bene cœptis non tam calcaribus, quam frenis egere te pu-
tem? Sed tamē incredibili quodam erga te stu-
dio, compellor currentē (quod aiunt) incitare.
I bone, quò virtus tua te vocat, i pede fausto:
Perge absoluere, quod summa cum laude cœ-
pisti: te natalibus tuis, quibus hæc vrbs nihil
vnquam vidit illustrius, patre tuo clarissimo,
ista tua indole, ista eruditione, isto animo di-
A genere à patre ab indole. ab eruditione. gnum pręstare. Impone summā manū immor-
talibus monimētis, à quorum absolutione non
multum abes, quod maximū ac difficillimum
est.

ſt, præſtitiſti: quod deſideratur, plus habet de ...oris, quàm difficultatis. Certaſti cum maiorũ ...uorum imaginibus, quib' tuapte virtute plus ... quam acceperis. Viciſti ætatem, qua cum propè adhuc impubes habearis, nihil tamen non forti viro dignum, vel geſsiſti, vel cogitas: Anteuertiſti maioribus tuis virtutum magnitudine: viciſti hactenus, & tu ſtudioſorum expectationem, & æmulorũ inuidentiam. Sed poſtquam omnia ſuperaſti, vnum etiam certamen reliquum eſſe puta: nempe, vt teipſum imiteris, tui ſimilis eſſe ſtudeas: tu teipſum præire contendas. Nam vinci à teipſo, tam fœdum fuerit, quàm pulchrum fuerit reliquos ſuperaſſe. Ita ſi ſemper tibi inſtes, non deerit, qui cum laudibus certare poſsis. Cogita te eum in locum, ipſius fortunæ manibus eſſe deductum, vt neceſſe ſit, aut ſumma cum laude peragere fabulam, aut ſummo cum probro defatigari. Ardua quidem & difficilis eſt virtutis via, ſed ampliſsima tibi præmia propone. Decus, immortalitas, imperium, opes, dignitas, fœlicitas in manu ſunt, ſi pertenderis. At ſi (quod omen dij auertant) defatigeris, non ſolum priſtinæ gloriæ tenebras offenderis, verumetiam in poſterum omnem dignitatis ſpem tibi recideris. Labores neq; diuturni ſunt, neq; ita magni: præmia tum æterna, tum ampliſsima proponuntur. Multa iam pars exhauſta, annus duntaxat eſt tibi perdurandus; in quo facito, vt tanquam in concluſione, & A ſpe metuq;.

extrema muneris tui parte, perfectissimus atque ornatissimus fuisse videaris. Fac vt veterũ heroum pulcherrima facta tibi ob oculos assidue versentur.

Ab exẽplo. Exemplum poeticum.

Hercules ille, t[illegible] facile princeps, quot laboribus sibi iter in cœlum aperuit, quot monstra superauit, qui ad inferos etiam ipsos legitur penetrasse? Quæ tibi si ficta de illo videbuntur, non pugno quidem, sed tamen diuinitus à sapientissimis, doctissimisque viris excogitata sunt, quò nobis heroicæ virtutis exemplum absolutum proponerent, & ad immortalitatem nominis viam ostenderent.

Laus auctoris. Exemplum græcum ex historia. Exemplum Macedonicum. Exemplum Romanum

Nam quonam alio consilio Homerus, cui magno doctissimorum hominum consensu, diuinitas quædã tribuitur, Vlyssem, quem nobis vt sapientis viri simulachrum proposuit, tam diuturnis laboribus iactatum scripsit, nisi vt significaret hanc vnam esse viam, ad æternum nominis decus parandum apud posteros. Hac Epaminondas, hac Alcibiades clarissimi Græciæ Imperatores, sibi immortalem apud posteros laudem pepererunt. Quid aliud Alexandrum magnum cogitasse credis, cum se tantis periculis obijceret? Quem tu laborem Decios illos recusaturos fuisse vnquam, credis: quorum alter, vt æternam sibi laudem compararet, dijs manibus se deuouit, alter in medios hostes se præcipitem dedit?

Exemplum Hebræum.

Quæ non ætas Machabæorum nomen celebrabit, quorum vnus elephanti ventre perfosso, pulcherrimam oppetens mortem, clarissimo facinore

immor-

immortalem gloriam est cõsecutus. Quid hodie vel celebrius, vel plausibilius Iudith, Deboræ, & Rachab memoria? que quoniam sexu [illegible] masculũ animi robur præstiterũt, non inter fœminas, sed inter heroas cõmemorantur. Sed quid nos externa atq; antiqua repetimus? domi habes qui te ad eiusmodi virtutem debeant incitare, & quidẽ eò vehementius, quò genere coniunctiores. Nam cæteros quidem egregios viros imitari, laudi ducitur, at suorum sine summo dedecore dissimilis esse non potes. Viuit adhuc recens, & posteritate ipsa crescit, proaui tui viri fortissimi memoria. Quanto ille animo iam inde à teneris annis ad nominis immortalitatem contẽdit? Honestos ille labores, pro ludo habuit: voluptatem & otium non secus, ac pestem teterrimam, fugiebat; Sæpe ipse adolescẽs ex eo iam natu admodum grandi audiuisse memini, se haud longiorem vitam à superis optare, quam vt patriæ sua industria posset vsui esse, cui se potius, quam sibi ipsi natum dicebat. Ad propiora veniam, tibi magis quam mihiipsi nota. Pater tuus vir fortissimus atq; optimus, quid vnquam durũ aut difficile iudicauit, quod vel ad gloriæ incrementũ, vel reip. cõmodũ pertinere putasset? Quot ille quanq; difficiles legationes adolescens, non sine summa laude obijt? Quot hyemes sub pellibus egit? E quantis angustijs sua se vigilantia expediuit? quẽ ille magistratũ non petijt? quid autem petiuit, quod nõ obtinuit?

Exemplum fœmineum Traslatio.

Exemplum proaui.

Patris

Repetitiones.

quid obtinuit, quo non cum summa laude sit perfunctus? Debent pectori tuo paterna illa monita infixa sedere. Sępe enim te adolescentulum, vt memini, Vergiliano illo [illegible] sueuit exosculans hortari: Disce puer virtutem ex me, verumque laborem, Fortunam ex alijs. Nec raro me audiente hunc vsurpare sermonem solebat, sibi prorsus videri nihil interesse, inter eos qui nunquam nati essent, & eos qui nulla re memorabili gesta, obscuri ex hac vita migrassent. Quare quum ab his sis maioribus ortus, huiusmodi præceptis foris domiq; institutus, obscurum tibi esse non debet, quid tui, vel patria potius ipsa abs te expectet: præsertim quum isti generi, isti indoli egregiã quoque doctrinam adiunxeris: quũ iam istiusmodi rudimenta edideris. Cogita tuorũ omnium non amicorum modo, sed ciuium etiam quotquot sunt, oculos in te vnum coniectos, omnium in te suspensos animos: quorum iam expectationi vix satisfacturus videris, si tantum à natalium tuorum virtute nihil degeneraueris. Nescio quid maius sibi de te pollicentur: quorum si votis tua virtus respõderit, quid si etiam vicerit, quãtus erit tuorũ omnium triumphus, quanta patriæ gratulatio? Quantum aũt Trebonij viri, vt scis, tui amantissimi, & iudicio de te, & amori in te accesserit? Sin rem indiligẽter gesseris (quod omen deus auertat) maleuolentissimi homines, qui tuæ hactenus inuiderunt virtuti, quosq; rerum tuarũ splẽdor excruciat, conti-

Dicta familiaria patris.

Ab expectatione.

cõtinuo verticem tollent, erimusq́; & tu & tui omnes ludibrio, & risui nebulonibus inuidentissimis. Amici obmutescunt, inimici insulta[illegible] beneuoli frigidi, maleuoli feroces. An hæc feret ista tui pectoris celsitudo? Zoili in te odium nostri. Nullo cõmodiore modo pestem illam vlcisci poteris, quàm vt gloriæ tuæ inuidia contabescat. Varum autem virulentissimum hominem plane ad suspendium adegeris, si nobis victor redieris. Codrus iam nunc suspendio trabem delegit. Si nihil te, neq; tua gloria, neq; nostra expectatio mouerit, hoc certe tanti fuerit, vt hæc mõstra conficias. Quare te charissime nepos, vnica spes, & idẽ decus tuæ gentis, per luculentissimas maiorum tuorum imagines, per egregiam indolem: per sapiẽtiæ laudem, cui semper studuisti: per nostrã patriæq́; expectationem: per bene auspicata laudũ tuarum initia, obsecro atq; obtestor, ne cõmittas, vt cum hactenus cæteros viceris, à teipso superatus videaris. Dij tua cœpta secundent, & fœlicibus vtere fatis. Vale decus nostrum. Est & inter Hieronymianas epistolas, exhortatoria ad Heliodorum, quæ vniuersum eius generis artificium vna complectitur.

Cõtẽtiones A certa persona.

Epilog. per obsecrationem.

DE GENERE DEHORTATORIO.

OPeræpretiũ non putaui, dehortationis exemplum subijcere, quod eadẽ sit vtriusq; generis ratio, cum vix vnq̃ exhortemur, quin eadem opera dehortemur. Exempla eorũ quibus eares infeliciter cesserit, accumulabimus, deinde

deinde rei turpitudinem, probrum, conuitia, damnum, incommoda diligenter colligemus, quę per exornationem, quam rhetores descriptionem appellant, ante oculos ponet. Sed hæc aliaq; studiosorum industriæ relinquenda putauimus. Nunc ad singulas cuiusque generis partes, nō quidem ex omnibus, sed optimis auctoribus syluam quandam verborum, ac sententiarum subministrabimus: quibus ex nostris nonnihil adijciemus, quo scripturi hæc semper tanquam pœnum ad manum habeant, & imitandi studio, similia discant effingere.

EXEMPLVM DEPROMPTVM EX prima Ciceronis ad Q. fratrem epistola.

Ab expectatione bonorum. QVare quoniam in istis vrbibus cum summo imperio & potestate versaris, quibus virtutes tuas consecratas: & in deorum numero collocatas vides, in omnibus rebus, quas statues, quas decernes, quas ages, quid tantis hominum opinionibus, tantis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. A metu. Quòd si in mediocri laude sermonis, ac prædicationis, res nostræ essent, nihil à te eximium, nihil præter aliorū cōsuetudinem postularem. Nunc verò propter earum rerum, in quibus versati sumus splēdorem, & magnitudinē, nisi summam laudem ex ista prouincia assequimur, vix videmur summam vituperationem posse vitare. Ab expectatione malorum. Ea nostra ratio est, vt oēs boni tum faueant, tum etiā à nobis oēm diligentiam, virtutemq; postulēt

& ex-

& expectent. omnes aũt improbi, quod cũ his bellum suscipimus sempiternũ, vel minima re ad reprehendendum contenti esse videantur. Quare cum eiusmodi theatrũ est totius Asiæ celebritate refertissimũ, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimũ, natura aũt ita resonans, vt Romam vsq; significationes vocesq; referantur, contende quæso, atq; elabora, non modo vt his rebus dignus fuisse, sed etiam, vt omnia illa tuis artib' superasse videaris. Simul & illud cogita, nos non de reliqua & sperata gloria iam laborare, sed de parta dimicare, quę quidem non tam expetenda fuit, quam tuenda nobis est: quod reliquum est, id non tam difficile, quàm præclarum. Exhortationē mitigas hoc modo: Atque hæc non eò dicuntur, vt te dormientem oratio mea excitasse, sed potius vt currentē incitasse videatur. Facies enim perpetuò, quæ fecisti, &c. Tu quanquam consilio non eges, vel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, vt nihil cures, quam vt ante factum aliquod egregium audiamus, quam futurum putaremus. Te verò admoneo tum beneficijs tuis, tum amore incitatus meo, vt omnem gloriam ad quam à puero inflãmatus fuisti, omni cura atque industria consequare, magnitudinemq; animi, quam ego semper admiratus sum, semperque amaui, constanter obtineas, nec vnquam infectas cuiusquam iniuria. Illud te ad extremum & oro & hortor, vt tanq̃ poetæ boni, & actores industrij solent, sic tu in ex-

Mitigatio exhortationis.

A laude.

Obsecratio in extrema parte & conclusione muneris, ac negotij tui diligentissimus sis. Quamobrem si me amas, quantum profectò amas: si dormis, expergiscere: si stas, ingredere: si ingrederis, curre: si curris, aduola. Hoc sit negocium tuum, hoc otium, hic labor, hæc quies: in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid, & excude quod sit perpetuò tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te, alium atque alium dominum sortiêtur, hoc nunquam tuum desinet esse, si semel cœperit. Scio quem animum, quod horter ingenium. Tu modò enitere, vt tibi ipse sis tanti, quanti videberis alijs, si tibi fueris. Quod te quoque vt facias, & hortor & moneo. Memento quibus imaginibus onereris, quæ nomina & quanta sustineas. Proinde dum suppetit vita, enitamur, vt mors quam paucissima, quæ abolere possit, inueniat. Lusus vocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quàm seria consequuntur. Confugit in sinum tuum respub. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales istos caducosque titulos, aut depreceris aut temperes. Scis enim vbi vera principis, vbi sempiterna sit gloria: vbi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arces enim & statuas templaq; demolitur, & obscurat obliuio, negligit carpitq; posteritas. Cõtra cõtemptor ambitionis, & potestatis domitor, ac frenator animus, ipsa vetustate florescit, nec ab vllis

Plinius.

magis

magis laudatur, quàm quibus minimè necesse est. Quod egó titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis inciditur. Ibit in secula fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur.

EXHORTATIO.

SEd prę̄sta te eũ, qui mihi à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis es cógnitus. Magna est hominum opinio de te; magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Hæc profectò vides quãto expressiora, quantóq; illustriora futura sint, cum aliquantum ex prouincia, atque ex imperio laudis accesserit. Quanquam te ita gerere volo, quę per exercitum atq; imperium gerenda sunt, vt hæc multo antè meditere, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, sentiasq; id, quod quia semper sperasti, non dubito, quin adeptus, intelligas te facillimè posse obtinere summum, atq; altissimum gradum ciuitatis: quę quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine causa suscepta videatur, &c. Teque ad studium summæ laudis cohortabor. Est enim tibi grauis aduersaria constituta, & parata incredibilis quædam expectatio, quam tu vna re facillime vinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eę laudes comparantur, in iis esse laborandum. Lib. ix. epist. Duabus tuis, locos habet hortatorios, & item gratulatorios. Cicero.

torios, circa medium & finem. Quam indicare malui, partim ne volumen oneretur, partim quod gratiora sunt quæ nobis ipsi decerpim⁹. Epistola lib. x. Cum ipsum Furnium, aliquot habet locos exhortatorios. Item, Παντοίας ἀρετῆς μιμνήσεο; curaq; & esto, vt ab omnibus & laudemur, & amemur. Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro, & obsecro ne quid grauius de salute, & incolumitate tua consulas. Nam deos hominesque, amicitiámque nostram testificor, me tibi prædixisse, neq; temere monuisse. Quare, si tibi tu, si filius vnicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi charæ sunt, si aliquid apud te nos, si vir optimus gener tuus, valemus, eorum fortunã non debes velle conturbare, vt eam causam, in cuius victoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Etiam atque etiam Cicero cogita, ne te, tuósque omnes funditus euertas, nec te sciens prudénsque eò demittas, vnde exitum nullum vides esse. Quare quid est quod ego te horter, vt dignitati & gloriæ seruias? Proponam tibi claros viros, quod facere solent qui hortantur. Neminem habeo clariorem, quàm teipsum. Te imitere oportet: tecum ipse certes, ne licet quidem tibi iam tantis rebus gestis, tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non est necessaria, gratulatione magis vtendum est. Contigit enim tibi quod haud scio, an nemini, vt summa seueritas animaduersio-

Id est, omnigenæ virtutis memor esto. Cic. ad Atticum.

Dehortatio.

Adhortatio.

uersio-

uersionis, non modo non inuidiosa, sed etiam popularis esset: & cum bonis omnibus, tum infimo cuiq; gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer fœlicitati tuæ: sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenij, atque consilij. Quo facto intelligere debes, in te positam esse rempub. tibíque non modò tuendos; sed etiam ornandos illos viros, à quibus initium libertatis profectum est. Tu quoniam rempub. nósque conseruas, fac vt diligentissimè teipsum, mi Dolobella, custodias. Nunc mi Attice, tota mente incumbe in hanc curam, magna enim res est. Quamobrem aduola obsecro, atque eam rempubl. quam virtute, atque animi magnitudine magis, quam euentis rerum liberasti, exitu liberas: omnis omnium concursus ad te futurus est. Fortem & liberum animum, quo & consul, & nunc consularis rempub. vendicasti, sine constantia, & æquabilitate nullum esse putaris. Nihil enim per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat: quia neminem magis decet, quam te rempub. amare, libertatisque defensorem esse, vel ingenio, vel rebus gestis, vel studio, atque efflagitatione omnium. Tu te exuscita, vt eam ciuitatem, in qua maxima gessisti, liberam atque honestam fore putes, si modò sint populo duces, ad resistendum improborum consilijs. Quare magnum fac animum habeas, & spem bonã. Cessator esse noli, & illud, γνῶτι σεαυτόν; noli putare ad arrogantiam minuen- Nosce te ipsum.
dam

dam solum esse dictum, verum etiam vt bona nostra nouerimus. Præterea meminerimus, quanto maiori animo, honestatis fructus in conscientia, quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, num appeti debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam promeruit, minus pulchrum est. Ij vero qui benefacta sua verbis adornant, non ideo prędicare, quia fecerint: sed vt prædicarent, fecisse creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim cum rem destruere non possunt, iactationem eius incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non sileas ipse culparis. Multò deformius amittere, quàm non assequi laudem. Item lib. ij. tota epistola, cuius initium: Hominē te patientem. Huiusmodi sententijs extimulamus animum laudis cupidum, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, hoc est, Vnum augurium optimum pugnare pro patria. Rursum: ἄλκιμος ἔσσ' ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ. Strennuus esto, vt aliquis te etiam posterorum prædicet. Item, ἀνέρες ἐστὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς, id est. Viri estis chari, recordemini autem Martis laboris. I bone, quò virtus tua te vocat, i pede fausto. Nate dea quò fata trahunt, retrahuntque sequamur. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. Quam tua tē fortuna sinat. Fac aliquid dignum promissis. Difficilia quàm pulchra. In magnis & voluisse

Aeneid. 5. / Aeneid. 6. / Plinius.

sat

ſat eſt. Macte hac grauitatis gloria Cæſar.

DEHORTATIO.

SEd ego te vt ad certam laudem adhortor, ſic à dimicatione deterreo: redeoque ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui iudiciũ, non tam ex conſilio tuo, quàm ex euentu homines eſſe facturos.

COMMENTITIA MEA.

NOn eſt affectanda gloria forti viro, ſuapte virtute contento: ſed hæc bene facta non aliter quam vmbra corpus conſequitur. Non appetit laudem, ſibi bene cõſcia virtus eximia, ſed hoc contingit illuſtrior ac verior. Splendidus titulus, pater patriæ: ſed hunc promeruiſſe pulchrius eſt, quàm poſſediſſe. Inter omnia tua, gentiſque tuæ decora, ſi mihi credis, erit hoc præcipuè glorioſum, tot egregijs facinoribus ſumma cum laude geſtis, fac illum ceu colophonem addas. Arduum facinus ad quod te hortor, ſed tuo genere, tuoq; animo dignũ: ab iſta familia, ab iſta indole, ab iſtis factis, nihil expectatur plebeium, aut mediocre. Omnia ſumma præſtes oportet, ſi velis maiorum tuorum ornamentis, ſi tuæ priſtinæ gloriæ, ſi omnium de te expectationi reſpondere. Cogita te verſari in theatro longe frequẽtiſſimo, omnium oculos in te coniectos: quibus nunquam ſatisfacies, niſi ſumma cum laude peregeris, cœptam iſtius pulcherrimi facinoris fabulam. Ipſa virtus abunde magnũ ſui præmiũ eſt. Non viuit, qui viuit inglorius. Non perit, Dehortatio à gloria petita.

qui moriens, honestam sui memoriã relinquit posteris. Vt omnia mors tollat, certe nominis honesti decus à rogo redditur illustrius. Exegeris, mihi crede, tibi monumentũ ære perennius, quod nõ liuor edax, nõ aquilo impotens possit diruere, aut innumerabilis annorum series, aut fuga temporum. Ornant te tuorum imagines, nõ illustrant, nisi quib⁹ factis illi sibi nobilitatem pepererunt, ijs tu tuearis, & alas. Huc te vocat generis tui claritas, huc patriæ pietas, huc ciuium tuorum nunc in tua virtute sita salus: tantum exeras istum verè magnũ animum tuũ, aderunt fortibus ausis superi fauentes. Audaces adiuuat ipse Deus. In re honestaque suus cuiq; animus Deus est. Nunc delibera, vtrum malis, maiorum tuorum ornamentis, tuisque laudatissimis factis hoc decus ac veluti summam manum addere, an generi tuo tenebras offundere: & quicquid hactenus tot egregijs laboribus partũ est gloriæ, semel amittere. Nulla possessio difficilius aut tardius paratur, quam honestæ famæ, nulla citius amittitur. Si te nulla mouet tantarum gloria rerum, certe liberis tuis nullam possessionẽ relinquere potes, vel speciosiorem, vel pretiosiorem, q̃ huius facti nunquã intermorituram gloriã. Vt leones & aquilę, nõ cum quibuslibet feris belligerantur, sed quasdam prædas, vt suis viribus indignas contemnunt: ita tuũ est, hoc facinus, quò maius est ac difficilius, hoc maiore cũ animo suscipere, velut eximiam gloriæ materiam,

Hor. lib. 3. Oda. vi.

Aenei. 1.

Cõparatio à leonis & aquilæ natura.

ætriam, eximiæ virtuti seruatam. Scio difficillimũ esse ad quod hortor: nec ignoro verum esse quod dici solet, οὐ παντὸς ἀνδρός: sed aliquando grauiora præstitisti, nec alius animus par tanto negotio. Si palma dedignatur cedere ponderi imposito, sed magis aduersus impositum nititur, sursum erigẽs sese: quantò magis oportet fortissimi viri animum, ex ipsa negotij difficultate crescere? Non hæc scribo, quò te cessantem extimulem, sed quò spõte currenti calcar (quod aiunt) addam. Non tam hortor, vt ista facias, quam gratulor vltrò properanti, quò nostra vota tuam virtutem volebant inuitare. Primum cogita, quid deceat Germanum, deinde quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, postremò quid Philippum. Duplicem sustines expectationem, nimirum vt laudatissimo patri Philippo, Philippus, & eximio fratri, cui succedis, respondeas. Nobilitas vera, non aliunde quam ex egregijs factis nascitur. Hanc ipse tibi præstare potes. Quid suspicis vetusta stemmata? Quin ipse tibi paras imagines? Pulchrius erit decus, cuius auctor fueris, quam cuius hæres. Quantò pulchrius est, te tuis maioribus, tua virtute prælucere, quam in alienæ laudis hæreditatem venisse? Probrum ignauia quorundam nuper acceptum, tua virtus, tuaque vigilantia farciat oportet. Proximè acceptam cladem omnes fortunæ imputabunt, si nunc declararis, quantũ in bello valeat fortis, & infractus ducis animus: cum

.i. non cuiusuis viri.

Palmæ arboris natura.

Prouer.

Non cuiuis homini cõtingit, &c.

Mitigatio.

eximia prudentia coniunctus. Nihil magis nostrum est, quàm quod nobis nostra paratur industria. Hoc tibi pręstat ista pectoris virtus, vt audeas: hoc patrię pietas, vt velis: quod reliquum est, dabunt superi, & pietatis fautores, & honestę virtutis prouectores. Macte istius animi esto. Istiusmodi studijs ad nominis æternitatem grassare. Eia, macte virtute. Sic sic itur in cœlum. Age fortissime iuuenis, ne defatigare, ne conquiesce, donec pulcherrimis gestis honestissimum finem imposueris. Maxima stadij pars tibi iã decursa est: hoc alacrius ad metam propera, quò propior es. Nihil est tam arduum in rebus humanis, quod non efficiat si sibi imperarit anim', vt magnopere velit. Quæ res primum deos ac diuos fecit? Nonne præclara in remp. merita? Quid enim deo similius, quàm excellus animus, vel gratis de vniuerso mortalium genere, bene mereri studens? Magnificentius est, amplissimos honores promeruisse, quàm obtinuisse. In magnis & voluisse magnum est. In rebus præclaris etiam conatus in magna laude ponitur. Cũ hactenus in campo gloriæ præcucurreris omnes, hic tui similis sis oportet. Si quid in te generosæ mentis, si quid paternæ indolis, si qua scintilla pietatis in patriam, si quid consilij, si quid constantis animi, si quid masculi roboris, si quid heroicæ virtutis, id totum nunc expromas oportet. Non poteris in hoc laudis cursu defatigari, si spectes, quæ præmia tibi sint proposita. Perge

Vergil. 5. Aenei. Macte puer.

Epiphonema.

Infracto animo, quà cœpisti, nomenque tuum immortalitati commenda. Verum decus non in opibus, sed in virtute positum est. Bene collocauit, qui patriæ vitam impendit. Te vnum spectant oculi ciuium tuorum. Tuis humeris innixa est patria. Illi despondebunt animum, nisi eum præstiteris, quem semper esse iudicarunt. Hæc ruitura est, si te subduxeris. Cogita laborem esse breuem, fœlicitatem ad quam properas, esse perennem. Ardua est, iuxta Hesiodum, virtutis via, sed in vertice manet inæstimabile præmium. An aliquid durum videri debet, quo paratur æterna fœlicitas? Ne specta, quid hic aut ille interim de te loquatur, sed quid tota posteritas semper sit locutura. Verè regium, magniq; animi est, malè audire, quum bene feceris. Inuidiam maleuolorũ, gloria benefactorum obrue. Pulcherrimum vindictæ genus est, inimicũ benefactis ad suspendium adigere. Inuidorum latratus, velut ignauorum canum neglige. Illud vide, quò te bonorũ consensus prouocat. Malis placuisse tam turpe est, quàm ob turpia. Enitere vt his placeas, qui bonis placet omnibus. Asina per medios ignes succurrit suo fœtui, & vir fortis destituet patriam periclitãtem, cuius pars sunt & liberi? Parua & exilia sydera, validorum exortu obscurantur, sed tu nõ potes magis illustrare progenitorum tuorum gloriam, quàm si ad istum modũ famam illorũ obscures. Eò perge, nõ quò reuocat mundus, sed quò te vocat

Ad Fab. Atlantis & Herculis respicit.

Adhortatio.

Simile.

Christus? An te remoratur difficultas, vbi cœlum promittitur? An diffidis, vbi fautor & adiutor est Christus? An dubitas de præmio, vbi promissor est Deus? Non agnoscet beneficium tuum ætas tua. Atqui istud demum est animo excelso dignum. Nullum beneficij genus heroicis animis dignius, quam quod erogatur in posteros. Sudoribus emuntur literæ, sed pariunt immortalitatem. Vigilijs parātur, sed semel partæ nunquam amittuntur. Serius contingunt, sed vbi cōtigerint, tutissima simul & perennis est possessio. In alijs egregiè gestis, magna laudis portio fortunæ deciditur, nonnullam & hi sibi vendicant, quorum opera res peracta est: huius facti gloria in solidum tua erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi committendum, vt hanc fefellisse videaris. Genus, indoles, prudentia, animi sublimitas, pristina decora, miram quandam de te concitarunt, apud omnes expectationem: hanc fallere turpissimū fuerit, æquare necessarium, vincere pulcherrimum. Si voles cogitare, quid te dignum sit, sic te geras in ista prouincia, vt qui in eadem ante te, non mediocri cum laude versati sunt, tui comparatione magnam laudis partem amittant: neque quisquam exoriatur, qui tibi ausit succedere. Fac ita te geras in isto magistratu, vt & auctoritate tua successori tradas augustiorem, & integritate vigilantiaque difficiliorem. Cogitato tecum, quicquid est istud laboris, quod percipiendæ iurispru-

Adhortatio ad literas.

Adhortatio ad iuris studium. Gell. lib. 16. cap. 1.

dentiæ datur tribus, aut ad summum quatuor annis absolui: cæterum honorem in omnem vsque vitam te comitaturum. Labor abit, honestas manet: labor breuis, gloria immortalis. Alij tot annos desudant, per terras mariaque volitant, vt rem familiarem augeant, te pigebit ad paucos annos, honestissimis studijs incumbere, quò tibi simul & rem, & dignitatem pares? Honos alit artes, vt scripsit Cicero: & hoc tibi calcar non mediocre debet addere, quod is princeps nobis contigit, sub quo nemo gratis virtutem colit. Quidā ita propagant nominis sui memoriam, at nullum monumentū fidelius custodit hominis famam, quā si benefactis nomen tuum insculpas animis hominum: hoc est, si ingenij monumentis, non solum de tua patria, verum etiam de cunctis nationibus: non solum de tuæ ætatis hominibus, verum etiam de posteris bene merearis. Vide etiam, atque etiam, necubi dormites in hoc opere. Magni refert, vnde famam auspiceris. Expedit omni cura perpolitum esse, per quod primum innotescere vis populo. Posteaquàm semel bonarū literarum patrocinium suscepisti, non oportet de gradu cadere. Vides cum cuiusmodi monstris res est: prorsus Hercule quopiā est opus. Eum nemo melius præstabit vno te. Obtestor te per nostram amicitiam, per vtriusque salutem (nam mea, nisi te incolumi non constiterit) ne te periculoso negotio admisceas. Vel hircus Aesopicus te doceat, ne te conijcias temerè

Cicero.

Dehortatio.

merè in negotium, vnde cum voles, non posis temetipsum extricare. Facilis descensus Auerni, sed reuocare gradum, perdifficile est. Si tibi vilis est tua vita, vxoris ac liberorũ te moueat calamitas. Sine his tu perire non potes, cum ex te vno pendeant omnes. In te omnis domus inclinata recumbit. Hanc tua prudentia, tua vigilantia, tua fortitudine fulcias oportet, alioqui collapsuram. Tu inuicto animo, quod honestissimum iudicabis, sequere. Optimæ causę fauebunt numina.

Aenei. 6.

EXHORTATIO MEA.

COgita quanta factum istud, laus & gratulatio sit consecutura. Quid multis? sic te numeris omnibus virtutum absolutum presta, vt inimici vituperare te non posint, nisi simul laudent. Illud noctes, diesque tecum cogita, quò te quoque posis tollere humo, victorq; virum volitare per ora. Quis non exosculetur istam eximiam indolem? Quare te etiam atq; etiã hortor, vt quod tibi maiores prætulerunt, tu posteris præferas. Tu vel vnus efficere potes, ne prorsus verum sit, quod vulgo iactatur, nobiles nostros nihil habere in domibus suis pulchrum, nisi imagines. Hortantur te vno ore amici omnes, vt magno sis animo, vtque omnia summa speres. Hoc vtilisimũ iudicato, quod est cum honestate coniunctum.

Georg. 3. Teutanda via, &c.

Nobiles huius tẽporis.

DEHORTATIO MEA.

SIc habeto rationem dignitatis, vt memineris salutis. Fama ægrè quidem restituitur,

sed

ſed reſtituitur tamen. Vita ſemel amiſſa nunquam recuperatur. Stultum eſt cum eo cõtendere, cui par eſſe nõ poſsis. Qui certat cum eo quem non poteſt vincere, quæſo quid aliud, quàm irritat crabrones? Fruſtra nitendo, nihil aliud quàm odium quęrere, an non extremæ dementiæ eſt? Si aduerſus naturam tuam niteris, nihil aliud quàm cum dijs pugnaueris: & ſcis quomodo res ea ſucceſſerit gigantibus. Quanto cum periculo tentantur ea, quæ vires noſtras ſuperãt, Phaëtontis, Icari, & gigantum fabula, te docere poterit. Quam non tutum ſit audacem eſſe erga potentes, & armatos, Adonidis interitus docere nos debet.

De Phaëtõte Ouid. lib 1. Meta. De Icaro. 8. De Adonid. 10.

QVIBVS RESPONDENDVM EXHORTATORI.

CVm ergo id ipſum deſtinaſſem, addidiſti calcar ſponte currẽti. Video quàm faueas gloriæ meæ. Itaque dabo operam, vt non ſolum iudicio de me tuo, verumetiam ſtudio ſatisfaciam. Quanquam ipſa res iamdudum inflammarat animum meum, tamen non mediocre calcar addidit tua tam amica exhortatio. Vtinam fortuna & meo animo, & tuo ſtudio reſpondeat. Non alia ratione poteras me magis deterrere, quàm qua me conatus es incitare. Ais quicquid pręſcripſero, omnes habituros oraculi vice. Abſit vt in negotio tam periculoſo, meam auctoritatem quiſquã ſequatur. Strenuè tu quidẽ ſuffundis aquam (quod aiũt) ſed mihi magis opitulatore opus eſt, quàm hor-

hortatore. Quin ipse capessis ad quod me instigas? Si viderem vires meas pares esse negotio, nihil esset opus, qui adderet animum. Animi satis est, si tantundem esset virium. Ne tu equum (quod aiunt) in campum prouocas. Te quidem auctore nihil non audebo. Iste tuus animus tã fœliciter ominans, mihi fuerit auspicij vice. Nutantem animum, tua exhortatio totum impulit in curam huius negotij. Omnis iacta sit alea. Nos tuis auspicijs rem fortiter aggrediemur. De exitu viderint superi. Nos qđ in nobis est, fortem & erectum animum præstabimus. Age, nos vela ventis pandemus. Tantum vt fortibus ausis aspirent superi. Vtinam, quemadmodum addis animum, ita posis & successum rei dare: Tanti est apud me tua auctoritas, vt te auctore non dubitem vel in medio saltare foro. Quis tam est Thersites, quem ista tua tam ardens oratio non faciat virum? Acres stimulos addidit tua exhortatio, sed iam currenti, vt aiunt. Quod mea spõte faciebam, id tuo hortatu multò faciam alacrius. Vt forti militi tubæ sonitus ad prælium addit animos, ita tua exhortatio me satis iam animatum, reddidit alacriorem. Vt qui monet quasi adiuuat, quemadmodum ait Plautus, ita qui hortatur, qui acclamat, qui applaudit.

Prouerbiũ.

Home. Il. 2. & ada. ther fite facies.

In Curc. act. 3. scena vlt.

DE EPISTOLA SVASORIA.

IAm ad suasoriũ genus veniamus, quod quidem ab illo superiori non admodum abhorret, nam vt illic, ita hic quoq; laudem, spem, expecta-

spectationem, cohortationi nonnunquam admiscemus. Complectitur autem hoc genus varias epistolarum species, quas separatim tractabimus. Nam & qui petit, suadet, & qui commendat, & qui consulit, & qui monet, & qui consolatur. Suasoriam igitur epistolam hoc pacto licebit instituere. Si res postulabit, captanda paucis est beneuolentia. Id quemadmodum fieri conueniat, à rhetoribus diligenter monstratum est. Deinde narrationem subijciemus, in qua omnia ad suadendum accommodabimus, & tanquam argumentorum semina iaciemus. Deinde si res ipsa partes in se continebit, eas cum diuisione proponemus. Quod si simplex erit, ipsi nostro ingenio diuisionem faciemus, & rationum capita, à quibus potissimum sumus suasuri, sub distributione, vt diximus, enumerabimus. Deinde singulas rationes variè, copioseque tractabimus. Siquid vehementer nostræ rationi videbitur officere, id statim in principio destruemus, aut vt quicquid inciderit, ita confutandum erit. Sed de rationum inuentione prius, posteà de earum tractatione præcipiemus. Sumuntur autem rationes ab his potissimum partibus, honesto, vtili, tuto, iucūdo, facili, necessario. Honestum autem diuiditur in rectum & laudabile. Rectum in virtutem & officium. Virtus in prudentiam, iustitiā, fortitudinem, temperantiam. Prudentia in intelligētiam, memoriā, prouidētiam. Iustitia in naturam, consuetudinē, & legem.

Quib⁹ partibus constat suasoria epistola.

Exordium narratio.

Diuisio.

Cōfutatio.

Enumeratio partiū à quibus constet.

Partes à quibus sua detur.

legem. Natura in religionem, pietatem, gratiā,
Definitiones singulorum. vindicationem, obseruantiam, veritatem, pactum, par, iudicatum. Fortitudo in patientiam, magnificentiam, fidentiam, perseuerantiam. Temperantia in continentiā, clementiam, modestiam.
Honestum. Honestū est, quod propter se est expetendum.
Rectum. Rectum, quod cum virtute fit & officio.
Virtus. Virtus est animi habitus, rationi cōsentaneus.
Officium. Officium est virtutis ad vnamquamq; personam accommodatio. Id sumitur ab ætate, sciētia, dignitate, professione, alijsq; circunstantijs: vt aliud est officium militis, præceptoris, discipuli, consulis, prætoris, nobilis, plebei, obscuri, senis, iuuenis, docti, indocti, viri, fœminæ, coniugati, cœlibis. Quæ quidem officia pro loco, tempore, & rerum cōditione variantur.
Prudentia. Prudentia est rerum multarum memoria, & vsus complurium negotiorū.
Memoria. Memoria est, per quam animus præterita repetit.
Intelligētia. Intelligentia est, per quam ea quæ sunt, perspicimus.
Prouidētia. Prouidentia est, per quam futurum aliquid videtur ante quā fiat:
Iustitia. Iustitia est ęquitas, ius vnicuiq; tribuens, pro dignitate cuiusq;.
Natura. Natura ius est, quod nobis non opinio, sed quædam vis innata insæuit.
Religio. Religio est vis insita, quæ deorum metu, & cerimonijs hominem ducit.
Pietas. Pietas est in parentes, aut patriam, aut alios sanguine iunctos officium.
Gratia. Gratia est officiorum, honorum & amicitiarum memoria, & remuneratio.
Vindicatio. Vindicatio est, quę vim & contumeliam defendēdo, aut vlciscendo propulsat.

per quem peccata punimus. Obseruantia est, per quam ętate, aut sapientia, aut dignitate aliqua antecedentes veneramur. Veritas est, quæ nos monet, vt rem sicuti est, & sicuti scimus, dicamus. Consuetudo ius est, quod sine lege propter vetustatem, æquè ac si legitimum sit, vsitatum est. Pactum est, quod inter aliquos conuenit. Par est, quod inter aliquos commune, & æquale est. Iudicatum est, de quo alicuius, vel aliquorum sententia iam constitutum est. Lex ius est, quod aut populi, aut imperatorum iussu cõstitutum est. Fortitudo est, rerum magnarum appetitio, & rerum humilium contemptio, & laborum cum vtilitatis ratione perpesio: Magnificentia est, rerum magnarum, cum ampla animi cogitatione administratio. Fidẽtia est, per quam animus in magnis & honestis rebus, multum in se fiduciæ, certa cum spe collocauit. Patientia est, rerum arduarum, ac difficilium, honestatis ac vtilitatis causa voluntaria, & diuturna perpesio. Perseuerantia est, in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio. Temperantia est, rationis in libidinem atque alios non rectos impetus animi, firma ac moderata dominatio. Continentia est, per quam cupiditas, consilij gubernatione regitur. Clementia est, qua animi temerè in odiũ concitati, comitate retinentur. Modestia est, per quam pudor honestus, claram & stabilem comparat auctoritatem. Hæc sunt quæ honesta appellantur, propter se expetenda.

Obseruãtia
Veritas
Cõsuetudo
Pactum
Par
Iudicatum
Lex
Fortitudo
Magnificentia
Fidentia
Patientia
Perseuerantia
Cõtinentia
Clementia
Modestia

da. Quæ his autem contraria sunt, turpia nominantur, & propter se sunt fugienda. Et quoniam virtutibus vitia sunt finitima, non difficile erit, quamuis rem vel ad laudem, vel ad reprehensionem retrahere, idque vel à nominis deprauatione, vel ab aliqua circunstantiarum. Sed hæc rhetorum sunt, & ex eorum præceptis mutuanda. Laudabile est, quod conficit honestam, & præsentem, & sequentem commemorationem. Id ex officio, & virtute nascitur, neq; vnquam ab honesto separatur. Vtilitas in conseruatione præsentium, & comparatione sequentium commodorum, & in eorum quę his sunt cõtraria, euitatione cõsistit. Commodorum verò, quæ & bona appellãtur, quædam sunt corporis, vt forma, vires, facultas, & eiusmodi: quædam animi, vt docilitas, celeritas ingenij, memoria fœlix, bonitas naturæ & indolis. Ad hęc quę nostra paramus industria, eruditio, magnanimitas, temperantia, ac cæteræ virtutes: quædam fortunæ, vt honores, magistratus, opes, amici, & eiusmodi. Horum vt quidq; tractandum sit, ne sim prolixior, à rhetoribus peti iubebo. Tantum argumentandi formas annotabo, quæ rhetori conueniant. Nam eæ quas in tres figuras digessit Aristoteles, magna ex parte frigent, etiam in philosophorum scholis. Quanquam hanc partem non reperi in exemplari, quod apud me fuit manu descriptum. Atq; inter recognoscendum planè comperi, hoc ab alio quopiam assutum fuisse, qu-

Laudabile.

Vtile

Bona triplicia.

Arißot.

ſi, qui nactus ſit hæc in ſchedis meis, ex rhetorum præceptionibus, in alium quempiam vſum decerpta, non reſecuimus tamen, quòd in his magis deſideraremus aptam tractationem, quàm vtilitatem.

DE COMPLEXIONE, ET CAETERIS argumentationum oratoriarum generibus.

COmplexio eſt, in qua vtrumuis conceſſeris, reprehenditur. Vare, ſi tibi bonus præceptor fui, quid inſectaris bene meritum? ſin malus, cur reuocas? Poëtas deſine calumniari: quos ſi ipſe didiciſti, cur in aliјs reprehendis, quod ipſe feceris? ſin, quod magis credo, non didiciſti, cur quòd ignoras calumniaris: Pater, ſi maritum improbum noueras, cur me illi collocaſti? ſi probum, cur diſtrahis? Gabinium ad monendum non cenſeo: nam ſi probus eſt, nō eſt reprehendendus: ſin improbus, admonitionem tuā contemnet. Miſerum eſt habere uxorem: nā ſi formoſa ſit, metu angeris: ſin deformis, hoc ipſo miſer eris, quòd deformem habes. Si meminiſtis, obtundam: ſin obliti eſtis, cum re nihil egerim, quid verbis efficere poſſim? Stultū eſt, cuiquā abſenti obtrectare: nam ſi amicus eſt, cur præſentem potius nō admones? ſin inimicus, cur odium ei' irritas, & illi nihil noces? De futuris euentis angi metu nō debemus: etenim ſi bona ſint, fruſtra metuimus: ſin aduerſa, infœlicitatem duplicamus. Deprauata autem cōplexio dicitur, quum aut vtraq; pars, aut altera conuerti poteſt, & in aduerſarium

Dilemma. Exempla.

De falſa cōplexione. Li. 5. ca. 10.

rium retorqueri:vt illud apud Aulũ Gellium: Intendo tibi litem, si persuasero me nihil debere, non reddo mercedem, quia persuasi: sin minus persuasero, nihil debeo: neq; enim didici artem. Sic vtraque ars conuertitur. Si persuaseris te nihil debere, dabis quia didicisti artem: sin minus persuaseris, rursus accipiam, quia nõ persuasisti. Accusandus omnino non est: nam si veretur, quid eum accusas, qui probus est? si non veretur, quid eum accusas, qui id parui æstimet? Inuerte partem priorem. Imò si veretur, maximè est accusandus, vt corrigatur. Inuerte posteriorem sic: Imò si non veretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus. Complexio, quæ ex oppositis partibus constabit, refelli non poterit, vt hæc: Non sum accusandus, si aliter euenit, quàm putaui. Nam si sciebas id non profuturum, tu potius es accusandus, qui quod reipub. vtile videbas, præsens conticuisti: sin nesciebas, nec hic sum accusandus, cũ & tu eiusdem futurorũ inscitiæ reus sis.

Aliud exemplum.

Cõplexio ex contrarijs partib⁹

De enumeratione.

Enumeratio est, in qua pluribus rebus expositis, ac cæteris infirmatis, vna reliqua necessariò confirmatur, hoc modo: Si illum ab hoc dicis occisum, quum sine causa nunquam suscipiatur maleficium, necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicuius commodi, aut amici alicuius gratia, ab hoc esse occisum: sed neque odium, neque metum, neque spem intercessisse, neque ad amicum aliquem mortem eius pertinere, probare poteris. Relinquitur ergo

ab hoc

ab hoc non esse occisum.

ALTERVM EXEMPLVM.

Quoniam hunc fundum constat meũ fuisse, quem tu nunc possides, necesse est aut hæreditate tibi obuenisse, aut te vacuum occupasse, aut hunc emisse, aut vsu tuum fecisse, aut certè me inde ui deiecisse. Me viuo, mea res hæreditate tibi obuenire nõ potuit. Emptio nulla profertur. Vacuum, quod meũ fuisse constat, possidere non potes. Vsu tuum non fecisti. Relinquitur igitur, vt vi me à mea possessione deieceris. Hęc argumentatio confutatur, si aut vnũ aliquod membrum, quod ab aduersario præteritum erat, profertur: aut si vnum quippiam ex his, quæ prolata sunt, falsum ostẽditur. Vt si dicat eum agrum sibi datum esse, quod ille in enumeratione pręterierat: aut si emptionẽ proferat, quod alter in enumeratione negarat. De confutatione enumerationis

Simplex conclusio, est argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid cõsequi necesse est, hoc modo: Si hunc hominem in prouincia constat fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit, occidi non potuit. Item, Spirat, igitur non est mortuus. Peperit, igitur cũ viro concubuit. Cum viro concubuit, igitur virgo nõ est. Homo est, igitur animal est. Poëtas nouit, igitur didicit. Hæc argumentatio confutatur, si non cohærere consequens ostenditur: vt, Si mater est diligit filium. At Medęa (dicit aduersarius) filium interfecit. Poëta est, igitur lasciuus. At Prudẽtius continẽtissimæ vitæ fuit. Sunt enim De simplici conclusione. Cõfutatio.

quædam, quæ probabiliter quidem, ac iuxta sensum communem, sed neq; necessariò, neq; perpetuò consequuntur. Ferè fit, vt iuuenis illaqueantur amoribus, sed reperias castissimis moribus præditos. Aut si quod antecedit, negabitur: vt si in primo exemplo dicat aduersarius eum non Romæ, sed in prouincia fuisse.

De subiectione.

Subiectio est argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduersario, aut contra nos dici posit. Deinde per singulas interrogationes properè subijcimus rationes, quibus id quod dictum est, non ita esse ostendimus, hoc modo: Quæro igitur, vnde iste ex tenui, tam pecuniosus sit factus? patrimonium amplum relictū est? At patris bona vænierunt. Hæreditas aliqua obuenit? At à suis exhæredat⁹ est. Ex mercatura quam agere constituit, quæstum maximum cōsecutus est? At ex ea re, quę habere videbatur, omnino amisit. Quare si his rationibus locupletatus non est, aut illi aurum domi nascitur, aut vnde non oportuit, surripuit. Numeratur hæc argumentatio, & inter exornationes. Nā quatenus aliquid colligimus, argumentatio est: quatenus ornatam conficit orationē, exornatio putatur. Neq; tantum ad cōcludendum adhibetur, quū non minus habeat dignitatis, hoc modo: Quid faciā miser? taceam? instigem, purgem me? latere? lauem: Reprehenditur hęc argumētatio, vt enumeratio: à qua non multū differt, si aut aliquid pręternissum ostēditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis.

Subiectio schema.

Oppo-

¶ Oppositio est argumētatio, in qua ex opposito propositionis, ad ipsam propositionem reuertimur, hoc modo: Si eo tempore, quo hūc hominem in prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquitur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est, cui' oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, in prouincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis, nūc autem, quum eo tempore in prouincia non fuerim, nihil est quod hominem à me occisum suspicemini. De oppositione.

ALIVD EXEMPLVM.

Oportet nouo exēplo contra Cimbros Caium Marium imperium cōtinuare. Nam si pax esset, & nullus nos ad nouas cogitationes cogeret, liceret asit facere, quæ volumus, nunquam nobis Quirites nouandū aliquid diceremus contra exempla atq; instituta maiorum. Contētus enim essem moribus his, legibus, eaq; consuetudine, quæ nobis à patribus tradita est. Nunc autem cum bellum acerrimū sit, & hostes Italiam deuastent, quotidieque propius veniant, ac iam vbi imminere videantur, is qui omnibus Imperatoribus antecellit C. Marius, vel contra instituta ciuitatis (silent enim leges inter arma) vt nos liberet, nouo quodam exemplo, hoc etiam anno, consulatum ac imperium contra Cimbros accipiet. Etenim quæ non faceremus, si pax esset, hæc nobis cum bellum sit, necessariò suscipienda videntur. Redit ad primā propositionē.

ALIVD EXEMPLVM.

Hæc propositio est oppositum.

Non ab insignibus modò, verùmetiam à leuissimis vitijs nobis temperandum est. Nam si nulli nobis essent inimici, facilè istis vitijs ignoscerem, quę & humana sunt, & ipsa ætate penè excusantur. Nunc autem cum in dignitate vitę constitutus, à pluribus inuidis & maleuolis obserueris, dandam tibi operam censeo, vt ne vel in minima culpa deprehendi queas.

ALIVD EXEMPLVM.

Grauissimè omninò istam iniuriā feram necesse est, quæ si mihi ab alieno quopiā, de quo nihil essem bene meritus, obiecta esset, æquiore animo ferrem: liceret enim inimicū vlcisci, & simplex vulnus esset. Nunc autē cum ab eo hanc contumeliam acceperim, qui cum summa mihi familiaritas fuit, & in quem tātum officiorum cōtuli, quantum in alium neminem, non molestissimè ferre non possum. Duplicatur enim vulnus, cum iniuriæ ingratitudo summa additur, & eum, quo amico sum vsus, sine summa turpitudine non licet vlcisci.

ALIVD EXEMPLVM.

Haud æquum est, vt tibi meam operam sine fructu commodem. Nam si referendi facultas tibi deesset, voluntas prompta adesset, voluntate contentus essem. Nunc autem cum sis opulentissimus, & id tibi supersit, quod mihi deest, haud par est, te gratis meum officium postulare.

Violatio

Violatio, quam Græci βίαιον appellant, est argumentatio, in qua ex aduersariorum ratione,

ſte, non id quod ipſi volunt, ſed quod nobis vtile eſt, ſequi demonſtramus. Hæc in confutatione ſolum adhibetur.

EXEMPLVM.

Non eſt ducenda vxor, ratio, eò quòd ex connubio, in orbitatem & luctum incidamus. Imò eò maximè eſt ducenda, quę filijs alijs procreatis, luctum orbitatis à nobis expellit.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ſunt legendi poëtæ, demulcent enim legentis animum & alliciunt. Imò ob idipſum ſunt legendi, quia demulcent animum.

ALIVD EXEMPLVM.

Nihil eſt magni tentandum cuiquam, eò quòd breuis ſit hominis vita. Imo tantò magis aliquid egregij tentandum erit, vt cum diu viuere nõ poſsimus, aliquid relinquamus, quo nos vixiſſe teſtemur. Et iterum Damnandus eſt, occidit hominem: imo præmio donandus, quia tyrannum hominem occidit.

Inductio eſt argumentatio, quæ rebus non dubijs conceſsis, propter ſimilitudinem rem, quæ dubita erat, comprobat. Dic mihi prætor, varijs ſententijs pugnandum nec ne: ſi illo die inter nos diſſenſiſſemus, vtrius ſententiæ ſtaretur? Non eſt dubium, inquis, quin conſulis. Quòd ſi diuerſa fuiſſent auſpicia, & mea quidẽ pugnandũ eo die ſignificaſſent: tua, quieſcendum, meis ne auſpicijs pugnandum fuiſſet, an tuis quieſcendum? Meis ſcilicet, quia conſul fui, parendum, dices. Age vero, ſi meis

De inductione.

 auſpi-

auſpicijs,mea ſentétia,pugnatum proſperè eſt, æquúmne tibi videtur, eum honorem ex ea re aſſequi, cuius nec ſententia, nec auſpicijs quicquam actum eſt?

ALTERVM EXEMPLVM.

Dic mihi ſenex ingratiſsime,ſi nihil in te beneficij collocaſſem, num tu me iniurium vocaſſes? Non, inquies. Neq; enim iniuria videri poteſt, ſi nihil de eo bene merearis, cui nihil debes. Nunc igitur quum vltrò plurimum in te officij contulerim, non æquum eſt te mihi ſuccenſere, quod benefacere deſierim, qui ſuccenſere non poteras,etiam ſi nunquam benefacere cœpiſſem.

De collectione. Collectio, eſt argumentatio, quæ rationibus & expolitione abſoluitur. Hæc in quinq; partes diſtributa eſt: Propoſitionem, rationem, rationis confirmationem, expolitionem, & conclusionem. Propoſitio quid. Propoſitio eſt,per quam ſummatim oſtendimus,quid ſit, quod probare volumus. Ratio eſt,quæ demonſtrat verũ id eſſe, quod propoſuimus vno,aut plurib. argumentis. Rationis cõfirmatio Rationis confirmatio,quę rationem expoſitam corroborat. Expolitio Expolitio eſt,quæ rei locupletandæ,& honeſtandæ cauſa ſumitur. Concluſio Concluſio eſt,ſiuæ poſtremò diffuſius dictas, breuiter colligit partes argumentationis.

EXEMPLVM.

Quoniam breuiter docui iudices, qua de cauſſa ſemper Vlyſſes Aiacem extinctum voluerit, nunc ne quid vobis impedimento ſit, Propoſ.

quin eum ab hoc interfectum, vel hac luce clarius videatis: potuisse quoque quod voluerit, facile perficere, quàm breuissimè ostendam. Nam is cum sine socijs acerrimum virum videret, tum demum cogitauit posse eum incautũ opprimi. Etenim quum arborum frequentiam prospectum omnem eripere videret, tum eum securum, alijs cogitationibus occupatum, non antè quicquã aduersi suspicaturum arbitrabatur, quàm ei gladium occultus infigeret. Itaq; altitudo loci, obscuritas, insidiæ præparatæ ac dolus acerrimi, & capitalis inimici nihil metuentis, solitudo & securitas, potestatem interimendi fortiss. virum deterrimo omnium atque perfidissimo præbuerũt. Non credat hoc quisquam, nisi constet nihil esse Vlyssis animo, sceleratius, atque improbius. Cuius rei indigna mors Palamedis præclarum testimonium est, quum singularis prudentiæ virum, dolo, atque insidijs confisus, vel publico iudicio superare posse sperauerit: Quod si non in syluis neque in solitudine, sed celeberrimo loco, cunctis spectantibus, publico iudicio, sapientissimum hominem superare posse credidit, quanto magis solum, atque incautum, idq; in latebris interimere posse sperauit? presertim cum Palamedis iniusta nex, animum ad maius facinus audendum accenderit. Quare si syluam, si solitudinem, si illum inermem, incautum, hunc premeditatum hec omnia, paratumque fuisse intellexistis, nolite amplius dubitare,

Ratio.

Confirm.

Expolit.

Conclus.

re, iudices, Aiacem ab Vlysse occidi potuisse.

ALIVD EXEMPLVM.

Nihil demētius est, quàm de improbo hoīe benemereri. Quisquis enim id facit, suo officio, suoq; sumptu hostem sibi facit eum, quem neque amicum, neq; inimicum habere licuit. Nam si eum suis officijs nullus deuinxisset, nihil cum improbo cōmercij fuisset. Nūc quum is ei se deuinctū sentiat, cui gratias referre nolit, cui debitorem videri pudeat, necesse est, vt eiusmodi hominem extinctum velit, ne sit cui debere superbissimus simul, & ingratissimus homo videatur. Id si cui obscurum videtur: Trebonij hominis innocentissimi casu, liquidò poterit intelligere, qui quum Varum senem, omnium quos terra sustinet ingratissimum, amicum etiam habere potuisset, si nihil de eo meritus esset, eum suis summis beneficijs, acerrimum effecit inimicum. Itaq; quantò se deuinctiorem illi intelligit, cui homo superbissimus minime velit, tantò diligentius in eius perniciem incumbit. Quis eum hominem sanae mentis iudicaret, qui latroni gladium, quo ipsum iugularet, vltro ministraret? Nihilò plus sapit is, qui improbum & ingratūm demerens, causam illi prębet, cur se perditum velit. Quare cum nostro beneficio, summum malum nobis parari intelligamus: & quemadmodum amico nostro cesserit, videam⁹, ipso Oreste videbimur insaniores, si posthac improbū hominē nostris beneficijs demereri velimus.

Propos. | Ratio. | Confirm. | Expolit. | Conclusio

ALIVD EXEMPLVM.

Sapientis est, famæ suæ longè diligentius, quàm opibus suis, non minus verò diligenter, quàm vitæ consulere. Minus siquidem damni, & incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam vitam amittit, quàm qui famam. Pecunia enim amissa sarciri potest, fama semel amissa, in integrum restituitur nunquam. Et vita quidem corporis, cum certos à natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama verò hominis, quæ est altera, & potior vita nostra etiam post cineres, & rogum superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferente, diu frui non poteramus. At famam qui eripit, re immortali, & pulcherrima nos spoliat. Quod veteres rectè intellexisse mihi videntur, qui non pecuniam modo, verumetiam vitam ipsam effundere non dubitabant, quò nomen suum quam maximè prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, vt postquàm se fama spoliatos viderent, ne causam quidem esse putarent, cur diutius in vita manerent. Adeo grauius famæ, quàm vitæ dispendium iudicabant. Quòd si homines ijs rebus maximè timere videmus, quæ cum sint prætiosissimæ, facillimè tamen perdunt vt, ac difficillimè restituuntur: Sapiés existimandus non est, qui famæ, quæ neque restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo pretiosius, non multò diligentius consulendum putat quàm pecuniæ, aut etiam vitæ.

Propositio
Ratio.
Confirm.
Expolit.
Conclu.

tæ. Poteſt etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio: Si vel confirmatio, vel expolitio, vel vtraque omittitur.

De ratiocinatione. Ratiocinatio eſt, argumentatio perfectiſsima, quæ accommodatione aſſumptionis, ad id quod propoſitum eſt, elicit concluſionem.

Partes ratiocinationis perfectiſsimæ. Hæc quoque ſicut collectio, paucioribus partibus conſtare poteſt, tamen ea quæ perfectiſſima putatur, quinque partibus conſumitur:

Propoſ. Propoſitione, ratione, propoſitionis aſſumptione, aſſumptionis ratione, & complexione. Propoſitio eſt, per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat vis argumentationis. Ratio eſt, quæ demonſtrat verum eſſe, quod propoſuimus, vno, pluribuſúe

Aſſumptio. argumentis. Aſſumptio eſt, oratio, per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendū pertinet,

Aſſumptionis ratio. aſſumitur. Aſſumptionis ratio eſt, per quam id quod aſſumptum eſt, confirmatur.

Complex. Complexio eſt, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus, hoc modo: Omnes qui cauſam habēt ad ſuſcipiendum facinus, ſi vita eorum à maleficio non abhorret, libenter maleficium ſuſcipere ſolent. At Vlyſſes interficiendi Aiacis ſummam cauſam habuit: nec eſt homicidium ab eius vita alienum. Vlyſſes igitur interficiendi Aiacis maleficium ſuſcepit. Hæc eſt ratiocinatio tripartita, omiſsis rationibus. Hanc quinque partibus, hac pacto tractabimus. Omnes homines, iudices, quorum vita per conſuetudinem à ſce-

sere non abhorret, odio sic mouentur, vt vehementer exoptent suas inimicitias quouis explere facinore. Nam eiusmodi homines, qui manus semper iniusto sanguine cruentas habere consueti sunt, cum non posſint à vitio animi recedere: non solum, cum aut ita accidit, vt commodum consequantur, aut incommodum maleficio vitent, mouentur ad facinus: verumetiam ipsi causas quærunt, quibus socio iniurias manus adferant. Etenim si boni viri cauendum putant, vt ne causam quidem habeant, qua prætermittere officium compellātur, hos crudeles viros, hos iniquos, qui semper sanguine gaudent, non mirum est interficiendi hominis causam quærere. Præterea, si boni nonnunquam metu, aut inimicitijs à recta via qua semper vixerunt, depulsi sunt, quis non credat homines prauos, cõmodo suo moueri, vt conseruare consuetudinem suam velint? illi virtutem sibi solitam vtilitate decepti omittunt: hi officium quod nunquam obseruauerunt, cum vtilitatem scelere adipisci se posse intelligunt, obseruabũt? Videlicet ignoratis iudices, quanta vis sit iræ? quid inimicitiæ posſint, quid odiũ pariat: Non dico hic beluas ira & odio moueri, vt alteri noceāt. Non dico multos sapiētiſsimos viros, odio atq; ira permotos, temperare sibi non potuiſſe. Prętetire melius est, quot vrbes, quod regna, quot gentes infectæ odio iacent. Quare iudices, si etiam bonos inimicitijs corrumpi videtis, huiusmodi homines qui per consue-

Propos.

Ratio.

consuetudinem à maleficio abesse nõ possunt; odio motos, obtruncare inimicũ voluisse dubitatis? At Vlysses acerrimus inimicus, capitaliq; odio ab Aiace dissidebat. Scitis enim omnes, scitis: nec opus est, vt altius rem vobis aperiam, quem in illum animum gessit, post iniquissimam illam contentionem armorum. Scitis timidum hũc hominem, qui nihil vnquam virtute animi, omnia fraude egerat, fortissimũ hominem, acerrimum hostem, inimicorũ persecutorem, iniuria lacessitũ, vehementer extimuisse. Intelligebat enim, nisi vitã illi eriperet, se incolumẽ esse non posse. Cõsueuerat, si manifestè non poterat, quouis modo aduersarios aggredi: cui rei Palamedis indigna mors testimonio est, quem cum prudentia omnes superare videbat, nõ ignoratis, qua proditione, quibus insidijs, qua inuidia motus, occiderit. Atq; ex illo nullum periculũ metuebat. Aiacis metu confidebatur. Hac in re, odium, inuidia, ira, & metus simul concurrunt. In Palamedem sola inuidia solum mouebatur. Quare iudices, huiusmodi homines vel parua de causa maleficia suscipere solent. Hic autem odio acerbo Aiacis, ac metu perculsus erat. Non est audiẽdus, si neget se Aiacem interficere voluisse. Propositiones autem à principalibus causarum locis inueniuntur, vt in cõiecturali statu, à petitione testiũ, hoc modo: Sine testibus non est audiendus aduersarius. In negotiali constitutione, à lege, hoc pacto: Non oportet aliquid innouari

Assumptio.

Cõplexio.

De propositionis inuentione

contra

contra leges. His contraria: vt, non sunt omnis rei petendi testes, plurima enim flagitia occultè cõmittuntur. Et hoc tempore contra leges aliquid innouare oportet. Si verò id quod ab aduersarijs propositum est, aut proponi poterat, refellere voluerimus, tum vtẽdum erit, propositione, sublatione, opposita propositione, solutione. Propositio est, sublationis pollicitatio. Exemplum: Nec me clam est, quid callidissimus senex calumnietur. Sublatio est aduersarij. Exemplum, Non debuisse me contra pactionẽ discedere. Opposita propositio est, solutionis pollicitatio: vt, Verum id quam friuolum sit, non est difficile ostendere. Solutionẽ secundarijs locis cõfirmabim', hoc modo: Ridiculè enim mihi pactionem allegat, quàm ipse prior soluit. Conuenerat, vbi biennium à me doceretur, fateor: verùm ea lege, vt ille mores in melius mutaret. Nunc cùm ex malo factus sit pessimus, ab vtro nostrum est pactio violata? nempe ab isto.

De exortanda propositione.

ALIVD EXEMPLVM.

Nec audiendos Theologos puto, qui poëtas legendos negent, quod verborum nitore legentis animum vehementer alliciant. Quid enim magis pro poëtis dici potest? Nam si, vt fatentur, poëtæ mira quadam dicendi politie, venustateque delectant: cum ea voluptas non modò à turpitudine absit, verumetiã summam adferat vtilitatem, causa est ostensa, cur maximè poëtas legere debeamus. Rationes porrò,

De rationũ inuentione

quibus

Circunstantiæ rationum sex. quibus propositiones cõfirmantur, inueniuntur à circunstantijs, quæ sex numerari solent, persona, res, causa, locus, tempus, modus, quibus additur à nonnullis septima, materia. Persona est, quæ ad aliquam rem confirmandam, vel infirmandã capitur, hominis conditio. Persona. Persona est duplex. Vna extra causam, vt maiorũ, aliorum iudicum, auditorum. Alia in causa, vt accusatoris, rei, iudicis, testium. Persona in decem partes distribuitur, nomen, naturam, victum, fortunam, habitum, affectionem, studia, facta, casus, orationes, additur & cõsilium. Quæ consideranda in vnaquaq; persona. Nomen. Nomen proprium, vt Cato sapiens, Aristides iustus, Metellus Numidicus pius, Pomponius Atticus, Melauius Polynices, Petrus Candidus. Nomen commune ciuitatis, aut gentis, aut prouinciæ, vt Pœnus perfidus, Græcus leuis, Athenienses studiosi, Romani bellaces. Ab his sæpe rationem ducimus, maxime in genere demonstratiuo, nomẽ fortuitò impositum, in calumniam trahentes: vt, Hic verò nomine niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non fortuitò, sed præsagio quodam & omine contigisse. Aut inuertimus nomen: vt, falso nomine Innocentius, quum nihil sit eo nocentius. Candidus, cum præter nomen nihil habeat candidi. Aut per Antiphrasim: vt, Vigilantius dictus, cum Dormitantius merito debeat appellari. Fingim⁹ & ipsi nomina, de quo suo loco dicemus: nil enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Natura. Natura aut diuina, aut hu-

mana.

mana & mortalis est. Diuina sumitur ex augurijs, extis, ominibus, prodigijs, oraculis diuinitus dictis. Mortalis natura diuiditur in sexum: vt vir, mulier, nationem: vt Græcus, Barbarus, patriam: vt Romanus, Atheniensis. Cognationem: vt nobilis, ignobilis. Aetatem: vt puer, iuuenis, senex, dignitatem: quę in commoda animi, & corporis distribuitur, siue etiam incommoda. Animi aut cõmoda, & incõmoda sunt, vt acutus, hebes, memor, obliuiosus, prudens, stultus, timidus, audax: dum hęc insunt à natura, non industria comparata. Corporis autem sunt, valetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, formositas, velocitas, tarditas, candor, fuscedo: item & nasutus, hirsutus, glaucus, & huiusmodi. Victus distribuitur in educationem, apud quos, quomodo, &c. In vsum, vt quo in negotio, quo quæstu sit occupatus, &cæt. In mores, vt libidinosus, an frugi, auarus an liberalis, & eiusmodi. In fortuna considerandum est, seruúsne sit, an liber: pecuniosus an tenuis: exul abdicatus, an secus: priuatus, an cum potestate: fortunatus, an infortunatus. Affectio est animi, & corporis ex tempore aliqua mutatio, vt vultus lætus, tristis, cupiditas, metus, titubatio, pallor, rubor, tremor, oculorum suffusio, gestus insolitus, incessus modò citus, modò tardus, quæ inter signa coniecturalia numerantur. Habitus, virtutes, & vitia corporis, & animi complectitur, quæ non insunt à natura, sed industria sunt comparata, vt velo-

Victus

Fortuna

Affectio

Habitus

citas, robur, ingenium, memoria, probitas, eruditio, facundia, & huiusmodi. Studium est vehemens animi ad rem quampiam applicatio vt medicus, orator, poëta, theologus, miles, vel equorum studiosus, & eiusmodi. Facta, casus, & rationes, ex tribus temporibus considerantur. Ex preterito, quid fecerit, quid illi acciderit, quid dixerit. Ex præsenti, quid faciat, eueniat, quid dicat. Ex futuro, quid facturus sit, quid illi euenturum sit, quæ dicturus sit, aut ipse, aut ei⁹ socij, ciues, maiores, amici, inimici.

Studium.

Facta, casus & rationes.

Consilium est faciẽdi excogitata ratio. Res est totius negotij certis signis cõflata complexio, quæ potissimũ in epilogis adhiberi solet. Causa diuiditur in impulsionem, ratiocinationem. Impulsio est temerarius impetus animi ad aliquid faciendum, aut non faciẽdum: vt ira, cupiditas, violentia, timor, furor, & omnis animi perturbatio. Ratiocinatio est, quæ commodorum comparatione, aut incõmodorum vitatione, ad rem hortatur. Ea consistit in commodorum adeptione, retentione, augmento, aut incommodorum euitatione, reiectione, diminutione. Est autẽ duplex causa, principalis, & accessoria. Principalis, vt occidit hominẽ, ex quo pecuniæ maximam summam sperabat. Accessoria, præterea non ignorans se Clodio, huius inimico acerrimo rem gratam facturum. Locus oportunus, an importunus, angustus, amplus, nemorosus, montuosus, longinquus, an propinquus, celebris, an desertus: sacer, an

Consilium

Res.

Causæ diuisio.

Impulsio.

Ratiocinatio.

Alia causæ diuisio.

Locus.

porpha-

prophanus: public, an priuatus. Modus, clàm, an ui: palàm an occultè: persuasione, an spontè: audacter, an captiosè: insciens, an prudens: amore, an odio. Materia; fuste, an gladio: arcu, veneno, incantationibus. Nunc quomodò rationes à circunstantijs inueniantur, exempla subijciamus. Proditor es patriæ Catilina: Nisi huius rei testes Cicero produxerit, non est audiendus. Ea enim nobilitate, his maioribus natus sum, vt sine testibus, id de me suspicari non debeatis. Atq; ideò magis expellendus est Cicero, cum hæc sine testibus, dicat quod mihi semper inimicus fuerit, & nobilitati (vtpote, nouus homo) infestus. Nam vestræ prudētiæ, iudices, est, eam potestatem, talibus viris non concedere, ne fictis argumentis nobiles homines circumueniant. Non enim tanti sceleris suspicionem sine testibus approbare debetis, præsertim in hac repub. in qua leges sanctissimæ semper sunt conseruatæ. Atq; ideò magis expellendus, ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrum hi noui homines inuadere conētur. His præsertim temporibus quibus ignobilium animi, in nobilitatem sunt accensi: & ea licentia viuitur, vt nemo falsa crimina non excogitet. De circunstantijs hactenus; vnde rationes propositionū inueniuntur. Nūc de confirmationum inuentione. Profluit autem omnis confirmatio ab ijs locis. Ab exemplo, minori, maiori, æquali & contrario.

Modus

Materia

Propos.

Ratio à persona rei.

A persona iudicum.

A re.

De inuentione confirmationū

EXEMPLVM.

Propos. Oportet tempore belli ad ciuitatis emolumentum aliquid innouare. Et maxime nobis Romanis id licet, qui semper ad vtilitatem reip. aliquid noui solemus excogitare. Maiores enim nostri ex commodo reip. reges expulerunt, & decemuiros continuare imperium passi sunt: & tribunos pl. sacrosanctos constituerunt. Scipionem ante tẽpus consulem creauerunt. Si paterfami. multa è re sua innouare non veretur, senatus ob reipub. commodum quippiam innouare non audebit? Si tempore pacis innouare quicquam solemus, tempore belli, quum res postulat, est innouandum. Profluit expolitio à circunstãtijs, vnde & rationes. Est autem expolitio, quiddam ex ratione confirmationeq; conflatum, hoc modo: Cõtinuare Scipioni imperium, vel cõtra leges oportet. Nam & maiores nostri ex vtilitate reip. decem uiros facilè continuare imperiũ passi sunt. Atque illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam remp. nos ad defendẽdam libertatem faciemus. Et illi decemuiros cõtinuare imperium simul passi sunt, nos vnum solum modò non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, vt res docuit, libidine perditũ, atq; tyrannicum, nos Scipionem, qui ea continentię exempla dedit Numantiæ, vt omniũ probatissimus videretur. In exornationibus verò lõgè aliter de expolitione præcipitur. Hoc monendus est studiosus, sicut ad vnam propositionẽ confirmandã, plures ratio-

Ratio à persona. Ab exẽplo. A minori. Confirmatio à contrario.

De inuentione expolitionis. Confirm. Expolitio ex tẽpore. A caussa A re A persona

he afferri posse, ita vnāquanq; rationem pluribus confirmationibus posse muniri: & item ad confirmādas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verū quemadmodū rationes propositionib. breuitatis causa nonnunquam admiscentur, ita cōfirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue enthymema, oratio quæ à circunstantijs ad confirmationem nō sine collatione fertur. Epēthymema, est quędā addita enthymemati acuta excogitatio. Exempli causa: Coriolani factum plusquam hostile nobis videri debet: tyrannicum enim est patriam expugnare. Hostes enim oppugnandi non sunt, quib[9] hic maiori odio est prosequēdus, quod illi alienā, hic suam patriam oppugnat. Et cui plurimum debet, hanc euertere conatur. Fluit quidem comprehensio à circunstantijs, sed approbatur à quadam, aut totius in minora, vel paucio ra incisione, aut similium enumeratione, aut fictoria ratione, quæ oppositum rei confingat.

De enthymemate, & epenthymemate.

Propos.

Ratio à re.

Confirmatio à contrario.

De comprehensione.

EXEMPLVM.

Simulat, non amat puella: quæ si virū quempiam amaret, non ego te veneficij accusarem. Si teipsum arderet, artes tuæ mihi suspectæ nō essent. Si alium quendam furorem fureret: si alia ægritudine laboraret, non te accusarem. Pater tres simul interfecit filios, si duos interfecisset, si vnum solum, si nō filium, tamen moleste ferretis. Misit centum talenta Philippus Atheniensibus, quib. Demosthenes sibi traderetur,

A fictoria narratione.

Ab incisiōe in plura.

Ab incisiõe in minore. A similium enumeratione,

retur. Non si mille daret, nõ si decem milia, nõ si ciuitates, gentes, prouincias, regna simul omnia conferret, Demosthenem, qui Græciæ libertatem, tum prudentia sua, tum eloquentia tutatus est, tradituros putarem. His ego talentis, non dicò Hyperidem, aut Aeschinem, sed ne plebeium quidem quempiam, aut opificem, aut omninò ciuem infimum traderem.

ALTERVM EXEMPLVM.

Ab incisione totius in partes.

Ego si tuos filios (si modò tui dicendi sunt, quos crudelissimè trucidasti) aut verberibus affecisses, aut exilio, & abdicatione notasses, molestè tamẽ etiam ferrem, tot pulcherrimos iuuenes vel clarissimo patriæ solo priuari; vel indignè verberibus cædi. Nunc verò quum nõ abdicatione, non exilio, non verberibus, sed morte tres simul abstuleris, non expostulem? non accusem? nõ grauiter feram? Et qui si vnũ interfecisses, exclamarem, nunc tribus necatis, silebo? Inueniuntur item argumenta, & rationes à locis topicis, nempè à genere, specie, differentia, proprio, definitione, toto, partibus, causis, effectis, vsibus, iunctis, iudicato, simili, maiori, minori, pari, proportione, oppositis, transsumptione, casu, cõiugatis, diuisione. Genus est, quod cõtinet speciem. Ad generis negationem, consequitur & speciei remotio, non cõtra: vt, virtus non est, igitur nec iustitia. Animal non est, igitur nec homo. Remota specie, non consequitur remotio generis: sed affirmata specie, sequitur affirmatio generis. Iustitia

Genus

Axiomata topica siue maximæ topicæ.

non

non est, igitur virtus nõ est, non consequitur: Iustitia est, igitur virtus est, consequitur. Ad remotionem tamen totius generis, consequitur remotio cuiuslibet speciei. Rursus ad affirmationem totius generis, consequitur affirmatio vniuscuiusq; speciei: vt, omne argentum legauit, igitur & cœlatũ legauit. Omnibus scientijs operam dare iubemur, igitur & poëticę. Nulla virtus est principi negligenda, igitur nec clementia. Remouetur tamen necessariò genus, si quis formas ei⁹ oẽs per enumerationẽ negauerit hoc modo: Nam quod nec ratione vtitur, nec brutũ est, id ne animal quidẽ est. Differentia est, qua genus diducitur in speciem. A differẽtia æqualiter infertur, & remouetur species, quam cõstituit. Genus aũt comprobatur, non improbatur, vt supra dictum est de specie: vt, si sentit, est animal, si ratione caret, homo nõ est. Ratione non caret, igitur & animal est. Nam si ratione caret, non statim animal non erit. Proprium est, quod soli speciei accidit, vt homini risus. Id, quemadmodũ differẽtia, id cuius est proprium, positum infert, remotũ aufert. Vt, quod risibile est, id hominem esse necesse est. Quod risibile nõ est, id ne homo quidem dici potest. Si tyrannicidæ propriũ est tyrannũ occidere, hic tyrannũ occidit, igitur præmio donandus. Hoc quoniam propriũ non est, sic confutabimus. Si tyrannum occidere, tyrannicidæ proprium est, carnifices, quibus tyrãnos occidendos tradimus, tyrannum occidunt, carnifices

A genere

A specie

Quid sit differentia.

A differẽtia

Quid sit proprium.

A proprio.

ces igitur pręmium accipiant. Definitio est cuiusque rei breuiter & absolutè potestatē complectens oratio. Hæc cum rē definita conuertatur necesse est: vt, Si animal rationale est, igitur & homo. Quod nec animal est, nec rationale, id homo nō erit. Si homo est, ergò & animal rationale. Si homo nō est, igitur ne animal quidem rationale. Definitio confutatur, si aut verū proprium, aut differētia vera, aut genus verum positum nō est: si quid in altero cōtinetur, aut excluditur, quod nō idem in altero contineatur, aut excludatur, hoc modo: Monetam oēm vxori legauit, cœlatū autē argentū moneta est, argentum igitur cœlatū omne legauit. Neque enim omne cœlatū argentum moneta dicitur. Nam patera, & huiusmodi cœlatum argentum est, nec tamen ista monetā vocant. Cōstituuntur & definitiones ex accidentib. quæ si huiusmodi sint, vt cum re definita conuertantur, valet consecutio: vt homo est animal bipes, erectū, sine pennis, Psitacus auis est viridis, rostro adunco, collo rubro, torque insigni in senecta, quæ altero pede cibum tenens vescitur. Constituuntur & definitiones ex enumeratis absolutè partib', speciebus, siue formis, vt resp. est, quæ vnius aut paucorum, aut populi potestate regitur. Hoc genus facilè cōfutatur, si qua species in enumeratione pręterita addatur. Exemplum: Iniuriæ sunt, quę aut pulsatione corpus, aut conuitio aures afficiunt, Confutatur. Quid si quis filiam tuam rapiat, iniuria non erit? Etymolo-

A definitione

A descriptione

Alterū genus & descriptionis.

[E]tymologia est nominis interpretatio, siue notatio, vt; hic Chrysogonus est appellatus, quod aurũ vndecunq; pariat. Nam χρυσὸς, Græcè aurũ, γόνος fœtũ significat. Fingit, igitur poëta. De deo disputat, Igitur Theologus. Medetur, ergo medicus. A toto inferuntur partes, non remouentur hoc modo. Si tota resp. consilio gubernanda est; ergò & domus, & vnusquisq; ciuium. Non tamen quoniã tota respu. fortunæ committẽda non est, idcirco nec tu te casui committes. Neq; enim quia tota domus redintegranda non est, igitur nec paries vnus. Verum partes si vniuersæ colligantur, totum inferunt: si vniuersæ remoueãtur, totum auferunt. Considerantur autem partes, à tempore, à quantitate, à loco: vt Si neq; in cœlo, neq; in terra inuenitur, nusquam igitur inueniri poterit. Causa & effectus cõuertuntur, si modò huiusmodi sit causa, vt ab ea vna fluat effectus, & ea sola sit idonea ad producendum effectus, & ea sola sit idonea ad producendum effectũ. Ea quadrifariam diuiditur, in efficiẽtem, materialem, formalem, & finalem. Ab efficiente causa: vt, non potest nõ esse dies, exorto sole. Nec virgo est, si cum viro concubuit. Si sapientia virum bonum facit, & ipsa bona est. Corpus in lumine est, ergo facit vmbram. Voluptas infamiam gignit, igitur fugienda. Virtus honorem affert, igitur appetenda. Coloratus est, igitur fuit in sole. Puluerulentus est, igitur in itinere fuit; non est consequens; harum enim rerum plures

Ab etymologia

A toto

A causa

A materia. plures possunt esse causæ. Sublata materia effectus necessariò aufertur: vt, Lignum nullu habuit, nec naues igitur potuit fabricare. Ferrum cum desit, qui possunt gladios cudere? A

A forma. forma: vt, Apertè mentiuntur poëtæ volasse Dædalum: nam quod natura negat, nemo potest facere. A fine ducuntur argumēta: vt, Fœ-

A fine. licitas est expetēda, igitur & virtus. Non malū est viuere, igitur nec comedere. Bona est medicina, nam & salus bona est. Bona est pax, igitur & bellum vtile. Hæc argumētatio in coniectu-

Ab vsibus. rali statu potissimum adhibetur. Ab vsibus: vt, Equitare oportet, igitur & equi habendi. Nauigare conuenit, igitur & naues parare conuenit. Tueri vitā licet, igitur & gladiū ferre licet. Veterem theologiam scire pulchrum, ergo &

A generatione. poëtas didicisse pulchrum erit. A generatione ad corruptionē: vt, malū est extinguere remp. igitur bona est respub. Cōcordia ciuium opti-

Ab adiunctis. ma, cur non igitur & ciuitas? Ab adiunctis: vt, Cæsarem sapientissimum fuisse constat, quem nullius vnquam rei pœnituerit. Stultus Antonius, qui nihil vnquam gessit, cuius non postea pœnituerit. Pallet, cogitabundus sedet, subinde animum mutat, igitur amat. Expalluit, titubauit, trepidauit, igitur conscius sibi fuit. Si tibi famam meam contaminare licuit, mihi expurgare non licebit? Quem quis amat, non lædit: quem hæredem facit, charum habuit. Orbæ inseruit, igitur hæreditatē captat. Si poeta est, igitē lasciuus. Si dialecticus, igitur cōtentiosus.

Si theologus, morosus. Si medic⁹, auarus. Quæ tamē facilè cōfutari possunt, præsertim si eiusmodi sint, vt sæpenumero non consequantur. Ab iudicio, vel auctoritate: vt, Optima statim discenda sunt; sic enim Quintilianus institutor optimus faciēdum existimauit. A simili sic: vt, in tempestate, quum maximū periculum, mare ventiq; minantur, tum peritus Nauclerus minimè à clauo decedit, oculos & manus ad omnia intentas habet. Ita vir sapiens, quum maximè sæuit fortuna, & quū res sunt maximè dubiæ, tum maximè cōsilio vti, & vigilare ad omnia debet. Locus autem à simili confutatur, si aut dissimile esse docebimus, quod alter simile dixit, aut aliam commodiorē similitudinem adducemus, hoc modo: Vt picē nemo tractat, nisi cōtaminetur, ita poëtas nemo potest legere, quin ad libidinē incitetur. Negabim⁹ simile quippiam, poësim diuinam sciētiam cum pice habere, aut cōmodiorem similitudinem dabimus, hoc modo. Imò, qđ apes facere videmus, vt ex vnoquoq; flosculo, quicquid est optimū, id excerpant: si quid veneni, id araneæ exugendum relinquāt. Ita nos in poëtis, quod est eruditionis, & bonæ doctrinę, id nobis rapiemus, si qđ obscœnitatis occurrerit, id relinquemus. Vt neq; equus indomitus, quāuis natura bonus, ad eas vtilitates, quæ ab eo desiderantur, idoneus est: ita nec homo indoctus, quamuis ingeniosus, is est à quo virtutis fructum possis elicere. Non enim, vt qui currenti ad cursum

A iudicatis

A simili.

Simile per negation.

succe-

succedit, velocior est, sic qui imperatori, ad regendum exercitũ melior. Nec vt nauis, ita amicitia noua fidelior. A maiori hoc modo: Paréti non obtemperat, & audiet alienũ? Huius mortem tam fert familiariter, quid mihi hic faciet patri? Si adulterum occidere licet, ergò & foris cædere. A minori verò sic: Si furem cædere licet, licet & latronem. Si puer ista potuisti, vir non poteris? A pari: Si lex parricidam damnat, & matricidam. Si patri in filium ius est, igitur & in filiam. Si fratrẽ domi alis, cur me eijcias? Porrò exemplum, aut simile est, aut contrariũ, aut maius, aut minus. Simile exemplum: vt, Iure occisus Saturninus, quoniam & Gracchus. Contrarium: vt, Brutus filios proditionẽ molientes, occidit. Manlius virtutem filij morte mulctauit. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem socijs abstulit. Maius: vt, Si propter matrimonium violatũ Troia funditus excisa est, quid fieri adultero par est? Minus: vt, Tibicines quum ex vrbe recessissent, publicè sunt reuocati ciuitatis principes, qui benè de rep. meriti sunt, quum inuidiæ cessissent, ab exilio non sunt reuocandi? Simile ostenditur, à genere, natura, vi, magnitudine, multitudine, tempore, loco, causa, persona, opinione, modo. A genere sic: Extinguitur intellectus, quoniam & visus. Confutatur, sed visus materialis, non item intellectus. A ui: Insit iuuentuti seueritas quædam, quoniam & senibus. Confutatur, sed iucunditas iuuentitas propria.

[Margin notes: A maiori; A minori; A pari; De confutatione argumentorum ab exéplo.; A genere; A vi]

propria. A magnitudine: Si sorte non electione fit gubernator nauis, nec imperator classis. Cõfutatur, at maiori maius ratione gerendum est. A multitudine: Nostræ ne, an hostiũ hæ ciuitates sint, dijudicemus: sic enim & maiores de duabus fecerunt. Cõfutatur, sed in plurib' maius periculũ. A tempore: Cõtinuet Põpeius imperium, quoniã & Marius. Confutatur, sed ille atrocissima reip. tempestate, quũ nunc vrgeat nemo. A loco & causa: Cum in Italia bellũ sit, nõ traijciant, vt in Africã copiæ, ne simile quid cum Atheniẽsibus patiantur. Cõfutatur: sed longius illi, & ignota in loca, propius nos, & in cognita, & ea ex re alios quoque hostes illi attraxerũt, nos hostem Annibalem ab Italia expellemus. A persona: Continuet Marius imperium, quoniam & Scipio. Confutatur, at sanctus ille vir, hic nõ ęquè. Ab opinione, Qui Cereris sacra stuprauit obeuntẽ, ea pœna plectatur, qua qui Vestæ obeuntẽ corrupit. Confutatur: sed quæ maiori conatu suscipiuntur peccata, atrocius punienda sunt. Possunt autem multa horum ad eiusdem ęuersionem cõcurrere. Locus à proportione, hoc differt à simili, quod ibi à simili simile ducitur, hic similitudinis ac proportionis fit collatio. Per simile sic effertur argumentum. Nam vt nauis gubernator non sorte, sed iudicio eligitur, ita in reip. magistratus sunt eligendi. Per proportionẽ sic: Ita se habet ad nauim gubernator, vt ad rempublicam magistratus. At iudicio, nõ sorte gu-

A magnitudine.
A multitudine
A tempore
A loco & causa
A persona
Ab opinione
Locus à proportione

te gubernator eligitur. Oportet ergò & magistratus, iudicio, non sorte eligere. Locus à proportione eodem modo reprehéditur, quo locus à simili. Locus ab oppositis quinq; partibus diuiditur. A priuatiuè oppositis sic. Cæcus est, igitur nunquã videbit. Item: Non est sólus cæcus, qui caret oculis: nam multos tametsi oculos habent, tamen cæcos appellare nõ dubitamus. A negatione: Pacem cõtempsere Carthaginenses, in Hispania enim nostros socios sollicitant. A relatiuè oppositis: Carthaginẽses Romanis subiectos esse conceditis, constat igitur Romanos Carthagini imperasse. Si tu me præceptorẽ appellas, cur ego te nõ appellem discipulum? Si fateris à me tibi creditam pecuniã, tu mihi debes. Si me pro filio non habes, nec tu mihi pro patre habeberis. Si nos pro tuo exercitu non habes, nec te pro imperatore ducemus. A contrariè oppositis: Si sanus non es, ægrotare constat. Si amandus, qui bene meretur: odio prosequendus, qui male. Si præmio dignus, qui tyrannũ occidit, supplicio afficiendus, qui tyrannũ iuuat. In contrarijs, quæ mediata vocantur, nõ consequitur necessariò: vt, Si niger nõ est, igitur albus est, nam viridis, aut ruber esse potest. A disparatis: Disparata genere sunt, quæ sub eodem genere posita, diuersis differentijs, vel proprijs separantur. Quanquã etiam quæ genere distãt, disparata possint vocari: vt, Si homo est igitur nec asinus, nec deus, &c. Tu quũ decem pondo argẽti deposueris,

Locus ab opposit.

A priuatiuè oppositis.

A negatione.

A relatiuè oppositis.

A cõtrarijs

A disparatis.

qua fronte auri tantundem repetis? Marmoream domum diruisti,& reponis lateritiam? A transsumptione. Philosophus non inuidet,quoniam nec sapiens. Distinguitur hic locus ab interpretatione, quoniã hic nihil exponitur, sed à verbo notiori,minus notum infertur,illic nominis ratio affertur, hoc modo: Sapiens non inuidet,philosophus amator est sapientiæ, igitur non inuidet. A coniugatis: Si rhetorice virtus est,rhetorem studiosum esse necesse est. A casib^9: Si ingratitudo turpis est, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiã non referas. A diuisione. Diuisio fit,aut per negationẽ, aut partitionem. Per negationem hoc modo: aut vtile est bellũ indicere,aut non,sed nõ est vtile bellum inferre,igitur quiescere vtile est. Partitio autem,aut est generis in species,vt animalium quędã ratione participant,quędã sunt rationis expertia: aut totius in partes, aut vocis in significata,aut subiecti in accidentia,aut accidentis in subiecta,aut accidentis in accidentia. Sed de his hactenus satis,iam ad partes suasorio generi proprias redeamus. Tutum quod ad incolumitatẽ pertinet. Iucundum,quod voluptatem aut animi,aut corporis aut vtriusq; adfert. Facile, quod sine periculo aut negotio fieri potest. Necessarium,quod aliter fieri nequit. Cætera à rhetorum præceptis petantur. Nemo putet omnibus his partibus semper in suadendo vtendum esse, quod perlongum foret præsertim in epistola. Sed quod incident, & quanta

A transsumptione. A cõiugatis A casibus. A diuisione. Tutum. Iucundum. Facile. Necessariũ.

ex par-

ex parte, eatenus attingere ſat fuerit. Concil-
liato igitur eius animo, cui ſcribimus, deinde
ſi inciderit, ſubiecta narratione, tertio loco id
quod ſuadere aut diſſuadere volumus, cum
amplificatione quadam eſt proponẽdum. De-
inde poſt diuiſionem, aut etiam omiſſa diui-
ſione: ratio, aut multæ rationes ſunt ſubden-
dæ: rationibus confirmationes ſubiungendæ.
Confirmationi ipſi nonnunquam altera con-
firmatio firmamenti cauſa apponitur. Deinde
rem locupletabimus, exemplo, auctoritate,
prouerbio, ſententia, ſimili, diſsimili, contra-
rio. Quæ ita inter ſe miſcebimus, vt nunc à ra-
tione ad ſimile, à ſimili ad exemplum, ab ex-
emplo rurſus ad rationẽ, vel eandem alijs ver-
bis veſtitam, vel aliam veniamus. Nam ab ex-
emplis rationes nonnunquam naſcuntur. Item
auctoritati ſententiæque rationem conuenit
ſubijcere. De exemplorum varietate iam dixi-
mus. Similia ex omni rerum genere petuntur,
quare plurimorum animantium, herbarum,
aliarumque rerum ſpecies & naturas cognitas,
& perſpectas habere conducet: auctoritates
quoque alias philoſophorum, alias oratorum,
theologorum, hiſtoricorum. Quæ ſi ſcitè in-
termiſcebimus, nunquam deerit quod dica-
mus, & ſatietatem varietate facilè vitabimus. In
hac varietate expolitione & collectione rhe-
torica diligenter vtemur. Huius præceptiun-
culæ hoc erit exemplum.

EXEMPLVM EPISTOLAE SVASORIAE.

QVanquam pro tua singulari sapientia, ipse abunde per te sapis affinis iucundissime, nec alienis eges consilijs, tamen hoc vel veteri nostræ amicitiæ quæ ab ipsis prope cunabulis vnà cum ætate nobis accreuit, vel tuis summis in me officijs, vel arctissimæ denique affinitati debere me putaui, si is esse vellem, quem tu me semper existimasti, virū & amicum & gratum, vt id quod ad tuam tuorumq; salutem ac dignitatem plurimum interesse iudicassem, te libenter ac liberè admonerem. Aliena nōnunquam rectiꝰ quam nostra perspicimus. Tuum consilium meis in rebus persæpe sum secutus, neque minus fœlix mihi comperi, quam erat amicum. Nunc si vicissim in tuis meum sequi voles, futurum arbitror, vt neque me suasisse, neq; te pœniteat paruisse. Cœnauit apud me sexto Idus Apriles, cum in villa mōtana essem, Antonius Baldus, homo, vt scis, tuarum rerum studiosissimus, generique tuo iam inde ab initio coniunctissimus. Triste plenumq; lachrymarum conuiuium. Nuntiabat mihi magno vtriusque dolore, matrem tuam, fœminam integerrimam, è viuis concessisse: sororem tuam luctu ac desiderio victam, sterili dicatarum virginum choro adscriptam esse: ad te vnum spem stirpis tuæ redisse: amicos summo consensu tibi puellā summo genere natam, forma prestanti, optime moratā, postremò tui amantissimam, summa cum dote obtulisse. Te vero, nescio qua seu doloris impotentia, seu religione,

Beneuolentiā captat.

Attentio

Fides

Narratio

Semina argumētorū.

ne,

ne, ita cœlibatum decreuisse, vt nec generis studio, nec sobolis amore, nec amicorum vllis aut monitis, aut precibus, aut lachrymis abduci possis à sententia. Tu tamen vel me auctore, mentem istam mutabis, & cœlibatu relicto, sterili ac parum humano vitæ instituto, sanctissimo coniugio indulgebis. Qua in re neq; tuorum charitatem, quæ tamen alioquin animum tuum vincere debebat: neq; meam auctoritatem quicquam mihi prodesse cupio, nisi clarissimis rationibus ostendero: id fore tibi longè tum honestius, tum vtilius, tũ iucundius. Quid quod etiam hoc tẽpore necessarium? Nam primum hac in re si te honesti ratio mouet, quæ apud probos viros plurimũ valere debet, quid matrimonio honestius, quod ipse Christus honestauit, qui nuptijs vnà cum matre; nõ solum interesse dignatus est, verumetiã nuptiale conuiuium miraculorum suorum primitijs consecrauit? Quid sanctius, quod ipse rerum parens instituit, adiunxit, sanctificauit: quod ipsa sanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit, hæreseos damnetur? Tam est honorificum matrimonium, quam est infame vocabulum hæretici. Quid æquius, quàm id reddere posterius, quod ipsi à maioribus accepimus? Quid inconsideratius, quàm id sanctimoniæ studio, perinde vt prophanum fugere, quod deus ipse totius sanctimoniæ fons ac parens sanctissimum haberi voluit? Quid inhumanius, quàm hominem ab humanæ condi-

ditio-

Propos.

Diuisio hoc est, limẽ argumẽtationis

Ab honesto primũ ratiocinat.

A laudabili

Ab æquo

Rationes p cõtrarium.

ditionis legibus abhorrere? Quid ingratius, quà id negare minoribus, quod ipsi nisi à maioribus accepisses, ne esses quidem qui negare posses? Quod si matrimonij quærimus auctorem, non à Lycurgo, non à Mose, non à Solone, sed ab ipso summo rerum omnium opifice cōditum & institutum est, ab eodem & laudatum, & eodem honestatum cōsecratumq;. Siquidem initio cùm hominem è limo finxisset, miseram prorsus & inamœnā eius vitam fore intellexit, nisi sociam Euam adiungeret. Quare vxorem nō è luto illo quo virū, sed ex Adæ cratibus eduxit, quo prorsus intelligeremus nihil nobis vxore charius esse debere, nihil coniunctius, nihil tenacius adglutinatū. Idem ille post diluuium mortalium generi recōciliatus hanc primam legē prouulgasse legitur, nō vti cœlibatum amplecterentur, sed vt crescerent, vt multiplicarētur, vt terram implerent, at quo pacto, nisi vt coniugio darent operā? Et ne hic vel Mosaicæ legis libertatem, vel tēpestatis illius necessitatē causemur, quid aliud sibi vult in Euangelicis quoq; literis repetitum cōprobatumq; Christi suffragium? Propter hoc, inquit, relinquet homo patrē & matrem & adhærebit vxori suæ. Quid parentū pietate sanctius? At huic tamē coniugalis præfertur fides, quo auctore? nempe deo: quo tempore? nō iudaismi tantū, sed Christianissimi quoq;. Deseritur pater, deseritur mater, & adhæretur vxori. Filius emancipatus incipit sui iuris esse. Fi-

Confirmationes cum laude matrimonii.

Homo primū cōdit9, mox vxori iunctus.

Post diluuium renouata matrimonii lex.

Quod naturæ lege fuerit proditū euangelica comprobauit auctoritas.

lius abdicatus desinit esse filius. At sola mors dirimit coniugium, si tamen illa dirimit. Iam si cætera sacramenta, quibus ecclesia Christi potissimum nititur, religiosa quadam veneratione coluntur, quis non videt huic plurimũ religionis deberi, quod & à deo & primum omnium est institutum? Et cætera quidem in terris, hoc in paradiso: cæterã ad remedium, hoc ad consortiũ felicitatis: cætera naturę collapsę sunt adhibita, vnum illud cōditæ datum est. Si leges à mortalibus institutas sanctas habemus, non erit coniugij lex sanctiss. quam ab eodem accepimus, à quo & vitam, quę vna prope cum ipso hominum genere nata est? Deniq; vt legem exemplo confirmaret, adolescens, vt dictum est, ad nuptiale conuiuium vocatus, vnà cum matre libēs adfuit, nec adfuit modò, verũ etiam prodigioso munere honestauit, aut alibi

Cōfutatio. miraculorum suorum initium auspicatus. Cur igitur, inquies, Christus ipse à coniugio abstinuit? quasi verò non plurima sint in Christo, quàm mirari potius quam imitari debeamus, sine patre natus, sine parētis dolore processit, clauso monumento prodijt: Quid in eo nō supra naturã? Sint hæc illi propria. Nos intra naturæ legē viuentes, suspiciamus illa, quæ supra naturam sunt: quæ pro modulo nostro sunt, æmulemur. Sed è virgine nasci voluit. E virgine quidem, sed coniugata. Virgo mater, deum decebat: coniugata, nobis quid esset agendum significauit. Virginitas eam decebat, quæ cœlestis

lestis afflatu numinis illibata pareret illibata. Sed Ioseph sponsus, nobis casti coniugij leges cõmendat. Quî magis coniugalem societatem potuit cõmmẽdare, quàm quòd arcanã illam, & angelicis quoq; mentibus stupendam, diuinæ naturæ cum humano corpore animaq́; coniunctionem: quod ineffabilem illum & æternũ in ecclesiam suam amorem declarare volens, se sponsum illius, illaam sponsam suam appellat? Magnũ, inquit Paulus, matrimonij sacramentum est, in Christo, & in ecclesia. Si qua fuisset in rerũ natura sanctior copula, si quod fœdus religiosius quã coniugiũ, profecto ab eo sumpta fuisset imago: quid simile vsquam de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandũ connubiũ, & thorus immaculat' prædicatur apud apostolũ Paulum, cœlibatus hic ne nominatur quidẽ. Nec excusatur quidẽ, nisi cõpensatione maioris boni. Alioqui si qs naturæ legẽ secut', det operã liberis, præferẽdus est illi, qui perseuerat in cœlibatu, nõ ob aliud, nisi vt sibi liberius viuat. Verè cõtinẽtes, ac virgines laudatas legim', cœlibatus ex se nullã habet laudẽ. Iam vero Mos. lex sterile cõiugium execratur, atq; ob id à coïbus artis quosdã submotos legim'. Quamobrem tãdem? nempe ideo, quod tãq̃ inutiles, & sibi duntaxat viuẽtes, populum nulla sobole augerent. In Deut. præcipuum benedictionis argumentum proponitur Israëlitis, quod null' esset inter illos futurus sterilis, nec mas, nec fœmina. Et Lya dicitur despecta à

Raticinationes.

Deut.

domino, quod non pareret. Quin & in Psal. inter præcipuas beatitudinis partes refertur vxoris fœcunditas. Vxor, inquit, tua sicut vitis abundans, filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Quòd si lex damnat, ac notat sterile matrimonium, cœlibes multo amplius damnauit. Si natura pœnam non effugit, ne voluntas quidem effugiet. Si damnantur, quorum voluntati natura defuit, quid commerentur ij, qui ne operam quidem dederunt, ne steriles essent? Hebræorum leges hoc honoris habebant matrimonio, vt qui spõsam duxisset, eodem anno non cogeretur in bellum exire. Periclitatur ciuitas, nisi sint, qui eã armis tueantur. At certum exitium est, nisi sint, qui coniugij beneficio iuuentutem, semper mortalitate deficientem sufficiãt. Quin & Romanæ leges eos qui cœlibes essent, damno etiã mulctabãt, à reip. muneribus secludebant. At qui liberis remp. auxissent, eis tanquam bene meritis præmium è publico statuebant. Priscæ leges pœnas constituerant aduersus cœlibes, quam tamets, Cõstantinum Cæsarem temperatæ sunt in fauorem Christianæ religionis, tamen arguunt quam non sit è rep. vel minui ciuitatem amore cœlibatus, vel spurijs impleri. Quin Cæs. Augustus Censor, inquisiuit in militem, quod in ducenda vxore non paruisset legibus, & periclitabatur ni docuisset se trium liberorum parentem. Declarant & in hoc Cæsarum leges fauorem erga coniugium, quod indictas viduis

Ab impari.

Laus coniugij a præmijs antiquitus dari solitis.

Plut. in vita Catonis

nuditates à Miscella inductas sustulerunt, ac sublatis pœnis huiusmodi pacta, tanquam præter æquum & bonum inita pro irritis haberi voluerunt. Adde quòd Vlpianus declarat dotis causam semper & vbique pręcipuam, quod haud quaquam fuisset, nisi præcipua quædam vtilitas ex matrimonio proficisceretur. Habitus est honos coniugio, sed maior fœcunditati. Simul atque contigisset nomen patris, hæreditatis & omnis legati, atque etiam caduci capax reddebatur, id liquet etiam ex poëta Satyrico: Per me scriberis hæres legatum omne capis, necnon & dulce caducum. Plus etiam commodorum adferebat ius trium liberorum, in his est immunitas à publicis legationib. Quinque porrò liberi vacationem impetrant à personalibus quoque muneribus, quod genus est tutela. Ei cui tredecim liberi contigissent Iulianus imperator non modò vacationē indulsit à decurionatu, sed simpliciter ab omnibus muneribus. Nec silent huius tanti fauoris causam sapięntissimi legum conditores. Quid immortalitate fœlicius? Hanc natura, negatam matrimoniū arte quatenus licet largitur reip. Cui non optabilis est apud posteros memoria? Hæc nullis fornicibus, nullis pyramidibus, titulisue certius propagatur, quàm liberorum procreatione. Apud Adrianum imperatorem causam vicit Albinus, non alia cōmendatione, quàm ꝙ Reip. dedisset numerosam sobolem. Proinde dispēdio fisci, passus est liberos in pa-

terna bona in solidum succidere, quòd intelligeret imperiũ magis fulciri propagatione iuuẽtutis, quàm pecuniarũ accessione. Postremo cæteræ leges nec omnib. regionibus, nec quibuslibet temporibus congruunt, sola coniugij lex ad omnes orbis nationes, ad omne tempus pertinet. Lycurgus leges tulit, vt qui vxores non ducerent, hi & æstate arcerentur à ludis ac spectaculis, hyeme verò nudi forum circuirent, ac semetipsos execrati iusta pati dicerent, quod legibus non paruissent. In summa, vis scire quantum matrimonio tribuerit antiquitas? violati matrimonij pœnam perpende. Græci quondam violati matrimonij ius decenni bello vindicandum censuerunt. Ad hæc non Romanis modò, verumetiam & Hebræis, & Barbaricis legibus, adulteris pœna capitalis statuebatur. Furem quadrupli pœna absoluebat, adulterij scel⁹ securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, qui id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc cõtenta legum seueritas, illud etiam permisit, deprehensum adulterum sine iudicio, sine legibus confodere: nimirum id donans dolori marita'i, quod grauatè cõcedit, vim à capite propellenti: quasi lædat atrocius, qui coniugem adimat, quàm qui vitam. Profectò sanctissimam quandam rem coniugium videri necesse est, quod violatum humano sanguine sit expiandum: cuius vltio, nec leges, nec iudicem expectare cogitur: quod ius nec in parricidio est.

Plutarchus in vita lycurgi.

A pœnis

Lex iulia

Deut. 22.

est. Sed quid de scriptis legibus agimus: Naturæ hæc lex est, non in tabulis æreis exarata, sed animis nostris penitus insita: cui qui non paret, ne homo quidem sit existimandus, nedum bonus ciuis. Nam si, (vt Stoici homines acutissimi disputant,) rectè viuere, est naturæ ductum sequi, quid tam naturæ cōsentaneum, quàm matrimonium? Nihil enim tam à natura, non hominibus modo verum, verum etiam reliquo animantium generi insitum est, quàm vt suam quodque speciem ab interitu vindicet, & propagatione posteritatis tanquam immortalem efficiat. Quod sine coniugali coniunctione fieri non posse quis ignoret? Turpissimum autem videtur, muta pecora naturæ parêre legibus, homines gigantum more naturæ bellum indicere. Cuius opus, si oculis haud cæcutientibus inspiciamus, intelligemus in omni rerum genere coniugij speciem quandam inesse voluisse. Omitto enim iam de arboribus, in quibus Plinio auctore certissimo, adeò manifesto sexus discrimine coniugium inuenitur, vt nisi marita arbor in fœminas circunstantes ramis incumbat, tanquam concubitū appetens, hæ planè steriles mansuræ sint. Idem indicat auctores esse qui credunt in omnibus quæ gignit tellus, inesse sexum maris & fœminæ. Taceo de gemmis, in quibus sexum inueniri scripsit idem auctor, at non solus. Nónne deus ita res cunctas vinculis quibusdam connexuit, vt aliæ alijs egere videantur?

A definitione

A natura

A minore

In arboribus cōiugiū

Coniugiū in gemmis.

Coitus cœli & terræ.

Quid cœlum perpetuo motu versatile, nonne dum tellurem omnium parentem subiectam, vario rerum genere fœcundat, velut infuso semine, mariti fungitur officio? Sed singula percurrere nimis longum arbitror. Quorsum autem hæc spectant? eò videlicet, vt intelligamus coniugali societate & constare, & contineri omnia: sine ea dissolui, interire, collabi cuncta. Fingunt veteres illi ac sapiẽtissimi poëtæ, quibus studium fuit philosophiæ præcepta fabularum involucris tegere, gigantes anguipedes terræ filios, extructis in cœlum montibus bellum superis intulisse. Quid hæc sibi vult? Nimirum immanes quosdã ac feros homines & obscuros, ac coniugali concordia vehementer abhorruisse, eoque fulmine præcipitatos, hoc est, funditus interijsse, cum id vitarent, quo solo constat humani generis incolumitas. At idem Orpheum poëtam at citharœdum saxa durissima cantu mouisse commemorant. Quid significantes? Nempè virum & sapientem, & facundum, homines saxeos & ferarum ritu viuentes, à vago concubitu prohibuisse, atque ad matrimonij sanctissimas leges adduxisse. Apparet igitur qui connubij amore non tangitur, cum non hominem, sed saxum videri, hostem naturæ, numini huius rebellem, suapte stultitia sibi perniciem accersere.

Fabula & eius expositio

Hora. in art. poë.

Age verò, quandoquidem in fabulas minimè fabulosas incidimus, idem Orpheus, cum

apud

apud inferos Plutonē ipsum, manesq́; permo-uit, vt Eurydicen suam liceret abducere: quid aliud poëtae cogitasse putamus, quàm vt nobis coniugalem amorem cōmendarent, qui apud inferos quoque sanctus, ac religiosus haberetur? Eodem pertinet, quod antiquitas coniugio Iouem Gamelium praefecerit, Iunonem pronubā, Lucinam, quae parturientib. adesset: superstitiosè quidem errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quod matrimoniū rem sacram ac dignam, quae dijs curae sit, iudicarit. Diuersi quidē apud diuersos populos ac nationes, ritus legesq́; fuere. Nulla vnquā gens tam fuit barbara, tā ab humanitate omni aliena, apud quam coniugij nomen non sanctum, nō venerandum sit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Graecus, hoc Latinus, hoc vel extremis orbis Britānus, aut si qui sint his quoq; semotiores, religiosum habuit. Quid ita? quia necesse est omnib. esse cōmune, quod communis hominum parēs inseuit: & adeo penitus inseuit, vt huius rei sensus non solùm ad turtures & columbos, verum etiā ad immanissimas feras pertingat. Siquidem leones in vxorem mites sunt. Pro catulis dimicant tigrides. Asinos per obstantes ignes agit prolis tuendae pietas. Atq; hoc sanè ius naturae vocant, vt efficacissimum, ita latissimè patens. Vt igitur diligens cultor non est, qui praesentibus rebus contentus, arbores adultas satis quidem accuratè tractat: caeterum neq; propagādi, neq; inserendi

Festus Pompeius

Ab auctoritate & exemplis.

Vnde Plin. li. 8. cap. 43.

Simile

ſerẽdi curam agit, propterea quod [illegible] ex paucis annis eos hortos quantum[illegible]gẽter excultos interire. Ita parum dilig[illegible] rep. ciuis cenſendus, qui præſenti turba cõtentus, de propaganda ciuium multitudine non cogitat. Nemo igitur vnquã egregius ciuis habitus eſt, qui non liberis gignendis, recteq́; inſtituendis operam dederit. Apud Hebręos & Perſas laudi in primis erat, quàm plurimas habere vxores, tanquam ei patria plurimum deberet, qui eam numeroſiſsima ſobole locupletaſſet. Nũ tu Abraham ipſo ſanctior videri ſtudes? Is pater multarum gentium non eſſet appellatus, idque deo auſpice, ſi vxoris contubernium refugiſſet. Num tu Iacob religioſior haberi quæris? Is rachelis amplexus tam diuturna ſeruitute, redimere non dubitauit. Num Solomone ſapientior? At quantum ille vxorum gregem domi aluit? Num Socrate caſtior, qui Xantippen fœminam etiam moroſam domi pertuliſſe legitur: non tam, vt ille ſuo more iocabatur, quò domi diſceret tolerãtiam, ſed ne in naturæ officio claudicaſſe videretur? Intellexit enim vir, vnus Apollinis oraculo ſapiens iudicatus, hac lege ſe genitum, ad hanc natum, hoc ſe debere naturæ. Nam ſi rectè à veteribus philoſophis dictũ eſt: ſi nõ temerè à noſtris theologis comprobatum: ſi merito velut adagionis vice vbiq; decantatum, neq; deum, neq; naturam quicquam fruſtrà facere: cur hæc membra tribuit, cur hos ſtimulos, hãc gignendi vim

Hebræi Perſæ

Laërtius in vit. philoſoph.

addi-

ad[illegible] cœlibatus per se laudi ducitur? Si quis t[illegible]ifico munere donaret, arcu, veste aut glad[illegible] indignus accepto videberis, si vti eo aut noles, aut nescies. Cum cætera omnia tanta ratione sint constituta, haud veri simile videri debet, hac vna in re naturã dormitasse: Nec audio qui mihi dicat fœdam illam & obscœnam pruriginem & Veneris stimulos non à natura, sed à peccato profectam. Quid tã dissimile veri? Quasi verò matrimoniũ, cuius munus sine his stimulis peragi nequit, nõ culpam præcesserit. Iam in cæteris animantibus vnde illi stimuli? à natura, an à peccato? Mirum ni à natura. Postremò nos imaginatione fœdũ reddimus, quod suapte natura pulchrum ac sanctum est. Alioqui si res nõ opinione vulgi, sed ipsa natura velimus expendere, qui minus fœdum brutorum animãtium more, edere, mandere, concoquere, excernere, dormire, quàm licita permissaque venere vti? At virtuti potius quam naturæ parendum. Perinde quasi virtus sit vlla dicenda, quæ cum natura pugnet: vnde nisi proficiscatur, ne esse quidem poterit, quæ cultu & disciplina perficiatur. Sed apostolorum te institutum delectat, qui & ipsi cœlibatum sunt secuti, & alios ad id vitæ genus sunt cohortati. Imitentur sanè apostolos viri apostolici, quorum cum sit muneris & docere, & instituere plebem non queunt simul & gregi, & vxori satisfacere. Quanquam & apostolis aliquot vxores fuisse constat. Episcopis

Cõfutatio.

Cõfutatio.

Cõfutatio.

pis cœlibatum concedamus. Qu[illegible]to
licum institutum sequeris, ab ap[illegible] mu-
nere longè alienissimus, homo ni[illegible] & pro-
phanus, & priuatus. Illis hoc veniæ datum est,
vt vacent à coniugij munere, quo magis vaca-
ret copiosiorem prolem Christo gignere. Sit
istud sacerdotum ac monachorũ priuilegium,
Matt.16. quos apparet in Essenorum institutum succes-
sisse. Tui status alia ratio est. At ipse Christus,
inquies, beatos pronuntiauit, quid sese castra-
runt ob regnum dei. Nõ reijcio auctoritatem,
sed sententiam interpretor. Primum arbitror
hoc Christi dogma, ad ea tẽpora potissimum
pertinere, quibus oportebat ab omnib⁹ mundi
negotijs quàm maximè expeditum esse. Cur-
sitandũ erat per oẽs terras, imminebat vndiq;
persequutor. Nunc is est rerum ac temporum
status, vt nusquam reperias minus inquinatam
morum integritatem, quàm apud coniugatos.
Exaggerent quantumlibet suum institutũ mo
nachorum ac virginum examina: iactẽt quan-
tum volent ceremonias, cultusque suos, qui-
bus potissimum inter cæteros eminẽt: sancti-
simum vitæ genus est purè, casteque seruatum
coniugium. Preterea non is modo sese castrat,
qui viuit cœlebs, sed qui castè, sanctèque co-
lit coniugij munus. Atque vtinam verè castra-
ti sint, quicunq; suis vitijs magnificum castra-
tionis prætexunt titulum, sub vmbra castita-
tis turpius libidinantes. Neq; enim mei pudo-
ris esse puto, commemorare, in quæ dedecora

sæpe

iæ[illegible]ntur, qui naturæ repugnant. Poſtrem[illegible]æcipit quidem Chriſtus vlli cœlibatum, [illegible]dem diuortium palàm interdicit. Mihi ſanè videtur, non peſsimè cõſulturus rebus ac moribus hoïum, qui ſacerdotibus quoque ac monachis, ſi res ita ferat, ius indulgeat coniugij: præſertim, quum vbique tam ingens ſit ſacerdotum turba, quorum quotuſquiſque caſtam agit vitam? Quantò ſatius concubinas in vxores vertere, vt quas nunc habẽt cum infamia, cum irrequieta conſcientia, habeant palàm cum honeſta fama: ac liberos gignãt, quos vt verè legitimos ament, ſanctéque inſtituant, quibus & ipſi pudendi non ſint, & viciſsim ab illis cohoneſtentur. Atq; id, opinor, iã pridem procuraſſent epiſcoporum officiales, niſi prouentus amplior eſſet ex concubinis, quam ex vxoribus. Sed diuina quædam res eſt, angelica res eſt virginitas: at humana quædã res eſt cõiugium. Ego nunc homo loquor homini. Laudanda quidẽ res eſt virginitas, at ita, ſi non hæc laus ad quamplurimos transferatur. Quam ſi vulgo vſurpare homines incipiant, quid virginitate dici, cogitariúe poſsit exitialius? Tum ſi in cæteris maximè laudem mereatur virginitas, in te certè reprehenſione carere non poteſt, per quem ſtabit, quò minus optimum illud genus & immortalitate cum primis dignũ oblitteretur. Poſtremò minimum abeſt à virginitatis laude, qui ius illibatum coniugij ſeruat, qui vxorem gignendæ proli, non libidini habet.

Cõfutatio.

Ex lege Mosaica.

bet. Si frater fratris sine liberis d[illegible]ıcn excitare iubetur, tu vniuersi tui[illegible] spem interire sines, præsertim cum ad [illegible]um reciderit? Neq; verò me clàm est: magnis voluminibus priscorum patrum decantatas virginitatis laudes: quorum Hieronymus adeò miratur eam, vt non multum absit à cõtumelia matrimonij, & ab episcopis orthodoxis ad palinodiam sit inuitatus. Verum donetur hic ardor illis tẽporibus: nunc optarim, vt isti qui passim sine delectu, ad cœlibatũ ac virginitatem adhortantur ætatem, quæ sibi nondum est nota, hoc operæ collocarent in describenda imagine casti, purique matrimonij. Atqui his ipsis quibus tantopere placet virginitas, non displicet bellum aduersus Turcarum gentem, qui numero tot partibus nos superant: quorum si rectum est iudicium, consequetur, vt in primis rectum & honestum habeatur, pro virili liberis gignendis operam dare, & iuuentutẽ in belli vsum sufficere. Nisi fortè bombardas, tela, naues, ad hoc bellum apparandas putant, viris opus esse non putant. Iidem probant vt ethnicorum parentes ferro trucidemus, quò liceat filios etiam inscientes baptizare. Id si verum est, quanto mitius est idem efficere coniugiorum officio? Nulla natio tã immanis est, quin execretur infanticidium. Principum leges pari propemodum seueritate puniunt prouocatum abortum, & accersitam pharmacis sterilitatem. Quur ita? Quia minimum interest inter

Hieronym⁹

cum

eu... od nasci cœperit, intercipit: & eũ, qui p... ,ne quid nasci possit. Hoc quod in tuo c... re vel arescit, vel magno etiam salutis periculo corrumpitur: quod in somnis elabitur, homo erat, si modo tu esses homo. Execrantur Hebræorum literæ, virum qui iussus cõgredi cũ vxore fratris defuncti, ne quid nasceretur, proiecit semen in terram: & vita iudicatus est indignus, qui vitam inuidit inuidit nascituro fœtui. Ad quantulum ab hoc differunt, qui sibi perpetuam sterilitatem indicũt? An nõ videntur tot hoĩes occidere, quot erãt nascituri, si liberis gignendis dedissent operã? Quæso, si cui sit fundus soli natura feracis, quẽ incultum sinat perpetuo sterilem esse, nónne legibus pœnas daret, quid reip. intersit, vt suã quisq; rem bene tractet? Si punitur is, qui negligit agrũ, qui vt maximè colatur, nihil aliud fert, quam triticum, aut fabas, aut pisa: qua pœna dignus est, qui recusat eum fundum colere, qui cultus fert homines? Atque illic diutino molestoque labore est opus, hic breuem culturam etiam voluptas veluti paratum præmiũ inuitat. Quare si quid naturæ sensus, si honestum, si pietas, si religio, si officium, si virtus te mouet, cur ab eo abhorres, quod deus instituit, natura sanxit, ratio suadet, diuinæ pariter & humanæ literæ laudant, leges iubent, omnium gentium consensus approbat, ad quod optimi cuiusq; exemplum adhortatur. Quòd si pleræque res etiam acerbæ, viro bono sunt expe-

Epilogus superiorũ argumentationum.

A iucundo.

expetendæ,non alio nomine,quà [illegible] hō-
neſtę ſunt,matrimonium profe[illegible] ma-
ximè expetendū,de quo quis du[illegible]e poſsit,
Rationes plus ne habeat honeſtatis,an voluptatis. Quid
enim dulcius,quam cum ea viuere cum qua ſis
non beneuolētiæ modò,verumetiā corporum
mutua quadam cōmunione arctiſsimè copula-
tus? Si magnam quandā animi delectationem
ex reliquorum neceſſariorum beneuolētia ca-
pimus, quam dulce in primis ſit habere, qui
cum animi tui ſecretos affectus communices:
qui cum perinde vt tecum loquaris: cui⁹ fidei
te tutò cōmittas:qui tuas fortunas ſuas eſſe du
Confirmationes cat? Quid tu credis habere fœlicitatis, mariti
vxoriſq; coniunctionē, qua nulla poſsit in re-
rum natura inueniri,neq; maior,neq;firmior?
Dum cæteris enim amicis animorum dūtaxat
beneuolētia coniungimur, cum vxore & ſum-
ma charitate,& corporū permixtione,& ſacra
menti fœdere, & fortunarū omnium ſocietatè:
copulamur. Prætereà in cæteris amicitijs quāta
ſimulatio? quanta perfidia? Sed ij quos noſtri
amantiſsimos exiſtimamus, ſicut hirundines,
exacta æſtate deuolant, ita fortuna reflante
deficiunt. Nonnunquam recentior amicus ve-
terem eijcit. Paucos audiuimus,quorum fides
vſque ad vitæ finem conſtiterit. Vxoria vero
charitas non perfidia corrumpitur:nulla ſimu-
latione obſcuratur,nulla rerū mutatione con-
uellitur:deniq; ſola morte,imo ne morte qui-
dem diſtrahitur. Illa parentum, illa ſororum,
illa

[illegible] etatem, tui amore contemnit [illegible] vnu[illegible] : ex te pendet:te cum emori cupiat, [illegible] habes quæ tueatur, habes quæ augeat, [illegible] est?habes quæ quærat. Si res secundæ sint, duplicatur fœlicitas: sin aduersæ, erit quæ te consoletur, quæ assideat, quæ inseruiat, quæ tuum malum suum esse cupiat. An tu voluptatẽ vllam cum hac tanta coniunctione conferendam censes? Si domi agis, adest quæ solitudinis tædium depellat: si foris, est quæ discedentem osculo prosequatur, absentem desideret, redeuntem læta excipiat. Dulcis iuuentæ tuæ sodalis, gratum senectutis solatium. Natura quidem homini dulcis est vel quæuis societas, quippe quem ad beneuolentiam atque amicitiam genuit. Hæc igitur quomodo non erit dulcissima, in qua nihil non commune est?Contrà autem, si feras quoque solitudinem horrere, societate delectari videmus, mea sententia, ne homo quidem sit existimandus, qui ab hac societate omnium & honestissima & iucundissima abhorreat? Quid enim eo homine odiosius, qui tanquam sibi vni natus, sibi viuat, sibi quærat, sibi parcat, sibi sumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine? An non istiusmodi portentum dignum cẽsebitur, quod cum Timone illo ex vniuerso hominum contubernio in medium mare proijciatur? Neque hic ausim illas tibi voluptates proponere, quibus cum natura nihil voluerit esse homini dulcius, nescio tamen quo pacto à

Magnis ingenijs dissimulantur p[illegible]mi cõtemnuntur. Quanquã quis ad[illegible]o, ne dicam stupido, sit natus ingenio, [illegible]modi voluptatum genere non capiatur: p[illegible]ertim si citra numinis, aut hominis offensam, citra famę detrimentum possit contingere? Equidem eum non hominem, sed planè saxum dixerim. Etiam si minima bonorum quæ habet coniugium, pars est, ea corporum voluptas. Sed fac te istam vt viro indignam contemnere: quanquam ne viri quidem vocabulum sine his meremur: ponatur, si vis inter extrema coniugij commoda: iam quid casto amore esse potest amabilius, imo quid sanctius atque honestius? Accrescit interim dulcis affinium turba. Duplicatur parẽtum, fratrum, sororum, nepotum numerus. Natura enim vnã duntaxat matrem, vnum patrem tribuere potest. Coniugio pater alter, altera mater accedit, qui te, vt cui sua viscera commiserint, singulari pietate non prosequi non possunt. Iam vero quanti illud æstimabis, vbi pulcherrima coniunx pulchra faciet te prole parentem? Vbi quis tibi paruulus aula luserit Aeneas, qui tuos tuæque coniugis vultus referat, qui te blanda balbutie patrem appellitet? Iam accesserit coniugali charitati vinculum adamantinum, quod ne mors quidem ipsa queat abrumpere.

Allusit ad Verg. lib. Aeneid. 4.

Foelices, inquit Flaccus, ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis Diuulsos querimonijs, Suprema citius soluet amor die. Habes

Horat. in Epo.

b[illegible] ctutem tuam oblectent, qui ocu-
los c[illegible] qui iusta persoluant, in quibus
renatu[illegible] aris, quibus superstitibus tu ne oc-
cidisse q[illegible]dem puteris. Nō abeunt ad alienos
hæredes, quæ tibi parasti. Ita tanquam omni-
bus perfuncto vitæ munijs, ne mors quidem
ipsa acerba videri poterit. Omnibus, velimus
nolimus, senectus imminet. Hac ratione natu-
ra prospexit, vt in liberis ac nepotibus repu-
bescamus. Quis enim grauiter ferat senectu-
tem, vbi suos vultus, quos adolescens gessit, in
filio conspexerit? Mors omnibus parata est.
At hac vna via, velut immortalitatem quan-
dam meditatur naturæ prouidentia, dum sic
aliud ex alio propagat, vt veluti cum planta ar-
bore excisa repullulat, nec interisse videatur,
qui prole relicta moritur. At minimè me fu-
git, quid inter hæc obmurmures. Beata res est coniugium, si omnia secunda eueniant, sed quid si morosa contingat vxor? quid si impu-dica? quid si liberi impij proueniant? Occur-rent animo tuo exempla eorum, quibus con-iugium exitium attulerit. Exaggera quantum potes; sed tamen hominum ista vitia fuerint, non coniugij. Crede mihi, non solet nisi ma-lis maritis mala vxor contingere. Adde quod tibi in manu est, vt bonam eligas. Quid si cor-rumpatur? A malo quidem marito, vxor bo-na corrumpi potest: à bono mala corrigi con-sueuit. Falsò vxores accusamus. Nemo, si quid mihi credis, vnquam nisi suo vitio improbam

Refutatio incommo-rum matri monii.

vxorem habuit. Iam ex bonis par[illegible] mè similes nascuntur liberi. Qua[illegible] hi vtcunque nati, ferè tales euadunt, [illegible]es illos finxeris institutione. Iam verò non [illegible] quod

Zelotypia Zelotypiam metuas. Iste stultè amãtium morbus est, castus ac legitimus amor Zelotypiam nescit. Quid tibi tragœdiæ in mentem veniũt? Hæc maritum adultera securi percussit: hæc veneno sustulit: illa morum odio ad mortem adegit. Cur non pòtius Tiberij Gracchi Cornelia succurrit? Cur non Alcestis non optimi mariti coniunx optima? Cur non occurrit vel Iulia Pompeij, vel Bruti Portia? Cur non æterno nomine digna Artemisia? Cur non Hypsicratea Mithridatis Põtici regis vxor? Cur non Tertiæ Aemiliæ comitas in mẽtem venit? Cur non Turiæ fides? Cur non Lucretia, Lentulaque succurrit? Cur non Arriua illa à Plinio celebrata? Cur non innumeræ aliæ, quarum & pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari. Rara, inquis, auis in terris, mulier proba. Et tu rara vxore dignum te

Prouer. 10. finge. Mulier, inquit, sapiens ille, bona, pars bona. Aude tuis moribus dignam sperare. Plurimum in hoc situm est, quàm deligas, quomodũ fingas qualem ipse te illi præbeas. Sed

Libertas dulcior est, inquies, libertas. Quisquis vxorem accipit, compedes accipit, quas sola mors possit excutere. Quid autẽ dulce esse homini soli possit? Si dulcis est libertas, sociam asciscendam censeo, qua cum bonum istud tibi commune

[illegible] lis. Quanquam quid iſta ſeruitu- [illegible], vbi ita vterque alteri obnoxius eſt, vt [illegible] ter manumitti velit? Aſtrictus es ei quem in amicitiam recipis. At hic nemo liber- tatem ademptam clamitat. At vereris, ne libe- ris morte abſumptis, orbus in luctum incidas. Si orbitatem times, ob idipſum ducenda vxor eſt, quæ ſola hoc præſtare poteſt, ne ſimus or- bi. Sed quid tu tam diligenter, imo anxiè, om- nia matrimonij incommoda diſquiris, quaſi cœlibatus nihil habeat incommodi? Quaſi ve- rò vlla ſit vita mortalium, quæ non ſit omni- bus fortunæ ſubiecta caſibus. E vita migret o- portet, qui nihil incommodi ferre velit. Quod ſi ad cœleſtem illam vitam reſpicias, mors hæc hominum vita eſt, haud vita dicenda. Sin intra humanam conditionem animum cõtineas ni- hil eſt coniugali vita, neque tutius, neq; tran- quillius, neque iucundius, neque amabilius, neque fœlicius. Ab exitu rem ſpecta: quotum- quenq; vides, qui ſemel expertus coniugium, non auidè repetat? Mauricius meus, cuius exi- mia prudentia tibi non eſt incognita, nónne ab obitu coniugis, quam vnicè deamabat, alte- ro menſe duxit in thalamum nouam ſponſam? Non adeo libidinis impatientia, ſed negabat ſibi vitam videri vitam abſque coniuge rerum omnium conſorte. Iouius noſter, nónne iam quartam ambit vxorem? Sic adamabat viuas, vt nullam cõſolationem admiſſurus videretur. Sic vna defuncta, ad ſarciendam thalami ſoli-

A ſimili.

Orbitas.

Violatio

Ab [illegible]

tudinē properabat, quasi leuiter i
Ab vtili ac necessario.
Sed quid nos de honesto ac iucun mus, cum non vtilitas modo suade etiam necessitas ad coniugium impellat? Tolle matrimonium, perpaucis annis vniuersum hominū genus funditus intereat necesse est. Xerxem illum Persarum regem, cum ex edito loco ingentem illam ac vix vlli creditam hominum multitudinem intueretur, lachrymas non tenuisse dicunt, quod ex tot hominum milibus post annos LX. nul9 omnino supfuturus esset. Cur quid ille de suis copijs intellexit, non etiā de vniuerso hoīm genere perspicim9? Sublato coniugio, quotus quisque ex tot regionibus, prouincijs, regnis, vrbibus, cœtibus post centum annos superererit? Eamus nunc: & cœlibatum miremur, qui æternam sit generi nostro cladem allaturus. Quæ pestis, aut lues à superis, aut inferis immitti possit nocentior? Quid ab vllo diluuio timeri posit acerbius? Quid tristius expectetur, etiamsi Phaëtontæū redeat incendium? At ex huiusmodi quidē tempestatibus multa relinqui solent incolumia, ex cœlibatu nihil reliqui fieri potest. Videmus quantum morborum agmē, quot casuum discrimina noctes, diesq; hominum paucitati insidientur. Quot pestis absumit, quot absorbet mare, quot Mauors abripit. Taceo enim de quotidianis mortibus. Circumuolat vndiq; mors: ruit, rapit, properat quātum potest genus nostrum extinguere, & nos cœlibatum miramur, coniugium

giuum

rgium fugimus? Nisi forte placet Essenorũ instituum, aut Tulopolitarum, quorum gentem raciorosorum nunquã deficiens numerositas propagat. Num expectamus, vt Iupiter aliquis nos eodẽ munere donet, quod apib' tribuisse dicitur, vt sine cõcubitu fœtificemus, & posteritatis semina è flosculis ore legamus? An verò postulam', vt sicut è Iouis cerebro Mineruam prognatam poëtæ fabulãtur, ita nobis è capite liberi exiliant? An deniq;, vt iuxta veterum fabulas, è terra, è saxis proiectis, è duris arborum truncis homines producantur? E terrę gremio permulta sine nostro cultu enascuntur. Plantulæ sub vmbra matris sæpe pullulascunt: at homini hanc vnã propagãdi viam natura esse voluit, vt mutua mariti, vxorisq; opera mortaliũ genus ab interitu vindicaretur. Quòd si fugiãt tuo exemplo mortales ne ista quidem, quæ tu miraris, esse potuerunt. Cœlibatum miraris, suspicis virginitatem? At nec cœlibes erũt, nec virgines, si coniugij vsum sustuleris. Cur igitur prælata est virginitas? cur honorata, si exitium adfert mortalibus? Laudata est, sed pro tempore, sed in paucis. Voluit enim deus hominibus cœlestis illius vitæ tanquam imaginem quandam & simulacrum ostendi, vbi neq; nubent vllæ, neque nuptum dabunt vlli. Sed ad exemplum paucitas idonea est, multitudo inutilis. Quemadmodum non omnes agri quanquam feraces, ad vsum vitæ seruntur: sed pars negligitur, pars oculis pascendis colitur. At patitur

hoc ipsa rerum copia, in tanta auorum amplitudine, exiguam partem sterilem relinqui. Verum si nulli serantur, quis non videt nobis ad glandes fore redeundum? Ita cœlibatus in tantam hominum multitudine, in paucis quidem laudem habet, in omnibus summã reprehensionem habiturus. Iam si maximè in alijs sit virtutis nomen habitura virginitas, in te certè vitiosa fuerit. Cæteri enim puritati studuisse videbuntur: tu generis parricida iudicaberis, quod cum honestò cõiugio propagare potueris, turpi cœlibatu passus sis interire. Liceat è numerosa sobole virginẽ deo consecrare. Rustici frugum primitias superis immolant, non vniuersum prouentum: at te vnum stirpis tuæ reliquias esse memineris oportet. Nihil autem refert, vtrum occidas, an seruare recuses, qui à te vno seruari & poterat, & facile poterat. At sororis exemplum te ad cœlibatum adhortatur. At ista vel vna re potissimum debebas à cœlibatu deterreri. Generis enim spem, quæ prius vtrisque erat communis, nunc totam ad te vnum reuolutam intelligis. Detur hæc venia sexui, detur ætati: puella dolore victá peccauit, stultarum muliercularum, aut stultorum monachorum impulsu sese præcipitem dedit: Tu maior natu, virum te esse memineris necesse est. Illa maioribus suis commori voluit, tu ne moriantur, operam dabis. Soror subduxit sese officio, tu duorum, tibi partes obeundas esse cogita. Non dubitarunt filiæ Loth cum

patre

patre temulento rē habere, satius esse iudicantes nefario etiā incestu genere cōsulere, quàm patri interire. Tu matrimonio honesto, sancto, pudico, sine offensa, summa cum voluptate, non consules tuo generi alioquin intermorituro? Quare sinamus eos Hippolyti institutum imitari, sectentur cœlibatum, vel qui mariti fieri possunt, patres non possunt: vel quorum tenuitas liberis educandis non suppeditat, vel quorum genus aliorum opera possit propagari: aut certe eiusmodi est, vt magis reipub. conducat intermori, quam propagari: vel quos peculiaris quidam æterni numinis fauor, communi hominum sorte selectos cœlesti cuipiam functioni destinauit, quorum mira est raritas. Tu verò cum teste medico viro neque imperito, & minime mendaci, magnam posteritatem promittere videaris: patrimonium habeas amplissimum, genus autem tum optimū, tum charissimum, ita vt obliterari sine nephario scelere, magnoq; reip. detrimento non possit: tum adsit ętas integra, nec desit forma: offeratur verò coniunx puella, qua neq; integriorem, neque illustriorem vllam viderint ciues tui, pudica, modesta, pia, facie diuina, cum dote amplissima: cum rogent amici, lachrymentur propinqui, instent affines, patria flagitet: ipsi maiorum tuorum cineres è tumulis idipsum te obtestentur: tu tamen adhuc cunctaris, adhuc cœlibatum cogitas? Si qua res parum honesta abs te peteretur, si qua difficilis, tamen

Exemplum cum collatione.

Epilogus

vel

vel tuorum vota, vel generis charitas animum tuum expugnare debuerat. Quanto æquius est id amicorum lachrymas, patriæ pietatem, maiorum charitatem abs te obtinere, ad quod te diuinæ pariter & humanę leges hortantur, natura instigat, ratio ducit, honestas allicit, tot commoda inuitant, necessitas etiam ipsa cogit? Sed iam argumentorum plus satis. Confido te iamdudum me monitore sententiam mutasse animumq́; ad salubriora consilia appulisse. Plurimum conducet in hoc suasorio genere lōge omniū vtilissimo, diligenter exerceri: Dominatur enim fere omnibus generibus. Primum igitur cuiusmodi sit, quod pſuadere cupis, attente est considerandum. Deinde quæ sunt in eo commoda omnia diligenter colligemus, & amplificabimus: contra verò siqua insunt incommoda, quæq́; illius animū posse deterrere videntur, ea aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis q̃ plurimis rationibus, & rationum confirmationibus, ac locupletationibus. Qui loci incident cōmunes, ad rem accommodandi sunt: velut hic incidebat, omnib⁹ rebus insitam esse vim propagandi sui. Itē mille morbis, mille casibus atteri genus humanum. Item quam nihil in hac vita iucundum sine consorte. Item senectutem ac mortem tolerabiliorem fieri, paratis liberis. Postremò verò videndum quibus argumentationū formis, aut quibus exornationibus ea quæ excogitata sunt, quàm commodissimè possint explicari.

De exercitatione huius generis preceptio.

DE GE

DE GENERE DISSVASORIO.

IN dissuasione omnia incõmoda colligemus. Hæc quemadmodum inueniri posꝭsint, mox paucis demonstrabimus, quæ quidem meditata, & tanquam ad manum habere oportebit. Proponat autem didascalus aliquod argumentum scitè excogitatum, capita rationum, exempla, similitudines: & si volet, dispositionem paucis ostendat, reliqua puerorum ingenijs relinquat. Deinde illorum inuenta castiget, mox palinodiam scribere iubeat. Nonnunquam etiam acuendi ingenij gratia, infames materias proponat. Veluti si quis suadeat paupertatem, exilium, ingratitudinem, ægrotationem, contemptum studiorum, neglectum linguarum, tyrannidem, vt vetulus vetulam ducat, vt domum ducat vxorem improbam. Nihil enim est ita natura bonum, quin ab ingenioso oratore deprauari posꝭsit. Hac exercitatione tum copia, tum promptitudo quędam quauis de re dicendi parabitur. A me modo suasum est matrimonium, vbi pleraque eius vitæ commoda collegi, contrà autem cœlibatus incommoda exaggeraui. Incommoda verò matrimonij, quæ illic partim extenuaui, partim refelli, ea in palinodia erunt exaggeranda: contrà, commoda aut vehementer deprimenda, aut commoda esse neganda. Quónam igitur modo erit hæc palinodia instituenda? Aut hoc ipsum argumentum ijsdem positis circunstantijs, in diuersam partem tractabimus: aut

Infames materiæ pueris proponendæ.

aut fingemus amicū secum hæsitantem, vtram vitā velit amplecti, aut iam nuptias animo destinasse. Et vt à circunstantijs discamus inueniꝛ re argumenta, thema certis personis confictum proponemus, hoc pacto: Petrus adolescens, minimus fratrum suorum, summo ingenio, & iam literis initiatus, matris opera à schola reuoꝛ catus, ab eadem ad ducendam vxorem solicitatur puellam & diuitem, & egregia forma. Paꝛ ter neq; vxori, neq; filio refragatur, sed liberum illi permittit vt eligat. Scribit nunc illi sodalis, ęqualis, & socius studiorum, conaturque illum à matrimonio deterrere. Hic, & coniugium quam miserrimum ostendat, omnes eius vitæ ærumnas contrahet: primū ab ipsius coniugij natura: Adducet enim seruitutem, & eam quidem, quam semel admissam, effugere nullo modo possis. Nulla enim seruitus, non misera esse potest, quum hominem natura libertatis auidum finxerit. Atque hic incidit locus communis, latè tractabilis, ad hæc, quum omnis seruitus misera est, tum illa minimè viro conuenit, qua cogimur mulierculis inseruire. Præꝛ terea quod mutua est seruitus. Accedit etiam alterum incommodum, quòd eam ipsam sustinere cogeris & alere, cui inseruis. Nam reliquis in seruitutibus, serui ex dominis pendent, at illa ex te. Prius ibas, quò volebas: cœnabas, vbi volebas: viuebas qui cum volebas, vagabaris, nugabaris, conuiuabaris, lusitabas, confabulabaris. Nunc domi desidenꝛ

dum,

Thema cū circumstantijs.

A natura

A ratione [illegible]

[illegible]um, cœnandum domi, cũbandum domi, vi-
[illegible]dum mor[illegible] illius. Quæ si facis, vbi dulcis Per conten-
[illegible]tas? Sin minus, lites domi paratæ, au- tionem
dien[illegible]iosæ vxoris conuicia. Res augeri A cõtrario
poterit per contentionem. Seruus vernaculus, siue emptitius vel pretio dato, vel ex heri benignitate, sperat libertatem: hîc sola mors habet ius manumittendi. At formosa est, nõ potest non esse voluptati. Imò si formosa est, certam miseriam effugere non potes. Nam si deformis esset, minus quidem animum voluptate oblectaret: at rursum metu minus angeret, minus procax esset. Nũc quum formam suam non ignoret, multò erit insolentior. Tum si parum pudica sit, quî tibi iucunda poterit esse vita? Sin pudica, quod haud scio an fieri possit, perpetuo metu cruciaberis, ne te non satis amet, ne corrumpatur, ne mutet animum. Nam si non ames, miserum est viuere cum ea, quam non ames. Sin ames, hæc omnia secum incommoda adfert amor, suspitiones, iniurias, iurgia, rixas, &cæt. Præterea stulti est compedes suas quamuis aureas amare. Quid refert, lineo, an serico fune stranguleris. Deinde extenuabis Per exte-
eam corporis voluptatem, qua negabis tantos nuationem
dolores esse emendos. Est enim pecunia prorsus, plena fastidij, plus aloës quam mellis habens, indigna magnis ingenijs. An hęc vna tanti est, vt multò dulciores voluptates relinquas, & tot miserias adeas? Atque hic rursus incidit Locus com-
locus communis, aduersus eam voluptatem, munis.

quæ

quæ ex coitu percipitur, quam quidam non inscite morbi comitialis speciem dixere, P[illegible] escam malorum. Nulla res magis heb[illegible] mi vigorem, nulla magis eneruat vires corporis, nulla magis accelerat senium. Post hæc ostendat rem esse plenam periculosę aleæ. Hic locus incidet odiosus, de vitijs fœminei sexus, quàm paucæ bonæ aut pudicæ reperiantur, quàm paucos non pœnituerit initi coniugij. Hęc omnia quę nimium frequenter accidunt, ponet ob oculos. Vxorem rixosam, procacem, impudicam: breuiter his moribus, vt, quod frequenter accidit, maritum ad mortem adigat: perennes querelas, dotis exprobrationem, affinium graue supercilium, garrulam socrus linguam, suffossorem alieni matrimonij, liberos impios ac perditos, aliaque quæ plurima collegere, Iuuenalis, Tertullianus, Hieronymus, & alij qui in vituperando matrimonio vires eloquentiæ deprompserunt. Atque hinc veluti gradu facto, descendet ad ea incommoda, quæ felix etiam matrimonium ferè consequuntur: maiorem rei domesticæ curam, studium agendarum facultatum, adipiscendorum honorum: huc enim extimulat vxoris fœcunditas, morbum filiorum aut vxoris, mortem, luctum, orbitatem. Contrà quæ voluptas sit in literis. Non posse quenquam simul & vxori & musis vacare, quæ dignitas, quæque fœlicitas virginitatis. Hic per contentiones enumerabit, quæ relinquat, quæ subeat. Sed

Ab incommodorum enumeratione.

Occup.

sine

[...] matrimonio genus humanũ sustineri non potest: quasi verò desint, qui isto munere fungantur, isthuc alijs relinque, qui humanis rebus [...]ati, tu ad diuina, ad cœlestia factus es. Sunt tibi fratres, quorum opera genus tuum possit propagari, tuum est illud non liberis, sed literis illustrare. Plures filios tibi parabis beneficijs tuis, quàm vxor possit gignere. Et sæpenumero fidelius amant, quos pararis, quàm quos genueris. Puta te tot habere filios, quot pueros, quot adolescentes ad honestas literas, ac piam vitam institueris. Hi parentem non grauant sumptu, non discruciant alendi solicitudine, imò potius alunt parentem. Et hic est locus communis, longè verius esse patrem, qui fingit ac format animum, quàm qui generat corpus. Ad horum omnium singula poterunt accommodari exempla, cæteraque quibus ostẽdimus orationem locupletari. Hęc indicasse suffecerit, ne plus satis oneremus lectorem.

A diuerso studio.

Locus communis.

DE CONSOLATORIA EPISTOLA.

QVum vita mortalium vndique plena sit calamitatum, neque multos reperire liceat, quos suos fortunæ non pœniteat, nullum officium incidit frequentius, quàm vt amicorum animos cõsolando subleuemus. Neque verò mediocre beneficium est, tempestiua, & amica consolatio, qua quoties in rebus afflictis eorum quibus bene volumus, ægritudini remederi non licet, verbis saltem leni-

mus

mus dolorem. Verùm scitè id ipsum faciamus oportet, ne velut imperiti medici vulnus crudum adhuc & recens exulceremus potius, quàm mitigemus. Proinde triplex erat ratio tractandæ consolationis: vna simplex & aperta, per quam argumẽtis declaramus non esse causam dolendi: quum viro sapienti nihil accidere possit triste præter turpitudinem, neque à quoquam lædi possit, nisi à seipso. Huiusmodi validis pharmacis vtemur, quoties nobis cũ philosopho, aut alioqui viro cordato res est. Altera per insinuationem sumenda, quoties aut animus est infirmior, aut dolor recentior, acerbiórue, quàm vt apertè patiatur sibi admoueri manus, Siue quum erectior est animus eius, quem consolamur, quàm vt videri velit opus habere consolatore. Nam quemadmodũ sunt quidam animo tam excelso prediti, vt cum ægrotent grauiter, tamen pudeat medicum accersere, quod ignauum, ac forti viro pudẽdum existiment ægrotare: ita sunt qui pudore quodam generosę mentis, quamlibet magnum dolorem animi premunt, ac dissimulant. His hac arte erit obrependum, vt negemus nos consolandi gratia scribere, cùm multis modis perspectam habeamus illius eximiam sapientiam, tum infractam animi magnitudinem omnibus fortunæ procellis maiorem: tametsi fatebimur casum esse eiusmodi, vt alium quemlibet facile possit deijcere, tamen non dubitare nos, quin homo à puero veræ philosophiæ pręceptis institu-

Triplex ratio tractandæ.

bitutus, longo rerum vſu doctus, adhæc inui- quodam animi robore præditus fortiter ferat, quod ex communi mortalium lege, vitari non poteſt: nos illius fortitudini gratulari velle potius, quàm dolori mederi. Priori incommodo ſic medebimur, vt eius, quem conſolari volumus, affectum in nos transferamus, ſic attemperantes orationem, vt noſtro dolori magis obſequi, quàm illius ægritudinem mitigare velle videamur. Hac arte M. T. Milonis cauſam agens, ficte metum in ſe transfert, quo iudicum animis metũ eximat. Siquidem quos dolor adhuc totos poſsidet, non aliter tractandi ſunt, quàm iſti, qui ob morbo vitiatum animi iudicium, ſibi videtur eſſe cornuti, aut naſo in longum prominenti, aut mortui, aut teſtacei. Oderunt diſſentientes, amant eos, qui per diſsimulationem, ipſorum imaginationi aſſentantur. Proinde qui his mederi ſtudent, nonnunquã ſimulant ſeſe eodem teneri malo. Porrò cõtracta beneuolentia, facile perſuadent remedium, ac paulatim obrepentes, tandem eximunt falſam imaginationem. Itidem agendum erit cum his, quorum animus nõdum admittit manũ medicantis. Dicemus nos ipſos ad conſolandum parum eſſe idoneos, qui non minus angamur animo, quàm is ipſe, quẽ confirmare deberemus. Deinde doloris cauſas etiam exaggerabimus, eamq; exaggerationem non ſolum à re ipſa, ſed ab eius etiam qui patitur indignitate ſumemus, non ſine laude quadã eius

iniuriam quam plurimis bonis viris dolere dicemus. Quod vbi erit factũ, tum medicamentum adhibebimus: hic omnia, quę dolorem lenire possint, diligenter colligemus ... , si ipsum malum in quod incidit, verisimiliter extenuabimus: & bonum vnde excidit, quantum licet eleuemus. Malum extenuabimus, si minimè diuturnum fore ostendemus. Solent enim patientius ferri incommoda, quæ breui finem habitura putẽtur, præsertim si eam incommoditatem magna aliqua spes sequutura mõstretur. Hic omnes rerum coniecturas diligentissime dispiciemus, quibus eam spem quam maxime probabilem efficiamus. Vnde autem cõiecturæ sumantur, rhetorum de statu coniecturali præceptiones haud obscurè demonstrant: & Ciceronis cum multæ tum illa in primis ad Cecinnam epistola, exẽplo esse potest, vbi idem facetè suo more, tanquam augurandi disciplinam quandam tradere videtur. His omnibus assentationem quandam admiscebimus. Quòd si eiusmodi sit incõmodum, vt diuturnum videri necesse sit, alijs extenuandi rationibus vtemur. Aut enim nõ esse incommodum, aut non esse tam graue, quam apparet, nitemur ostendere. Id faciemus, si quicquid erit in eo commodi, id accuratè cum amplificatione quadam indicemus. Nullum enim tam graue malum homini potest accidere, ex quo non aliquid commodi decerpi queat. Si negabimus vllum esse malum existimandum, quod

Alter modus extenuandi malum.

citra

extra culpam homini obtigerit, quemadmodum docet Aristoteles, iucundam esse malorum recordationem, quæ cum honesta fama coniuncta sunt: ita leuius ferimus quæ nostra culpa contracta non sunt. Hic philosophorum rationes & prȩter cæteros Stoicorũ plurimum adiuuabunt: si eiusmodi calamitatem vel famæ eius profuturam, vel gradum quendam ad maxima commoda iactum esse ostendemus. Solet enim summa virtus summaque fœlicitas à durissimis initijs plerunque proficisci: idque exemplis approbabimus, si theologico more eiusmodi tempestatem à superis propitijs immissam dicemus, corpori quidem molestam, sed animæ salutarem. Nihil autem æquè dolorem leuat, teste Cicerone, vt communis tanquam legis humanæ conditionis recordatio, quare id mali, illi cum vniuerso mortalium genere, vel certè cum clarissimis, optimisque viris quam plurimis commune esse declarabimus. Hic illustrium virorum exempla, qui in eosdẽ luctus inciderunt, aut certe similes: quique eos fortissimò animo, maxima cum laude tulerunt, accumulabimus. Postremò ad exhortationem veniemus: ad pristinam animi tolerantiam, magnitudinem, sapientiam, eruditionem vocabimus. In conclusione omnem operam, studium, diligentiam, & ipsi & eius filijs, ac necessarijs deferemus. In consolando iocus erit vehementer fugiendus, nisi leue sit incommodum, vt ioco possit exhilarari. Tum si mo-

dó cui scribimus, is erit, qui huiusmodi rebus capiatur, quàm blandissimè iocandum erit, ita tamen, vt veras consolationes cum iocis permisceamus. Præterea cauendum ne, non tam amicè consolari, quàm præcipere videamur, nisi vehementer erit familiaris, cui scribimus: ne tanquam sani ægrotantibus imperemus, ne quid de nostra, aliorumúe fœlicitate commemoremus: ne Tityrum illum Vergilianum rusticè imitemur: O Melibœe, deus nobis hæc ocia fecit. Vt enim societas miserum leuat, ita alienæ immunitatis recordatio, ægritudinem exasperat. Quæ quum satis diligenter præcepta putem, exemplum adijciemus. Canidius vir in repu. sua præclarus, per inuidiam factionum aduersarum eiectus, in longinquis regionibus exulat, relicta domi vxore, paruisque liberis, eum amicus consolatur. Officium meum tibi, vt à quo persæpe meo in luctu fuerim amantissime confirmatus, vicissim in tuo tristissimo casu deberi quidem agnosco, sed te nihil egere gaudeo. Ita enim fortiter, sapienterque exilium ferre audio, vt nos, qui tui desiderio angimur, tua potius, quàm tu nostra consolatione simus subleuandi. Næ tu sano vir fortissime, nihil à tuis studijs alienum facis. Ita enim à puero, & optimis maiorum institutis, & philosophiæ rationibus animum præparasti, vt nullus te fortunæ flatus, nec secundus erigere, nec aduersus possit deijcere. Non quo te tam acerbi vulneris sensu omnino carere putem:

Verg. buc. eclog. 1.

Argumentũ siue thema epistolæ

Epistola consolatoria exilii.

tem: id enim stupentis magis, quàm excellen-
tis animi videtur. Quis enim tam saxeo pecto-
re sit, qui, quod tibi euenit, quum pro summis
in remp. meritis, summam contumeliam acce-
perit, tanta ingratitudine non permoueatur?
Quis tantum obliuionis ex illo Lethæo flumi-
ne bibit vnquam, vt nullo natalis terræ, ami-
corum, vxoris, liberorum desiderio teneretur?
Non tibi doleat vulnus, qui acceperis, cum
multis non tuis modò, verum alienis, bonis ta-
men doleat? Quare si te dolere vetem, inhu-
manissimus plane videar: tametsi affirmare au-
sim, permultas esse causas, cur tu malum mo-
deratius ferre debeas: quod si etiam diutur-
nũ fore videretur, tamen erat, quo te sustenta-
res. Nempe in primis tua virtute, literis, con-
scientia recte factorum: qua quidem nulla est
in rebus aduersis vel verior, vel præsentior cõ-
solatio. Nunc certissimo augurio breui futu-
rum spero, vt tibi de honestissimo reditu gra-
tulemur: omnesque existiment æmulos tuos,
qui tuam salutem extinguere credebantur, di-
gnitatem tuam vehementer illustrasse. Id qui-
dem ego, augurium ne vanum putes, certissi-
mis signis, partim quidem à tua virtute, & ma-
ximis in rempub. officijs, partim à temporum
natura colligo. Eã enim in te sapientiã, integri- A persona
tatem, industriam, nostra respub. domi, belliq;
experta est: vt etsi tu pro animi tui magnitudi-
ne, patria carere facile posses, illa certe tali ciue
diutius carere omninò non sustineat. Cur igi- Cõfutatio.
 tur

tur. immeritum eiecit, inquies? Rerum p. tempestates nosti: nec vulgi animos ignoras, quibus nihil instabilius: qui procellarū in morem sursum ac deorsum fluctuant, nec quenquam constanter, aut odisse solent, aut amare. [redacted] humanum ingeniū, virtutis nec præsentis fulgorem, nec absentis desiderium ferre possumus: Præsentem, vt Flaccus ait, odimus, sublatam ex oculis, quærimus inuidi. Camillum virum clarissimum, cuius in pace splendorem Romana resp. ferre non potuit, afflictis in rebus, coacta est reuocare, nec prius quam expulisset, qualem ciuem habuisset, ciuitas alioqui sapiens intelligere potuit. Itaque quum absenti patriam reddidissent, & dictaturam non ambienti decreuissent, imperium quod à ciuibus deferebatur, ab exule defensum est.

Exempla

Socratem, virum omnium quos terra produxit optimum, Anyti & Meliti calumnia vndecim viri veneno damnarunt: quem [redacted] rare cœpit ciuitas Atheniensis, repente omnium conuersis animis, in ipsos accusatores publicus est impetus factus. Socrati statuæ erectæ. Serius quidem illi, quàm Socrati commodum erat, resipuerunt: tu nondum ita cecidisti, quin facile restitui possis. Iam multos quos tuus in repub. splendor vrebat, tui desiderium cruciat: factionis aduersæ qui sunt, partim amicorum precibus victi, partim absentia tua, partim ipsa die mutati, posuerunt odium, nonnulli ad amicorum tuorum par-

Amplificatio à circumstantia personæ.

Facit verisimile

tes

tes transfugerunt. Nemo certè eſt, qui non
mortuus oderit. Per oportunè verò bellum ori-
tur, magnum, & periculoſum, & quidem
cum iis ipſis, quos aliquando tua virtute coër-
citos meminerunt. In quo quum vehemen- A ſpe.
ter reſpub. tuam operam ſit deſideratura, in
certam ſpem adducor fore, vt qui ab ingratis
ciuibus fueris eiectus, à ſupplicibus reuoce-
ris, vt non tam acerbum fuerit eiectum fuiſſe,
quàm glorioſum ſic fuiſſe reuocatum. Habes Tranſitus
augurium meum, quod ita meum eſt, vt idem
amicorum tuorum nemo non ſperet, inimi-
corum nemo non metuat. Quo ſi quid ad-
dubitarem: non vterer vllis remedijs potius,
quàm illis, quibus te virum fortem facile ſu-
ſtentari video, quibusque ipſe vtor quotidie,
& te vti facilè ſuſpicor. Optima conſolatrix Cõſolatio
philoſophia, quæ non vnum aliquod malum, e philoſo-
inanibus fomentis lenire, ſed ad omnes for- phorum
[redacted]rſus animum armare ſolet. Huius, decretis.
vt ita dicam, lacte cum ab ipſis ſis incunabulis
enutritus, quid ego ſus Mineruam, aut vlulas
Athenas? ſed tamen pro tua modeſtia memo- Ab animi
rem (vt aiunt) te moneri patieris, videlicet vt dotibus.
hominis fœlicitatem non in fortunæ temeri-
tate, ſed in animo eſſe ſitam memineris. Pa-
triam, opes, honores, cæteraque munera ſua,
fortuna poteſt eripere: animum ſapientem ne-
que dare, neq; eripere poteſt. In teipſo omne Paradoxa.
præſidium tuum conſtitutum eſſe cogites: ſa-
pienti viro, præter turpitudinem, nihil acerbi

 poſſe

posse accidere. Virtutem seipsa cõtentam, non è casuum mutabilitate pendêre. Non cruciari, sed cruciatu dignum admittere, in malis est numerandum. Tua te virtute inuoluas oportet. Exilium dolet? non tu miser qui immeritus pateris, sed ij longe miserrimi, qui immerentem eiecerunt. Infœlicius enim longe est facere iniuriam, quàm accipere. Patriam ingratissimi ciues eripuerunt: animi magnitudinem, virtutem, integritatem, eruditionem, honestam famam, eripere non potuerunt, nec poterunt. At hoc ipsum dolet, quod optime meritus ab ea repub. quam sæpenumero tua virtute seruaris, exulas. At isthuc maximam ægritudinis partem leuare deberet. Socrates, vir integritate laudatissimus, venenum bibiturus, vxorem eiulantem, deplorantemque, quod innocens esset moriturus, obiurgans: Stulta, inquit, nocentem me mori malles? At quod venit ex merito, leuiter, lenteque ferendum: Quæ venit indigno pœna, dolenda venit. Vulgi ista sententia est, & stultitiæ plena. Sapienti vero, quę maior esse possit consolatio, quàm ex recte factorum cõscientia, quæ quum aderit, etiam si fractus illabatur orbis, impauidum ferient ruinę. Omne solum forti patria est. Egestas, exilium, bellum non mala, sed virtutis materia sunt. Crescit enim, & alitur aduersis rebus animi vigor, perinde vt ilex: quæ quò diligentius duris bipennibus tondetur, eò latius ramos diffundit. Darius se rebus aduersis prudentiorem

Cõfutatio.

Sententia mixta sim(i)li.

rem fieri dicebat. Ego verò ita existimo, multos egregios viros, fortunæ sæuitia non prudentiores modò, verumetiam clariores euasisse. Num Herculis gloria per orbem sic emanare potuisset, nisi illi Iuno tot monstra, tam quam virtutis materiam obiecisset? Vlyssem equidem non tam bellicis rebus, quàm tolerantia malorum, quibus decennium est iactatus, immortale nomen adsequutum puto. Cedunt ipsa interdum fœliciter mala, & à superis propitijs immittuntur. Multos tibi recensere possem, quibus ita cessit exilium, vt optandum fuisse videretur: qui quum in patria, vel obscuri, vel inuidiosi vixissent, apud exteros & rem amplissimam, & summos honores sunt assequuti. Claudium virum nobilissimum à ciuibus in exilium actum, Gallia excepit. Iam exul adeo locuples, clarusque est, vt non modò patriam non desideret, verumetiam quod non quàm reliquerit, pœniteat. Petrum Aliacensem Cameracensis ciuitas episcopum eiecit, Roma ex exule fecit Cardinalem. Multa apud nostros, ad gloriam virtutis via grassantibus obstant, æmulatio, inuidia, postremò virtutis, & splendoris satietas quædam. Quare cum ex his rebus, quas tu semper es admiratus, & in quibus fœlicitatem constituendam iudicauisti, nihil tibi decessit, nihil est, quod te his casibus vehementer afflictes, quibus natura vniuersum hominum genus subiectū esse voluit. Hac enim lege nascimur omnes, vt omnibus fortu-

Apophthegma.

Exempla fabulosa

Exemplum confictum.

Mitigatio mali à communitate

fortunæ casibus subiaceamus. Sic libitum est fortunæ in rebus humanis ludenti, indignos attollere, optimum quenque deijcere, læta miscere tristibus. Quid autem acerbum videri potest, cuius conditio tibi cum omnibus est communis? Repete cogitatione, & veteres, & recentes annales. Quem tu regem, quem ducem, quem clarum virum ab hoc sæuo fortunæ ludo immunem fuisse comperies? Quoties illa è domino seruum, è rege captiuum, è consule rhetorem, è triumphatore exulem, è patriæ conseruatore hostem patriæ fecit?

Exemplum Græcum.

Quid vnquam habuit Græcia Alcibiade vel generosius, vel fortius? At hic vbi splendore suo inuidiam suscitasset, ex ea repub. quam multis victorijs illustrasset, in exilium eiectus est.

Exemplorū cōgeries

Aristides ob inuidiam, quòd ob morum incorruptam integritatem vulgò iustus cognominaretur, ostracismo damnatus solum vertere iussus est. Quid Phocione [illegible] hunc etiam venenum bibere coëgit. Quid Socrate castius? at huic sua virtus exitium attulit.

Enarratio exemplorū Romanorū

Quid de Scipione dicam? quid de Bruto, quid de Catone, qui de Cicerone, quid ea repub. carere compulsi sunt, quam magno suo periculo ipsi seruassent? At quanto animo sapientissimi viri, ciuium iniurias tulerunt? Nimirum intelligebant virtutem suam, & gloriam benè gestis partam, non in ingrata patria residere, sed vnà in exilium comitari. At frustrà suam operam in ingratissimos ciues cōtulerant. Mi-

nimè

nimè. Quid ita? quia non vt in patria senescerent, ea pericula susceperant, sed vt æternam sibi famam compararent. Exules tamen erant. Minime. Quam ob rem? Eam enim pro patria habere desierant, in qua talibus viris locus non esset. Vbicunque benè sumus, in patria sumus. Quare non magno eius desiderio tenebantur, vbi minus tutè, quàm in exilio viuendum intellexerant. Numidico Metello, qui ob summam animi constantiam eiectus erat, quum in spectaculo sedenti, literæ reuocationis redderentur, ne aperiendas quidem putauit, antè quàm ludi finirentur. Et Metellus quidem Roma negligenter planè carebat, sed Metello Roma carere non potuit. Quam obrem non poterat? quia cuius præsentis animi magnitudine ciues inuidi cruciabantur, eius absentis industriam requirebant. Ille verò exulem se esse non meminit, ne afflictum quidem miserum putabat. Cur ita? Nimirum persuasum habebat eos, qui rem exilio dignam admitterent, miseros esse: eos verò, qui ob virtutis inuidiam exularent, non supplicium, sed gloriæ materiam accepisse. Secundis enim in rebus animum magnum obtinere non magni negotij est. At sæuiente fortuna, animo non frangi, sed æquabilem mentis statum tenere, id verò longè pulcherrimum putatur. Tu verò quum sis istis viris, neque rerum vsu, neque animi magnitudine inferior, literarum etiam peritia superior, strenuos gubernatores

Subiectio

Noëma

Ab exemplo

Alia subiectio

Collectio

tores debes imitari, qui quum maximè aduersa tempestas incumbit, tum minimè à clauo

Allegoria discedunt. Neq; enim magni artificij est, tranquillo mari, ventisque ferentibus, rectum tenere cursum, sed egregium nauclerum tempestas arguit aduersa. Et quoniam mare ingressis venti in manu non sunt, ijs, qui contigerunt, æquo animo vtendum erit. Adde fieri nõnunquam, vt venti nimium secundi, plus periculi adferant, quàm aduersi: coguntur que plus æquo turgentia vela contrahere. Rebus enim plus satis ex sententia procedentibus, facilè præcipites in exitium ferimur: aduersis vero, vt cautiores, diligentioresq;, ita tutiores nonnunquam sumus.

Conclusio. Quapropter cordatis viris fortunæ fauorem semper suspectum esse video, quæ tum maximè insidiatur quum blanditur maximè. His ego te rationibus facilè confirmassem, quanquam quale est Herculem velle consolari, nisi iam certa de reditu tuo spes omnium tuorum animos obtineret. Tu fac, vt animi virtutem domi, bellique spectatam in ista interim palæstra parem obtineas. Mihi liberorum tuorum negotia tantæ sunt curę, vt ne tibi quidem ipsi maiori esse possint. Vale.

Quanquam autem orbitati & exilijs potissimum adhiberi solet consolatio, tamen licebit & alia themata comminisci varijs de rebus, quę molestiam adferunt: veluti de morbo corporis, de valetudine parum prospera aut firma: de se-

de seneƈute, de parum bonis auibus contracto matrimonio, cuius frustrà pœnitet: de monachali instituto: de sacerdotio, aut alio vitæ genere, cuius tædet eum, qui sese addixit: de generis infœlicitate, de conditionis humilitate, de paupertate molesta, de inuidia, de rebus aliquo casu ereptis: de beneficijs penes ingratum hominem depositis, de liberis improba vita dehonestantibus parentem, de pestilentia, de bello, cæterisque innumeris. Nam hos veluti fontes visum est indicare præceptoribus, vndè sumant subindè nouum thema. Subijciemus & alterum exemplum. Antonius Sucquetus amisit filium optimæ spei adolescentem. Hunc consolatur amicus.

ALIVD CONSOLATIONIS EXEMPLVM.

QVàm acerbum vulnus ex adolescẽtis optimi decessu pater acceperis: Antoni clarissime, equidem ex meo ipsius dolore facile coniecturam facio. Quare vehemẽter sim inhumanus, si parentem in tam tristi casu lugere vetem, cum alienus ipse, non queam non lugere. Impudens autem meritò videar, si tuo dolori parem mederi, cum ipsi mihi medico sit opus: sique patri coner lachrymas abstergere, cum ipse lachrymarum nullum adhuc modum facere possim. Quanquam enim hoc fortunæ telum, paternum peƈtus altius ferire debuit, tamen illud tibi præstàre solet singularis quędam sapiẽtia, vt omnes casus humanos, non

Transit ad argumentationem. Argumentatio.

nuntiata, confestim solo erexit sese, puluerem abstersit, cilicium abiecit, deindè lotus & vnctus, vultu mutato, alacris ad epulas accessit. Id factum admirantibus amicis. Quid est, inquit, cur me iam conficiam dolore? Nam antehac, vtcunq; spes erat fieri posse, vt meo luctu flexus deus, infantem seruaret: nunc nullis ille lachrymis ad nos reuocari potest, nos ad illum breui properabimus. Quis tam demens vt cuiquam supplex esse velit, quem certò sciat precibus non commoueri? At morte nihil inexorabilius, nihil surdius, nihil rigidius. Arte mansuescunt feræ vel immanissimæ. Est quo frangatur marmor: est quo mollescat adamas, nihil est quo mortem delinias. Ea nec formæ parcit, nec opibus, nec ætati, nec imperijs. Atque ob idipsum æquiore ferenda animo, vel quod ineuitabilis, vel quod tam ex æquo communis omnibus. Iam vero quid ego tibi recensere pergam tot ethnicorum exempla, qui suorum interitum excelso infractoque tulerint animo? A quibus animi fortitudine superari Christianos, nónne turpissimum videatur? Nunc tibi succurrat nobilis illa, meritoque literis omnium celebrata Telamonis & Anaxagoræ vox: Sciebam me genuisse mortalem. Succurrat Pericles Atheniensium dux, non tam eloquentia, quàm animi fortitudine celebris: qui cum intra quatriduum duobus mirificis adolescentulis orbatus esset, solito vultu, atque adeo coronatus, etiam in concione disseruit.

A simili.

Exempla imparia.

differuit. Succurrat Xenophon ille Socrate præceptore dignus: cui cum inter sacrificandum, mors filij esset nuntiata, coronam modo deposuit, atque eandem mox reposuit, simul atque fortiter in acie cecidisse cognouit. Succurrat Dion Syracusanus, qui cum in amicorum concessu nonnihil agitaret; ac subito tumultu in ædibus coorto sciscitatus, quid esset rei, didicisset filium de tegulis lapsum interijsse, nihil commotus, iussit extincti corpus mulieribus ritè sepeliendum tradi, sese quod instituerat, non omissurum. Hunc imitatus Demosthenes, amissa filia charissima, atque vnica, septimo ab eius obitu die coronatus, & candido vestitu ad populum prodijt. Cuius facti, & fidem confirmauit, & illustrauit gloriā Aeschinis inimici criminatio. Succurrat rex Antigonus, cui cum nuntiatū esset, filium in extraordinario conflictu concidisse, paulisper cunctatus, & intuēs eos qui renuntiarant, magno quidem animo, Serò, inquit, interisti Alcynone (nam id erat filio nomen) qui tam temerè in hostes te cōieceris, neq; tuæ salutis, neq; meorum memor monitorū. Quòd si Romana te magis capiunt exempla, respice Puluillum Horatium, cui Capitolium dedicanti, cum nuntiatum esset, filium vita defunctum esse, nec manum à poste remouit, neq; vultum à religione ad priuatum dolorem flexit. Respice Paulum Aemilium, qui intra septem dies duobus amissis filijs, progressus in concionem, vltrò Romanā exempla

pop. Rom. gratulatus est, quod publicam fortunæ inuidiam, domestico luctu redemisset. Cogita Qu. Fabium Maximū, qui cum filium consularem, & egregijs clarum gestis amisisset, [illegible] in cōcionem prodijt, & encomium filij recitauit. Intuere Catonem Censoriū, cui cum fili9 natu maior obijsset, singulari ingenio, summa virtute iuuenis, ad hęc prętor iam designatus, nihil tamen hoc casu commotus est, vt reipub. negotia segnius administraret. Occurrat Martius, cognomento Rex. Is cum filiū summæ pietatis, magnæ spei, postremò vnicum amisisset, orbitatem suam adeo infracto tulit animo, vt statim à rogo iuuenis curiam peteret, ac senatum legis ferendæ causa euocaret. Occurrat L. Sylla, cum filij mors, nihil omnino accerrimam illius in hostes virtutem contudit, nec effecit, vt falsò sibi Felicis cognomentum vsurpasse videretur L. Bibulus postero statim die, quàm vtrunque filium interfectum cognouit, ad solita officia processit in publicum. Huius collegā C. Cæsar, cum Britanniam peragraret, & filiæ mortem didicisset, tamen infra tertium diem imperatoria obijt munia. M. Crassus in Parthico bello, cum filij caput pilo præfixum conspiceret (nam id hostes ludibrij causa propius accedētes ostentabant) ꝙ [illegible] uitijs etiam exasperantes calamitatem, vsque adeò non est animo consternatus, vt repentè per omnes ordines equo circumuectus clamaret, suum hoc malum priuatim, cæterum pub-

licam

licam reipub. salutem in militum incolumitate sitam esse. Atque vt omittam exemplorum agmen, Gallos, Pisones, Scæuolas, Metallos, Scauros, Marcellos, Aufidios, Claudius Cæsar, cum eum amisisset, quem & genuerat & adoptauerat; ipse tamen pro Rostris laudauit filium, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos à funere arceret, & flente populo Romano, solus non fleuit pater. Atque vt hos quidem imitari pulchrum, ita turpissimum sit, non præstare viros eum animum, quem fœminæ præstiterunt, Cornelia duos filios, Tib. Gracchum, & C. Gracchum, & occisos vidit, & insepultos. At consolantibus amicis, ac miseram dicentibus: Nunquam, inquit, non fœlicem me dicam, quæ Gracchos peperi. Sed quid nos hæc ex priscorum annalibus repetimus? Quasi verò non quotidiana vita, satis exemplorum suppeditet? Circunspice vicinos, circunspice cognatos & affines, quot reperies etiam mulierculas, quæ morté liberorum moderatè ferant? In tantum non opus est ad hanc rem, magnis philosophiæ præsidijs. Nā si quis modò secum animo reputarit, quàm calamitosa sit hæc nostra omnis vita, quot periculis, quot morbis, quot casib⁹, quot curis, quot incōmodis, quot vitijs, quot iniurijs sit obnoxia: q̃ exigua pars eius nobis abeat, nō dicam cum voluptatè, sed nō aliqua ęgritudine cōtaminata; deinde quàm fugax etiam ac præceps, pro-

Transitus

Ab extenuatione commodi amissi

pemodum etiam gratulabitur ijs, qui maturius eam reliquerint. Breuitatē grauiter expressit Euripides, qui vitam mortaliū, dieculam vnam appellat. Sed melius Phalereus Demetrius, Euripidem castigans, qui eam nō potius temporis punctū dixerit. Optimè verò Pindarus, qui vitam hominum, vmbræ somnium appellat. Res duas maximè nihili cōiunxit, vmbram & somnium, vt planè quàm sit inanis hęc vita, demonstraret. Porrò quàm eadē sit calamitosa, probè perspexisse videntur antiqui poëtæ, qui mortalium genus, nō alio epitheto rectius insigniri posse iudicarunt, q̃ si eos, μοχθηρούς καὶ δειλούς, id est, calamitosos & miseros, cognominarent. Nam prima pars æui, quæ quidem optima putatur, sese nescit. Mediam protinus negociorū tumultus, curæq́; excipiunt. Extremā morbi ac senectus occupat, vt de fœlicissimis interim agamus. Quis igitur nō optimo iure probet illam Sileni sententiam: Optimum esse nō nasci, proximum quàm ocyssimè aboleri? Quis non approbet Thracum institutum, qui nascentes, luctu lamentisq́; excipiunt, rursum exeuntes è vita, gaudio, gratulationibusq́; prosequi solent? Quòd si quis ipse sibi narret, quæ suis auditoribus solitus est Hegesias, is & suam mortem optabit potius quàm horrescet, & suorum obitum æquissimo feret animo. At obstrepit interim paternus dolor. Ante diem perijt, perijt adhuc ephebus, perijt optimus, ac singulari pietate filius vitaque longissi-

Thracum institutum.

Cōfutatio.

longiſsima dignus. Quæritur naturæ vices inuerti, quod filio pater, iuueni ſenex ſuperſtes ſis. Sed obſecro te per deũ immortalem, quid tandem appellas, ante diem? Quaſi vero n[illegible] vnuſquiſque vitæ dies & ſupremus eſſe poſsit. Alius inter materni latebras vteri, vixdum homo præfocatur, & inter fingentis adhuc naturæ manus intercidit. Alius dum naſcitur, alius dum vagit in cunis, abripitur, Alius in ipſo ſtatim æui flore, vixdum percepto vitæ ſenſu, perit. Ex tot hominum milibus, quàm paucis datum eſt ad ſenectæ limen (quemadmodũ vocat Homerus) pertingere? Hac nimirum lege deus animum in huius corpuſculi præſidio cõſtituit, vt quocunq; die, quocunq; momento iuſſerit decedere, protinus inde ſit exeundum. Neq; vero quiſquã ante diem euocari ſibi videri poſsit, cũ nulli ſit certus dies præſcriptus, ſed is demum legitimus eſt dies, quemcunque imperator ille noſter ſupremum eſſe voluerit. Nos ſi ſapimus, vnumquemlibet perindè vt ſupremum operiemur. Quanquam in tanta vitæ breuitate, fugacitateq́;, quantulum quæſo refert, paulò ſerius, an maturius eximaris? Neque enim magis intereſſe videtur, quàm cum plures ad capitis ſupplicium ducũtur, primus, tertius, an octauus feriaris, nihilominus mox feriendus. Quid enim aliud ipſa vita, quã perpetuus quidam ad mortem curſus? Niſi quod cõmodius cum his agitur, qui à tam laborioſa vitæ functione maturius dimittuntur. Verum

[De]finitione

Collatio

A comparatione.

Collatio

vt amentis eſt, iniuſſu imperatoris è caſtris ex-
cedere: ita ſtulti atq; ingrati, miſsionem à duce
celerius datam, non libenter amplecti. Maxi-
me ſi iam non ſine laude diſcedat, qui dimitti-
tur, atque ad pręmiũ, non ad ignominiam auo-
cetur. Neq; enim conuenit æui ſpatium ſolſti-
Sententia tijs metiri. Rectè factis æſtimanda eſt ætas: vt
is diu vixiſſe putetur, non qui plurimos annos
ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης, vt inquit Homerus,
terrã preſsit, & numero addidit, ſed qui gnaui
ter peracta vitæ fabula, honeſtam ſui memo-
riam poſteris reliquit. An quereris, quod ſta-
tim tibi talem filium dederit deus, qualẽ op-
taſſes poſt annos multos euadere? Quid quod
neq; vſque adeò præmaturè defunctus eſt no-
ſter adoleſcens? Iam vigeſimum attigerat an-
num, qua quidem ætate mea ſentẽtia, optimũ
eſt mori, quia viuere dulciſsimum. Iam patriæ
ciuem bonum, iam patri filium pium, iam æ-
qualibus conuictorem iucundum, denique ſu-
peris bonam & integram mentem pręſtiterat.
Deceſsit vitiorum ignarus, calamitatum impe
ritus. Porrò quid allatura fuerit vita longior,
incertum. Certè plerunq; fieri videmus, vt po-
ſterior ætas, & grauioribus vitijs adoleſcentiæ
puritatem inficiat, & pluribus calamitatibꝰ iu-
uentutis fœlicitatem contaminet. His omni-
bus ſeu malis, ſeu periculis illũ mors cita ſub-
duxit. Nunc denique tutò gloriari potes, te fi-
lium optimum habuiſſe, vel habere magis. Sed
habueris tantum, non habeas etiam. Vtrum
potius

potius æquum est, discrutiari te, quod amiseris, an gaudere qui talem habueris? Vide ne parum grati sit animi, meminisse repetiti muneris, nec meminisse dati. Magnum profectò munus, filius pius, sed ita datum, vt ad tẽpus fruereris, nõ vt perpetuò tuũ esset. Sic enim [illegible] mihi considera vir sapientissime, imò sic pariter consideremus. Si quis princeps, summi precij, summęque artis tabulam nobis dedisset vtendam, vtrum eam, quandocunque collubitum fuerit, reposcenti, sereno vultu reddemus, gratias insuper agẽtes, an tristes ad hunc modum cum eo expostulabimus O te crudelem, quàm precioso munere nos spoliasti, quantam voluptatem nobis ademisti, quàm citò rem tam egregiam nec opinantibus eripuisti: nónne is optimo iure, tam ingratis querimonijs ad hunc responderit modum? Hóccine præmij pro meo officio reporto?. Ita ne nihil meministis, nisi hoc tantum, quod bellissimam tabulam amisistis? Excidit animo, gratis & vltro commodasse me? vos tot iam dies, mea benignitate pauisse oculos, animum oblectasse? quod dedi, benignitatis erat, quòd reposco, meo iure facio. Vobis aliquid ex me lucri fuit, iacturæ nihil fuit, nisi quòd vestro vitio id esse propriũ fingebatis, quod erat commodatitium. Proinde perire vobis videtur, quod repetitur. Imò quò precioſior, quò iucundior ea res fuit, quam vtendam permisi, hoc magis atq; magis mihi debetis. Nec ante tempus re-

Prosopopoeia.

Epiphon.

petitum videri oportet, quod citra iniuriã poterat non committi. Hæc ratio si nullo pacto
Cõplexio. refelli poterat, cogita quanto iustius natura, dolorem ac querelas nostras huiusmodi sermone possit reprehendere, Atq; his nimirum rationibus, dolorem nostrum leniri conueniebat, etiam si mors totum hominẽ tolleret, neque quicquam nostri post funus superesset. Nunc si saltem hoc credimus, de quo nihil ad-
Transitus dubitauit Socrates ille Platonicus, videlicet hominem ipsum animum esse, corpus hoc nihil aliud esse, quàm animi vel organum, vel domicilium, aut, vt verius dicam, sepulchrum & carcerem, vnde cum emerserit, tum demum sui iuris esse, multoque quàm anteà fœlicius viuere, quid est quod mortem incusemus: quandoquidem vsque adeò non perit ille qui moritur, vt tum demum nasci videatur potius? Et nobis animo frui licet, quod oculis non cernimus: nihilò secius quàm amicis absentibus cogitatione frui solemus? Et haud scio an aliquanto suauius, quàm si eos coram oculis conspiceremus: propterea quòd corporum conuictus, non rarò nobis offensarum materiam consueuit ministrare, & cõsuetudinis assiduitas, amicitiæ iucunditatem nonnihil imminuere. Eius rei si desideras exemplum, an nõ sat argumento sunt apostoli, qui tum demũ verè frui Christo veræque amare cœperunt, posteaquam illis corporea præsentia fuisset adempta? Sic est profectò, bonorum amicitia, animorum non
corpo-

corporum coniunctione constat. Qui verè amant, animos amant, non corpora. At animorum copulam, nulla vis, nulla temporum, nulla locorum intercapedo potest dirimere. Porrò nimis quam puerile est, amicũ iam periisse [illegible]tare, simul atq; sub oculis esse desierit. Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, sermonibusq; præsentem reddes. Ille vicissim tui meminit, sentitq; penitus animi tui affectus, nonnunquàm & in somnis occursabit patri, & arcanis quibusdam modis animus vtriusque sese complectentur, & confabulabuntur. Quid autem prohibet, quò minus iam nunc imagineris cum illo te viuere, qui cum paulo post es victurus? Quantulum enim hoc est omne quod viuimus? Sed hacten' ijs remedijs sum vsus, quibus cum ethnico quolibet agere poterã. Nunc quid pietas, quid Christiana fides, à nobis impetrare debeat, paucis consideremus. Iam primum si maximè misera mors esset, tamẽ oportebat boni cõsulere, quod nulla via corrigi poterat. Rursum si totum extingueret hominem æquius tamen ferenda, quod tot huius vitę calamitatibus finem imponat. Porrò si aĩm originis æthereæ, graui corporis ergastulo liberat, propemodum etiam gratulãdum ijs, qui è vita decesserint, & in fœlicem illam libertatem postliminio redierint. Nunc vero cum haud dubiè pias animas ex huius vitæ procellis, ad immortalitatis portum transmittat, ac ne pilum quidem hominis perimat, quippe corporib. quoque

Ver' amor

Transit' ad nostratia.

Exaggeratio infictione.

Contentio. que ad eandem immortalitatem aliquãdo reuocandis: vtrum quæso lugere, an magis gratulari: conueniat ei, quem ex hoc turbulentissimo vitæ pelago, in tranquillam illam immortalis stationẽ, mors matura transuexerit? Age paulisper huius vitæ (si modò vita est appellanda) sordes, ærumnas, pericula in vnum congere. Rursus è diuerso eius vitæ commoda, quæ pios hinc ereptos manent, cõpone: & facile videbis, hoc homine nihil esse iniustius, qui summum bonum, ad quod vnum nati, conditique sumus, perinde quasi maximum malum deploret. Orbum te clamitas, cum filiũ cœlo genueris, cuius ceu numinis cuiusdam memoriam, vt sacrosanctam venerari possis: qui cœlitus tui curam agens, res tuas ceu dexter aliquis deus, bene fortunare valeat. Neq; enim ille, aut non sentit res mortaliũ, aut solitam in patrem pietatem vnà cum corpore deposuit. Viuit profectò, mihi crede, viuit ille, adestque præsens nobis: & hoc ipsum nostrum colloquium audit, sentitque, ac fortassis hunc ipsum luctum nostrum ridet, ac damnat. Quòd ni corporum horum moles obsisteret, fortassis & audiremus eum lachrymas nostras huiusmodi dictis increpantem: Quid isthuc est quod agitis? Quid senectutem vestram inutili, ne dicam, amenti luctu conficitis? Quid iniquissimis querimonijs, fatum, fortunam, mortem in ius trahitis? An mihi ex istius vitæ malis exempto, & in hanc fœlicitatem euecto inuidetis? Sed

Prosopopœia.

Contraria.

bona

bona verba. Non inuidet nec paterna pietas, nec amicitiæ candor. Verum quid aliud sibi vult ista complcratio? An lachrymis dignum censetis, quòd è seruitute in libertatem, de ærumnis ad fœlicitatem, de caligine in lucem, de periculis in tutum, de morte ad vitam, de morbis ad immortalitatem, de tot malis ad summum bonum, de caducis ad æterna, de terrenis ad cœlestia: denique quod ab hominum colluuie, ad angelorum contubernium sum traductus? Iam appello vestros istos animos. Quæso per vestram in me pietatem, si vobis esset in manu me ad istam reuocare vitam, num essetis reuocaturi? At quo tandem flagitio tantum odium commerui? Si reuocare nolitis, quorsum attinent istæ querelę, non solum inutiles, vt dixi, verum etiam impiæ? Porrò nisi me immortalitas iamdudum omnis doloris expertem reddidisset, ego vicissim vestras illas lachrymas, alijs lachrymis deflerem, & tam crassam animi vestri caliginem commiserarer. At nostram ipsorum vicem ploramus, inquitis. Verum isthuc sanè haud amentium est, sed ad sese respicientium, & vel alieno incommodo suis rebus consulere volentium. Sed age, quid tandem isthuc iacturę est, quod mea mors vobis attulit, an quod cõspectu meo frui non licet? Atq; nihilo secius interim memoria nostri frui licet, tantò quidem fœlicius, quãtò tutius Nam existimate me malis omnib. prereptum, quæcunque in vita homini possunt accidere, & quo-

Eiectio

Confutatio

& quorum magnam partem vestra viuacitas experta est. Non est qui vobis obsequium exhibeat, sed est qui apud deum. Opt. Max. pro vestra salute patronum agat, vt sedulum ita & efficacem. Denique quantulum hoc momenti est, quod nostram dirimet consuetudinem? Vos modo pro vestra virili date operam, vt piè peracta vitæ fabula, mors dignos reperiat, qui huc traducamini. Hæc inquam, si vobis loqueretur filius, nónne meritò nostri luctus nos pudesceret? His fermè rationibus, animi mei vulnus lenire soleo, quæ tibi communia facere volui, non quod his remedijs magnopere egeres, sed arbitratus sum congruere, vt qui cum mihi luctus esset communis, cum eosdem & consolationem communicarem. Cæterum vt quæ fusius disserta sunt, in epilogum contraham, hoc pacto efferuescentem animi tui dolorem coërcebis. Mortuus est filius genueras mortalem. Tanto, inquis, bono priuatus sum: reddidisti ei, qui gratis dederat. Grauis orbitas: leuius ferendum, quod aliquà sarciri potest. Patrem destituit. Quid prodest flere, quod mutari non potest? Aut cur anxie deplores, quod tibi cum tot hominum milibus commune est? Sed interitum filij non possum non flere. Quiduis potius quàm perit, qui bene moritur. At occubuit immatura morte: nulla mors non matura rectè morienti. Ante diem viuere desijt: nullus cuiquam certus mortis dies. In ipso æui flore extinctus est:

Epilog.

tum

tum optimum est mori, cum viuere est suauissimum, obijt adolescẽs: hoc pluribus vitæ malis subductus est. Optimum amisi filium: gaude quod talẽ habueris. Innocẽs è vita decessit: nulla mors magis optanda, minusque deploranda est. Sed interim filio frui non licet: at animo licet, & mox ipso totus toto fruêris. Siquid nouisti rectius istis, candidus imperti: si non, his vtere mecum. Ac bene vale, quod quidem vult etiam ipse filius.

SYLVA.

QVapropter hoc te primum rogo, ne constrahas, aut demittas animum, néue obrui, tanquam fluctu, sic magnitudine negotij sinas, contraq; erigas, ac resistas, siue etiam vltro occurras negotijs. Nullus dolor est, quem non temporis longinquitas minuat, atque molliat, & cui non callum obducat. Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, vt sub telis fortunæ proposita sit vita nostra. Neque esse recusandum, quò minus ea, qua nati sumus conditione, viuamus: néue tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus. Euentisque aliorum memoria repetitis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Homines sapientes turpitudine, non casu & delicto suo, non aliorum iniuria commoueri debent. Conscientiam rectæ voluntatis maximam consolationẽ esse rerum incommodarũ, nec esse vllum magnum malum, præter culpam, memineris. Cicero.

Est omnino difficile, nõ grauiter id ferre, sed Cicero.

tamen

tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos, frangi & debilitari molestia non oportet. Quoniam molestissimè homines ferre debent quæ ipsorum culpa contracta sunt.

Tu fac animo magno, fortiq; sis, speresq; fore, vt fracto impetu leuissimi hominis, tuā pristinam dignitatem & gloriam consequaris.

Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore, vt infringatur hominum improbitas, & consilijs tuorum amicorum, & ipsa die, qua debilitantur cogitationes, & inimicorum, & proditorum. Facile enim secundo loco me cōsolatur recordatio meorum temporum; quorum imaginem video in rebus tuis.

Cicero epist. fa. Lib. quarto epist. Vehementer te esse solicitum. Eodem, epist. Posteaquam mihi. Eodem, Neque monere te audeo.

Reliquum est, vt consoler, & afferam rationes, quibus te à molestijs coner abducere. At ea quidem facultas, vel tui, vel alterius consolandi, in te summa est, si vnquam in vllo fuit: Itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione, & doctrina proficiscitur, nō attingam, tibi totam relinquam. Quid si forti & sapiente homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes quibus à pueritia floruisti à te flagitent, tu videbis.

Extremū illud est, vt te horter, & obsecrem,

animo

animo vt maximo sis: nec ea solũ memineris, quæ ab alijs magnis viris accepisti, sed illa etiã, quæ ipse ingenio, studioq́; peperisti. quæ si colliges, & sperabis omnia optime, & quæ accident, qualiacunque erunt, sapientes feres. sed hæc tu melius, vel optime omnium.

Quare non debes, aut propriam fortunam, aut præcipuam postulare, aut communem recusare.

Lib. quint. epistola: Etsi vnus ex omnibus, tota. Eodem, Etsi egomet, &c.

Sed vt illa secundã moderatè tulimus, sic hanc non solum aduersam, sed etiam funditus euersam fortunam, fortiter ferre debemus: vt hoc saltẽ in maximis malis boni consequamur, vt mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullũ sensum esset habitura, nunc sic affecti, non modo non contemnere debeamus, sed etiã optare. Tu si me diligis, fruere isto otio, tibiq́; persuade, præter culpam ac peccatum, quo semper caruisti, & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum.

Lib. sex. epistola: Etsi ea perturbatio, &c.

Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentiss. M. Antonius iam tum timebat, cum tãtum instare malorum suspicabatur: misera est illa quidem consolatio, tali præsertim ciui, & viro, sed tamen necessaria: nihil esse præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat vniuersis. Quæ vis insit in his

paucis

paucis verbis (plura enim committenda epistolæ non erant) si attendes, quod facis, profecto etiam sine meis literis intelliges, &c.

Ita enim viuere, vt non sit viuendum, miserrimum est: mori autem, nemo sapiēs miserum dixit, ne beato quidem.

Sed in ea es vrbe, in qua hęc vel plura, & ornatiora, parietes ipsi loqui posse videātur, &c.

Ego tibi hoc confirmo, etsi leuis est consolatio ex miserijs aliorū, nihilo te nunc maiore in discrimine esse quam quemuis aut eorū qui discesserint, aut eorum qui remanserint. Alteri dimicant, alteri victori timent. Sed hæc consolatio leuis, illa grauior, qua te vti spero, ego certe vtor. Nec enim dum ero, angar vlla re, cum omni vacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus, γλαῦκα εἰς ἀθήνας, qui ad te hæc.

Lib. sex. ex epistola. Noui quid ad te. Ab eo loco: Hoc loco si videor augere, &c.

Quod reliquum est, quando tibi virtus, & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuæ sapientiæ, magnitudinisque animi, quid amiseris obliuisci: quid recuperaueris, cogitare. Viues cum tuis, viues nobiscum. Plus acquisiuisti dignitatis, quàm amisisti rei familiaris: quæ tamen ipsa esset iucundior, si vlla esset Respublica.

Lib. sex. ex epist. Gratulor tibi mi Balbe. Ab eo loco: Mihi tamen placuit mi Balbe.

Tua me calamitas vehementer excruciat,

meis incommodis modicè tangor.

Tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti: primum ob eas causas, quas scripsi: deinde quòd ea de repu. semper voluisti, & sensisti: vt non modò secunda sperare debeas, sed etiam si omnia aduersa essent, tamen & conscientia, & factorum, & consiliorum tuorum, quęcunque acciderent, fortissimo & maximo animo ferre deberes.

Quamobrem fac animo magno, fortiq; sis: & si turbidissima sapienter ferres, tranquilliora læte feras.

De reliquo, vt te sæpe per literas hortatus sum, ita velim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere, quod timendum sit, præter communem casum ciuitatis: qui etsi est grauissimus, tamē ita viximus, & id ætatis iam sumus, vt omnia quæ nostra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa magnum est solatium, pręsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi viuo nunquā eripietur, altera ne mortuo quidem.

Libro ix. epistola, Delectauerunt me literæ tuæ, locos habet consolatorios.

Ac ne sis perturbatus. Noui enim te: & non ignoro, quàm sit amor omnis solicitus, atque anxius. Sed res est, vt spero, non tam exitu molesta, quàm auditu. Ad Atti.

Sed ad hæc omnia vna consolatio est, quòd

S ea con-

ea conditione nati sumus, vt nihil, quod homini accidere posit, recusare debeamus.

Ex lib. ad Brutum, tota, & elegans: Fungerer offic.

EX EPISTOLIS PLINII SECVNDI.

QVibus ex causis necesse est, tanquam immaturã mortem eius in sinu tuo defleã: si tamẽ fas est aut fleri, aut omnino mortem vocari, qua tãti viri mortalitas magis finita, quàm vita est. Viuit enim viuetque semper: atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volo tibi multa alia scribere, sed tot' animus in hac vna contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video, Virginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen audio, alloquor, teneo, cui fortasse ciues aliquos virtutibus pares & habemus, & habebimus, gloria neminem.

Vt enim crudum adhuc vulnus, medẽtium manus reformidat, deinde patitur, atque vltro requirit: sic recens animi dolor consolationes reijcit, ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit.

Torqueor quod discipulum, vt scribis, optimæ spei amisisti, cuius & valetudine, & morte impedita studia tua quid nesciam, cum sis omnium officiorum obseruantissimus, cumque omnes quos probas effusissimè diligas?

Ijsdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. Et gaudium mihi, & sola-

solatium in literis; nihilque tam lætum, quod his lætius: nihil tam triste, quod non per has minus triste. Tamen in magna consolatione, [illegible] est solicitudo.

CONSOLATORIA SYLVA MEA.

VAleat illa vulgi sententia, Vbi non sis qui fueris, non est cur viuere velis. Quæ si minus potest tota displicere, cogita non tantum qui nuper fueris, sed qui olim: neque tantum obuersetur animo tuo, vnde cecideris, sed etiã vnde surrexeris.

Absit à viro muliebris illa vox, Dũ mea me victũ doceat fortuna dolere. Imo te ratio reddat aduersus omnes vitæ casus inuictũ, vt propellas animo dolorem, non vt assuescas.

Tibi recti cõscientia, & bonorum iudicium pluris esse debet, q̃ inuidorũ hominũ sermo.

Magis te confirmare debet, paucorum insignium, & probatissimorum hominum graue testimonium, quàm inepti vulgi fabulæ.

Leuius ista feres, si percipias animo, quod posteritas de te loquutura sit potius, quàm tuum seculum, cui liuor adimit iudicium.

Neq; tantum de fortuna tua ademisse, quantum ad nominis tui gloriam addidisse ęmulorum tuorum iniuria mihi videtur.

Non hic tui consolandi officium mihi sumpsi, quod minus magnificè de animi tui magnitudine sentirem: sed quemadmodum gubernatores optimi vim tempestatis ita viri fortissimi fortunæ impetum superare interdum non

possunt. Non me fugit, quàm graue vulnus acceperis ex vxoris obitu. Amisisti fœminam singularis exempli, etiamsi priscis seculis vixisset. Quàm illa marito verecundiam præstabat, quum ipsa summã mereretur? Quàm multas, quàm eximias virtutes, ex diuersis ætatibus, ex varijs matronis collectas, ac mixtas vna expressit? Tamen hoc tibi debet esse magno solatio, quod tantum bonum tandiu possederis. Vixit enim tecũ annos quadragintã quatuor, sine iurgio, sine offensa. Sed hoc ægrius fero inquies, quò tenui diutius. Nam gustatas tantum voluptates facilius obliuiscimur. At vide ne ingrati sit hominis, tantum cogitare quid amiseris, non meminisse, quàm diu fruitus sis. Certe prudentiæ tuę fuerit, non committere, ne hoc valeat apud animum tuum ratio, quod alioqui necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit.

Communis dolor. Tu nepotibus, ego pronepotibus orbatus sum. Sed spero futurum, vt alij nati, dolorem hunc gaudio mutent, quando salua est vndè hoc sperare licet.

Multum ab istis dissentio, qui in graui dolore putant hominem sibi relinquendum, donec vulnus tempore mitius, medicam admittat manum. At ego quemadmodum primum arbitror, animũ philosophię præceptis, aduersus omnes malorum incursus, veluti antidoto præmunitum habere: ita proximum arbitror, statim repugnare dolori, ne veluti morbus iam

familiaris factus, nullis remedijs possit exigi.

Scribis dolorem, quem ex vxoris obitu cō-cepi**ras, non solum non leniri die, sed in dies [illegible]n incrudescere.

Quò magis censeo velut in vetere morbo ad quælibet mutationis auxilia cōnfugiendū. Sunt balnea, rusticatio, negociorum cura, studia literarum, peregrinatio, spectacula, concertio cum aduersarijs, publici magistratus functio. Horum atq; his similium, nunc hoc, nunc illud tentandum est. Fortassis incides tandem in aliquid, quod ægritudinem istam animi, vel sanet, vel ceu clauus clauum protrudat.

CONSOLATIO FAMILIARIS CVM OBIVRGATIONE MEA.

TEne sic angi, sic animo iacêre? Quorsum tandem attinet, vt te affligas, vt te lachrymis conficias? An ista malum lenient, an non potius exacerbabūt? quorsum attinet tam miserè deplorare, quod mutari non potest? Vbi nunc est illa animi tui constantia? vbi literæ, quibus aliorum dolorem leuare consueueras? alijs mederi potuisti, tibi nihil prodes? Ipse tibi nunc medicus sis oportet. Cur frustra & teipsum lachrymis, & amicos querelis exanimas? quæ est ista animi impotentia, quæ mollicies? Num te virū esse oblitus es? Itáne ista tam grauiter fers? quasi verò ista tibi vni contigerint, aut tanta sint, vt alijs non multò etiam acerbiora euenerint. Quid vel tuo animo, vel doctrina indignius, quàm sic angi, sic frangi, sic tei-

ipsum abij[...] quomodo ne mulier quidem vlla posset? Neque enim video, quem fructum adferre possint inanes lachrymæ, & querimoniæ. Nam si eiusmodi malum iudicas, vt ad salutem reflecti nequeat, cur luctu duplicas incommodum. Si spes est, cur non ea potius te sustentas: atque id agis qua ratione quam primum ex istis malis queas emergere? Si desperas, memineris illud, in istiusmodi rerum conditione bonum animum, dimidium adimere mali. Sin speras, cur perinde, tãquam in re desperatissima te maceras?

Aũdio te tã grauiter angi, vt ex luctu, mentis etiam errore afficiaris. Deum immortalem quid tibi vis? Quin tu potius obduras, ac seruas te reb' secundis? Cur tu & amicis luctum auges, & inimicis voluptatem præbes, & teipsum indignè conficis?

Tu contrà audentior ito, Quò tua te fortuna sinet.

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt. Tu dum ista te conscientia, iste animus, ista virtus, istæ literæ, ista rerum gestarum memoria te comitabitur, caue te putes exulem vbicunque locorum, quocunque sub cœlo erit viuendum, etiam si vltra Getas relegatus esses. Sed quid ego sus Mineruam? Facit sanè non loquacitas mea, sed beneuolentia longiores epistolas. Vale.

CONSOLATIO IOCOSA
ET FAMILIARIS.

QVòd te lachrymis conficis, non miror, qui puellam amiseris, nōdum totos sexaginta septem annos natam, idq; relicta dote satis opi... In hoc tibi scribere visum est, ne doloris magnitudine victus tibi man⁹ adferres. Priusquam extilles lachrymis, fac iuxta prouerbiū, Viuorum memineris. Tua puella redibit nunquam. Alioqui matrē deflere videberis. Mitto tibi strophiolum, quo lachrymas extergeas, & succum medicum, quo lippitudini fletu contractæ medearis. Clama te miserum, sed nunquam efficias, quin istam miseriam tibi complures inuideant. Nisi desinis macerare te, vereor ne populus in te iaciat conuitium illud πρὸς τὸν μητρυιῆς τάφον δακρύει. Id est, ad nouercæ tumulū flere.

AD CONSOLATIONEM RESPONSIO.

IAm quibus modis respondendum sit consolatori, res ipsa dabit consilium. Nam ferme gratias agimus, primùm pro officio, deinde laudamus ingenium, quòd nihil adduci potuerit ad leniendum dolorem, quod ille non summa dicendi facultate disseruerit. Postremò quod illius & prudens, & erudita, & grauis, denique cum primis amica oratio, aut bonam doloris partem nobis ademerit, aut totum excusserit. Aut si nobis non profuit illius consolatio, laudabimus aīum, studium, & ingenium illius, quòd tanquā bonus ac peritus medicus nullum nō remedij genus admouerit, sed arte maius esse malum. Aut ita respondebimus im-

 periosa

Terent. in Andr. perioso commonstrari. Facile, quum valemus, recta consilia ægrotis damus. Tu si hic sies, aliter sentias. Exemplis supersedebimus, si quæ nonnihil suppeditabimus. Cice. ex fam. li. Ego verò Serui. libr. quinto. Quanquam ipsa consolatio.

Ad Attic. Vtinam illum diem videam, cum tibi agam gratias, quòd me viuere coëgisti. Adhuc equidem valde me pœnitet.

Sed te oro, vt ad me Vibonā statim venias, quò ego multis de causis conuerti iter meum. Sed eò si veneris, de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero. Si id non feceris, mirabor: sed confido te esse omninò facturum.

Quòd me hortaris, vt firmo sim animo, vellem posses aliquid afferre, quamobrem id facere possem.

Quòd me ab hoc mœrore recreari vis, facis, vt omnia, &c. Sed me mihi non defuisse, tu testis es. Nihil enim de mœrore minuēdo scriptum ab vllo est, quod ego nō domi legerim. Sed oēm consolationē vincit dolor. Quin etiā feci, quod profectò ante me nemo, vt ipse me per literas consolarer, quē librū ad te mittam.

Consolari iam desine, obiurgare verò noli. Quod cum facis, & ego tuum amorem & dolorem desidero, quem ita affectū mea erumna esse arbitror, vt teipsum cōsolari nemo posit.

AD CONSOLATIONEM, MEA.

Tua quidem oratio sperare me iubet, quod improbum sit etiam optare.

Vide-

Vide ne me lactes inani spe, ne doloris vorsuram fecero, mox cum foenore recursuri.

DE PETITORIA EPISTOLA.

Seruius enarrans locum, in lib. Aenei. primo, vbi Iuno supplex petit ab Aeolo, vt classem Aeneæ disijciat, indicat præcipere rhetores in omni petitione quatuor seruãda esse: primum vt quod petimus ostendamus esse in potestate eius à quo petimus: præterea vt doceamus esse iustum quod petimus: deinde vt modum ac viam indicemus, qua confici posit, quod petimus: denique vt sequatur renumeratio. Hunc ordinem in petitionibus Vergilio fuisse perpetuum, velut hoc in loco: Et mulcere dedit ventos, & tollere fluctus, ostendit facultatem. Mox: Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor: declarat esse iustum. Iustum enim quicquid molimur in hostem. Rursum: Incute vim ventis, & disijce corpora ponto, modum aperit & viam. Addit remunerationem: Sunt mihi bis septem. Ac rectè quidem Seruius & expeditè. Nos tamen paulò crassiore Minerua rem aperiemus. Primum, quoniã varia est natura rerũ, quas petimus: & magna est varietas personarũ, quæ rogant, aut rogantur, oportet & petendi rationem esse variam. Sunt enim quædã, quæ fauorabiliter petimus à quouis, veluti consilium: sunt quæ pudore suffundunt rogãtem, veluti quũ petimus mutuum, aut rem parũ honestã. Igitur in genere duplex erit petẽdi modus, rectus & obliquus.

Vbi causa est fauorabilis, apertè suadebimus esse præstandum, quod petimus: ubi secus, per insinuationem irrepimus in petitionem. Primum exaggerantes, quanta nos circunstat necessitas, & quàm magnum telum sit necessitas, & quàm inutilis pudor viro egenti: neq; fugere nos, quàm sit improbum, rem tantam ab eo petere, de quo nihil vnquam simus promeriti. Post hæc paulatim per cuniculos ostendemus nobis nõ mediocrem spem porrigi ab insigni illius benignitate, qua solitus sit etiam ignotis, & indignis opitulari: ob eximiam ingenij bonitatem, ad subleuandas omnium miserias propensi. Hic pudor non vulgariter commendat rogãtem, quemadmodum improbitas alienat animum. Nullus enim libenter in eum confert beneficium, qui ceu debitũ flagitat, magisq; poscit, quàm petit. Profuit Hortensio, quòd cum cuperet ex vxore Catonis Vticẽsis sustollere prolem, non ipsam petijt, sed illius filiam Portiam Bibulo nuptã, plurimas interim causas adducens, quare cuperet ex ea gente hæredem. Ille cum respondisset se facile assensurũ: si modò probaretur genero: tandem verecundè sub indicauit, se Martiam ipsius vxorem petere, cuius copiã facere ipsi esset in manu, qui maritus esset. Iam imprudens cõcesserat, quod petebatur. Itaq; persuaso Martiæ patre, duxit eam vxorem. Auctor Plutarch. Vbi nihil erit opus hac insinuatione, tamen eius, à quo rem difficilẽ petimus, beneuolẽtiam modis omnibus

bus conciliabimus. A persona ipsius, cuius benignitatē cum erga cæteros, tum erga nos grate commemorabimus: dicemusq; nos ei cui iam antè tot nominibus deuinctissimi: velle fieri deuinctiores: à persona nostra testificantes, quanto studio semper illū coluerimus, quodque pręcipuam fiduciam in illo semper habuerimus: simul ostendentes hoc quod petimus, ut nulli nos libentius debituros, quàm illi, cui debemus omnia, ita nulli facilius esse pręstare. Quod etiam magis exponemus in explicando modo. Si qua erunt nostra in illum merita, ea summa cum modestia significabimus magis q̃ cōmemorabimus. A persona maiorū vtriusq; si docebimus inter vtriusq; parentes veterem atq; arctissimam necessitudinem intercessisse, compluribus mutuis officijs huc vsq; cultam, & confirmatam. A persona aduersariorum, si declarabimus nobis esse certamen cum ijs, quos is etiam odit, à quo præsidia poscimus. A re si docebimus eam piam esse, iustam, honestam, nobis necessariam, illi facilem, & honorificam. Deinde si citra arrogantiam ostendemus, quid ex ea re cōmoditatis sit, ad ipsum etiam aliquando rediturum. Si quid inerit incommodi, quod animum illius, vel alienet à nobis, vel deterreat, id vel diluemus, vel extenuabimus. Si erit opus, admiscebimus obtrectationes earū rerum, aut personarum, quibus scimus illum posse cōmoueri. Postremò pollicebimur memorem aīum, nec habituros modò

gratiam,

gratiam, verum etiã relaturos, si dabitur cum fœnore: nos ipsos totos, resque nostras omnes illi vicissim dedicabimus, ac deferemus. Fatulitatem nostram extenuabimus, de animo, studioq; magnificè pollicebimur. Illud adijciam, non hic solum, verum etiam alijs in rebus aliquãdo plus valere iocum tempestiuum, & aptum, quàm seriam petitionem. Tantũ de præceptionibus satis esto, reliqua iuuenibus, aut præceptori animaduertenda relinquo.

EXEMPLVM PETITIONIS OBLIQVAE.

INgenij mei pudorẽ ipse non ignoras vir eximie. Sed quò non adigit mortales, verè durissimum telum necessitas? Eo in loco sunt res meæ, vt ni protinus ad manum sint ducẽti angelati, tam perierit tuus Ludouicus, quàm extrema faba, quod aiunt. Scio beneficium esse magnũ & eximiũ: neq; me fugit, quàm nulla sunt mea in te officia, quorum fiducia rem tantam ausim abs te petere, præsertim quum tot, tantisq; nominibus iampridem obstrictus tibi, nondum vlla ex parte retulerim gratiam. Et tamen nisi deus aliquis, velut ἀπὸ μηχανῆσ aliçundè sese proferat, funditus interij. Quare quemadmodum in summa rerũ desperatione nautę solent sacram iacere ancoram, ita ego dispectis omnibus ad te velut ad propitium quoddam numen confugio. Non ausim rogare, quanquam huc adigit necessitas, tamen illud volui te scire, statum rerum mearum: vt si me iudicas dignum exitio, te iudice peream æ-

quiore

quiore animo: sin tua pietas [illegible] iam argumentis ante hac in me declarata) dignabitur me ex hoc discrimine eximere, conabor omnibus neruis, [illegible] huius capitis seruati pœniteat.

PETITIO REI PARVM HONESTAE.

NOn ignorabam, quàm impudens esset in causa pessima, à viro omnium optimo patrocinium rogare. Non enim conabor excusare factum meum, ne grauius peccem impudentia, quàm hactenus peccatum est stultitia, & incogitantia, ne dicam dementia. Horrescit animus, abhorrens & ab ipsa malorum meorum commemoratione, sed tamen aperiendum vulnus, si sperem medelam. Sortem satis amplam, quam pater dederat in negociationem, nuper alea perdidi. Ingens flagitium fateor, sed vtcunque succurri poterat, si solum esset. Inscio patre, cum matris pedissequa rem habui. Illa me callidior, negauit se facturã sui copiam, ni pollicerer me maritum ipsi futurũ. Ibi mihi non Iupiter, vt inquit Hesiodus, dimidium mentis, sed Venus totam mentem ademit. Polliceor demens. Nunc aiunt nulla ratione rescindi posse, quod sic actum est, vt illis sit pessimè, qui leges tam iniquas condunt. Pater meritò irritatus, abdicationem parat. Quod si fit, nullum video melius consilium, quàm vt laqueo vitam finiam. Quur enim libeat viuere in tantis malis? Scio te nihil non posse apud patrem. Solus es qui me possis redigere in gratiam.

gratiam. Quod ſi quid te miſeret mei, nõn auſim rogare, ſed tamen vides calamitatem meã. Efficiam vt te mei ſeruati nũquam vel pudeat, vel pœniteat. Sic admiſſum hoc omni officiorum genere ſarciam. Aetatem vides. Sæpenumero à grauiorib⁹ commiſsis, iuuenes ſeſe ad bonam frugem conuertêre. Vtinam quod factum eſt, fieri poſſet infectum. Sed quod mutari non poteſt, penſari poteſt. Maximum quidem hoc peccatũ eſt, fateor, ſed primum. Deniq; quid ſibi vult pater? Si abdicat, nec mihi adimit vxorẽ, & ſibi parat orbitatem: ſin ignoſcit, habebit hoc ſemper addictiorem filium. Fac breui ſciam, vtrum meis malis ſim omnino perdendus, an tua bonitate ſeruandus. Nihil enim miſerius, quàm pendêre.

PETITIONIS HONESTAE EXEMPLVM.

IMprobũ fortaſſe alijs videbitur, præſul ampliſsime, eum à quo tantũ beneficiorum acceperim, quãtum ne ſperare quidem vnquam ſum auſus, rurſum nouis precibus ſolicitare. At ego ingenui, minimeq; ingrati animi exiſtimo, cui multum debeas, ei plurimum velle debere. Cui enim extremas fortunarum mearum partes potius acceptas ferre cupiam, quàm ei ipſi cui primas, cui medias debeo? Quid enim Lucius eſſet, niſi te tanquam numẽ quoddam propitium nactus eſſet? Tu me puerũ, ob neſcio quã in me virtutis indolem: præterea fortaſſe, quod putabas meas literas tibi aliquando vel vſui, vel ornamento futuras (quam vtinam

nam tu de me, vel existimationē vel expectationem non omni ex parte videar fefellisse) ad optasti. Nec semel complexus, vnquam fouere, iuuare, ornare destitisti. Itaq; si quid hodie in me, vel virtutis, vel bonarum literarum, vel dignitatis esse putatur, id omne tuæ debeo munificentiæ. Sed duo mihi restare videntur, vt & tu opus tuum pulcherrimè cœptum perficias, & ego efficiam, ne nullū tantorum in me beneficiorum fructum ex me cœpisse videaris. Quod vtrunq; vt fiat, & ego maximoperè cupio, & tibi in manu est. Eadem opera & tu me alumnum beaueris, & eo in loco collocares, quò multis in rebus tibi vsui esse possim. Post diuturnos, vt scis, in literis theologicis exhaustos labores, ad calendas Maias theologica laurea sum insigniēdus: quam quidem professionem paulo splendidius vitæ genus decere, non ignoras. Præterea, quoniam hactenus amplitudini tuæ sumptui tantum fui, æquum est, vt aliquādo sim & vsui, & dignitati. Iam vero hoc ipso tempore vacat præpositura Corinthiensis, non maxima quidē illa, sed meo consilio cōmodissima: tū quod & in tua sit patria, & a mea non ita multū absit. Habebis, qui tuorum, tuaq; illic negotia perindè curæ sit habiturus, ac si propria forent. Præterea quicquid vnquā dignitatis mihi accessurū est, id in tuam vnius gloriam accesserit, cui semel me debeo, quantus sum. Nec me latet, quàm potentes sim competitores habiturus, quā hoc honore indi-

indignos, quam vtriq; nostrum maleuolentes. Nihil me terret, modò tu velis, qui vnus plus cæteris omnib. potes patrocinari. Quid enim tu audeas à principe petere, quod ille cunctetur præstare? Quare si me non temerè adoptasti, si qua vnquam ex parte tuo de me iudicio respondi: si me virum gratum existimas, fac vt hæc præpositura mihi tribuatur. Id ego abs te & diligentius, & pluribus verbis contenderem, nisi vererer, ne de tua humanitate, quam ego semper in me propensissimam sum expertus, diffidere viderer. Ego vicissim modis omnibus enitar, ita me eo honore dignum præstare, vt neq; te noui huius in me muneris pœniteat, & veterum tuorum erga me beneficiorum fructum aliquem percipias. Vale.

PETITORIAE SYLVA.

Cic. epi. fa. PLuribus verbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri nostra amicitia pateretur, aut res verba desideraret, ac non pro se ipsa loqueretur.

Hoc velim tibi persuadeas, si rationib. meis à te prouisum esse intellexero; magnam te ex eo, & perpetuam voluptatem esse capturum.

Quod si mihi tua clementia opem tulerit; omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo.

Lib. quint. epist. Coràm me tecum, tota.

Cum verò ea tua sit voluntas, humanitas, beneuolētia erga me, libēter amplector talem ani-

animum. Sed ita (nō enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris quod ostēdis, magnam habebo gratiam, si nō feceris, ignoscam. & alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitrabor. Est enim res profectò maxima. Quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurū est: ita tamen, vt si nos ij sumus, qui esse debemus, id est, studio digni, & literis nostris, dubitare non possimus, quin ea maximè conducant, quæ sunt rectissima.

Lib. sext. epist. Si mihi non tecum, tota.

Lib. ix. petitio iocosa: Et si munus flagitare.

Tu si me amas tantum, quantum profectò amas, expeditus facito vt sis, si inclamaro vt ac currras. Sed do operam, & dabo, ne sit necesse. Cice. ad Atticum

Nunc mihi & consilijs opus est tuis, & amore, & fide, quare aduola. Expedita erunt mihi omnia, si te habebo. Multa per Varronem nostrum agi possunt, quæ te etiam vrgente erunt firmiora. Multa ab ipso Publio elici, multa cognosci, quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam, sed absurdum est singula explicare, cum ego te requiram ad omnia. Vnum illud tibi persuadeas velim, omnia mihi fore explicata, si te videro.

Quam ob rem si me amas tātum, quantum profectò amas, si dormis, expergiscere: si stas, ingredere, si ingrederis, curre: si curris, aduola. Credibile non est, quantum ego in consilijs, & prudentia tua: quodq; maximū est, quantū in amore & fide ponam. Magnitudo rei longam

orationem fortasse desiderat: coniunctio verò nostrorum animorum, breuitate contenta est.

Quare vt Numestico mandaui, tecum vt ageret, item atq; eo, si potest, acrius te rogo, vt plane ad nos aduoles: respirabo si te videro.

Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

Tantum te oro, vt quoniam me ipsum semper amasti, eodem amore sis. Ego enim idem sum. Inimici mei mea mihi, non me ipsum ademerunt. Cura vt valeas.

Tu me, vt facis, opera, consilio, gratia iuua.

Quintum fratrem optimum, humanissimumque sustenta.

Omnem autem spem habeo existimationis, priuatarumq; rerum in tua erga me mihi perspectissima beneuolentia: quam si his temporibus miseris, & extremis præstiteris: hæc pericula, quæ mihi communia sunt cum cæteris, fortius feram: idq; vt facias, te obtestor, atque obsecro. Te etiam atque etiam oro me totum tuendum suscipias, vt si ij salui erunt, quibuscum sum, vnà cum ijs possim incolumis esse, salutemq; meam tuæ beneuolentiæ acceptam ferre.

Itaq; te vehementer etiam atq; etiam rogo, magis quàm à me vis, aut pateris te rogari, vt hanc cogitationem toto pectore amplectare.

Quanquã hæc epistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur mi Plance, rogo te, & etiam oro, si medius fidius, vt maiore studio, magisque

que ex animo agere nō poſsim, vt totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, vt quod ſine vlla dubitatione apud COSS. obtinuimus propter ſummam bonitatem, & æquitatem cauſæ, id tu nos obtinuiſſe nō modò facile patiare, ſed etiam gaudeas. Qua quidem voluntate te eſſe erga Atticum, ſæpe præſens & illi oſtendiſti, & verò etiam mihi. Quod ſi feceris, me, quem voluntate, & paterna neceſſitudine coniunctum ſemper habuiſti, maximo beneficio deuinctum habebis. Idq; vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

Nunc mi Capito, ſcio enim quantum ſemper apud eos, quibus cum ſis, poſſe ſoleas, eò plus apud hominem facillimum, atque humaniſsimum Plācum enitere, elabora, vel potius eblandire, effice vt Plancus, quem ſpero optimum eſſe, ſit etiam melior opera tua. Rogatoria.

Quod certè facies, ſi tu neruulos tuos mihi ſæpe cognitos, ſuauitatemque, qua nemo tibi par eſt, adhibueris. Quod vt facias, te vehementer rogo.

Ignoſce mihi, quod cum antea accuratiſsimè de Buthrotijs ad te ſcripſerim, eadem de re ſæpius ſcribam. Non me herclè mi Plance facio, quod parum confidam, aut liberalitati tuæ, aut noſtræ amicitiæ, ſed cum tanta res agatur Attici noſtri, nunc verò etiam exiſtimo, &c.

Oro atq; obſecro te Cicero, neceſsitudinē noſtrā, tuamq; in me beneuolentiā obteſtans,

sororis meæ liberos, obliuiscaris esse Lepidi filios, meq; his in patris locum successisse existimes. Hoc si à te impetro, nihil profectò dubitabis pro his suscipere.

Scribere multa ad te neq; possum præ solicitudine ac stomacho, neque debeo. Nam si in tanta re, tamq; necessaria verbis mihi opus est ad te excitandum, & cõfirmandum, nulla spes est, facturum te quod volo, & quod oportet. Quare noli expectare longas preces, intuere me ipsum, qui hoc à te, vel à Cicerone coniunctissimo homine priuatim, vel à consulari tali viro, remota necessitudine priuata impetrare debeo.

Hoc te ita rogo, vt maiore studio te rogare non possim.

Innumerabilia sunt tua in me officia, domestica, forensia, vrbana, prouincialia, in re priuata, in re publica, in studijs, in literis nostris: omnia viceris, si feceris, &c.

Cui enim ego potius dignitatem meam acceptum ferre cupiam, quàm cui salutẽ & omnia debeo.

Petit. con. Credibile non est quantum ego in consilijs & prudẽtia tua, quod maximum est, quantum in amore & fide ponam.

Te habere consiliorum auctorem, & solicitudinum socium, omni in cogitatione coniunctum cupio.

Quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet.

Te auctore, mihi vel agendi, vel quiescendi ratio constabit.

Nunc mihi consilijs opus est tuis, & amore, & fide, omnia mihi expedita erunt, vbi tuam sententiam accepero.

Hac in re consiliũ de tua sentẽtia capiemus.

Tuum ad nos reditum, tum omnes tui vehementer desiderant, tum tempus & res tuæ postulant.

Auctoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia.

Noli pati litigare fratres, & iudicijs turpibus conflictari.

Sed quid tibi mando nominatim, me totum tuo amori, fideiq; commendo.

Sed si me amas, quod quidem iam facis, aut perbellè simulas.

Nunquam putaui fore, vt supplex ad te venirem, sed herclè facilè patior, datum tempus, quo amorem experiar tuum.

Quod superest, rogo vt pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, cõmutanda, omittenda, indicetis. Plinius.

A simplicitate tua peto, quod de libello meo dicturus es alijs, mihi dicas. Neque est difficile quod postulo. Petit, iudiciũ.

Lib. iij. epist. Assumo te in consilium, &c.

Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi te auctore ratio constabit.

Obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione sufficit.

Audisti consilij mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum, in quo mihi æquè iucunda erit simplicitas dissentientis, quàm comprobantis auctoritas.

Politian⁹ lib. vij. epist. Multò æqui⁹ fuerat.

Habes quid mihi videatur, & intelligis animi mei votum, sed tamen tuum consilium sine exceptione sequar: ad tuã voluntatem me confirmabo, à quo honestè dissentire nõ possum.

Nihil assentior, tãtum enim animi inductio, & me herclè amor in te meus, apud me valet, vt quæ tibi vtilia sunt, & quæ tu vis, ea omnia mihi protinus & recta, & vera videantur.

Hac in re facturus sum, quicquid tu decreueris: nam huius totius consilij, te ducem, me comitem esse decet.

Quod vt facias, non solum te rogo, verum etiam suadeo. Neque enim mihi iucundius erit, si nos inuiseris, quàm vtile tibi.

SYLVA MEA.

HAbes rerum mearum statum. Diuinas animi mei votum. Vides quid res ipsa flagitet: nam ipse nihil ausim rogare, ne videar non minus improbus, quàm miser.

Improbus planè videri possem, qui te quotidianis meis postulationib⁹, occupatissimum interpellem: nisi eo te animo esse cognoscerem, vt quos semel tueri cœperis, nõ quiescas donec planè confirmes.

Ex tua vni⁹ humanitate quãtus sum pẽdeo. In te vno omnis spes, fortunęq; meæ sunt sitę.

Nihil

Nihil est tam arduum, quod te patrono cõsequi posse diffidam.

Nihil tam amplum est, quod vel ego abs te petere non audeam, vel tu præstare nequeas.

Quàm tu facile potes, tam ego vehementer cupio.

Parum rectè de tua liberalitate sentit, qui rem iustam verbosius abs te petit.

Adijce & hunc calculum, ad altissimos cumulos tuorum in me beneficiorum: quibus & si nihil accrescere posse videatur, tamen hoc vnum desiderant, vt vndiq; absoluti, atq; exaggerati esse videantur.

Quum plurima sint tua in me officia, nihil tamẽ fuerit hoc vno, vel maius, vel iucundius.

Non dubito, quin mirere, atq; etiam stomachere, quod tecum eadem de re agam sæpius.

Scio, perfricui faciem insigniter, qui hoc ausim abs te petere: sed hanc impudentiam me docuit non mea natura, sed dura necessitas.

Res est tam pia, tam iusta, vt vir æquus eam nec hosti negare debeat. Nostra tam arcta est necessitudo, vt nihil tam iniquum sit, quod alter ab altero non debeat impetrare.

Si videor improbus, qui rem tantam abs te flagitem verius quàm petam, dabis veniam. Hanc audaciam me docuit nõ mea natura, sed tua humanitas, qui mihi nihil negare soleas.

Res est eiusmodi, vt si tecum consideres, quod abs te peto, sim abs te potius rogandus.

Inuitus onero te precib. sed vrget necessitas.

 Scio

Scio tantos patronos non vocandos ad mediocrem aut vulgarem operam, sed hoc negociũ ei⁹ generis est, vt ab vno te præstari possit.

RESPONSIO AD PETITIONEM.

QVod mecum per literas agis, vnã ob causam mallem coràm egisses. Non enim solum ex oratione, sed etiam ex vultu, & oculis, & fronte (vt aiunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam cum te semper amaui, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus, tum his temporib⁹ Respublica te mihi ita commẽdauit, vt chariorem habeam neminem. Literæ verò tuæ, tum amantissimè, tum honorificentissimè scriptæ, sic me affecerunt, vt non dare tibi beneficium viderer, sed accipere à te ita petenté, vt inimicum meum, necessarium tuum, me inuito seruare nolles, cum id nullo negotio facere posses.

Lib. iij. tota epistola: Facis pro cætera reuerentia, Faciam ergò quod desideras, tam diligenter, quàm libenter.

Quòd admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, vt sciam: rogari non debeo, vt faciam, quod mihi non facere turpissimum est.

Mea. Excusarem me profectò vel fratri, hoc sanè tempore, sed arctior est amicitia nostra, quàm vt vllam patiatur exceptionem, quoties alterutrius seria res agitur.

DE COMMENDATITIA EPISTOLA.

Huic

HVic finitimum est cõmendatitium genus. Quum enim cõmendamus aliquem, alieno nomine quippiam petimus: quare iisdem rationibus erit tractandum. Hic tres erunt cõsiderãdæ personæ. Nostra, eius cui scribimus. eius quem commendamus. Postremo loco res ipsa cuiusmodi sit erit inspiciẽda. A nostra persona persuadebimus, si causas, à quibus ad hũc commendandum fuerimus commoti, iustas, magnas plurimasúe ostendemus: vel quod de nostris, aut nobis ipsis sit bene meritus, vel quod nobis cũ ipso, aut nostris cum illius maioribus, vetus, & coniunctissima familiaritas intercesserit, aut hospitium, vel quod sanguine propinquus, patria, studijsúe coniunctus, affinis, aut alioqui charus, & commẽdatus: vel ita deniq; hominem describemus, vt ob modestiam, probitatem, eruditionem, integritatem, humanitatem, nobilitatem, dignus sit qui tum omnibus bonis, tum illi in primis debeat esse quam commendatissimus. Si qua verò vel nostra, vel illius quem commendamus, maiorumúe eius in alterum merita præcesserunt, ea summa cũ modestia significabimus, extenuantes quidem ipsa benefacta, benefaciẽdi autem animũ amplificantes. Vehementer cõmendationẽ iuuabit, si eum quem commẽdamus, de eo cui cõmendamus, quã optimè, & sentire & prædicare dicemus. Non possumus enim non beneuolẽtia quadã cõmoueri erga eos, quib' nos citra assentationem intelligimus esse admiratio-

A persona cõmendati & eius cui commendamus.

rationi. Quare scitè Isocrates præcipuum amicitiæ conciliandæ initium commonstrauit, vt absentem laudemus, apud eos, quos renunciaturos suspicemur: si vtrique nostrum summam de eo fiduciam verisimiliter aperiemus, solicitudinem videlicet quandam inijciamus oportet, vbi eiusmodi hominem omnẽ spem suam in ipsius vnius humanitate reposuisse intelliget, nullius præter suam vnius opem implorare voluisse. Et à personis quidem hoc modo commendationem tractabimus.

A re. A re cõmendabimus, si eam facilem illi dutaxit, cui commẽdamus monstremus: si piam, si honestã, si vtilem probabimus. Tum si eiusmodi erit, vt ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiç, auctoritatis aut emolumenti venturum videatur, id accuratè admonebimus, si eodem beneficio quàmplurimos deuinctură dicemus. Deinde obsecrationibus vti licebit. Postremo loco & nostro, & commendati nomine pollicebimur illum gratũ, & memorem futurum. Nos eodem beneficio perindè ac si in nos esset collatum, perpetuò deuinctos fore. In calçe mutuam operam, & studium deferemus. Constat enim epistolam com[illegible]titiam ex duobus misceri generibus, suasorio, & demonstratiuo. Quũ enim cum quem commẽdamus, cum laude describimus, in demonstratiuo genere versamur: quũ rem ipsam aut honestam, aut vtilem, aut facilem ostendimus, in deliberatiuo. Sed breuis debet esse cõmendatio,

A re Breuis huius generis comprehensio.

datio,neq; nimis accurata,præsertim si ad eum scribimus,cui sumus ipsi vehementer cõmendati. Testimonij enim pondus habere debet, potius quàm disputationis speciem. Et huius generis esse potest triplex tractatio: Recta, obliqua, & iocosa. Recta quum apertè docebimus eum esse dignum fauore,quem cõmendamus. Obliqua quum negabimus nos hunc commendare velle, tantum admonere vt hominem velit cognoscere: futurum enim, vt quum alij gratias agere soleant ijs,qui cõmendationem recepissent,ille vltrò gratias sit acturus, quod nostra opera contigerit nosse talem virum. Iocosa,quum intelligemus nos plus effecturos sermonis iucunditate, quàm serijs argumẽtis. Non arbitror operæpreciũ,de singulis exempla proponere, ne nimiũ increscat voluminis magnitudo. Tãtum in sylua formulas aliquot annotabimus. Commendatorij generis exempla,quũ apud Ciceronem sint plurima,tum illa epistola,cuius initium est: Nondum erat auditum, vniuersum commendandi artificium vna complectitur.

HERMANNVS THEOLOGVS ANDRONIO BOLANO ANTISTITI S. D.

QVanquam mihi Dionysij mei fortunę maiori propemodum, quàm meæ ipsius curæ essent,præsul humanissime,idque non modò propter vetustissimam arctissimamq;, quę mihi cum eius familia fuit necessitudinem,

verum etiam propter admirabilis hominis & modestiam,& probitatem,tamen cum tibi pluribus verbis commendandum non putaui, ne vel de nostra amicitia, vel de hominis virtute parum fisus viderer. Id enim nostra necessitudo, qua nihil arbitror inueniri coniunctius, postulare videtur, vt quemcunque beneuolentia cōplectendum statuissem, idem tibi quoq; & charissimus,& quam cōmendatissimus debeat haberi. Tanta rursum est hominis tum probitas, tum modestia, tum eruditio, vt vel citra meas literas cum optimo cuiq;, tum tibi eiusmodi virorum amantissimo nō possit non esse quam commendatissimus, nisi vtrumq; parum noui, præsertim quod tibiipsi cum patre huius viro, vt scis, omnium, qui vnquam fuerunt gratissimo vetus hospitium fuerit. Non eguit quidem ille nostra cōmendatione, quanquā commendari planè voluit, & vni adeo tibi voluit. Mirum enim dictu fuerit quantum fiduciæ, in tua vnius humanitate reposuerit, quàm amanter de te & loquatur, & sentiat. Neque enim quæ essent à mente diuersa, loqui consueuit. Nec erat mea quidem sententia. Cui enim obscurum est, quantum pro tua auctoritate, & apud illustrissimum principem,& populum valeas? Tum quantum studiosis viris semper fauerit tua benignitas sæpe maiorum suorum antehac nunc & mea prędicatione didicit. Res est aūt eiusmodi, vt tibi non multum negocij, huic plurimum commoditatis sit allatura. Debet

bet huic Abbas Syrus ex agris nescio quibus, Narratio
iam multorum annorũ fructus, homo, vt scis,
& pecuniosus, & calumniosus, cuius quidem
prædecessores sine vlla controuersia constan-
ter soluerunt. Hic simul atque insatiabilem ha
bendi sitim, vnà cum mitra est assecutus, debi-
tum inficiatur, in ius, imò potius, in iniuriam
vocat. Pudet dicere, quas Protheus ille opti-
mo adolescenti tergi versationes nectat, quàm
astutas elabendi vias quærat: hominem nosti.
Quod quidem cum semper molestum esse de
beat, quia iniquum, tum hoc tempore Diony-
sio meo incommodissimè sanè obijcitur, hoc
in tempore negare pecuniam, cum ea sic est o-
pus, vt quum maximè. Proximo vere, erat do-
ctoris insignia consecuturus, quò maiore cum
auctoritate possit reipu. commodis inseruire.
Est enim iuris vtriusque mirè peritus. Vide au
tem quam iniquum sit huius Midæ causifica-
tionibus studiosissimũ iuuenem, è medio stu-
diorum suorum cursu, ad iniustas lites vocari,
& iam multis sudoribus promeritũ honorem,
penè è manibus extorqueri. Rem iam partim
ex me cognosti, reliqua ex ipso coràm agente
disces. In te vno vtriusque nostrum spes sita
est. Quare te per nostram beneuolentiam, &
paterni hospitij memoriam, maiorem in mo-
dum oro, vt ei in causa æquissima præsidio ve-
lis esse. Abbatem illum vel odio, vel auctori-
tate, vel metu ad soluendum compellas, à li-
tibus quibus maximè pascitur, deterreas. Et

magna

magna & multa sunt tua in me officia, hoc tamen ita mihi erit gratum, vt pro omnium summo sim habiturus. Apud iuuenem ita beneficium collocaris, vt nunquam antehac apud quenquam rectius. Bene vale.

Est vulgare ac frigidum cõmendationis genus, quum hoc officium extorquetur à nobis.

Si tibi molestus sum huic imputa. Nam mihi fuit molestior.

Tu pro tua prudentia, vbi ex ipso iam cognito quid sibi velit cognoris, dispicies, quid sit factu optimum.

Commodabis illi mea causa, si modò id potes absq; tuo incommodo: sin minus, quouis ablega hominẽ potius, quàm vt ad me redeat.

Est & iocosa commendatio, quæ nonnunquam plus efficit, quàm seria. Exemplum est in epistolis Ioannis Campani, qui monachum quendam importunum commendat suo Cardinali. Et nos aliquando sic pusillum quendam & recaluastrum ac macilentum commendauimus Mecœnati nostro, qui per eũ miserat pecuniam, & in literis caluum appellarat, solitus & me ioco caluum dicere, quod essem raro capillitio. Commendauimus autem in hanc fermè sententiam. Caluus ille caluo pecuniam bona fide reddidit. Verum si pernosses quo in statu sit iste caluus, haud quaquam admirareris, hominem sic esse macilentum, vt vix ossibus hæreat: sic esse raro capillitio, vt vix tres pili supersint in capite. Est illi longalis apud tuum

trib

tribunal. Ea res sic expilat, sic exugit hominem, vt ni tua succurrat bonitas, ne pilum quidem nummorum, sit vsquam habiturus, & periculum sit, ne prorsus fame pereat. Causa pia est, pro matre litigat, neque quicquam superest, nisi vt suprema sententia pronuncietur. Bene volo homini. Quur enim non faueat similis simili? Eodem beneficio tibi duos caluos, duos magnos viros obligabis. Hæc friuolum videretur admonere nisi conduceret ad hoc, vt præceptor ex his facile reperiat varias thematum formas.

COMMENDATITIAE SYLVA.

Epistola xvi. epist. fam. 1. cuius initium: Aulo Trebonio, tota huius generis est. Cic. epi. fa.

Lentulum nostrum eximia spe, summę virtutis adolescentem, cum cæteris artibus quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui, fac erudias. Nulla enim erit hac præstátior disciplina. Quem nos, & quia tuus, quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus charumque habemus.

Lib. ij. Fabio viro optimo. Tota.

L. Valerium iurisconsultum valde tibi commendo, sed ita, etiam si non est iurisconsultus. Melius enim ei cauere volo, quàm ipse alijs solet. Valde hominem diligo, est ex meis domesticis atq; intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias, sed idem scribit, meas literas maximum apud te pōdus habituras. Id eum ne fal- iocosa.

lat.

lat,te etiam atque etiam rogo.

Atque ipsum tibi Pomponium ita commen do, vt quanquã ipsius causa cõfido te facturũ esse omnia, tamen abs te hoc petam, vt siquid residet in te amoris erga me, id omne in Pomponij negocio ostendas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Lib. sex. Cum A. Cecinna tanta. Tota & elegans.

Hunc mi Cæsar sic velim omni tua comitate complectare, vt omnia, quæ per me possis adduci, vt in meos conferre velis, in vnum hũc conferas: de quo tibi homine hoc spondeo, nõ illo vetere verbo meo quod cum ad te de Milone scripsissem, iure lusisti, sed more Romano, quomodo homines non inepti loquuntur, probiorem hominẽ, meliorem virum, prudẽtiorem esse neminem. Accedit etiam, quod familiaritatem inducit, in iure ciuili singularis memoria, summa scientia. Huic ego neq; tribunatum, neq; præfecturam, neq; vllius beneficij certum nomen peto: beneuolẽtiam tuam & liberalitatem peto. Neq; impedio, quo minus, si tibi ita placuerit, etiam hisce eum ornes gloriolæ insignibus. Totum deniq; hominem tibi trado de manu (vt aiunt) in manum tuam istam & victoria & fide præstantem. Sumus enim putidiusculi, quanquam per te vix licet. Verum vt video, licebit. Rusum istum amicum tuum, de quo iterum ad me scribis, adiuuarem quantum possem, etiam si ab eo lusus essem.

Responsio ad commẽdationem.

essem, cum te tantopere viderem eius causa laborare. Cum verò & ex tuis literis, & illius ad me missis intelligam, & iudicem magnæ curæ ei salutem meam fuisse, non possum ei non amicus esse: neq; sola tua commendatione quę apud me, vt debet valet plurimum, sed etiam voluntate, ac iudicio meo.

Lib. xi. Permagni interest. Tota, & elegans. Item proxima. Lamia vno omnium. Item eodem lib. Cum Appio Claudio.

Lib. xiij. Etsi non satis. Eodem Caio Auiano. Item proxima. Aulum Fusium.

Item multæ sequentes epistolæ sunt eiusdem generis. Eod. Non dubito. Quin totus hic liber nihil habet præter episto. commendatitias.

Lib. xiiij. M. Fabium.

Quare cæteris in rebus, tantum ei tribues, quantum humanitas tua amicitiaque nostra postulat. Cic. ad Att.

De Tullia mea tibi antiquissimum esse video, idq; ita vt sit, te vehementer rogo.

Ego autem mi Plance, etsi non dubitabam, quin & S.C. & lex & C O S S. decretum, ac literæ apud te plurimum auctoritatis haberent, teq; ipsius Attici causa velle intellexeram, tamen hoc pro coniunctione, & beneuolentia nostra mihi sumpsi, vt id à te peterem, quod tua singularis humanitas, suauissimiq; mores, à te essent impetraturi. Id autem est, vt hoc, quod te tua sponte facturum esse certò scio,

honoris nostri causa libenter non prolixè, sed celeriter facias. Mihi nemo est amicior, nec iucundior, nec charior Attico, cuius anteà res solum familiaris agebatur, eaque magna nunc accessit etiam existimatio: vt quod consecutus est magna & industria, & gratia viuo Cæsare, mortuo id, te adiuuante, obtineat. Quod si à te erit impetratum, sic velim, existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturũ, vt tuo summo beneficio me affectum iudicem.

Ego etiã mi Cicero propriè, familiariterq; te rogo, vt Veterem ames, velisque esse quàm amplissimum, qui & si nulla re deterreri à proposito potest, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaque poterit, quò magis amplexetur, ac tueatur iudicium suum, & mihi gratissimum erit.

Filiam meam, & tuam, Ciceronemque nostrum quid ego mi frater tibi commendem? Quin illud mœreo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas affert, quàm mihi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaque eum tibi cõmendo maiorem in modum, hominem domi splendidum, gratiosum etiam extra domum; quem fac vt tua liberalitate tibi obliges. Est tribunus militum in exercitu nostro. Gratum hominem obseruantemque cognosces. Trebatium vt valde ames, vehementer te rogo.

Quare vt instituisti complectere adolescentem.

Ex lib. ad Brutum, tota. Bibulus. Item epi. Multos tibi.

Omnibus rebus ita eum tractes, vt intelligat nostram commendationem non vulgarem fuisse.

COMMENDATORIAE AD NVPTIAS EXEMPLVM.

Tota epi. lib. i. Petis vt fra. t.

Elegans exemplum commendationis, erit tota illa epi. lib. ij. cuius initium: Et tu occasiones obligandi me auidissimè amplecteris. Plinius.

Lib. iij. epi. Quod ipse amicis tuis.

Lib. iiij. Caluisium nepotem.

Eodem lib. Siquid omnino. Rursum lib. vj. Atilium Crescentem.

Obliga me, obliga antè, quàm dicat, nã cum dixerit gratias ages. Spondeo solicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ suffecturum.

Est indolis optimę, breui producturus alios, si hic interim prouectus fuerit à nobis.

Accepisse te beneficiũ credes, cum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem.

Videor ergo demonstrare tibi posse Iulium Genitorem, amatur à me, iudicio tamen meo non obstat charitas hominis, quæ ex iudicio nata est. Vir est emendatus & grauis, paulò etiam horridior, & durior, vt in hac licentia temporum: quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta, & Commendatio præceptoris.

ta, & expoſita ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus, magnasq; latebras habet, cuius pro genitore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, niſi profuturum. Nihil diſcet, quod neſciſſe rectius fuerit: nec minus ſæpe ab illo, quàm à te, meq; admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina, & quanta ſuſtineat. Proinde fauentibus dijs, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quæ malè ſine moribus diſcitur.

Sententia de hominis vita.

Lib. v. epiſt. Video ꝗ molliter tuos habeas. Claudius amari à te cupit, dignus hoc ipſo quod cupit, deinde quod ipſe te diligit. Neq; enim fere quiſquam exigit iſtud, niſi qui facit, vir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè vltra modum, ſi quis tamen vltra modum, verecundus.

Hunc hominem appetentiſsimum tui, mihi crede, complectere, apprehende, imò & inuita, ac ſic ama tanquam gratiam referas. Neq; enim obligandus, ſed remunerandus eſt in amoris officio, qui prior cœpit.

COMMENDATIO MEA.

MVltis in illum beneficijs conferendis reddidiſti te quodammodo obnoxium. Ita enim nunc moribus comparatum eſt, vt poſteaquam multa præſtiteris, hoc tantum meminerint quod negatum eſt.

Poſteaquam hominẽ cœpiſti benefaciendo tuũ facere, beneficia beneficijs cumulãda ſunt. Non

Non decet ſtare ſemel incitatam liberalitatem, cuius pulchritudinē vſus ipſe cōmendat.

Cur hunc hominem tibi tanto ſtudio commendandum putarim, mirari deſines, vbi eum propius noſſe cœperis.

Huic perſuaſum eſt: & te apud principem, & me apud te plurimum valere: & de te quidem haud fallitur, de me ne fallatur, non tam promeritus ſum, quàm cupio.

Pluribus hanc rem abs te contenderem, ni vererer, ne cui de tua humanitate viderer diſſidere.

Scio non ſine cauſa dictum Horatio: Quem cui commendes etiam atque etiam aſpice. Sed huius hominis integritas ſic mihi multis argumentis eſt explorata, vt non dubitem illum tibi vel capitis mei periculo cōmendare. Quem ſi complecteris, gratias agam, quod mihi credideris. Sed tu mihi magis ages gratias, quòd tibi tradiderim hominem in manum, qui tibi fuerat etiam è longinquo accerſendus.

RESPONSIO AD COMMENDATIONEM.

NVmerium Numeſtium libenter accepi in amicitiam: & hominem grauem & prudentem, & dignum tua commendatione cognoui. Cic. ad Att.

Plinius lib. vj. epiſt. Commendas mihi rurſum epi. Rogas vt agam.

Quid ego audio? Vis tibi ignoſci, quòd me [redacted]s commendatitijs literis oneras. Imò ſic in-

terpretor, ingẽs beneficium abs te datum, qui tali viro me conciliaris.

Quid possim tu videris. Quis sit exitus rei futurus, fortunæ in manu est. Illud efficiam vt Antonius intelligat nostram amicitiam haudquaquam vulgarem esse.

Et tu diligenter commendas hominem, & ille mihi visus est dignus cui tantoperè faueas. Sed temporum iniquitas in causa fuit, quo minus licuerit illi tantum præstare quantum volebamus.

DE MONITORIA EPISTOLA.

Monitoriæ epistolæ duplex est officium. Et vitium, si quod mutari volemus, doctè indicare, & quæ sint agenda, ea nescienti tanquã scienti ostendere. Et quoniam vix quisquam æquo animo sua discit vitia, ideò reprehensionis acerbitatem laude mitigabimus. Cum multa in eo sint egregia, negabimus passuros nos, vt tot virtutes vnius vitij neuo obscurentur, neq; commissuros vt tantus amicus cum exceptione laudetur. Deinde ipsum vitium vel ab ætate, vel ab imprudentia extenuabimus, vel maximis quoq; viris idem fuisse ostendemus: aut certè ipsum quidem esse mutandum, sed tamen ab animi liberalitate, aliaúe virtute proficisci, haud magno negocio mutari posse. Nos hæc præcipuo in illũ amore scribere dicemus, alijs non idem facturos. Orabimus vt pari libertate in nos vtatur, nisi fortè minus amet. Id enim proprium amicitiæ munus, vt li-

nit admonitio ac mutua,& similia, quæ ad hãc sententiam pertinebunt. Quòd si tyranno, regi, aut alioqui potenti scribimus, cuius aures nullam omnino sint reprehensionem admissuræ, eũ falsò laudantes reprehendemus. Quum enim multas in eo virtutes prædicamus, à quibus est alienissimus: cum itẽ in alijs quædam abominãda execramur vitia, à quibus illũ immunẽ esse dicim', tacitè admonemus agnoscẽtem, quid mutare, quid sequi debeat. Hoc equidem consilio laudationes illas principũ repertas fuisse auguror, vt sub laudis specie suorum vitiorum sine offensa, sine pudore admonerẽtur. Alioqui quid ea assentatione fœdius? Vbi verò sine reprehensione quid agendum sit, ostendemus, auctoritatem quandam nobis constituamus oportet, sine eius, quem mouemus iniuria. Idq; vel ab ætate, qua illum longè præcedimus, vel à multarum rerum vsu, qui in eo tantus per ætatem nondũ esse potuit: vel à diuturno studio in quo nos simus plurimis annis versati, illo nunc ingrediente: pollicebimur nos amantissimè, simulq; fidelissimè consulturos. Demum grauitate quadam sermonis, quid quo modò fieri conueniet ostendemus.

Qũo scribendum tyranno regi aut alioqui potenti.

Probatissimorum auctorum dictis & exemplis crebris vtemur, præsertim eorum quorum auctoritas grauis est apud eum quem admonemus, & quid quenq; laudis, aut infamię consequutum sit, ostendemus. Ad prius illud admonendi genus quo amicum vel blandius vo-

Quorũ auctorũ exemplis potissimũ vtendũ.

camus ad meliora consilia, vel liberius obiurgamus, pro personarum aut rerum varietate, multũ conducet liber Plutarchi, quem scripsit de discernendo adulatorem ab amico. Ad posterius hoc quod tantum docet, nõ obiurgat, conferent epistolæ, imò libri omnes Senecæ, Cypriani, Hieronymi & aliorum qui viuendi formam diuersis præscripserunt. Sed præcipuè Plutarchi libelli, qui morales appellantur. In priore reperientur huiusmodi fermè themata. Admonend' amicus submorosus, vt magis sese accommodet ad mores omnium. Sit magis comis in vxorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, obsequentior erga amicos. Item qui linguæ sit liberioris, admonendus, vt circunspectius loquatur, quòd non eodẽ candore ab omnibus excipiãtur, quæ dicuntur. Item amicus plus satis addictus studijs admonebitur, vt parcat valetudini, vt se partiatur studijs ac necessarijs negocijs, vt se magis accõmodet ad sensum cõmunem. Ita qui simplicioris erit ingenij admonebitur ne quid fidat fictis amicis. Qui deditus erit aleę, reuocabitur ad alios lusus. Qui profusior, ad frugalitatem: qui ferocior, ad modestiam: qui incogitantior ad vigilantiam. Atq; item de cæteris: nam sunt innumera. Hoc genus minimum differt à suasorio. In posteriore licet huiusmodi themata fingere. In studio literarum quomodo versandũ. Stilus quib' modis potissimum parãdus. Quibus rebus conicilianda fama. Quibus artib...

Quorũ autorum epistolę conducãt ad formã viuẽdi.

vitari possit inuidia. Quopacto colenda amicitia. Quid vitandum, aut sequendum in matrimonio, qua de rescripsit Plutar. Quibus modis instituendi liberi. Quid faciendum ludimagistro. Quid ei, qui decreuerit in aula principum viuere. Quod officiũ boni medici, principis aut episcopi, ducis aut militis, boni concionatoris. Ex his similia licebit similesq; materias cõminisci. Sępe miscetur vtrunq; genus, cuius accuratissimũ exemplum si quis quærit, legat Ciceronis ad Qu. fratrem epistolã, cuius initium: Etsi nõ dubitabam quin hanc epistolam. Præstabit in huiusmodi thematibus exerceri, vnde præter phrasim paratur & prudentia potius, quàm in friuolis & anilibus materiolis. In re tam varia, non magni referebat exemplum subijcere, sed tamen hoc faciemus, ne prorsus exemplo careat præceptio.

EXEMPLVM EPISTOLAE MONITORIAE.

QVoniam ex Italia reuersus, inter tuos viuere decreuisti, eritq; tibi & pro tua eruditione, & natalium splendore, & vitę dignitate in omnium oculis summa cum expectatione viuendum, oras vt senex iuueni optimam quandam viuendi formam cõmonstrem, quo possis & maleuolorum reprehensionem effugere, & optimi cuiusq; iudicio probari, denique & animi tranquillitati & corporis valetudini consulere. Incredibile dictu est, quantum iam nũc ista animi tui maturitate delecter, qui

iuuenis adhuc, ea quæ senes plerique negligimus, mediteris. Optima, inquit Cicero, est vitæ eligenda ratio, quam iucundam reddet cõsuetudo. Quare quanquam singularis tua, & eruditio, & præmatura quędam animi magnitudo monitore non egeat, tamen quantũ ætate, qua sola te vincimus: quantum longo rerum vsu, qui prudentes efficere solet: quantum multorum annorum studio consequi potuimus, institutum quàm optimũ præscribemus. Quod & veterũ plerosq; tenuisse video, me quoq;, quantum potui, sequutum esse gaudeo, nec te quidem sequutũ fuisse pœnitebit olim. Principiò, quod semper fecisti, eum aĩm obtine, qui nihil acerbum, nihil durum existimet, quod sit honestũ. Qui nullo vel metu deterritus, vel spe captus, ab officio deflectatur. Quàm optimos tibi adiungito. Malos ne lacessito, tua ne iactes: aliena ne carpas. Fac quũ omnibus sis anteferendus ipse te præferas nemini. Amicum ita ames: tanquam aliquando osurus: inimicum ita oderis tanquam olim amaturus. Cum bonis officijs certa: nemini aduerseris: omnibus te affabilem præbeas: domi hilaris, foris cõpositus. Nemini tua arcana committas, memor quàm fallax sit multorum amicitia. Beneficium confer libenter, inuitus accipe. Morositatem in primis fuge. Officiorum diutissimè meminisse oportet, iniuriarum facilè obliuisci. Gloriã si cõtemnes, vltrò te sequetur: sin sequeris, fugiet sequentem. Ne capt

Cicero.

Docet, agẽda in hominis vita.

laudari, sed fac laudanda. Cum præpotẽtibus, aut nulla sit cõsuetudo, aut comis. Nullus sumptus tibi sit preciosior tempore: diem in operas partire. Ieiunus stude, aut scribe: pransus, hilariora quædam agito, cessa nunquam. His rationibus si diligẽter vteris, & animi tranquillitati consules, & charus quàm plurimis, nemini odiosus esse poteris. Corpus verò moderatis agitationibus exerce, ne ignauia torpescat, neúe immodicis laboribus frangatur. Cibus sit temperatus, ac tempestiuus: prande liberalius: cœna parcius: potus non quantũ libidini, sed quantum naturæ satis est, sume. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

DVm te incredibili quodam ardore literarum flagrare minimè dubitarem, Christiane nonvulgaris amice, hortatore nihil opus esse putaui, sed eius quam ingressus esses, vitæ duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officij esse iudicaui, videlicet vt tibi homini nõ modò multis modis copulatissimo, verumetiam iucundissimo, vestigia, quibus ipse à puero essem ingressus, commemorarem. Quæ si tu pari cura accipies, atque ego dicturus sum, futurum confido, vt neque me monuisse, neque te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, vt præceptorem tibi deligas quam eruditissimum. Neque enim fieri potest, vt is rectè quenquam erudiat, qui sit ipse ineruditus. Quem simulatq; nactus eris, fac modis omnibus efficias, vt ille patris in te, tu filij vicissim in il-

Laudat quẽ monere instituit.

Docet agenda.

in illum induas affectũ. Ad quod quidem cum ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod non minus debeamus ijs, à quibus rectè viuendi rationem, quàm à quibus viuendi initia sumpsimus: tum mutua ista beneuolentia tantum ad discendum habet momenti, vt frustrà sis literarum præceptorem habiturus, nisi habueris & amicum. Deinde, vt te illi & attentũ, & assiduũ prębeas. Contentione enim immodica nonnunquam obruuntur ingenia discentium. Assiduitas verò, & mediocritate sua perdurat, & quotidianis incrementis maiorẽ opinione aceruũ accumulat. Satietate cùm omnibus in reb⁹, tum in literis nihil perniciosi⁹. Laxanda est igitur aliquoties illa literarũ contentio, intermiscendi lusus, sed liberales, sed literis digni, & ab his nõ nimis abhorrẽtes. Imò medijs ipsis studiis perpetua quædã voluptas est intermiscenda, vt ludũ potius discendi, quàm laborem existimemus. Nihil enim perquàm diu fieri potest, quod non agentem aliqua voluptate remoretur. Optima quęque statim, ac primum disce. Extremæ est dementiæ, discere dediscenda. Quod in curando stomacho solẽt pręcipere medici, idem tibi in ingenijs seruandum puta. Caue ne aut noxio, aut immodico cibo ingenium obruas: vtroq; enim iuxtà offenditur. Ebrardum, Catholicon. Brachylogum, cęterosq; id genus, quos percẽsere, neq; possum, neq; operęprecium est, ijs relinquito, quos barbariem immẽso labore discere iuuat.

Bonorum præceptorum laus.

Qui ludus deceant studiosos.

In

libro non quàm multa, sed quàm bona percipias, refert. Sed iam rationem accipe, qua possis non solum rectius, sed etiam facilius discere. Hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio, vt tantundem operis, quum rectius, expeditiusque, tum leuius etiam efficiat. Diem tibi in operas partire, id quod & à Plinio Secundò, & à Pio Pontifice Max. viris præstantissimis, factitatū legimus. Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem, non attentus modò, sed & auidus auscultato. Non contentus impigrè sequi differentem, aliquoties præuolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis fidelissimis vocum custodibus. Quibus rursus ita confidas caue, vt diues ille ridiculus apud Senecam, qui sic animum induxerat, vt se tenere crederet, quicquid seruorum quisquam meminisset. Noli committere, vt codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Audita ne effluant, aut apud te, aut cum alijs retracta. Nec his contentus, aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam vnam D. Aurelius, tum ingenio, tum memoriç in primis conducere scripsit.

Plinius secundus.

Studendi modus vtilissimus.

Conflictatio quoq; & tanquam palæstra ingeniorum, neruos animi præcipuè tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari, si quid dubitabis: nec castigari, si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes, atque intempestiua studia fugito: nam & ingenium

extinguunt,& valetudinem vehemēter offendūt. Aurora musis amica est,apta studijs.Pransus,aut lude,aut deambula,aut hilarius confabulare.Quid quod inter illa quoq; studijs locus esse potest? Cibi non quātum libidini,sed quantum valetudini satis sit, sumito. Sub cœnam paulisper inambula : cœnatus,idem facito.Sub somnum,exquisiti quippiam,ac dignū memoriæ legito. De eo cogitantem sopor opprimat:id experrectus, à teipso reposcas. Plinianum illud semper animo insideat tuo:Omne perire tempus,quod studio non impertias.

Cōplexio – Cogita iuuēta nihil esse fugacius:quę vbi auolarit semel, redit nunquam . Sed iam hortator esse incipio, indicem pollicitus. Tu suauissime Christiane,hanc formam, aut si quam poteris meliorem,sequere,ac benè vale.

QVIS SIT MODVS REPETENDAE LECTIONIS.

Cōfutatio. QVibusdam prima ac vnica ferè cura est,statim ad verbum ediscere : quod equidem non probo , est enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius. Quorsum enim attinet, psitaci more , verba non intellecta reddere?

Lectionis repetitio cuiusmodi esse debeat. Commodiorem igitur viā accipe. Lectionem quidem auditam continuò relege : ita vt vniuersam sententiam paulò altius animo infigas. Deinde à calce rursus ad caput redibis,& singula verba excutere incipies : ea duntaxat inquirens, quæ ad grammaticam curam attinēt. Videlicet, si quod verbum obscurum, aut an-

cipi-

cipitis deriuationis, si heteroclitæ coniugationis: quod supinum, quod præteritum faciat: quos habeat maiores, quos nepotes, quã constructionem: quid significet, & huiusmodi nõnulla: hoc vbi egeris, rursum de integro percurrito: ea iam potissimum inquirens quæ ad artificium rhetoricum spectant. Si quid venustius, si quid elegantius, si quid concinnius dictum videbitur, annotabis indice, aut asterisco apposito. Verborum cõpositionem inspicies, orationis decora scrutabere. Auctoris consilium indagabis, qua quicque ratione dixerit. Vbi quid te delectauerit vehementius, caue præter casam, quod aiunt, fugias. Figepedem, ac abs te ipso rationem exige, quare tantoperè sis ea oratione delectatus: cur non ex cæteris quoq; parem ceperis voluptatem. Inuenies te acumine, aut exornatione aliqua oratoria, aut cõpositionis harmonia: aut (ne oĩa persequar) simili quapiam causa cõmotum fuisse. Quod si aliquod adagium, si qua sententia, si quod prouerbium vetus, si qua historia, si qua fabula, si qua similitudo nõ inepta, si quid breuiter, acutè, aut alioqui ingeniosè dictũ esse videbitur, id tanquã thesaurum quẽdam animo diligenter reponendũ ducito ad vsum, & ad imitationem. His diligenter curatis, ne pigeat quarto iterare. Nam hoc habẽt eruditorum virorum, summo ingenio, summis vigilijs elucubrata, scripta, vt millies relecta, magis, magisque placeant, semperq; admiratori suo nouũ miraculum

lum ostendant, id quod tibi in tabula tua sæpenumerò nec sine causa laudata euenire solet, quod antea non animaduertisses. Idem tibi multò amplius in bonis auctoribus eueniet: Releges igitur quarto, ac quæ ad philosophiã, maximè verò Ethicen referri posse videantur, circunspicies, si quod exemplum, quod moribus accommodari possit. Quid autem est, ex quo non vel exemplũ viuendi, vel imago quędam, vel occasio sumi queat? Nam in aliorum pulchrè ac turpiter factis, quid deceat, quid non, iuxtà videmus. Hæc si facies, iam vel edidiceris, quanquam aliud egisti. Tum demum, si libet, ad ediscẽdi laborem accedito: qui tum aut nullus erit, aut certè perquã exiguus. Quid deinde? Restat, vt cum studiosis congrediaris, tuas annotationes in medium proferas, vicissimq; illorum audias, alia laudabis, alia reprehendes: tua partim defendes, partim castigari permittes. Postremò quod in alijs laudasti, tuis in scriptis imitari conaberis. Secreta studia à doctis laudantur: at ita, vt postea è latebris in harenam prodeamus, viriumq; nostrarum periculum faciamus. Id quod sapientissimè à Socrate est dictum. Experiamur vtrum partus ingeniorum vitales sint, nimirum obstetricum industriam imitati. Quare alternatim vtrisque vtetur, qui non vulgariter volet euadere doctus. Vale.

[Marginal notes: Quando ediscẽda lectio audita. — Secreta studia. — Conclusio.]

ALIVD EXEMPLVM DE VITA AVLICA.

[S]cribis te nolentem ac reluctantem, volun[ta]te parētum rapi, protrudiq; in aulam prin[cipis]. Quando igitur necessitas vinci non po[test, su]perest vt commodè vtendo perficias, vt [...]ando te isthinc explices quā minimo ma[lo]. Nec enim omnibus infœliciter cessit, hanc adisse Laidem. Et ne tibi videar non satis grauis admonitor, scito me ab ipsa pueritia ad annum vsq; quinquagesimum in aulis principū militasse. Primum illud tecū statuito, ne quid cui credas, quantumuis in speciē amico, quantumuis arridenti, complexanti, pollicēti, deierantī. Nec quenquam existimes tibi ex animo amicum, nec tu sis cuiquam amicus ex animo [...] tamen perinde quasi neminem non ames, ita blādus & comis esto singulis. Esto largissimus eorum officiorum, quę tibi nihil adferunt impendij. Saluta blande, cōplectere, cede viam, aperi caput, subinde repete honoris & charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi vultum componito, vt is tibi paratus sit ad omnem fabulę partem, ne quid veri affectus in facie subluceat. Meditanda domi est actio, vt oratio vultui, vt vultus ac totius corporis gestus, orationi fucatæ subseruiat. Hæc sunt aulicæ philosophiæ rudimenta: ad quæ nullus erit idoneus, nisi prius omnem pudorem absterserit, ac vultu natiuo domi relicto, quasi personam sumpserit. Proximum erit, vt factiones totius aulæ subodoreris, sed [...], ne cui te facile admisceas. Si quos, aut si

Ad protrusum in aulā principis. Allusum ad prouerbium Horatianum nō cuiuis homini cōtingit adire corinthū.

Exprimit hæc epistola exactissime mores in aula & inter aulicos habendos.

quas videris nihil non posse apud principe[m]
vide vt te semper inflectas ad latus nauis f[...]
cius. Nec pudeat, aut pigeat assentari mo[...]
bus etiam, quos animaduerteris esse gra[...]
ui. Sed hunc ipsum omnibus technis cap[...]

Assentandũ morionib9

Quoties in illius conspectu consistes, arte p[...]
teferes simplicem quandam alacritatem, quasi
gaudio gestias quoties illi datur adesse. Et postea quam comperisti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multum erit negotij apud illũ quamuis magnã inire gratiam. Commodè subseruies, ad orationẽ arridebis: si loqui non dabitur, applaudes velut admirabundus. Sed apud alios plenis, vt aiunt, tibijs illius laudes decantabis. Aliqui certè perferẽt, si passim prædicaueris. Nunc hic, nunc ille tibi captandus erit munusculo, sed eleganti & apto magis, quàm precioso, ne videaris aure[o] pisca[...]ri hamo, precium addes oratio[ni]. Excusabis tenuitatem fortunæ. Vbi illa cõtigerit opulentior, polliceberis montes aureos. Si qua præda affulserit, caue quisquã deorum aut hominum tibi tã charus sit, vt illi cedas. Sẽper tibi proximus esto. Quoties de re agitur, vel patri verba danda sunt. Non semper in aula spirant venti secundi: vbi spirant, arripiẽda est occasio. Nullius iurisiurandi tam sancta sit tibi religio, vt huius gratia patiaris opimam prędam elabi de manibus. Si quibus principem senseris vehementer infensum, ac diuersam factionem gest[...]re victoria, semper accommoda te fœlicio[...]

Principum fauores inconstantes.

s, sed ita, vt alteram partem non lædas capi-
er, nisi id fiat tuo magno, certoque bono.
t enim principum fauores, ventorum in
m subinde reflare in diuersum. In sum-
vbiq; venare cõmodum tuum. Ne quem
pertè lædas. Caue mensam habeas domi, ea
res exhauriet te sumptibus. Longè præstat cõ-
uiuam esse, quàm conuiuatorem. Noli suppu-
tare, quanti constet vna cœna domi data, sed
subducito rationem, ad quantam summã post
annum ea res tibi sit reddituta. Proceres ali-
quot cole. Horum mensis te adiungito, sed
ita, ne crebrius ad eundem: Hic comis & com-
modus esto conuiua, sic festiuus ac lepidus, vt
ne quem offendas. Si quid in te dictum erit
petulantius, in lusum iocumque verito, etiam
si seria res sit. Ab omnibus tanquam ab hosti-
bus caueto. Ne cui concredas, vnde te posfit
lædere. Si quos senseris tibi parum amicos, fac
artificio summo dissimules, & communibus
officijs hoc magis apud illos amicum agas.
Lauda apud eos quos suspicaris renunciatu-
ros, hac arte aut fient amici, aut mitius erunt
inimici. Tantum caue, ne qua detur ansa læ-
dendi. In cæteris nugis aulicorum esto lepi-
dus congerro. Tantum ab alea temperato, si-
quidem ad hunc scopulum multi fecere nau-
fragium, sic, vt vix licuerit enatare nudos. Da
operam, vt quam minimum inquineris. Ad
rem augendam & constabiliendam vbique vi-
gila. Vbi satis pingueris, excogitanda ratio, vt

Omnes in aula suspectos habendos.

Apud quos princeps aulæ laudandus.

quod paucis contigit, fœliciter ab aula te sub
ducas, tibiq; viuas. Neq; perpetuus adsis pri
cipi, neq; nimium diu absis, quorum alte
parit tædium, ac satietatem, alterum obli
nem. Vt autem etiam cõmodo tuo absis, a
legationes, sed fauorabiles, minimiq; negoti
ita subinde redibis nouus ad principem tuum.
Semper esto querul⁹ ac petax, & quemadmo-
dum callidæ meretrices, varijs nominibus ac
modis, semper aliquid auferunt ab amatori-
bus, ita tibi studio sit, semper aliquid auferre à
principe. Sed ea potissimum petenda, quæ il-
le sine suo sumptu largiri potest. Quod genus
sunt, sacerdotia, præpositurae, abbatiæ. Si quid
erit tale, cuius tu capax non sis, suborna, qui pe
tant suo nomine, sed tuo commodo. Hæc ar-
bitror esse satis pro primis elementis: posthac
vbi te profecisse videro, abstrusiora quædam
impartiam. Vale.

Quãdo debeat adesse principi.

Conclusio.

EXEMPLVM EPISTOLAE, QVAE HABET ADMIXTAM OBIVRGATIONEM.

Contigit tibi genus cum primis honestum:
contigit res satis ampla, cõtigit ingenium,
contigit eruditio non vulgaris, nec deest iudi-
cium. Quid multis? fœlix eras, nisi vnũ quid-
dã tibi deesset, vt hoc tua pace dixerim. Nam
hæc qui scribit, tibi ex animo bene vult, vt si
quis alius. Quid istuc inquies. Vt animo impe
res tuo, mi Saxoni. Quid conferunt literæ, si
nescias vti? Non herclè plus, quàm cithara

Coaceruatione dilatat rem.

...i nesciat canere. Ad hoc discitur philoso-
...a, vt ne quid agatur ex affectuum arbitrio,
...x rationis iudicio. Et vnũ hoc quod deest subiectio
...elicitatem, ipse tibi præstare potes: præ-
...tis enim ilico, si magnoperè velis. Quid ti-
...cum istis litibus? Sit interim leuis momenti,
quod & rem deteris, & temporis iacturam fa-
cis, animi tranquillitate cares, & minus iucun-
dus es vxori, liberis, amicis, minus adeò tibi
ipsi: vides toties periclitari valetudinem tuam.
Vt belli, sic litis incertus euẽtus. Sed finge cer- A simili
tam victoriã: quæso te, an totum hoc quod e-
uinces, tot incommodis emẽdum putas, etiam
vitæ discrimine? Scio, non facis ista tuo pt... in-
genio, quo nihil est ad pacem, & amicitiam
propensius. Instigat te lippus ille veterator, ho
mo factus ad lites. Sed obsecro te per nostram
amicitiam, qui magis libet isti vni auscultare,
quàm optimo parenti, quàm his amicis, qui
tibi non minus bene volunt, quàm sibi? Tu
quidem pro tuo candore alios æstimas è tuo
ingenio: at vereor ne consultor iste sibi consu-
lat, non tibi. Mihi vultus ipse hominis impo- A signis
storem clamitat. Atque vtinam hic mihi sit le-
ua mens: sed vereor ne serò sapias, me[illegible] va-
tem verum fuisse dicas. Reijce nebulonis ve-
nenatam blandiloquentiam, Patrem virum &
singulari prudentia præditũ, & tui plus quàm
paternè amantem: imò tuum ipsius ingenium,
tuam eruditionem in consilium adhibe. Rem
...er arbitros cum affine transige, vel parum æ-

 quis

Conclusio. quis conditionibus,fortasse capies aliquod r
dispendium. Crede mihi,si rerum omniu
tionem subduxeris,istud dispēdium sum
erit compendium ; etiam si in solidum pe
quo delis est. Vale.

MONITORIAE SYLVA.

Cic. epi.fa. NAm neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes, neque delendum, etiam si id fieri posset summorum ciuium principatum; neq; permanendum in vna sententia, cōuersis rebus, ab bonorum voluntatibus mutatis, sed temporibus assentiendū. Nunquam enim prę stantibus in rep. gubernanda viris laudata est in vna sententia perpetua permansio: sed vt in nauigando tempestati obsequi artis est, etiam si portum tenere non queas: cum verò id possis mutata velificatione assequi, stultum est eū tenere cum periculo cursum, quem ceperis, potius quam eo cōmutato, quò velis tandem peruenire. Sic cum omnibus nobis in administranda rep. propositum esse debeat id, quod à me sępissime dictum est, cum dignitate ociū: non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus.

Mitigatio Nisi eo te adhuc consilio vsum intelligo, vt id reprehendere non audeam, nō quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapiētia esse iudicem, vt meū consilium non anteponam tuo, tamen & amicitiæ nostræ vetustas, & tua summa erga me beneuolētia, quæ mihi iam à pueritia tua cognita est, me hortata est, vt ea scr
be

em ad te, quę & saluti tuæ conducere arbitr, & non aliena esse ducerem à dignitate. d quoniam quod mihi placeret ostendi, a tu pro tua prudentia considerabis. ribam apertè, sicut & mea natura, & no amicitia postulat.

Oro, obtestorque te, pro nostra vetere coniunctione, ac necessitudine, proque summa mea in te beneuolentia, & tua in me pariter, te vt nobis parenti, coniugi, tuisque omnibus, quibus es, fuistiq; semper charissimus, saluum conserues: incolumitati tuæ, tuorumq;, qui ex te pendent, consulas. Quæ didicisti, quæq; ab adolescentia pulcherrimè à sapientissimis viris tradita memoria, & scientia comprehendisti, ijs hoc tempore vtare: quos coniunctos summa beneuolentia, plurimisq; officijs amasti: eorum desiderium si non æquo animo, at forti feras. Nunc tantum significandum putaui, vt potius amorem tibi ostenderem meum, quàm ostentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua summa humanitas, & sapientia, me quod sentiam, liberè dicere.

Lib. deci. epistola: Quę locutus est Furnius noster. Cic. ad Att.

Vt enim gubernatori cursus secundus, medico sal', imperatori victoria, sic huic moderatori reip. beata ciuiū vita proposita est, vt opib' firma, copijs locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. Huius enim operis maximi inter homines, atq; optimi illum esse effectorem volo. Ve-

lo. Vehementer à te Brute dissentio, neq; c
mentiæ tuæ cõcedo, sed salutaris seueritas
cit inanem speciem clementiæ. Quod si
mentes esse voluerimus, nunquam de
bella ciuilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita
puta, nihil potest esse verius.

Nunc Cicero, nunc agendum est, ne frustrà oppressum esse Antonium gauisi simus, neu semper primi cuiusq; mali excidendi causa sit, vt aliud renascatur illo peius.

Etiam illud te admoneo, ne quid vllis literis committas, quod si prolatum sit, molestè feramus. Multa sunt, quæ ego nescire malo, quàm cum aliquo periculo fieri certior.

Cic. epi. fa. Nec te tã longè nauigationi & viæ per hyemem nisi bene firmum committas, néue nauiges, nisi exploratè. Qui cupidè profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Solent nautæ festinare quæstus sui causa, cautus sis mi Tyro.

Accepi tuam epistolam vacillantibus literulis, nec mirum tam graui morbo.

Audio te animo angi, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas, humanitatemq; propter quam tu es mihi charissimus.

Nunc opus est te animo valere, vt corpore possis. Id quum tua, tum mea causa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis plectis, exilui gaudi
Quid est enim negotij, continere eos q

s præsis, si te ipse contineas? Nam vt quisq; vir optimus ita difficillimè esse alios impro suspicatur.

ultis enim simulationum inuolucris tegi & quasi velis quibusdam obducitur vniuscusque natura. Frons, oculi, vultus, persæpe mentiuntur, oratio verò sæpissimè.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præsertim genere intelligã prudentia non esse inferiorem me, vsu verò etiam superiorem.

Quapropter incũbe toto aĩo, & studio omni in eam rationem qua adhuc vsus es, vt eos, &c.

At ille quidem princeps ingenij & doctrinæ Plato, tum deniq; fore beatas resp. putat, si docti, ac sapientes eas regere cœpissent, aut qui regerent omne studium in doctrina ac sapientia collocassent.

Atq; a quidem quæ supra scripta sunt, non vt te instituerem scripsi (neq; enim prudentia tua cuiusquam præcepta desiderat) sed me in scribendo, cõmemoratio tuæ virtutis delectauit: quanquam in his literis longior fui, quàm aut vellem, aut me fore putaui. Mitigatio monitionis

Sed te illud admoneo, vt te antè compares, quotidieq; meditere resistendum esse iracundiæ, quum ea maximè animum mouet, tum diligentissimè linguam esse continendam: quæ quidem mihi virtus, non interdum minor videtur, quàm omninò non irasci.

Nihil enim nec temerè dicere, nec astutè reticere debeo. Apud Xenophontem est Cyri & Mitigatio motionis.

Age

Agesilai,summo imperio,nullum vnquam ver-
bum asperius auditum fuisse.

De sorore quod scribis, testis erit tib
quantę mihi curę fuerit. Vtinam fratris i
animus esset is qui esse deberet. Quem q
esse offensiorem arbitrarer, eas literas ad e
misi,quibus & placarem vt fratrem, & mone-
rem vt minorem,& obiurgarem,vt errantem.

Tu pro tua prudentia,quid optimum factu
sit videbis. Nisi mihi fortuna proprium consi-
lium extorsisset,&c.

At vide quantò diligentius homines me-
quant quàm meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exæquat.

Nunc te obiurgari patere.

Plinius. Neque enim tantoperè mihi considerandū
est,quid vir optimus, in præsentia velis, quàm
quid semper sis probaturus.

Quò magis te,cui vacat,hortor, cum in vr-
bem proximè veneris,venias autē ob hoc ma-
turius,illi te expoliendum limandumque per-
mittas. Neq; enim ego, vt multi,inuideo alijs
bonū,quo ipse careo,sed contra sensum quen
dam voluptatemque percipio, si ea quæ mihi
denegantur,amicis video superesse.

Quòd tibi scripsi, vt te sortitum prouin-
ciam præmonerem, plurimum tibi credas,nec
cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis for-
tè te, quod abominor, fallat, paratam vltio-
nem, qua tamen ne sit opus, etiam atq; etiam
attende. Neque enim tam iucundum est vin
dic

ri, quàm decipi miserum.

ssum ego, quod pluribus verbis, pluribus voluminibus philosophi docere conanse breuiter tibi mihique præcipere, vt esse sani perseueremus, quales nos futus profitemur infirmi.

Libr.i. Tota episto. cuius initium; Consulisan existimem.

Quorsum hæc? ne tibi optimæ indolis iuueni, quorundam immensa luxuria, specie frugalitatis imponat. Conuenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memēto nihil magis esse vitandum, quàm istam luxuriæ, & sordium nouam societatem, quæ cum sint turpissima, discreta ac separata, turpius iunguntur.

Lib. iii. Tota. Cum patrem tuum.

Quomodo principes sub specie laudis excitandi sunt ad honesta, docet Pli. lib. iij. epist. Officium consulatus. Plinius.

Rursum lib. vij. Terret me hæc tua.

Eodem lib. Queris quemadmodum, de ratione studij.

Item eodem lib. Deliberas mecum.

Rursum epist. Gaudeo quidem. Rursum lib. viij. Amor in te meus cogit, non vt præcipiam (neq; enim preceptore eges) admoneam tamen, vt que scis teneas, & obserues, aut scias melius. Nam tota vsque ad finem, huius argumenti est, & elegans,

MONI-

MONITIO MEA.

DE malo principe tacendum censeo, n... malè loquaris ingens periculum est... nè, graue flagitium est.

Non te cuiusquam auctoritas abduca... cto. Est quidem cõsultum inhærere maio... vestigijs, siquidem illi recto itinere præcesserunt. Alioqui quid interest, inter hunc imitatorem, & gregem, ducem illum suum, quoquo se conferat sequentem?

Plinius. Hoc ipso mihi places, quod ipse tibi displices. Nam verissimè dixit Plinius: Magis in studijs homines timor, quàm fiducia decet.

Indicat adagium. Ede tandē aliquod indolis tuæ specimen: Ostende te aulæ, ostende reipu. patere te assignari famæ. Scis illud, occultæ musices, &c.

Mitigatur admonitio. Ostendi, quid in te, hoc est in opere pulcherrimo desiderem.

Quem si sine exceptione laudassem, & fide caruisset laudatio, quę in nullũ competit mortalem, & tibi nihil profuissem. Nunc omnes intelligunt, & intelligis ipse, mihi cætera verè placere, quum non dissimularim, quæ mihi displiceant.

Sciebam tibi nil opus esse monitore, sed tamen libuit admonere, vt quod facis, faceres.

Quod transactum est reuocari iam in integrum non potest, quid in posterum oporteat fieri consulendum est.

Nunc monere te serum est, obiurgare inhumanum, vtinam aut ego possim te ex istis m...

ximere, aut tu monitis meis obtemperans, non incidisses.

id faciam? Obiurgabo te qui toties adus vt caueres, velut obstinato deuotoq; o temet in istas calamitates conieceris? erumnosum amicum obiurgare, crudele est. Admonebo? serum est, vtinam serum non esset. Scio quã tu frustrà soleas admoneri. Cõplorabo tuam infœlicitatẽ? quid aliud quàm plagam exacerbauero. Vnum illud superest, si quid tamen superest, ne doloris impatientia, malis per se grauissimis, grauius aliquid adiungas, & omnes ingenij consilijq; tui neruos excites, vt temet isthinc euoluas.

Etiam atque etiam cura valetudinem tuam. Et quanquam est hyems, tamen memento te ...ione viuere.

De...tionem tuã ad amicos retuli, quorum vna omnium est sententia, vt relictis istis nugis oratorum ac poëtarum, te totum ad ius pontificum conferas.

Cicero id epistolæ proprium esse putauit, vt cui scribitur de ijs quæ ignorat certior fiat.

At ego ad te ea quæ melius meipso tenes.

Quare aut amori meo cõcedas oportet, aut hanc epistolam esse neges.

RESPONSIO AD MONITIONEM.

RAras tuas quidem (fortasse enim non perferũtur) sed suaues accipio literas, vel quas ...oximè acceperam, quàm prudentes, quàm ...lti & officij, & consilij. Etsi omnia sic con-

stitue-

ſtitueram mihi agenda, vt tu admonebas, ...
men confirmantur noſtra conſilia, cum ...
timus prudentibus, feliciterque ſuade...
idem videri.

DE AMATORIA EPISTOLA.

AMatoriæ epiſtolæ non omnes eodẽ in g... nere verſantur. Aliæ enim petunt, aliæ expoſtulant, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ purgant. Quare cõmodè de his arte præcipi non poterat. Huius generis duas ſpecies nonnullos feciſſe video honeſtam & turpem. Nos honeſtam, conciliatoriam appellamus, alteram amatoriam. Conciliatoria eſt, qua nos in beneuolentiã anteà ignoti inſinuamus. Eam ſic inſtituemus. Principio cauſas, quib⁹ ad ambiendam illius amicitiam ſumus accenſi, probabiliter exponemus. Id quanquam vix citra aſſentationem fieri poteſt, tamen aſſentationis ſuſpicionem accuratè amouebimus. Deinde ſi quid in nobis erit, quod illum ad nos mutuò amandum prouocabit, id ſine arrogantia ſignificabimus, hoc modo.

SANTERANVS FAVSTO S. D.

TVa carmina quę paſſim apud nos incredibili omnium admiratione leguntur, iampridem me accẽderunt, vt in amicorũ tuorum numerum adſcribi vehemẽter arderem. Neq; enim diuinã modò ingenij quandam vim, verumetiam probitatem modeſtiamq; præ ſe ferũt. Incitauit me currentẽ (vt aiunt) Antoni... qui perſæpè mecum, & amantiſsimè, & fac...

ſimè de tuis morib' collocutus, vltrò etiam
tatus eſt, vt ad te ſcriberē, te eum eſſe, qui
olum oblatas amicitias diligēter coleres,
n etiam ſponte tua ſoleas alios prouoca-
te quidem quum omnia ſumma ac diui-
uſpiciā, de me nihil adfirmare poſſum, niſi
hoc vnum, nempe traditurum me tibi homi-
nem, tui obſeruantiſsimum, parum quidē eru-
ditum, eruditorum tamen candidiſsimum ad-
miratorem, & prædicatorem ſimplicem: ſimu-
landi ac diſsimulandi, iuxta ignarum, & perti-
naciſsimum amicorum cultorem: re quidem
parum beatum, ſed animo beatiſsimum, libe-
rum, apertum, facilem, deniq; tui cupidiſsi-
Hunc ſi tu viciſsim amplecti potes, vel ob hoc
ipſum, quòd te tam perditè amat, fac eum in
um gregem recipias. Quòd ſi feceris, rem
palm me hodie arbitrabor aſſecutum. Tu
porrò vt cæ is rebus omnibus ſuperes, non
committam vt amoris magnitudine tibi con-
cedam. Vale ac nos ama.

Quòd ſi puellæ animum ad mutuum amo- rem ſollicitabimus, duobus potiſsimum arie-tibus vtemur, laude & miſericordia. Laude e-nim cùm omnes homines, tum puellæ in pri-mis gaudent, potiſsimum autem à forma, in qua ſummum bonum conſtituunt, tum ab æ-tate, moribus, genere, cultu, & rebus conſimi-libus. Deinde quod molli ſit animo id genus, facile ad miſericordiam cōmouetur, quàm ximè ſupplices videri ſtudebimus. Quæ illius

De amatoria præceptio.

illius sunt vehementer amplificabimus, nos[tra] extenuabim⁹, aut certè summa cum mod[estia] proferemus. Summum amorem, cum su[mma] desperatione coniunctum ostendemus. [Nunc] lamentabimur, nunc blandiemur, nunc d[epreca]rabimus: nunc rursum nosipsos callidè lauda[bimus], pollicebimur: exēplis vtemur illustriū, & honestarum mulierum, quæ ingenuo amori indulserunt, & iuuenum ipsarū fortunis longè inferiorum. Amorem nostrū, quàm honestissimum conabimur ostēdere. Deniq; quam poterimus verecundissimè orabimus, aut si amātem redamare neutiquam dignetur, saltem amari se citra incōmodum, æquo animo ferat: quod nisi impetrem⁹, decretum esse apud nos quouis modo crudelem abrumpere vitā. Exemplum huius præceptionis, ab Ouidio, cæterisq; poëtis petent, quib. ea res curæ est. Quanquam est genus amatoriarum epistolarū quod abest à nequitia, veluti quum adolescens probus probam, ac benè educatam puellam ambit vxorem ducere, quanquā hoc quoq; blanditias habet, habet lachrymas, querimonias, suspiria, somnia, cæteraq; non turpia quidem illa, sed ineptiora tamen, & ad aliquam nequitiæ speciem accedentia, quæ nescio an expediat adolescentibus proponere. In his erit plus difficultatis, & vberior exercendi ingenij materia, quoties pauper diuitis, obscurus claro genere natæ, deformis formosæ nuptias am[bi]bit: denique quoties senex puellæ: omnes
Se-

[...]mæ, quanquam ad genus suasoriuum perti[...], tamen multum admiscetur ex genere de[...]stratiuo, quod amor laude potissimū con[...]ur. Hic ingenij fuerit excogitare ratio[...] quibus seipsum prædicet aliquis, citra spe[...]em arrogantiæ, aut stoliditatis. Nisi personæ tales fingentur, vt hoc ipsum sit affectandum. Qualis est apud Vergilium Corydon, apud Terenti. Thraso.

AMATORIAE SYLVA.

AVdi igitur me hoc ἀνεπιτεύτως dicentem. Ne viuā mi Attice, si mihi nō modò Tusculanum vbi certè sum libenter, sed μακάρων νῆσοι tanti sunt, vt sine te sim totos dies. Nihil enim est (mihi crede) virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, vt scis, M. Brutum, propter eius summum ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem atque constantiam: tamen Idibus Martij tantum accessit ad amorem, vt mirarer locum fuisse augēdi in eo, quod mihi iampridem cumulatum etiam videbatur. Quis erat qui putaret ad eum amorem, quē erga te habebam, posse aliquid accedere? Tātum accessit, vt mihi nunc deniq; amare videar, anteà dilexisse. Id est sine impostura. Id est beatorum insulæ.

Lib. vj. epi. Nunquam sum magis. Rursum. Scribis de absentia mea. Plinius.

Ang. Politiani epist. lib. ix. Cum superioribus diebus.

DE DEMONSTRATIVI GENERIS EPISTOLIS.

GEnus demonstratiuum rarò quidem p
se adhibetur, frequenter autem in alij
neribus incidit. Exempli causa si quem c
mendare nitimur in persona demonstr
laude versari necesse est, quod idem accid
consolatione, petitione, exhortatione, admo
nitione. Prętere in criminatione, defensione,
inuectiua, & consimilibus generibus. Quòd si
cui suademus, vt in aliam vrbem aut villã com
migret, demonstratione, eius loci faciem ante
oculos ponimus. Quoties autem per se adhi-
betur, totum est ad delectationem accommo
datum. Quare vt in pictura, ita in demonstra-
tione conueniet adhibere sermonis varietatẽ,
verborum apparatum, exornationum festiui-
tatem, annominationes, membra, comparia,
Descriptio personæ. contraria, verba poëtica. Si personam describi-
mus, vt regis, reginæ, principis, alteriusue, ei
cui ea sit ignota, rhetorum super hac re notissi
mas pręceptiones ignorare non oportebit. In
epistola satis erit vultus, totiusq; corporis ha-
bitum, figuram, gestum, notumque tanquam
pictura exprimere: deinde ad animi, fortunæ-
que commoda veniemus. Quod satis luculen-
ter à rhetoribus pręceptum, neq; cognitu dif-
Loci descriptio. ficile, prudens prætereo. Si locum quempiam
describimus, perinde ac si hominem manu in
eum duceremus, primum tanquam procul in-
tuenti vniuersam loci faciem cogitationi sub-
ijciemus. Situm tanquam depingentes, descri-
bemus. Num in ædito, an humili, an decliui. In

plano an monte, nemoroso, an secus. Quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur. Quantum passuum in longum, in latum, in ambitu contineat. Hic consideratis cœli plagis, quem prospectum, quas vrbes, quos agros, quos montes, quæ nemora in vnamquanque partem habeat. Quo sole illustretur, quibus ventis trudatur, cui cœli portioni subiaceat, cuiusmodi cœlum habeat, salubre, an pestilẽs, amœnum, an secus exponemus.

Deinde tanquam propius accedentes, singula accuratius ostendemus: & vt quicq; aduenientibus sese cõsueuit offerre, ita primum exponemus. Si villam aut amplum ædificium demonstrabimus, à primo ingressu exordiemur, cuiusmodi atrium, quantum, qua figura, quo lapide, quod habeat cubicula, & in quam partem vergentia, quem in quanq; partem habeat prospectum. Deinde aream, vestibulum, penetralia, conclauia, triclinia, breuiter totum ædificium lustrabimus, situm cuiusque rei sine confusione exprimentes, vt is qui legit, eum locum videre se oculis putet. Si flumen aut lacus erit, quàm amplum, quàm rapidũ, quo colore, vnde nascatur, vnde augeatur, quà præterfluat, quò influat, diligẽter exponemus, quos sin' faciat, quas insulas, quos agros, quę nemora irriget, quod piscium genus, quę piscandi, ac nauigiorum forma. Si ager erit, quid ferat, quantum, quo ritu colatur, cuiusmodi cultores, quod arborũ genus, cuiusmodi vi-

Vrbis & ædificii descriptio.

Fluminis aut lacus descriptio.

di vinum proferat. Si mons, à radicibus vsque ad cacumen omnia diligēter perlustrabimus: & si quid habeat nouū, prodigiosum, aut alioqui memorabile: qualis est apud Pōponium Melam descriptio montis Atlantis, apud Plinium Aetnæ. Ad hæc pertinet amphitheatrorum, animantium, pomparum, tabularumque descriptio. Vocabulorum idoneorum vim, ex eorum libris qui de situ orbis Latinè scripserunt, quique de Architectura, facile comparabimus. Et incidit hoc genus persæpè, quum peregrinantes ex itinere de nouis rebus transcribimus. Si quem locum insignem, principem nobilem, si quod animal inusitatum vidimus, id his rationibus, summa cum legentis voluptate describemus. Loci describendi exemplum erit, Tusculorum, ac Laurentis apud Plinium, & regiæ Psyches apud Apuleium, & alias descriptiones crebræ apud poëtas & historicos: veluti domus Somni & Famæ apud Ouid. Cleopatræ Cydno aduectæ apud Plutarchum, picturarum apud Philostratum. Si genus hominum describimus, à corporum descriptione exordiemur, deinde ad vestium genus, ad animorum habitus veniemus. Postremò viuendi ritum omnem ante oculos ponemus. In hoc demum genere, siue laudemus, siue vituperemus, hypotiposim, effictionem, imaginem, & exornationem quam notationem appellat Cicero, & si quod aliud schema, quod ad energiam facit, scitè adhibebimus.

Agrorum descrip.

Loci descri bendi exempla.

Itaque

Itaque de hoc genere hæc præcepisse sat erit. Nam exemplis singula demonstrare, per longum sit; & vndecunque magna vis exemplorum suppetit.

DE IVDICIALIS GENERIS EPISTOLIS ET PRIMVM DE CRIMINATORIA.

SI quem accusare volumus, & causæ statum, & confirmationes, confutationesq;, argumentandi rationes, & quib⁹ rem verisimilem, aut difficilem faciamus, quibus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia è rhetorũ præceptis percepta habere conuenit. Neq; enim alio artificio scribitur epistola, quàm oratio. Tamen quoniam in epistola breuitas esse debet, & singulos locos persequi nõ licet, ea quæ potissimum ad rem spectãt, excerpemus, multa in suspicione relinquemus. In criminatoria igitur epistola nonnunquam ab abrupto principio conueniet exordiri, quo statim & nostrum dolorem, & rei atrocitatem indicemus. Id erit, si vel à conquestione, aut dubitatione, vel ab exclamatione, aut alioqui figurata oratione initium capiemus. Quanquam idem apud iudices fieri vetant rhetores. Deinde rem verisimiliter narrabimus, argumentationes, & amplificationes eidem breuitatis causa admiscentes. Mox probabilibus argumentis rem docebimus. Postremò epilogum, aut aliquid epilogi loco subijciemus. Rhetorum præcepta.

EXEMPLVM.

Pudet me, ita me deus amet, præfecte iustissime, de mei hospitis, tui ciuis, insigni contumelia queri. Quid autem dixi contumeliam? Non occurrit vocabulum, quo rem atrocissimam satis dignè explicem: neq; vlla tragœdia nephario sceleri par inueniri poterit. Quod vbi acceperis, quę tua est æquitas, innocentiaque, & meę conditionis miserescet, & ciuis tui vehementer pudebit: si tamen eiusmodi nebulones pro ciuibus tuis sint habendi. E tempestate illa, omnium quas, vel vidimus, vel audiuimus, sæuissima, quæ pridie Idus Octob. sexaginta onerarias naues, omni mercium genere refertissimas, in mari Adriatico oppressit, Vasus Saxonius inter multa hominũ millia, quæ naufragio periere, solus, aut certè cum perpaucis emersit, homo omnium quos terra sustinet impijssimus. Credo vel in meam perniciem à Neptuno mihi irato seruatũ, vel certè quod maris elementum, pestem talem, sub Tartara potius præcipitãdam exhorruerit. Excepi hominem nudum, egentem, squalidum, confectum, semineccm. Cur inquies, tale portẽtum in domum tuam vocabas? Irato genio, dijs iratis, mente læua. Fateor, neq; enim postulo vt hanc appelles humanitatẽ & misericordiam, attamen vt hominem excepi. mouebat me hominis miseranda conditio, & eò magis, quòd ipse eiusmodi calamitatis rudis nõ essem. Perpulit multorum commendatio, hortabatur patria, quam tametsi mea non est, tamen non secus ac

cus ac meam ſemper ſum amplexus. Vincebar fucatiſsimi nebulonis, mira quadam, ſed falſiſſima ſpecie probitatis, oratione, lachrymis, ipſa deniq; canicie. Hæc vel quamuis aſtutum hoīem fallere poterant. Nunc quid ego commemorem, quæ mea fuerit in illum comitas, liberalitas, hoſpitalitas? In intimam familiaritatem admiſi demens. Omnes fortunas communes feci: familiam & rem domeſticam eius manibus concredidi. Ita duos fermè menſes apud me eſt humaniſsimè habitus, Hic ego dictum illud nimium verum eſſe ſum expertus, non minus eſſe periculum malis benefacere, quàm bonis malè. Nam ille bonus vir, repente ex hoſpite prędo, ex ſene factus eſt ſtuprator. Cum famula domeſtica clàm rem habuit, ac grauidam mihi reliquit. Indignum facinus clamabis, ſcio. Sed mane, nondum tragœdiæ audiſti argumentum. Nam hactenus comœdia videri poteſt. Quum iam fœdiſsimam fugàm conſtituiſſet, ſacratiſsima ea nocte, quæ Chriſto eſt natalis (vide, vt ſcitè ſceleris artifex tempus delegerit) quum iam vxor cum reliqua familia eccleſiaſticis vigilijs operam daret, me præter morem, & illo in ſperante, domi relicto, eò quòd ſubitò dolore correptus eſſem, iam intempeſtą nocte, in proximo filię cubiculo ſtrepitum audio neſcio quem, deinde ſtridorem tanquam ferro effringentis. Miror quid ſit, puerum excitum iubeo viſere, offendit hominem. Mentitur ſe

A ſent[entia]

A cõtrario

Tranſitus

Amplificatio à circũſtantia.

ab vxore missum, vt preculas quas filia reliquerat, afferat. Paulò pòst clariori etiam strepitu exit. Post horam ferè vxor anhela domum accurrit. Percontor quid nouæ rei sit, ait filiam inter frequentem turbam è suo comitatu dilapsam nusquam apparere. Oboritur vtrique certa suspicio, mihi quidem è strepitu, vxori verò multò amplius, quòd quum aliquoties anteà furtim cum ea confabulantem comperisset, tum ea nocte, nescio quid consusurrationis animaduerterat. Mihi quoque tot res coniecturam facere poterant, nisi talpa cæcior fuissem. Pallebat mihi canus amator, macies vultum obduxerat. At ego illum aqua maris, non igni senili pallere putabam. Cubiculum ingressi, scrinium effractum offendimus, arma relicta, sublatum & vestium & pecuniæ, & anulorum, vt quicque occurrerat furto fugæque commodissimum. Quid facerem, & spoliatus hospes, & plus quam orbus pater? Et nox, & hyems, & solitudo vrbis, denique & ipsa diei religio prædoni fauebat. Hic animi mei curas facilius fuerit tibi æstimare, quàm mihi narrare. Ciues aliquot ægrè contraho, exilio, percontor, vestigo, audio vnà cum puella conspectum, via, quam obliquam vulgò nominant, suffarcinatum, & admodum properantem. Intelligo infœlix. Itum est ad portum quò ea ducit via, nihil inuenio præter scalmum vlteriori in ripa, in citeriori zonam, quæ tumultuanti filiæ exciderat. Sedeo exanimatus,

ora-

orta luce, quæ mihi tristissima longè, omniũq; funestissima illuxit. Vbi res in vulgum emanauit, passim querelæ feruent. Ab alijs mutuum acceperat, alijs imposuerat, alius ex illius conuictu aliquid desiderabat, nemini non aliquid assuerat mali. Sed quid me consoletur? communis cum multis iniuria? Audio, sed heu serò audio, huiusmodi flagitia apud illum noua non esse. His artibus, ita à puero fuisse exercitatum, his rudimentis cœpisse, vt se ipsum ne senex quidem vnquã vincere potuerit. Nulla vnquam honesta Venere delectatum: ne à cognatis quidem solitum abstinere. Nihil vnquam illi sacrum fuisse: hominem fuisse semper alieni appetentissimum, suorum profusorem: simulandi ac dissimulandi mirum artificem. Quid enim ego hic optime vir, vel meam calamitatem, vel illius scelus verbis exaggerem? Rem vides, qua quid vnquam auditum est atrocius? Hospitium polluit, fidem perfidè violauit, pro summis beneficijs summum maleficium reddidit, familiam perdidit, vernaculam per nephas illectam construpauit: scrinia compilauit, filiam puellam, & vnicam rapuit, me nudum, orbum, senem reliquit, à quo fuerat nudus, egensque receptus. Quid illi posthac sceleratum videri poterit, quem neque hospitij religio, neque tanta in ipsum mea benignitas, neque legum metus, neque numinis vllius reuerentia, neque ætatis pudor, aut canicies, neque tam sacræ noctis pietas à

A studio

Epilogus

tas à tam nephario flagitio potuit dehortari? Quod portentum, si quando in manus tuas inciderit, non orandus es, vt meo nomine pœnas tua seueritas sumat, sed vt optimam patriam teterrima peste liberet, quam funditus extingui, & deorum intersit, & hominum. Vale.

Quum hæc recognoscerem, optime lector, manifestò deprehendi me, quum illa scriberem, quo libro vtcunque absoluto, satisfacerem amico parum amico, quicquid veniebat in buccam, chartis illeuisse. Alioqui nihil erat negocij aliud argumentum excogitare, epistolis accommodatius. Dicet aliquis, quid epistolæ cum tribunalibus? Imò frequēter & hoc genus incidit, veluti quum nostram, aut amici famam purgamus, & tuemur aduersus obtrectatorum calumnias, nonnunquam recriminantes eos, qui crimen impingunt. Nónne D. Hieronymus, quum à se depellit intentatam stupri cum Paula suspicionem, totus versatur in coniecturalibus argumentis; & locum communem tractat, à quæstionibus, Sed quoniam de nullo genere diligentius præceptum est ab artis scriptoribus, & hoc non admodum accommodum est pueris exercendis, quibus hoc quicquid est operis potissimum paratur, pergemus ad alia quæ magis congruunt huic instituto.

DE EXPOSTVLATORIA EPISTOLA.

Expostu-

Expostulatio inter amicos persæpe fieri solet, quoties officium eorum requirimus. Ea ne quid amicitiam exasperet, mitiganda est, vel laude, vel ioco, vel dissimulatione, nisi talis erit cui scribimus, vt apud illum nihil non liceat. Ipsam quidam rem damnabimus, sed voluntatem quantum licebit, excusabimus. Mirari nos dicemus, quid in causa fuerit, quid uis suspicari malle, quàm illum ab officio cessasse. Expostulatio.

EXEMPLVM.

Centenas iam ad te literas dedi, tu ne vnas quidem reddidisti, quid coniectem? quid diuinem? Viuere te, an sepultum esse? Sed viuere, atque etiam valere, nuper mihi gener tuus nunciauit. Quò nam vetus ille tuus in me animus euanuit? Itáne potuit ob diuturnã absentiam Gulielmo Lucius excidere? Potuítne illa tam vehemens flamma languescere? Potuit extingui tantum amoris incendium? Et quò nostri tibi cura recessit? Ego, mirum est dictu, quanto tui desiderio macerer: & tu fortassis nostri securus, nouis amoribus te oblectas. Ne mihi veteres illas excusationes protuleris: non fuit ocium, non erat tabellarij copia. Quę nam ista tam importuna negocia, vt nec semihoram amico operam dare non sinant? Atqui hoc saltem scribe, distineor occupatione, non licet scribere. Vale. An me planè vacuum credis? Quot noctes iucundis susurris consumpsimus, & nunc tantulum somni defraudare, dum Exprobrãtis taciturnitatem.

vnum aut alterum versiculum amico scribas, piget? An verò tot iam mensibus nemo vnquã oblatus est, cui literas committeres, præsertim familiares? Nemo cui aliquid mandares, per quem me saluere iuberes? Omnes isthuc abeunt, isthinc nemo emergit? Sed audio te nuper noua dignitate auctũ, fortasis superbior nobis es factus, postquam esse cœpisti pecuniosior. Quod si commodo tuo fit, modestius silentium feram tuum: sin vel obliuione nostri, vel aliquo incommodo detentus, taces, grauiter, vt par est, patiar. At ego quiduis suspicari malo, quàm te officio tuo functum nõ esse. Vtcunque tamen res est, fac me hoc scrupulo quàm primum leues. Nolim hac in re te causam habere nimium bonã. Malo iure questus de te videri, quàm tibi valetudinem aduersam, silentij causam fuisse.

ALIVD EXEMPLVM.

Terenti. in Andria.

Hem isti mandes, si quid rectè curatum velis. Téne ita dormitasse in rebus amici tam serijs? Sed ego tibi non succenseo, mihi succenseo, qui tibi mea curanda mandarim, non ignarus, quàm in tuis ipsius negocijs soleas esse indiligens.

ALIVD EXEMPLVM.

Librum relegens, quum tot mendas offenderem, easq; non contemnendas, mi Scriboni, non potui nõ desiderare in te fidem illam, & vetere nostra necessitudine, & tuis pollicitis, & mea de te fiducia dignam.

Magnã

Magnificè receperas, & ego maius quiddã expectabam, quàm tu pollicebaris. Vt id sperarem, fecit ista tua modestia, tuiq; mores ab omni fuco, leuitateque visi semper alienissimi. Quur hic tui dissimilis fueris, magnopere demiror: nisi quod res ipsa clamitat, non vulgariter abs te cessatum esse. Neq; enim potes in alium reijcere culpam, cum in hoc præfectus sis edendo operi, ne liceret alijs operis deprauare librum. Atqui nulla in re magis erat præstandum officium amico. Si nullo solario, aut iniquo prouinciam suscepisses, tamen amici causa par erat aduigilare, cuius famæ periculo eras cessaturus. Si parum apud te ponderis habebat amicitiæ nostræ ratio, tamen hoc officij studiosis omnibus largiri côueniebat, quorum vtilitati parabatur opus. Nunc quum larga etiam mercede typographus pēset operam tuam: quum scires hoc amici nõ vulgaris summopere referre: quum non ignorares esse boni viri, vel gratis de bonis literis, atque harum cultoribus bene mereri, non possum satis admirari, quod in re tanta, tantopere sit dormitatum. Qui literas tractat, rem tractat nõ modò publicam, verum etiam sacram. Non potest esse leue commissum, quo læduntur tam multi: & quod alijs in rebus incuriæ nomine damnatur, hic impietas est. Iniquum est, non eius satisfacere animo, à quo mercedem plus quam æquam accipis. Inhumanum, negligere famam amici: infidum, non præstare quod promi-

Exaggeratio cõmissi à multitudine læsorum.

promiſeris:impium,oſcitanter agere in negocio muſarum. Vide igitur mi Scriboni, quot modis abs te peccatum eſt. Sed hæc nobis ſera eſt querela; tantum obteſtor per omnia quæ tibi ſancta ſunt, vt quod hic admiſſum eſt incogitantia, in cæteris cura, diligentiaque penſetur.

EXPOSTVLATORIAE SYLVA.

Cic. ad At. EPiſtola famili. libr. quint. Si vales bene eſt. Lib. quint. epi. Præpoſteros habes tabellarios. Sed abs teipſo, qui me accuſas, vnas ſcito mihi literas redditas eſſe, cum & ocij ad ſcribendum plus, & facultatem dandi maiorem habueris.

Tu velim ad nos ſæpe ſcribas. Si rem nullam habebis, quod in buccam venerit ſcribito.

Tu mihi, etiam ſi nihil erit quod ſcribas (quod fore ita video) tamen id ipſum ſcribas velim, te nihil habuiſſe quod ſcriberes, dummodo ne his verbis.

Cicero. Verberaui te cogitationis tacito duntaxat conuitio. Quod faſciculus alter ad me iam ſine tuis literis perlatus eſt, non potes effugere huius culpæ pœnam te patrono. Marcus eſt adhibendus, iſque diu & multis lucubrationibus commentata oratione, vide vt probare poſsit, te non peccaſſe.

Non poſſum te negligentiæ non accuſare, qui tanta de re, tam breuiter, tam indiligenter ſcripſeris.

Aut deſidioſus, aut vehementer diſtentus, ſis ne-

Ais necesse est, qui in tam copioso argumento epistolæ tuæ breuis sis.

Brutianum Laconismum mihi tibi proposuisse videris, qui epistolam vix tribus versibus scripseris.

Vix adduci possum, quod mihi de te ab au-ctoribus alioquin minimè vanis adfertur. Est enim & à mea de te existimatione, & à tuis mo-ribus pristinis longè alienum.

Is ne vt nos tanta impensa derideat? Plinius

Lib. I. epi. Olim nullas mihi epistolas. tota.

Lib. II. epist. Irascor. tota.

Lib. I. Expostulationis iocosæ exemplum. tota epistola cuius initium: Heus tu promittis. Politianus

Lib. II. epistola: Ex literis, & sermone mul-torum.

Eodem lib. epist. Dederam commodum.

EXPOSTVLATIO MEA.

ANtonius tibi diem dicit, & sponsorem ap-pellat. Non enim pręstas quod receperas, te frequenter ad se scripturum.

Ego verò tibi vehementius etiam irascerer, qui toties tam accuratè monitus à nobis, non auscultaris, nisi parum esset humanum, irasci calamitoso.

Arcanum quod nuper tibi commisi, vt-pote ei quem nihil vnquam celare solebam, id audio iam prolatum in lucem, quotidie ad pluras serpere. Te rumoris huius aucto-rem esse necesse est, quando ipse mihi sum conscius, nemini illud præter te vnum morta-

lium

lium cõmunicasse. Quod si falsò est mihi obnunciatum, est quod vehementer gaudeam. Malim enim in illis vanitatem accusare, quàm in te amici fidem desiderare: sin verè, haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidũ, quàm amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quàm acri reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hoc scrupulo me quam primum leues.

Mitigatio prędictorũ Charior mihi es, quàm vt tibi posśim irasci. Sed tamen vehementer & miror, & doleo, quod contempto meo consilio & fideli, & salutari, in tantam turbam teipsum conieceris.

Tantus in te meus amor, vt nulla exoriri posśit iniuria, sed tñ nõ cõmoueri nõ possum.

Absolui non potes, ne Cicerone quidẽ patrono in culpa tam manifesta. Vbi nam sunt tui fasciculi literarũ, vbi sarcinæ ingentes, quas tu mihi abeunti promiseras, homo hoîum qui viuũt vanisśimè? at nũc istinc adfertur nihil.

Hæc ad te scripsi liberius, fretus consciẽtia officij mei, beneuolentiaq́; quam à me certo iudicio susceptam, quoad tu voles cõseruabo.

DE PVRGATIONE.

EXpostulationem purgatione diluimus, ita vt nos ea expostulatione non modo nihil offensos, verum etiam vehementer delectatos ostendamus. Deinde suspicionem obiectam grauiter abominabimur. Postremò, rationes quam maximè probabiles, quibus eam purgemus, proferendę sunt. Quanquam huic generi mirè

tempore vario, vix vlla certa ratio præscribi potest. Ex re, ex tempore, ex personis consilium sumamus oportet.

EXEMPLVM.

Non tam molestũ fuit me abs te immerentem accusari, quàm iucũdum officium meum requiri. Est enim immodici amoris argumentum, temerè de amico suspicari. Quanquàm tu meum tam diuturnum silentium, non sine causa miraris. Hic enim mensis est propè decimus, ex quo nihil ad te literarum dedi. Sed dij prohibeant quæ tu scribis, vt Lucius Gulielmi obliuisci vnquam possit. Vnquámne Gulielmi possit Lucius non meminisse? Egóne nouis me oblectem amoribus? Egóne successibus rerum elatus, te minoris faciam? Quasi verò vlla mihi fortuna sine te dulcis aut fuerit vnquam, aut esse possit? Caue verò credas vlla negocia tanti apud me esse, quæ nõ facile post habeam, si quando ad te scribendum erit. Cur igitur, inquies, nihil adfertur scriptorum? Audies. Scripseram bis, primum per Stilbontem affinem tuũ Idib. Maijs, deinde per socerum meum Petronium Calend. Iulijs. Priores quidem tibi nõ esse redditas scio. Ait enim reuersus Stilbon, sibi eas in itinere excidisse, ideoq; veritũ te conuenire. Socer quũ istuc iter instituisset, consilium in profectione mutauit: Post hos nemo mihi cõtigit, cui rectè cõmitterem. Ne tuas quidem oẽs accepi. Cæterum hoc tibi etiam atq; etiã persuadeas velim, neminem

Expostulationis per purgatione dilutio.

Suspitionis obiectæ abominatio.

viuere, aut tui amantiorem, aut æquè me...rem, siue scripsero, siue non scripsero. Vale.

Hoc in genere quoniam frequenter incidit inter amicos, varijs thematis exerceri conueniet. Expostulatur enim cum amicis, quod in officio scribendi cessauerint, quod mandata non peregerint, aut serius, secusúe peregerint, quàm oportuit. Quod per incogitantiam aliquid effutiuerint, quod præstiterat tacuisse. Quod parcius aut neglectius scripserint, aut acerbius: quod in re seria nõ consuluerint amicum quem nõ oportebat quicquam ignorare, quod de animo amici parũ magnificè sensisse visi sint, qui quum egerent ope, dissimularint. Hoc genus minimum abest à monitione, quæ obiurgationem habet. Huic finitimum est illud, quoties querimur apud alios de quopiã.

PVRGATORIAE SYLVA.

Cic.epi.fa. SI esset in his fides, in quibus esse debebat, non laboraremus.

Lib.iij.epist. Et si quantum ex literis.

Quod si rarius fiet, quam tu expectabis, id erit causæ quod non eius generis meæ literæ sunt, vt eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominũ potestas erit, quibus rectè dem, non prætermittam.

Sed tamen significatur in tuis literis, suspicio quædam, & dubitatio tua, de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium.

Quererer tecum, atq; expostularem, nisi (vt

suprà

[su]pra scripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quam accusare te mallem, idque putarem esse rectius. Itaque nihil de te, quod credideris de me, quamobrem non debueris credere, pauca dicam.

Non obliuione amicitię nostrę, neq; intermissione consuetudinis meæ, superiorib. temporibus ad te nullas literas misi, sed quod priora tempora in ruinis reip. nostrisq; iacuerunt: posteriora autẽ me à scribendo tuis iniustissimis, atq; acerbissimis incõmodis retardarunt. Excusatio epist. non scriptæ.

Peto à te, ne me putes obliuione tui rarius ad te scribere quam solebam, sed aut grauitate valetudinis, qua tamen iam paululũ videor leuari, aut quod absim ab vrbe.

Habes epistolam verbosiorem fortasse, quã velles: quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorẽ remiseris. Ego si quæ volo, expediero, breui tempore, vt spero, videbo.

Quapropter eo animo sum' inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me præstare possum.

Lib. II. epist. Quamquam me nomine.

Lib. V. epist. Si tu exercitusq; valetis. Tota.

Lib. XII. epist. Itáne præter litigatores.

Lib. XIII. epist. Quum anteà capiebam.

Sed est quod abs te mihi ignosci peruelim.

Abs te peto, vt mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem, miserrimo eius tempore venirem: cum is omnia sua stu- Cic. ad Att.

 dia,

dia,& officia in me contulisset. Quod si vobis in me esse durior, ambitionē mihi putabis obstitisse. Ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse. θεῖον γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμή.

Non committam posthac, vt me accusare de epistolarum negligentia possis.

Tu modò videto in tāto ocio, vt par in hoc mihi sis.

Nimium rarò nobis abs te literæ afferuntur, cum & multò tu facilius reperias, qui Romam proficiscantur, quàm ego, qui Athenas: & certius tibi sit me esse Romæ, quàm mihi te Athenis. Itaque propter hanc dubitationem meam, breuior hæc ipsa epistola est.

Ideò sum breuior, quod, vt spero, coràm breui conferre, quæ volumus licebit.

Si fortè rarius tibi à mę, quàm à cæteris literę reddantur, peto à te, vt id non modo non negligentiæ meæ, sed ne occupationi quidem tribuas, quæ & si summa est, tamen nulla esse potest tāta, vt interrumpat iter amoris nostri, & officij mei.

Quare voluntatis [illegible] me nunquam pœnitebit, consilij pœnitet.

Ex lib. ad Brutū. Tota. Clodius Trib. pleb.

Meę obiurgationes fuerunt amoris plenissimæ, sed vereor ne hoc quod infectum est serpat longius.

Plinius De literarum missione sine causa abs te accusor.

Longius me prouexit dulcedo quędam tecum.

cum loquendi, sed iam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibēdum puto, in epistola excedam. *Excusatio prolixioris epistolæ.*

Lib.IX.epist. Facis iucundè. Tota.

Habes epistolam, si modum epistolæ cogites, libris quos legisti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti.

Lib.I.epist. Quod ad te iam diu.

Lib.II.epist. Salue Politiane mi.

Lib.III.epist. Vtinam quas circa medium.

Lib.IIII.epist. Neq; desidiæ meæ.

Lib.V.epist. Quanto tu erga. Eodem epist. Non tu noua. *Politianus*

Eodem epist. Herculem me vocas.

Lib.VIII.epist. Non causam dico.

Lib.XI.episto. Grate mihi omninò lib.xij. epist. Offendit vt video.

PVRGATORIAE.

SCio te quæ facis, optimo aīo facere. Quid enim mihi exploratius esse potest, quàm animus tuus erga me? Sed tamen vt ingenuè dicam quod sentio, videris mihi quædā facere, non ausim dicere inconsultius, virorum prudentissimus, non dicam inimice, vir syncerissimæ fidei, sed tamen parum circunspectè. *Tanta reprehensio.*

Non dubito quin ista facias amico animo, sed tamen mihi gratulor, inimicis meis nō esse tantum ingenij ad lædendum.

Ais te fecisse amico animo: sed mea quid refert, vtrum me amicè iugules, an inimicè? *Taxat obtrectatores*

Libet ex vniuerso hominum contubernio

in extremas fugere solitudines, quoties illorũ linguacissimorum hominum mores in mentem veniunt, qui ad hoc vnum se natos arbitrantur, vt alienam innocentiã, sua putida mendacique lingua contaminent.

Quod si toties sim tibi literis purgandus, quoties illi falsò insimulabunt, & ego scribendo, & tu legendo defatigaberis.

Quid ego istis maledicentissimis nebulonibus, qui nostræ beneuolẽtiæ inuident, ac semper aliqua comminiscuntur, quo eam vel extinguant, vel diminuant, imprecer, nisi vt pectus obmutescant?

Quod mandata tua ita vt tu iusseras, & ego receperam, nondum peregi, facultas mihi hactenus defuit, non voluntas.

Literis cõsequi nequeam, quam vehementer meis negocijs, vel potius fatis indigner, quorum culpa nondum neq; meo studio, neque tuis votis, licuit satisfacere.

Et ipse mallem, & tu promeritus es, vt officio potius, quam purgatione apud te vterer, nisi vtrique nostrum fortuna mea inuideret.

In hoc tibi Iouem lapidem iurare non dubitem, me insciente ista facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur, verũ ego vel sacramento contendebam, abs te rem tam illepidam profectam non esse.

Sancte tibi deiero, vel iuranti crede.

Credulitas enim error est magis, q̃ culpa, & q̃dẽ in optimi cuiusq; mente facillimè irrepit.

AD PVRGATIONEM RESPONSIO.

POlitianus libr.ij. epistola: Et si literarum tuarum. Ang.Polit. 9.epi.

Lib.xij. episto.Literas accepi tuas. Eodem epist.Tu verò.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt errata ætatis meę, vt non solum animus à factis, sed aures quoq; à commemoratione abhorreant.

Et si iusta & idonea vsus es excusatione, intermissionis literarum tuarum, tamẽ id ne sæpius facias rogo.

Quare quum in primis tuas desiderem literas, noli committere vt excusatione potius expleas officium, scribendi, quàm assiduitatę literarum.

AD PVRGATIONEM RESPONSIO MEA.

ANtea tibi nõnihil irascebar, nunc sum vehementer iratus, nec iniuria. Hæc tua tam diligẽs purgatio effecit, vt videaris, aut parum nosse meum ingenium, aut certè de amicissimo homine, non amicissimè sentire.

Offensum me suspicaris, quod de vocula nescio qua, in meis scriptis fueris cauillatus.

Egóne tam ferox sim, vt id ab amico moleste feram, quod si faciat æmulorũ quispiam, non iniuria, sed officio me affectum putem.

Tu verò vel omnia mea scripta, me amico reprehendas licebit.

Cæteri quos purgas debent mihi proba- esse, si tibi sunt.

Nihil est quod vereare, ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Hac de re, vt soles, scribe fraternè.

Ad hoc genus pertinent omnes illę mitigationes, quibus excludim⁹ suspicionem, vel arrogantiæ, vel odij, vel seuitiæ, vel cuiuscunque rei, quæ videbatur offensura. Quum prępostero ordine respondemus conueniet illud ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς, quo vsus est Cicero ad Atticum. Sed quid ago? penè oblitus eram me epistolam scribere.

Cic. ad At.

Quò rapior? penę exciderat, cui viro scriberem.

DE EXPROBRATIONE.

Exprobratio.

VT cum amicis expostulamus, ita inimicis & ingratis exprobramus. Quare illam mitigari debere docuimus, hanc exaggerandam monemus. Et quoniam omnis exprobratio, ab humanitate videtur recedere, coactos nos id facere dicemus, vel ob nulli tolerandam illius ingratitudinem, vel ob insignem stoliditatem hominis vel quod nos maledictis quotidianis, ad id compulerit: vel quod cum impudentissimis hominibus impudentius sit agendum, & malo nodo, malus quærendus cuneus, & id ab optimis viris sæpe factitatum admonebimus. Et reliqua quę ad hanc sententiam faciunt, proferemus: aut certè per dissimulationem ad exprobrationem veniemus. Conscientiam ipsius

Quibus [illegible] testabimur. Rem ipsam artificiosa narratione ante oculos ponem⁹: in qua perpetuò & nostram in illum beneficentiam, & illius in nos ingratitudinem amplificabimus.

EXEMPLVM.

Non tandem pudebit te tui, senex omnium qui viuunt, ingratissimè? Cupiebã, ita me deus amet, & meorum in te meritorum obliuisci, & tuã ingratitudinem silẽtio dissimulare, si quoquo modo patereris. Sed vincit meam modestiam tua improbitas. Audes hoïs monstrum, tantam meam in te beneficentiam expertus, vltrò etiam te iactare impudens, tanquam aliquid de nobis sis promerit⁹? Audes me vltrò ingratum vocare, quũ tu pro summis officijs, quantum potuisti maleficiorũ reposueris? Hic ego tuam ipsius cõscientiam appello, tuam inquam illam conscientiam, quàm tu tot sceleribus pollutam intra te gestare cogeris, eandem ingratitudinis tuæ, & testẽ, & carnificem. Dic mihi scelestissime senex, nunquam ne tibi succurrit quam supplex apud me ambieris, vt vel aliqua ex parte apud me hęreres, vt aliquid tibi mearum literarum impartirem? Peream ni meipsum tui pudet, quoties oris tui speciem illam arte sceleratissima cõpositam, cogitationis oculis intueor. Te hominem canum, rugosum, tãtum blanditiarũ, lachrymas etiam effudisse? Me quidem referre pudet. At quorsum attinet narrare memori? Narret tibi conscientia quæ feceris, quæ dixeris, quæ promiseris, quæ

Exprobratoria epistola.

Exactio cõscientiæ.

Exprobrat ingratitudinẽ discipuli preceptor.

quæ iuraueris. Vltrò benignus obtuli, quod homo alioqui impudẽtissimus, ne petere quidem audebas. Scis post ipse quã fraterno sum te animo complexus, quantum laborum, vigiliarumque tua causa susceperim. Ego meis posthabitis rebus, Asinum ad Lyram duxi. In eo docendo (si dijs placet) tantum mensium triui demens. Dic mihi omnium, quos sol videt, ingratissime, quis istos mores, vel vnum diem pati posset? Quis istud ós, vel quantáuis mercede videre sustinuisset? Iam nunc animõ meo ingens oboritur nausea, & tibi oborire-tur, si faciem istam monstrosissimam meis oculis videre posses. Sedebas puer pulchellus, bos ad palæstram exercendus, & me præceptorem oculis illis refugis, ac ferinis, per hirta, canaque supercilia intuebare, defluente interim in canescentem barbam saliua. Adde intractabile, spinosumque ingenium, caput plus quàm marmoreum, sensum stupidum. Ego ista, quæ ne ipse quidem interdum ferre poteras, scis quàm patienter tulerim, deuorarim, decoxerim. Quid à me præteritũ est, quo tarditatem tuã vincerem? Audes inficiari homo frontis perfrictæ? Testabuntur laborum meorũ apud te monumenta. Non rubore perfunderis, quoties librum à me multis sudoribus euigilatum intueris? Non exhorrescis, non teipsum refugis, si quando ad te redis, id est, si quando ab ista Phrenesi paululum resipiscis? Tu hominem sic de te meritum non amare,

non

non venerari potes? Tu putida ista lingua insectaris, cuius tu linguâ tam officiosam es expertus? Quid ego hic te tibi ostendam? Scis quod virus, quam fœditatem ex ista contaminatissimi pectoris tui cloaca euomueris. Quũ omnis ingratitudo sit execrabilis, nulla tamen detestabilior, quàm in præceptorem. Qui si parum officiosus fuissem, tamen tuum erat, vt parentis, ita præceptoris vitia, vel tegere, vel commodè interpretari. Nunc talem ipse fuisse fateris, vt nunquam sis parem habiturus, & pro officijs ea reponis ingratissimè, quæ hostis non faceret hosti. Philippus Rex Macedonum, duci cuidam, qui possessionem eius à quo naufragus fuerat humanissimè exceptus, à rege flagitatam acceperat, frontem ferro candenti hoc elogio insignijt, hospes ingratus. An non tu dignior es, cuius fronti cauterio titulus hic inuratur, discipulus ingratus? Sanctius est præceptoris nomen, quàm hospitis. Et sceleratius incessere famam, quàm eripere prædium. Promittis satisfactionem, si recudeam: minitaris atrociora, si non redeam. Quid insanius? Nunc tibi prædicor omnium eruditissimus: rursus eodem ore prædicor omnium qui viuunt indoctissimus. Quid delirius? Hæc an non palàm arguunt insignem animi tui peruersitatem, qui sciens, dataque opera pessimè facias illi, qui tibi fecit optimè? Et audes istis cum factis solem intueri? Audes in hominum venire cœtus? Audes in tem-

Fabulæ narratio

in templis ad aras sacras istas manus, istos oculos ostẽdere? Audes ista viperea lingua, quam in hominem beneficentissimũ toties vibrasti, precari superos ingratitudinis vltores? Num tu superos, aut inferos vllos esse credis? Sed ego exprobrandi finem faciam, quũ tu lacessendi finem facias nullum. Vale vt mereris.

EXPROBRATORIAE SYLVA.

Cicero ad Octauiũ. Hierony. Ouid. in epist. Cicero.

HVius generis exemplum erit illa Ciceronis ad Octauium cuius initium est: Si per tuas legiones, &c. Et illa Hieronymi ad Iulianum. Apud Ouidium item Medeæ epistola ad Iasonem.

Epist. famil. lib. v. Et si statueram.

EXPROBATIO MEA.

QVando aliam pro mejs in te officijs abs te gratiam expectabam, indignor non tibi, qui es omnium ingratissimus, sed mihi ipsi, qui hominem ingratum, & improbum deuinxerim.

Ego ea quæ ne sperare quidem vnquam es ausus, in te contuli.

Ego te nihil promeritum officijs cumulaui, tu me sic meritum contumelijs oneras.

Desperatis etiam Hippocrates vetat adhibere medicinam.

DE EPISTOLA INVECTIVA.

INuectiuarum scribẽdarum artificiũ partim ex demonstratiuo genere sumitur, partim è iudiciali. Nam in hominis vituperio versari ne-

cesse

cesse est, in quo notationibus frequentibus vtimur. Præterea & obiecta diluimus, & fortiter regerimus crimina: quod ad iudiciale genus pertinet. Ea à rhetoribus didicisse debemus. Nos solum hic admonẽdum putauimus, vt in ipso statim inuectiuæ exordio, nõ tolerandam stoliditatem, superbiam, importunitatem, maledicentiã aduersarij demonstremus. Nos præter ingenium ac morem nostrum, coactos id facere dicemus. Nos illum non imitaturos, vt confictis criminibus agamus, sed à conuitijs temperantes, obiecta tantum diluamus. Deinde ex hominis descriptione verisimile efficiemus, eum vel odio, vel innata maledicendi libidine, ea commentum esse. Vnum ex obiectis, quòd quàm rectissimè dilui possit, proponemus. Id vbi diligenter refellerimus, cum recriminatione dicemus hominis impudentiam, vanitatem ex eo vno spectari oportere. Tum ea ipsa, quæ nobis conatus est ingerere, in ipsum retorquebimus, & aut eadem, aut grauiora admisisse ostendemus. Multa in suspicione relinquemus: vel quod tam sint obscœna, vt ab homine verecundo, nec aduersario lacessenti debeant obijci: vel quod ob multitudinem flagitiorum, è plurimis pauca duntaxat dicere voluerimus: ex vno, aut duobus facinoribus reliquam eius vitam facile posse æstimari. Deinde vbi incanduerimus, orationis progressu scommatis, salibus, dicterijs hominem eludemus. Et non odiosum modo, sed & ridi-

Exordium inuectiuæ quale esse debeat.

ridiculũ ostendemus: nec minus contemnendum ob insignem stultitiam, quàm detestandum, ob inauditá improbitatem. Multam ironiam adhibebimus. In fine tanquam ipsi nosmet reprimamus, hortabimur, vt aliquando resipiscat, ne cogamur & nos aliquando modestiam relinquere. Exemplum qui quærit, legat mutuas illas inuectiuas Demosthenis, & Aeschinis: Ciceronis, & Salustij: Hieronymi, & Ruffini: Pogij, & Vallæ: Politiani, & Scalæ. Nos quoniá hoc in genere minimè sumus exercitati, veremur ne huius scripti artificio parum posimus satisfacere. Atque vtinam liceat semper esse rudem. Neq; verò nos hic artem maledicédi docere volumus: tametsi nihil est vitij, telum habere paratum, quo te defendas, si quis improbè lacessiuerit: nec ad hanc rem admodum sit opus arte, quum nulli ferè non sint ad maledicendum diserti.

Finis inuectiuæ qualis esse debeat.

Inuectiuarum epist. scriptores.

INVECTIVAE SYLVA.

Ang. Polit. xij. epist.

Cicero.

POlitianus lib. xij. epist. Herculem factitiú. Item epistola: Vtrum pugnantia.

Literas tuas legimus humillimas, edicti tui contumeliosas, minaces minimè dignas, quæ à te nobis mitterentur.

DE DEPRECATORIA EPISTOLA.

Deprecatio quid sit.

NVnc ad deprecationem transeamus. Deprecamur, quum culpam manifestam fatemur, & tamen ignosci vel nobis, vel alijs oramus. Hic supplices erimus, culpam ingenuè fatebimur, Extenuabimus posteà vel ab imprudentia,

dentia, vel ab ætate, vel hinc quod nunc primum deliquit, vel ab ipso cõmissi genere, solitam culpæ partem in alios transferemus. Eum qui peccauit, sic affligi pudore, metu, pœnitentiaq; dicemus, vt dign' sit misericordia. Eius, quem placare conamur, clementiam laudabim', & implorabim'. Spem melioris vitæ ostendemus. Eam ex illius indole per se proba, alijsque eius qui peccauit benefactis reddemus probabilem. Sic enim agit suorum nepotum causam apud Terentium Mitio. Interponemus auctoritatem, & pro reconciliando fide iubebimus.

Terent. in Heaut.

EXEMPLVM.

Depræcatoria epi. pro filio ad patrem

Lachrymas excussit mihi filius tuus, adolescens non tam desperandus, quàm instituendus. Venit ad me macie & squalore cõfectus. Rogo quid haberet. Statim lachrymæ obortæ, singultim vix narrat, perisse se, quod patrem optimum amiserit sua stultitia. Rogo quid flagitij. Fatetur se sortem, quam ad negocium acceperat, in amicam insumpsisse: te offensum, animum paternum abiecisse. Aduolutus est genibus meis, fleuit, promisit omnia se digna. Quid multa? fecit mihi pœnitentiæ fidem. Confido hoc malo edoctum, post hac diligentiorem futurum. Quare quando ille ad se rediijt, te quoque in patrem redire conuenit. Satis iam graues hui' flagitij pœnas luit: ita grauiter ferit iram tuam, vt prorsus hanc lucem cupiat effugere, nisi in gratiam recipiatur,

tur. Ego illum obiurgaui acerrimè. Quid multa? ipse si vidisses, nec iratus lachrymas tenere potuisses. Quod reliquum est, clementer corrigi potest, immodica seueritate, ne frangatur animus imbecillis, cauendum est. Ne commiseris, vt te graui' in posterum pœniteat tuæ sæuitiæ, quàm illum nunc pœnitet suæ incogitantiæ. Ignosce vel ætati. Puer est, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulsus est: lapsus est, & quidem nunc primum: culpam fatetur, orat, pollicetur, noxæ dedit sese. Quid quæris amplius pater à filio? Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita quod pater es, vtere: vt memineris te hominem esse, & hominis patrem. Nũquámne tu ista ætate lapsus es? Nunquam commisisti, quam ob rem pater tibi iure debuerit irasci? Non dubito quin cõmiseris, & fortasse grauiora. Hoc meritò vulgo iacitur in nos, quod obliti quales ipsi fuerimus olim pueri, filios nostros volumus ilico nasci senes. Hęc inter nos tutò, ac liberè loqui licet. Multis profuit etiam lapsos esse. Erit post hac hoc malo doctus, cautior. Habebis filium, si hui' delicti gratiam feceris addictiorem. Et hunc puerilem errorem officijs abundè pensabit. Amat, ac veretur vnicè patrem, indolis est probæ, pudicum ingenium, animus minimè stupidus. Multa in eo signa video, quę mihi certam spem faciunt, illum post hac talem futurum, qualem vterq; volumus. Adolescentem igitur tibi in man' restituo, totam causam

adque recipio, pro illo fideiussorem me constituo: quod si noxam addiderit, vtrunq; abdices licebit, & filium, & amicum. Vale.

ALTERVM EXEMPLVM EX CICERONE.

Si quid in te peccaui, ac potius quoniā peccaui, ignosce. In me enim ipsum peccaui vehementius. Nunquam putaui fore, vt supplex ad te venirem, sed me hercule facilè patior datū tempus, in quo amorem experirer tuū. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea causa illum aliquādo suo familiari, aduersario tuo voluisse consultum, hoc ignoscere est humanitatis tuæ. Volo te, quum fortissimus sis vir cognitus, etiam clementissimum existimari. Magno erit tibi ornamento, nobilissimum adolescentem tuo beneficio esse saluum.

ALIVD EXEMPLVM EX EPISTOLIS PLINII.

Castigabat quidam filium suum, quod paulò sumptuosius equos & canes emerent. Huic ego, iuuene digresso, heus tu, nunquam ne fecisti, quod à patre corripi posset? Fecisti dico, non interdum facis, quod filius tuus, si repentè pater ille, tu filius, pari grauitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ seueritatis exēplo pro amore mutuò scripsi, ne quando tu quoq; filium tuum acerbius, duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te

Narratio rei factæ

 fuisse,

fuisse, atque ita hoc, quod es pater utere, ut, memineris hominem te esse & hominis patrem. Vale.

DEPRECATORIAE SYLVA.

Cic. epi. fa.

TV tuas inimicitias, aut reipub. donares te vicisti, alienas vt contra rempu. confirmes adduceris?

Hæc sylua pertinet ad consolationem.

Quantum dolorem acceperim, & quanto fructu sim priuatus, & in forensi & domestico, Lucij fratris nostri morte, in primis pro nostra cõsuetudine tu existimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius & moribus homini accidere possunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi id quoque molestum sit, cum & meo dolore moueare, & ipse omni virtute, officioq; ornatissimum, tuique, & sua sponte, & meo sermone amantem affinem, amicumque amiseris.

Nunquam putaui fore, vt supplex ad te venirem, sed hercule facile patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam scis. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea causa, illum aliquando suo familiari aduersario tuo voluisse consultũ, cũm illius existimatio ageretur. Hoc primum ignoscere est humanitatis tuæ. Suos enim quisque debet tueri. Deinde si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ te soles ferre. Totum hoc, vt, quod semper existimaui, nunc planè intelligam, me à te multùm amari.

Ad

Ad reconciliationis argumẽtum faciet epistola Plinij libr.oct. cuius initiũ: Nostíne hos.

Lib.ix.epist. Libertus tuus, tota, elegans deprecationis exemplum.

RESPONSIO.

EPist.fami.lib.quin.epist.Si vales bene est. Sed huiusmodi vos clientes, &c.

Orat, confitetur, purgat, pœnitet. Quid quæris? quod factum est, infectum fieri non potest. Non tam tibi hoc factum displicet, quàm ipsi qui fecit. De reliquo futurum illum emendatum ego in me recipio: meo periculo, pro illo fideiubeo. Si rursum peccauerit, vel meipsum ad suppliciũ deposcito. Vt iure peccanti succensebas, ita pœnitenti æquum est ignoscere, præsertim puero, & aliena malitia ad delictum impulso. Non quid huius stultitia, sed quid tua clementia postulet, tibi considerãdum puto. Eia ne nimium durus sis pater. Nihilne tu peccas vel senex? & puero nihil vis condonare? An in tuos cõtinuo senes nascis? Adeóne excidit, qualis in ista ætate fueris?

DE EXTRAORDINARIIS GENERIBVS EPISTOLARVM, ET PRIMVM DE NVNCIATIONE.

QVæ sub aliquo trium generum, suasorio, demonstratiuo, iudiciali contineri videbantur, hactenus absoluimus. Nunc ad reliquas epistolarum species veniemus: quę quanquam rhetorici artificij, non ita multum desiderant, tamen frequentius ferè incidunt,

quàm illæ superiores. Referetur igitur in primis ea species, qua significamus amico, si quid nouę rei gestum sit apud nos, quod illius referat scire, aut quod illi voluptatem sit allaturũ, siue priuatũ sit illud siue publicum. Priuatum, ut quum absentem certiorem facimus, qua valetudine simus, quid agamus in studijs quid rure, quid in aula, quid in ædificijs, quid in litibus successerit, aut si quid alioqui nouæ rei moliamur, vsque ad conuiuiorum, & colloquiorum nugas. Publicum vt de pace, de bello, de regum gestis, aut fœderibus, de pestilentia, aut inundationibus, terrę motibus, tempestatibus, alijsq; similibus. Nec huius generis, quoniam varium est, certa ratio præscribi potest. Tantum illud in genere dicam, quod nunciatio simplex, & lucida esse debet, breuis prę terea & distincta, interdũ gratulationem, aut consolationem habet admixtam. Narratione constat, de qua paulò inferius præcipiemus.

Nunciatio duplex priuata & publica.

Cuiusmodi debet esse nunciatio.

EXEMPLVM.

Ad absentem.

Quoniam iam annũ ferè à nobis abes, quicquid hic interim nouorum est ortum, puto & me tibi debere scribere, & te scire vehementer cupere. Audies igitur ex me noua quidem permulta, haud omnia læta tamen. Non ignoras rerum mortalium conditionem, nihil tam beatum in humanis negocijs, quod non aliqua incommoditate temperetur. Patruus tuus incredibile est, quantum te amet, quãtum tua gloria delectetur. Vetus, inquies, est illud. Audi igi-

di igitur, quod nouū dices. Antiquus ille compotor tuus, ille, inquā, quem nosti, Nebridius, tantus amator, tam elegās, tam nitidus homo, tam mulierosus. Ille strenuus aleator, inuictus potor, ille gurges, ille helluo, ille vndequaque perditissimus. Quid fecit, inquies, an vxorem duxit? Imò repentè mutatus, omnibus nugis valedixit, funigerorum institutum professus est. Iocari me dices, scio, sed ita rem esse comperies. Quid hoc? an tibi vetus videtur? Quis nunc non exclamet illud. ἄνω ποταμῶν? Quis neget ouem è lupo fieri posse? Accipe quod magis mirere. Varus ille tuus carnifex, Varus esse desijt. Iam te amat, quod nunquam ante hac: te laudat, tuos colit, tuum aduentum exoptat. Bene dicere discit, homo maledicentissimus. Verum dicere incipit, homo vanissimus. Fidem seruat, nebulo perfidissimus. Eamus nunc, & poëticas transformationes rideamus, quum tantam rerum mutationem breui factam videamus. Auunculus tuus pontificium Idibus Ianuar. euicit, non sine maxima quidem contentione. Nosti competitoris & improbitatem & factiones, euicit tamen. Id te quam primum scire volui, vt illi per literas diligenter gratuleris. Hæreditas ea, quæ tibi è manibus pene erat extorta, mea tibi est opera restituta. Ne mihi pro hoc officio gratias egeris. Facio enim tuis in reb', quod tu in meis solebas. Voluptatem tibi ingentem nunciabo: postridie. Non. Mart. soror tua peperit ma-
 rito

rito filium, patri tibiq; nepotulum. Iam quid muneris abs te feram, si rem tibi aperiam multò festiuiorem? Dij te omnes diligunt. Absenti tibi, ne expectanti quidem sacerdotium accessit, & amplum, & in primis honestum. Adquin, Idus Febr. Cornelius vir integerrimus, è viuis migrauit. Hic ægrotans, quum competitores non placerent: olfecit enim iam tum inhiare; te successorem nominauit. Mensem superuixit. Huiusmodi thynnos dormienti tibi fortuna retibus tuis implicat. Tuum erit curare, ne quod incidit, elabatur. Non enim desunt, qui prædæ inhiant. Habes de rebus priuatis: de publicis credo isthuc rumorem nostras literas præuertisse. Calend. Iul. regis vnctio incredibili cũ apparatu celebrata est. Calendis Augustis ipse vrbem Parisiorum inuectus est. Ad quartum Non. Septemb. nuptiæ regia pompa peractæ. Legati multorum regum nomine auditi, nemo non magnificè donatus discessit. Britanni nescio quid tumultus ostenderant, sed res æquis conditionibus composita est. Audisti de statu publico. Quod reliquum est, non indicarem, nisi te scire tua magnopere interesse. Pestis menses iam aliquot apud nos sæuit. Ea cum permultos ex amicis, tum socrum tuam fœminam, omnium quas in vita viderim, optimam absumpsit. Frater eodem morbo correptus, recreatus est. Sic visum est illi, qui res humanas è duobus illis dolijs, pro arbitrio suo temperat.

perat. Aequo animo feras oportet, quod mutari non poteſt. Quid hac in re te facere conueniat, tu tecum ſtatues. Habes ferè quæ te ſcire volebam. Siquid interea noui emerſerit, faciam te quam primum certiorem. Tu cura, nè quid ignoremus rerum tuarum. Vale.

NVNCIATORIAE SYLVA.

QVæ gerātur accipies ex Pollione, qui omnibus negocijs non interfuit ſolum, ſed præfuit. A nobis agentur omnia diligenter: vt neque ſi quid obtineri poterit, non contendamus, nec ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe videamur. Cic. epi. fa.

De omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid actum quid conſtitutum ſit, quid Pompeius ſuſceperit, optimè ex Emplatorio cognoſces: qui non ſolum interfuit his rebus, ſed etiam præfuit: neque vllum officium erga te hominis amantiſsimi, prudentiſsimi, diligentiſsimi prætermiſit. Ex eodem de toto ſtatu rerum communium cognoſces, quæ quales ſint, non facile eſt ſcribere.

Hic tui omnes valent, ſummaque pietate te deſiderant, & diligunt, & colunt. Tu & cura vt valeas, & te iſthinc ne temerè commoueas.

Lib. iiij. epiſt. Et ſi ſcio, non inundiſs.
Lib. ſept. Si te dolor aliquis.
Lib. oct. epiſt. Tanti non fuit ar.
Lib. nono. Caninius noſter me tuis.
Nos de Dolobella quotidie quæ volumus

audimus, sed adhuc sine capite, sine auctore, rumore nuncio.

Narro tibi plana. Relegatus mihi videor, postquam in Phormiano sum.

Isti puero, quē ad te iussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam oīm non modò actorum, sed etiā opinionum tuarum.

Ad Att. L. Iulio Cæsare, C. Martio Figulo Coss. filiolo me auctū scito, salua Terentia, &c. Quanquam huius operis omnes fermè sunt huius generis, vt illa, cuius initium: Quæris ex me.

Hæc res quemadmodum ceciderit, & tota res quo loco sit, velim ad me scribas, & ita, vt instituisti. Nam ista veritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est.

Hæc tibi scripsi, quia æquum erat, te pro amore mutuo, non solum omnia mea facta, dictaq́;, verumetiam consilia cognoscere.

Lib. 1. epist. cuius initiū: Ridebis, & licet rideas. Tota. Nunciatoriæ iocosæ exemplū est.

Lib. iij. epist. Solet esse gaudio tibi. Et item proxima.

Lib. iij. epist. Rem atrocem. Rei atrocis.

Lib. iiij. epist. Thusci grandine excussi. Rusticationis.

Lib. iiij. epist. Causam per hos dies. Actionis. Ac mox epistola: Audiuisti Val.

Lib. quint. epist. Et tu rogas, tota.

Habes acta mea tridui, quibus cognitis, volui tantum te voluptatis absentem, & studiorum nomine, & meo capere, quantum

præsens

præsens percipere potuisses.

Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant, vel angunt, non aliter tecum, quàm mecum loqui soleo. Deinde quòd durum existimabam, te amantissimum me fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tàm sapiens, vt nihil mea intersit, an ijs, quæ honestè fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præmium accedat.

Lib. vj. epist. Petis vt tibi. Rursum huic proxima. Mox epistola: Ais te adductum.

Lib. septi. epist. Et mihi discendi, & tibi do. De spectro.

Lib. sex. epist. Quàm multum interest.

Lib. oct. epi. Vidisti ne aliquando: Descriptio fontis.

Eodem libro, epistola: Num isthuc quoq;. Descriptio inundationis.

Eodem lib. epist. Ad quę noscenda, Descriptio lacus prodigiosi.

Inuicem tu si quid epistola dignum, ne grauare scribere. Nam cum aures hominum nouitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur.

Lib. nono epi. Incidi in materiam, De Delphino pæderasta.

Eodem, epi. Quæris quemadmodũ. Quid agat toto die ruri.

Lib. iiij. epist. Vulgare est.

Lib. iiij. epist. Accepi epistolam tuam. Politian.

NVNCIATORIA MEA.

Sceriberem ad te pluribus de rebus, sed vereor ne vel mea diligentia tibi sit molesta, vel veritas acerba.

Scribito ad me, quem nosti curiosum, non solum quid gestum sit, aut geratur isthic, verumetiam quid diuines futurum.

Ad hanc formam pertinet & percõtatoria, quoties nihil aliud agimus in epistola, quam vt sciamus, quid rerũ agat amicus. Huius exemplum illa Plinij libro.ij. Studes an piscaris? Item libro iij. Recténe omnia?

Quum rem quampiam ridiculam nunciaturi sumus absolutis aliquot narrationib. conuẽniet illud ex Homero, ἔσπετε μοι νῦν μοῦσαι. Excitatur enim huiusmodi transitiunculis lector, & mire conueniunt familiarib' epistolis.

DE MANDATORIA EPISTOLA.

Epistola mandatoria nihil habet artificij, præter sermonis elegantiã, & breuitatem.

EXEMPLVM.

N. LIBERTO SVO S. D.

Vt præsens multũm diuq; te admonui, caue quicquam meo iniussu tentaueris. Si quid existet noui, me per literas consules: Agrum de quo scribis, emendi tibi ius permitto, modò ne pluris trecentis scutatis veneat. Petronium impudentissimum debitorem, semel atque iterum appellatum, in ius vocabis. Si inficiabitur, chirographũ tibi mitto, dies iam pridem excessit. Ab Asinio creditam pecuniam meo nomine repetes, eamque si reddet, recipies.

pies. De permutando sacerdotio, fac Stilbonem, virum, vt scis, & consultissimum, & nostri amantissimum in consilium adhibeas. Is quod censebit facto opus, id perinde ac si ego auctor essem, exequitor. Antequã domum ædificandam cementarijs locaueris, prius cũ Phidia cõmunicato, deinde eius hac de re sententiam ad me scribito. Hos libros vnà cũ epistolis Trebatij, meis manibus reddendos curabis & diligenter, & quàm primùm. Strabonio verbis meis gratias ages quam maximas. Genero meo meis verbis gratulaberis. Lucium contubernalem meum plurimũ saluere iubebis. Sed heus tu, penè præterieram, quod minimè prætéritum oportuit. Nepotem meũ fac vt quàm primum ab isto præceptore tam inepto, abducas, ac eruditiori committito. Caue te pecuniæ ratio offendat, si modo idoneum doctorem nancisci poteris. Si qua vnquam in re sedulò tuo functus es officio, in lite Verulana fac omnem fidem, industriam, diligentiam, ingenium expedias. De villa instauranda quiesce, donec meam sententiã acceperis. Vestes meas omnes vnà cũ anulis ad xj. Calend. Iulij transmittito. Non pluribus te monebo, Tu fac vt quemadmodum & soles, & æquum est, tuo officio fungare. Erit apud me diligentiæ tuæ præmium. Vale.

MANDATORIAE SYLVA.

EPistola ad fa. libro decimosext. Sunt aliquot huius generis Petus, vt anteà ad te scripsi Ad Atti.

omnes libros quos frater suus reliquisset, mihi donauit. Hoc illius munus in tua diligentia positum est. Si me amas, cura vt conseruentur, & ad me perferantur. Hoc mihi nil potest esse gratius. Et tum Græcos, tum verò Latinos diligenter vt conserues velim. Tuum esse hoc munusculum putabo.

Sed omnia vt voles. Ego enim quicquid feceris, id tum rectè, tum etiam mea causa factum putabo.

Plinius. Peto autem vt pictorem quam diligentissimum assumas. Nam cùm est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longè difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo vt artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare.

Hora. in epistolis. Est apud Horat. in epi. exemplum mandatoriæ iocosæ, vt proficiscētem monui te sæpè, diuq;. Hoc genus minimum abest à petitorio. Mandamus enim cum auctoritate. Petimus ab ijs, in quos nobis mandandi ius non est.

Mandare Petere.

MANDATORIA MEA.

Filium quantus est, tuæ fidei trado. Totam meam solicitudinem in te transfero. Tu pater esto, ego me sic geram quasi patruꝰ sim, non pater.

DE EPISTOLA COLLAVDATORIA.

Collaudatio quid sit. Collaudatio est, qua filium, filiamúe, militem, seruum, libertum, famulum, vxorem, aut alios, in quos nobis ius est, vt officio

suo

[D]uo functos laudamus.

EXEMPLVM.

Nihil ex omni rerũ genere potuit mihi nunciari iucundius, quàm te ijs morib⁹ agere, qui & teipso,& tuo genere sint digni. Nunc ego te filium agnosco meum, quũ te audio toto animo literis incumbere: fugitare cõsuetudinem cessatorum: parcere rei paternæ,si modò non id falsò est mihi nunciatum. Tu perge in officio mi fili, hocque persuasum habe, si te qualem volo præstiteris filium, me benigniorem etiam quam voles,habebis patrem. Vale. Epistola collaudatoria patris ad filium.

ALTERVM EXEMPLVM.

Facis vt meritò te & amem, & collaudem, qui non vt vulgus seruorum solet,absentis domini negocia impedias,sed omni cura, vigilantia,opera coneris expedire. Eum ego demum frugi ministrum, & bene spectatũ iudico, qui absente domino,quum impunè cessare posſit, in officio se continet. Audiui qua fide,qua industria mandata peregeris. Tu fac cætera eodem animo persequaris, vt qui nunc meritò te amo,perpetuò posſim amare. Officio bene cœpto,strenuè perfungere. Domini negocia, tua ipsius,vt sunt,esse credito. Tu si frugi ministri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud præteriero. Vale ac vigila. Epistola domini ad seruum.

DE GRATIARVM ACTIONE.

GRatias agimus ijs, in quos nobis nullum est mandandi ius. Hæc forma subijci po-

terat

terat petitoriæ, aut consolatoriæ, aut monitoriæ. Hic beneficium quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum. Nam sæpe gratiam retulisse videtur, qui bene gratias egit. Amplificatur autem his fermè rationibus: si vltrò collatum est, si incontanter, si citò. Bis enim dat qui cito dat. Si in tempore: si vberius, quàm alter ausus sit petere: si nihil promerito: si ne expectanti quidem: si ab eo cui libenter debemus, hoc est, ab eo quem amamus ex animo, aut si in eum collatum est, cui magis ex animo volumus, quàm nobis ipsis. A genere quoq; beneficij sumemus amplificationem: veluti si quis fideli consilio iuuit, dicemus illi plus deberi, qui consilio iuuit, quàm qui pecunia. Neq; rarò maius beneficium præstat, qui obiurgat, quàm qui donat. Contra si quis pecunia iuuit, dicemus vulgare officium esse, verbis opitulari: qui pecuniam promptè impartit, non potest non certissimus amicus videri. Sunt & aliæ circunstātiæ, quibus exaggeramus beneficij magnitudinē: veluti si nos simus prælati ijs, quib⁹ ille ob affinitatem erat obnoxius: si nostra causa contempsit etiam simultatem aliquorum potentium. His commemorādis, declarabimus nos scire beneficij magnitudinem. Est aūt bona gratitudinis pars, & scire quantū debeas, & debere libēter. Ostendemus etiam, si poterimus, quàm multos eodem beneficio deuinxerit: quodque eius beneficij vtilitas, non tantum ad vnum hominem

Quib⁹ agēdæ gratiæ. Quo pacto agendæ.

Circūstantiæ exaggerandi beneficij.

nem pertineat, sed ad reip. commodũ. Deinde pollicebimur citra iactantiam, nos aut parem, aut vberiorem etiam gratiam relaturos. Si nulla referendi facultas erit, certè animum memorem & gratum pollicebimur, precabimurque vt superi cumulatè referant gratiam bene merito, quod nobis ob fortunarum tenuitatem nõ licet. Et huius generis erit tractatio duplex: recta, & obliqua. Nam aliquoties non agendo gratias, maximè gratias agimus, quum ostendimus aut beneficium esse maius, quàm vt vulgari more verbis oporteat gratias agere: aut amicitiam nostram esse maiorem, quàm vt alterũ alteri oporteat gratias agere.

Quòd in negocio meo rogari te passus non es, sed vltrò studium tuum, operam, diligentiam & obtulisti, & præstitisti, veterem tuam in me, meosq́; humanitatem libens agnosco. Et facis tu quidem non meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterunt, sed tua virtute dignum, qui nullis à me prouocatus officijs, tam prompto in me sis animo, vt beneficium accepisse videaris, cum præstiteris. Quare cum tuo officio plurimũ adiumẽti meis rebus tuis attulisti tum isto animo ita delector, vt dictu sit incredibile. Verè negant referre quantum beneficium, sed quam amico animo præstiteris. Ex eius modo potius, quàm rei, officium est metiendum. Meum erit, quod referre nequeo, perpetuò meminisse. Nam quid ego tibi multis verbis gratiam agam? An hoc passurus es, qui Exemplũ gratiarum actionis

es, qui ne moneri quidē te passus es? Vtinam eam mihi facultatem aliquando cōcedant superi, vt possim hunc animum tui ardentissimum, re potius, quàm verbis declarare. Interim si quid erit in quo mea vicissim opera vtendum putabis, caue rogaueris, sed vt tuo mancipio præcipito: inuenies ad quiduis & promptum, & alacrem. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Accepi munus tuum, re quidem magnificum, sed te auctore longè mihi tùm preciosissimum, tum iucundissimum. Rectè enim à Nasone tuo scriptum est: Sic acceptissima semper Munera sunt auctor quæ preciosa facit. Quo quidem quid me tibi deuinctum esse fatear, quum sim iam olim deuinctissimus? Totus in ære tuo sum: arctiorib. vinculis me tibi astringere non potes. Quod referam, vel isto munere, vel potius tuo isto in me animo, qui mihi munere ipso longè est suauior, dignum, nihil habeo nisi meipsum quem si alicuius esse precij putas, totum peculio tuo adscribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere possessionū tuarum, quo tu tam propriè possis & vti, & abuti, quàm Nicolao tuo. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Multa sunt tua erga me officia: at nullum omnium mihi fuit aut oportunius, aut iucundius, quàm quod fratrem meū in causa difficillima tuo patrocinio iuueris. Qui vt est mihi propemodū me ipso charior, ita quicquid in

illum

illum contulisti, id mihi gratius etiam videri debet, quàm si in me ipsum esset collatum. Sed ne diligentius tibi gratias agam, nostra familiaritas flagitare videtur. Neq; enim tu noui quicquam fecisti, & ego re quàm verbis beneficium rependere malim. Vale.

AGENDI GRATIAS SYLVA.

MVltum enim interest, vtrum laus minuatur, an salus deseratur: me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua virtute perfectum est. Curasti enim vt plus additum ad memoriam nominis nostri, quàm ademptum de fortuna videretur.

Amoris quidem tui quoquò me verti, vestigia vel proximè de Tigellio. Sensi enim ex literis tuis, valde te laborasse: Amo igitur voluntatem. Immortales ego tibi gratias, agamq; dum viuam: nam relaturum me affirmare non possum. Tantis enim tuis officijs non videor mihi respondere posse, nisi fortè, vt tu grauissimè, disertissimeque scripsisti, ita censurus es, vt me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Facere non possum, quin in singulas res, meritaque tua, tibi gratias agam. Sed me hercle facio cum pudore. Neque enim tanta necessitudo, quantam tu mihi tecum esse voluisti, desiderare videtur gratiarum actionem. Neque ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam vili munere defungor orationis: & malo præsens obseruantia, indulgentia, assiduitate memorem me tibi pro- Cic. epi. fa.

bare. Quod ſi mihi vita contigerit, omnes, gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates in tua obſeruantia, indulgentia, aſsiduitate vincam. Tantum me tibi debere exiſtimo, quantum perſoluere difficile eſt.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re vix referre poſſum, huic verbis non patitur res ſatisfieri.

Te tamē, mi Brute, ſic amo, vt debeo, quod iſtuc, quicquid eſſet nugarum, me ſcire voluiſti. Signum enim magnum amoris dediſti.

Lib. xiij. epiſtola: Et ſi libenter petere à te.

Gratæ mihi tuę literæ ſunt, quibus accuratè per ſcripſiſti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es.

Cic. ad At. Noli expectare dum tibi gratias agam. Iampridem hoc ex noſtra neceſsitudine, quæ ad ſummam beneuolentiam peruenit, ſublatum eſſe debet.

Studium tuum, curaq; de ſalute mea, nulla me noua voluptate affecit. Non ſolum enim vſitatum, ſed etiam quotidianum eſt aliquid audire de te, quod pro noſtra dignitate fideliter atque honorificè dixeris, aut feceris.

Neque enim mihi in omni vita res tam erit vlla propoſita, quàm vt quotidie vehemētius te de me optimè meritum eſſe læter.

Plinius. Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quod illam mihi, illa quod me ſibi dederis, quaſi inuicem elegeris.

Lib. V. epiſt. Accepi pulcherrimos, tota.

Cum

Cum plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum vel maximè quod me cœlandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumq; sermonem, eumq; diuersitate iudiciorum longius processisse.

Amaui curam & solicitudinem tuam, quod cum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisti, dũ putas insalubres.

Bene fecisti, quod libertum aliquando tibi charum reducentibus epistolis meis, in domum, & in animum recepisti. Iuuabit hoc te. Me certè iuuat: primum quod te talem video, vt in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, vt vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo, & gratias ago, simul in posterum moneo, vt te erroribus tuorum, & si non fuerit quid deprecetur, placabilem præstes.

Ad agendas gratias pro liberalitate, qua aliquis vsus est in tenuem, & à quo non speretur multa liberalitas, faciet epist. Plinij lib. ix. cuius initium: Laudes mihi.

Lib. I. epist. Tu verò Hermolaë. Politianus

Lib. xj. epist. Ain' verò. Eodem, epistola. Ago tibi gratias.

MEA.

QVid tibi, quid inquam pollicear? num me ipsum quantus sum dedam? At exiguum est ijs me dedere, qui nisi fuissent, ipse non essem.

Pergratum mihi est, quod crebrò certior

per te fio de rebus quæ isthic geruntur, & tuā
erga me beneuolentiam facile perspicio.

Cæteris omnibus vinci me patiar, certè be-
neuolentia mutua non cedam. Nam vt rectè
dixit Plinius: Vinci in amore turpissimum est.

Quòd audio te isthic pro mea dignitate for
titer digladiari, nihil quidem adfertur noui,
sed tamen hoc audio libentiùs, quo sępius.

Quod referre gratiam, ita vt volebam, non
possum, fortunæ debes imputare.

Hoc quod mihi reliquum est, te amabo, te
colam, te venerabor.

Mea enim mihi fortuna eripere potuit, me
ipsum non potuit. Mea enim, non me ipsum
mihi fortuna ademit.

Quid ego te horter, vt cui similis esse per-
gas, quum indies teipsum vltrò benignitate
superes? quid tibi gratias agam, id quod neu-
tiquam expectas?

Quod non modo non negabo, sed etiam
semper & meminero, & prædicabo libenter.

Non est alius quisquam, cuius officijs me
tam esse deuinctum, non solum fatear, verum
etiam gaudeam.

AD GRATIARVM ACTIO-
NEM RESPONSIO.

Cic. epi. fa. QVod aût grata tibi mea erga te studia scri-
bis esse, facis tu quidem abundantia quas-
dam amoris, vt etiam grata sint quæ præter-
mitti sine nefario scelere non possunt.

Officium meum erga Rhodonem, cæteraq;
mea

mea studia quæ tibi ac tuis præstiti, tibi homini gratissimo, grata esse vehementer gaudeo: mihique scito indies maiori curæ esse dignitatem tuam, quę quidem à te ipso integritate, & clementia tua sic amplificata est, vt nihil addi posse videatur.

Quanquam gratiarum actionem à te non desiderabam, cum te re ipsa, atque animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit mihi periucunda. Sic enim vidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari. Dices, quid anteà? Semper quidem; sed nunquam illustrius.

EX PLINIO.

Gratiarum actio pro libera admonitione.

EPistolarum quas mihi, vt ais, aperto pectore scripsisti, obliuisci me iubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel pręcipuè sentio, quantoperè me diligas, cum sic egeris mecum, vt solebas cũ tuo filio. Nec dissimulo hoc mihi iucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, quum summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam te rogo, vt mihi semper eadẽ simplicitate, quoties cessare videor, nunquam enim cessabo, conuicium facias. Quod & ego intelligam à summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas.

LAMENTATORIA EPISTOLA.

INter cõmoditates, quas multas adfert amicitia, commemoratur & illud, quod si quid dolet, — Exemplũ lamentationis.

dolet, licet in amici sinum effundere? quæ res solet bonam ægritudinis partẽ adimere. Genus hoc affine est consolatorio: sed in hoc nihil opus est arte, quum vnumquemlibet dolor soleat reddere disertum.

Non possum tibi, quales vterque volumus, epistolas mittere, quum mihi nihil rerum omnium ex sententia procedat. Sed quid ego, mi Laurenti, te meis querelis exanimo? nisi quod iuuat apud familiarissimum amiculum graues animi mei curas deponere. Credo omnes & superos, & inferos in meam perniciem coniurasse: ita vbi hoc malum vix effugi, succedit aliud multò acerbius. In morbum iam iterum atque iterum incidi, decidi, recidi. Multo vix sumptu recreatus, an senex ille Sogdianus, pestis omnium quas vnquam irati dij mortalibus immisere, longè teterrima, se mihi erudiendum dedit. Quid ibi miseriarum non vidi? Quantum luctus, quantum lachrymarum summis meis laborib' mihi consciui? Id monstrum iam biennium me exercet. Fugio, quando vinci non potest. Iam deorum aliquẽ mihi propitium factũ arbitrabar, quod Antonium, hominem candidissimum essem nactus, cuius humanitas illius feritatẽ leniebat. Inuidit mihi rursum, nescio quod numen, iucundissimi sodalis conuictum, distrahitur inuitus ab inuito. Inde solus, & destitutus, dum omnia tento, nihil non experior, Deũ immortalem, in quos fluctus, in quæ monstra incidi? His tantis tam

perpetuis malis, vel Hercules ipse, aut si quid Hercule fortius, vinci poterat. Obdurui tamen, sic mecum cogitās, aduersam fortunam, & si infesta esset, aliquando malis meis satiatam, æquiorem futuram. Nemini perpetuò acerbam aut fuisse vnquam, aut esse posse. Et ecce de integro morbo capitali corripior miser: qui quod erat diuturnus, & corpus & loculos penitus exhausit. Nec erat cui meus doleret dolor: quos iuuaret, permulti. Sogdianum autem illum, præter cæteros, delectabat malum meum, cui molestissimum vt esset, eram meritus. Ne tum quidem animum deieci, non quod sperarem quicquam, sed ne teterrimo illi seni voluptatem augerem. Seruatus sum, sed superis, opinor, iratis, si miserijs ferendis seruatum esse voluerunt. Quid enim posteà vel maximis vel minimis in rebus à me tentatum est, quid tam dextro consilio institutum, quod non infœlicissimè euenerit? O me omnium qui sunt, quique fuerunt, infortunatissimum. Egóne vnus ex vniuerso hominum numero, præposterus ille Polycrates extiti, cui omnia aduersarentur, cui nihil vnquam obtigerit optatum? Hic tu me, scio, veris, vt aiunt, bonis commemorandis, nimirum literis, & ingenio consolari incipies. Tolle mihi inanes istas consolationes, quæ ægritudinem meam exasperant etiam, tantum abest vt leniant. Odi iam ego meum hoc ingenium: odi literas, quib. si carerem, minus miser

Exclamatio.

Indicat fortunam Polycratis

essem, minus sentirem, minus angerer. Sed querelarum plus satis: *Tu cura vt rectè valeas, quando nos dij noluerunt.*

LAMENTATORIAE SYLVA.

Cic. epi. fa. Libro. V. epistola: Omnis amor tuus.

Si liber exisset, quando non tam interest, quo animo scribatur, quàm quo accipiatur, ne ea res ineptè mihi noceret, cum presertim adhuc stili pœnas dem: qua quidem in re, singulari sum fato. Nam cum mendum scripturæ litura tollatur, stultitia fama multetur, meus error exilio corrigitur, cui⁹ summa criminis est, quod armatus aduersario malè dixi. Rempu. lugebam quæ non solũ suis erga me, sed etiam meis erga se beneficijs erat mihi charior: & hoc tempore, quanquam me non ratio solum consolatur, quæ plurimum debet valere, sed etiam dies, quæ stultis quoque mederi solet, tamen doleo ita communem rem esse dilapsam, vt ne spes quidem melius aliquando fore relinquatur.

Cic. ad At. Lib. ix. epistola: Vel meo ipsius interitu.

Lib. xiiij. ad Terentiam plerumque.

Quantum dolorem acceperim, & quanto fructu sim priuatus, & forensi & domestico, Lucij fratris nostri morte, in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius, & moribus, homini accidere possunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi quoque id molestum sit, cum & meo dolore

moueas

moueare, & ipse omni virtute, officioque ornatissimum, tuiq; & sua sponte, & meo sermone amantem affinem, amicumq; amiseris.

Quod me ad vitam vocas, vnum efficis, vt à me manus abstineam. Alterum non potes, vt me non nostri consilij vtique pœniteat. Quid enim est, qđ me retineat, præsertim si ea spes non est, quę nos proficiscétes prosequebatur.

Premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quæ mihi me chariores semper fuerãt. Cura vt valeas.

Velim pro tuo in me amore, hanc inanem meam diligentiam, miserabilem potius, quàm ineptam putes.

Ita sunt res nostræ, vt in secundis, fluxæ: vt in aduersis, bonæ. In re familiari valdè sumus, vt scis, perturbati.

Amisimus mi Pomponi, non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam ciuitatis.

Ego verò, quem fugiam, habeo: quem sequar, non habeo.

Solicitum esse te, tum de tuis communibusque fortunis, tum maximè de me, ac dolore meo sentio: qui quidem dolor meus, non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam augetur omninò. Pro tua prudentia sentis, qua consolatione leuari maximè posim. Probas enim meum consilium, negasque mihi quicquam tali tempore potius fugiendum fuisse.

Qui

Qui ſit omnium rerum ſtatus noſter vides. Nihil eſt mali, quod non & ſuſtineam : & expectem. Quarum rerum eò grauior eſt dolor, quò culpa maior.

Omnia tamen ſunt fœliciora, quàm peccati dolor, qui & maximus eſt, & æternus. Cuius peccati, ſi ſocios eſſem habiturus ego, quos putaui, tamen eſſet ea conſolatio tenuis. Sed habet aliorum omniũ ratio exitum, mea nullum.

Quam ob rem, quoniam neq; conſilij tui, neque conſolationis cuiuſquam ſpes vlla mihi oſtenditur, non quæram hæc à te poſthac: tantum velim, ne priſtinum hoc officium intermittas. Scribas ad me quicquid veniet tibi in mentem, cum habebis cui des, & dum erit ad quem des, quod longum non erit.

Quid reſtat, niſi vt miſer fiam?

O rem perditam, ô facinus indignum, ô me infœlicem, quid hoc ſtatu vel deſperatius, vel fœdius? O me afflictum.

De prædio per calumniam erepto, grauiter angerer, niſi iam animus diuturna deſperatione ad nouum dolorem obduruiſſet.

Ita animus multis malis obſtupuit, vt ſenſu etiam moleſtiæ carere cœperit, quod ipſum eſt omnibus miſerijs miſerius.

Quid quæris? nihil me infortunatius. Nos tamen his etiam miſerijs, erecto animo, & minimè perturbato ſumus, honeſtumq;, & dignitatem noſtram magna cura tuemur.

Plura ſcribere non poſſum, ita ſum animo

per-

perculso,& deiecto.

Non faciam vt enumerem miserias omnes, in quas incidi propter summam iniuriam, & scelus, non tam inimicorum meorum, quàm inuidorum,ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum vocem.

Ego & sæpius ad te,& plura scriberem,nisi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tum maximè huius generis facultatem ademisset.

Itaq; quum meus me mœror quotidianus lacerat & conficit, tum verò hæc addita cura, vix mihi vitam reliquam facit.

Nec tam miserum quicquam est,quod non in fortunam nostram cadere videatur. Quare quando me afflictum & confectum luctu audies,existimato me stultitiæ meæ pœnam ferre grauius, quàm euenti, quod ei crediderim, quem esse nefarium non putaram.

Nos non inimici, sed inuidi perdiderunt. Nam quod me tam sæpe & vehementer obiurgas, & animo infirmo esse dicis, quæso ecquod tantum malum est,quod in mea calamitate non sit? Ecquis vnquam ex tam amplo statu, tam bona causa, tantis facultatibus, ingenij, consilij, gratiæ, tantis præsidijs bonorum omnium concidit? Possum obliuisci qui fuerim,non sentire qui sim? Quo caream honore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortunis,quo fratre? Quem ego vt nouum genus calamitatis attendas, quum pluris facerem, Lamētatio grauissima.

quàm

quàm me ipsum semper fecissem, vitaui ne viderem, ne aut illius luctum, squaloremq́; aspicerem: aut ne me, quẽ ille florentissimum reliquerat, perditũ illi, afflictumq́; offerrem. Mitto cętera intolerabilia, etenim fletu impedior.

Dies autem non modò non leuat luctum hunc, sed etiam auget. Nam cæteri dolores mitigantur vetustate, hic non potest, & sensu pręsentis miseriæ, & recordatione pręteritæ vitæ, non continuò augeri. Desiderio enim nõ mea solum, neque meos, sed me ipsum. Quid enim sum? Sed non faciam, vt aut tuum animum angam querelis, aut meis vulneribus sæpius manus adferam.

Magis opto, quàm spero, vt ægroto dum anima est, spes esse dicitur.

Non mediusfidius præ lachrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere.

Aut quis me non solum infœlicior, sed iam etiam turpior.

Lamentationis exemplum erit tota illa epistola lib. I. Iacturam grauissimam. Rursus lib. III. epist. tota. Modò nunciatus est. Rursus: Audio Valerium Martialem.

Lib. V. epist. Tristissimus hæc tibi. tota.

Lib. VIII. epist. Omnia mihi studia.

Mihi autem videtur acerba semper, & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quasi in diem viuunt, viuendi causas quotidiè finiunt: qui verò posteros cogitant, & memoriam sui operi-

operibus extendunt: his nulla mors non repentina est, vt quæ semper inchoatum aliquid abrumpat.

Triste illud, quòd Iulius Valens grauiter iacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius vtilitatibus æstimetur, cuius interest quam maturissimè inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Iulius Auitus decessit, dum ex questura redit: decessit autem in naui, procul à fratre amantissimo, procul à matre, à sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent, sed pertinuerunt, cum moreretur. Pertinet ad hos qui supersunt. Iam quidem in flore primo tantæ indolis iuuenis extinctus est, summa consecuturus, si virtutes eius maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat, quantum legit, quantum etiam scripsit, quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierũt? Sed quid ego indulgeo dolori, cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est? Finem epistolæ faciam, vt facere possim etiam lachrymis, quas epistola expressit.

Est enim quædam etiam dolendi voluptas, præsertim si in amici sinũ defleas, apud quem lachrymis tuis vel laus sit parata, vel venia.

Lib. oct. epist. Et gaudium mihi.

LAMENTATORIA MEA.

SI in malũ hoc fortunæ iniqtate incidissem, honestior esset plaga: nũc nostra culpa videmur accersisse, quod commodè vitari poterat.

Res

Res meæ in eum locum deductæ sunt, vt si velis officiosus esse, epitaphium pares tuo Lucilio.

DE GRATVLATORIA EPISTOLA.

Voluptatis Per gratulationem conduplicatio.

QVemadmodum in rebus afflictis, amici dolorem consolatione mitigamus, ita si quid accidit lętæ rei, voluptatem amici gratulatione conduplicamus. His modis omnibus exaggerabimus animi nostri voluptatē, quam ex amici successu cepimus, cuius omnia vel commoda, vel incommoda pro nostris ducamus: imò cuius rebus pro incredibili quadam erga illum beneuolentia, magis etiam commoueamur, quàm nostris ipsorum. Deinde dignitatem, aut si quid aliud obtigit, varijs rationibus attollemus: siue quod per se sit eximia: siue quod à multis frustrà ambita: siue quod vltrò non ambienti delata sit: siue quod bonorum iudicio contigerit, non cæco fauore fortunæ: siue quod eiusmodi principis fauore, qui non solet nisi spectatos magnis honoribus ornare: siue quod totum hoc, quicquid est boni, nulli ferat acceptum, nisi suæ ipsius industriæ, vt hinc nihil laudis sibi vindicare posit fortuna: siue quod præter spem obtigit: nam hæc solent esse gratiora. Mox vbi rem satis auxerimus, ostendemus tametsi sit amplissimum quod obtigit, tamen inferius esse meritis illius. Hunc tantum esse gradum ad maiora, si modo fortuna velit hominibus virtutibus respondere. Postremò loco benè ominabimur.

bimur, beneq; precabimur, vt quod obtigit, bonis auibus sit ipsi, amicis ac Reip. perpetuò faustum, ac fœlix. Est & obliqua gratulandi ratio, quando negamus nos amico gratulari honorem qui contigit, sed ipsi honori talem virum, qui tum demum videbitur splēdidus, ac magnificus, posteaquàm ei delatus est, qui suis virtutib. & ornamentis sit dignitati, quam suscepit, multum dignitatis allaturus. Quemadmodum enim magistratū obscurat, qui gerit indignus, ita illustrat vir omni decorū genere clarus aut illustris. Aut negabimus nos illi gratulaturos dignitatis accessionem, quam ille nec ambit, nec miratur, vtpotè vir prudēs, qui intelligat, quanto cū onere honor ille sit coniunctus: præterea modestus, qui nihil minus affectet, quàm populares glorias: sed tamen gaudere, quod illi seges ac materia data sit exercēdæ virtutis suæ, vt qui antehac semper voluerit prodesse q̃ plurimis, nunc etiam possit ob auctoritatis accessionem. Licebit vtramq; rationem adhibere, per occupationem, quum prius narrabimus: quid alij essent illi gratulaturi, nos non eadem gratulari, sed ea potius, quæ iam diximus in obliqua gratulatione dici solere. Frequenter hic incidit genus encomiasticum, veluti in his, quæ modo recensuimus: aliquando non incidit, veluti quum amico gratulamur, qui incolumis domum redijt ex itinere lōginquo, quum amico gratulamur filium natum, nisi fortè dicemus hoc Reipu. interesse, vt opti-

Elegans ratio.
Dissimile.

vt optimi quiq; viri,& probisſimæ quæq; matronæ,quàm maximè ſint fœcundæ, quod ex bonis ferè naſcantur boni. Porrò fœlicitatem ciuitatis non hinc peñdere, ſi quam plurimos habeat ciues,ſed ſi quàm optimos.

EXEMPLVM.

Incredibilem animo cepi lętitiam,quum te ſummo principum,collegijque conſenſu, miro populi applauſu præſulem creatum eſſe intelligo. Gaudeo aliquando eum honorem tibi vltrò delatum eſſe,quo tu te ſemper dignisſimum præſtitiſti. Nec tibi tantum gratulor, qui honore iſto(quanquam tuis moribus,tuę eruditoni debito)non multum delectaris,ſed multò magis patriæ gratulor, quæ talem ſit pontificem habitura, qualem antehac habuit nunquam. Gratulor tuis omnib9, quos quum ſemper morum innocentia decoraris,nunc etiam honoris claritate, & muneris auctoritate illuſtrabis. Gratulor mihi ipſi, te amplisſimis honoribus eſſe auctum,cuius omnes fortunas ſemper meas eſſe duxi.Sacerdotio quidẽ iſto, in vniuerſa Etruria,neq; honeſtius aliud,neq; magis opimum, neq; tuis rebus commodius, contingere poterat. Tu tibi qua es modeſtia, onus, haud honorem obiectum dices. At ego ſic exiſtimo, ſuperos & patriæ per te conſultum eſſe voluiſſe,& tibi virtutis materiam illuſtrandæ paratam. Quæ res precor vt primum tibi, deinde gregi tuo, denique & nobis omnibus vertat benè. Me totum quantus quantus

tus sum, ad tuum obsequium offero. Vale.

GRATVLATORIAE SYLVA.

Libro.ij.epist. Sera gratulatio. Eodem, epi. Primum tibi vt de. Cic.epi.fa.

Lib.iij.epist. Quasi diuinarem, tota.

Qua in re gratulor tibi ita vehementer, vt te quoque mihi gratulari, quam gratias agere malim: alterum nõ omninò desidero, alterum verè facere poteris.

Gratulor tibi mi Balbe, vereque gratulor. Nec sum tam stultus, vt te vsura falsi gaudij frui velim: deinde frangi repente, atq; ita cadere, vt nulla res te ad æquitatem animi postea possit extollere.

Sapienter hæc reliquisti, si consilio: fœliciter, si casu.

Gratulor tibi affinitatem viri, mediusfidius optimi.

Lib. decimoquin. epi. Te & pietatis in nos. Et plurimæ sequentes.

De Cicerone, quæ scribis, iucunda mihi sunt, velim sint prospera.

Etsi contentus eram, mi Dolobella, tua gloria, satisque ex ea magnam lætitiam, voluptatemq; capiebam, tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus.

Sum enim auidior, etiam quam satis est gloriæ, & tamen non alienum est à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni regi regum fuit ho-

nestum, aliquem in consilijs capiendis Nesto-rem habere: mihi verò gloriosum, te iuue-nem Cos. florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ.

Lib. iiij. epist. Magnam cepi voluptatem.

Lib. v. ep. Concesseram in municipiũ, tota.

Eodem, epi. Bene est mihi.

Lib. nono ep. Magna me solicitudine, tota.

Politianus Lib. primo: Explicare non possum.

GRATVLATIO MEA.

Lucium tibi generũ obtigisse, maiorem in modum gaudeo, speroque & opto, istam con-iunctionẽ tibi & voluptati, & ornamẽto fore.

Neq; nobis præsul optatior, neq; tibi mu-nus magis optandum potuit obtingere.

Nuncius neque optatior, neque iucundior adferri potuit, quam qui nuper est de noua dignitate tua allatus.

Ex tuis literis, quibus te consulem declara-tum significas, tantum cœpi voluptatis, quan-tum te semper amaui.

O factum bene, rem voluptariam nuncias, pulchrè nuncias, præ gaudio vix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias.

Literæ tuæ suauissimę, quibus te nouis ho-noribus ornatum nuncias, tanta me lætitia im pleuerũt, vt prorsus dubitem, cui potissimum gratulari debeam: tibíne cui tãta dignitas nec petenti, nec cogitanti contigerit: an patriæ, quæ tamen sit præsulem habitura; an princi-

pi, qui talem consiliarium: an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector.

Scio te istiusmodi ornamenta nec desiderasse, nec delectari, & ita prorsus existimare, onus, non honorem tibi iniectum. At tanto es isto honore dignior, quo delectaris minus, eoq; magis virtuti tuæ gratulor.

Natum tibi bellum puerum, vxore salua vehementer gaudeo.

Quòd ex itinere difficillimo, & diuturna peregrinatione patriæ sis redditus incolumis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex sententia tua euenisse, incredibile dictu quantum læter.

Caue putes teipsum ex ista tua fortuna, plus cepisse voluptatis, quàm ego ex tuis literis ceperim, quæ me de noua dignitate tua certiorem fecerunt.

Quòd nouis honoribus sis auctus,	maiorē in modū gaudeo.
Quòd magistratum assequutus,	
Quòd legatio tā splēdida delata,	
Quòd doctoris titulo ornatus,	
Familiā tibi fœliciter domi crescere,	

Hæreditatem amplissimam obuenisse volupe est: te tam certis, tam charis amicis orbatum nonnihil doleo.

Ego abfuisse te tam diu à nobis & doleo, quod carui fructu iucundissimæ cōsuetudinis tuæ: & lætor, quòd absens omnia cum maxima dignitate esse assequutus, quodq; in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna respōdet.

Gratulor, quod qui semper episcopus fuisti, nunc etiam videberis.

RESPONSIO AD GRATVLATIONEM.

GRatulatio tua &si mihi ꝓbatissima, quod ab optimo sit animo, tamen hoc mihi multò iucundius est, & gratius, quòd in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui verè meæ saluti fauerent, te cupidissimum mei, singularemq; mihi beneuolentiam præstitisse cognoui.

RESPONSIO MEA.

O Diem lætum, non tibi solum, sed tuis etiam omnibus candidissimo notandum calculo.

Si quid esset in rebus meis vnione vel candidius, vel preciosius, hac nota signarem eum diem, quo mihi nunciatũ est, te nobis è periculosissimo bello redisse, nõ solum incolumem, verumetiam victorem, & quidem cum laude.

O diem terq; quaterque lætum, nec vnico margarito mihi signandum.

Precor superos, vt hoc gaudium, quod vobis omnibus largiti sunt, perpetuũ esse velint.

Si casu te contulisti in aulam, gratulor fortunæ tuę: sin iudicio, magis etiam gratulor tuę sapientiæ.

DE IOCOSA EPISTOLA.

IN vnoquoque epistolarum genere, quoties res patitur, iocum admiscere debem⁹. Quo in genere & Ciceronem plurimum valuisse, & Ioannem Campanum ferè immodicum, ac

solutum esse videmus, sæpè proximum scurrilitati. Argutius iocatur Ausonius. Cuiusmodi verò debeat esse iocus, Cicero in libris de oratore, & Quintilianus capite de risu monstrauit. Exempla suppeditabit Macrobi⁹, & Athenæus. Primum illud curandum, vt tempestiuus sit iocus, vt liberalis, vt decori meminerit. Qui si aptè adhibebitur, plus sæpenumero habet momenti, quàm oratio quamlibet seria. Sed cauendum erit, ne quando nobis eueniat quod Asino Aesopico catelli lusus infœliciter æmulato.

Cuiusmodi debeat esse iocus.

IOCOSAE SYLVA.

Lib. sept. epist. In omnibus meis.

Nam de Cornelio nihil audeo dicere, cuius tu periculo stultus es, quando te ab eo sapere didicisse profiteris, quin tu vrges istam occasionem, & facultatem qua melior nunquam reperietur.

Lib. sept. epi. Legi tuas literas.

Eodem epi. Nisi ante Roma. proxima: Mirabar quid esset. Ac cæteræ pleræque ad Trebatium.

Lib. ix. episto. Num tu homo ridiculus es? Et aliquot sequentes ad eundem. Eodem, ep. Accubueram.

Tui desiderium, spe tuorum commodorum consolor.

Nos planè diuites sumus, sed ne erres, Stoico more, qui omnes diuites putant, qui cœlo & terra frui possunt.

Libro.i.epist.Næ tu homo es. Item proxima:Pici.

Lib.quint.epist.Ita respondebo.Item epi. Si tu edentulus.

Lib.sept. Breues aliquot epistolæ sunt,partim iocosæ,partim argutæ. Quin & Ausonius multus est in iocando,nec minus Guilhelmus Budæus,Gallus & hic.

CONCILIATORIA.

Genus conciliatoriũ.

EST genus epistolarum non dissimile commendatorio, quod nobis visum est appellare conciliatorium, Nam vt commendatione conciliamus alijs fauorem , ac beneuolentiam apud amicos, ita quum studemus nobis conciliare viros , quibuscunq antè hac nulla intercessit notitia,aut amicitia,quodammodo nosmet ipsos commendamus. Hoc argumentum frequens est inter eruditos , dum aliquoties totis regionibus disiuncti, tamen mutuis epistolis sese prouocãt ad sodalitatem literariam, ac fœdera musarum . Et nescio quo modo vix vnquam abest hic lenocinium assentationis, à quo tamen nec sanctimonia probatos viros vidèmus abhorruisse. Illud erit obseruandum , vt ita laudemus eum cuius ambimus amicitiã, ne vel adulari,vel fingere, vel insidiari,vel nostrum negotium agere videamur . Rursus ita laudemus nos ipsos , vt ne nobis ad arrogantiam pro beneuolentia conciliemus odiũ.Dicemus similitudinem esse conciliatricem amicitiæ,Nos illius eximijs dotibus ad amandum

inflam-

inflammatos, quas partim celebri fama, partim ex prædicatione laudatiſsimorum hominum, partim ex ipſius libris cognouerim. Nos tametſi multum abſimus ab illius virtutibus, tamen ſemper huc annixos, vt quod in illo ſuſpicimus aſſequeremur, & aliorum iudicio aliquo vſque progreſſos eſſe. Suſpicionem aſſentationis ſubinde deprecabimur. Obteſtabimur illius modeſtiam, vt amori noſtro ignoſcat, cui temperare non poſſumus: etiam nō ignari, quantopere vir omnia de ſuperior, prædicatione ſuarum virtutum offendatur. In nobis rem attenuabimus, animum, ſtudium, amorem optimarum rerum exaggerabimus. Orabimus, vt nos in ſuorum numerum aſſcribat. Pollicebimur, nos tametſi nouos amicos, nulli veterum ceſſuros, ſtudio certè ac fide, quantumuis reliquis in rebus impares. Nos ipſos, opes noſtras, & quicquid opera noſtra præſtari poterit, totum illi deferemus, amicos etiam communes pollicebimur. Poterat hoc genus amatorio ſubijci, quo quidem loco nō nihil àttigimus. Nonnunquam & alios inuicem conciliamus, ac tum quidem hoc intereſit inter commendationem, & cōciliationem, quòd qui commendat, petit nonnihil: qui conciliat, nihil petit officij, ſed tantum conglutinat amicitiam. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ perſonæ. Syluam modò ſubijciemus, nam & in deſcriptione nonnihil hac de re meminimus. Cōmendo. Cōmitto.

Cic. epi. fa. Mihi quidē humanitas tua, vel summa potius sapientia, non iucunda solum, sed etiam admirabilis visa est. Virum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum liberalitate deuinctum, nonnihil suspicantem, propter aliquorum opinionem cupiditatis suæ, te ab se abalienatum illa epistola retinuisti.

Plinius. Sed nimirum, quę sunt in manu hominum, & mihi, & multis contigerunt. Illud verò, vt adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi à dijs potest.

Ego verò Rufum nostrum laudo, nō quia tu vt ita facerem, petisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adiecit: iudicaui tamen. Neque enim soli iudicant, qui malignè legunt.

Cicero. Lib. i. episto. cuius initium Si quando vrbs nostra, Laus hominis.

Eodem, epist. Amabam Pompeium.

Lib. ij. epist. Post aliquot annos.

Eodem, epist. Magna Isæum fama.

Lib. iij. epist. Nescio an vllum iucundius:

Eodē li. ep. Annotasse videor: Laus poëtæ.

Lib. vj. epist. Sum ex his.

Lib. nono epist. Vnicè probo:

Lib. i. epi. Mirum est: Laus vitæ rusticanæ:

Lib. ij. ep. Assem para: Vituperatio personæ

Lib. i. epist. Tanti mihi sunt.

Politia. Lib. iij. epist. Et si magnum te.

Eodem

Eodem: O decus Italiæ. Laus puellæ.

Lib.iiij. epistola: Scribis Amarianum. Laus concionatoris.

Lib.xij.epi. Quam vellem. Laus pueri.

RESPONSIO AD LAVDEM.

Libro decimoquin.ep. Lætus sum laudari. Cic.epi.fa.

Si laudatus à te, laudare te cœpero, vereor ne nō tam proferre iudiciū meum, quàm referre gratiam videar. Omnia scripta tua pulcherrima existimo, maximè tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc vna eademque de causa. Nam & tu quę de amicis optimè scribis, & ego quæ de me, vt optima lego. Plinius.

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem timerem, ne arrogans esset ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tantò laudabiliora visa, quantò iucundiora: tantò iucundiora, quantò laudabiliora erant.

Lib.i.episto. Quod proximis lite. Item epi. Quod ex sequundis rebus. Item epist. Lucretium Petreio. Politianus

Lib. ij. epistola: Legit epistolam. Rursum: Non tu munus.

Eodem, epist. In epistola quadam.

Lib.iij.epi. Etsi video. Eodem, epist. En ad te reuertitur. Rursum epist. Misit ad me. Eodem, epist. Vtinam quas.

Lib.iiij.epist. Ignosce occupationibus.

Lib.quint.episto. In calce. Lib.sept.episto. Legit epistolam.

Eodem,

Eodem, epistola: Honorifica mentio. Item proxima

RESPONSIO AD LAVDEM MEA.

Laudes istas quas affatim in me congeris, sic equidem interpretor, quasi nō me depingere volueris qualis sum, sed optimum exemplar præscribere, qualis esse debeam.

Hoc effecit ista tua tam magnifica laudatio, vt iam mihi minus incipiam placere, qui planè videam, quantum absim ab ista perfectæ virtutis imagine.

Dum istam imaginem pingeres, non à me, sed abs teipso sumebas exemplum.

Sentio quid agas, falsis istis laudib' nostram ignauiam extimulare voluisti.

Aut planè falleris, aut nobis blanditur tua laudatio. Sed blandiatur sanè, dummodo mihi mea studia commendet. Nec enim alio consilio te blandiri scio.

Ideo summa tribuis, non ꝙ ea sim assequutus, sed quod huc me summis virib. velis eniti.

Hoc agis laudando, vt aliquando videar laudandus. Ipse summis ac maximis virtutibus abundet oportet, qui in alijs paucas ac mediocres sic amat.

Cic.epi.fa. Quòd in laudando me plus quàm immodica benignitate es vsus, non ignoscerem, nisi iam olim ex Homerica lege, poëtis mentiri liceret. Ait enim πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί.

Non est mihi cornea fibra, quemadmodum ait Persius: nec apud me sanè incredibile est

esse

esse verum, quod scripsit Xenophon, ἥδιςον ἄσμα ἔπαινον εἶναι, vtiq; si promerear. Nunc nihil aliud quàm ridere me puto. Est hoc ferè solenne inter eruditos, vt sese mutuis laudibus quasi scabant. Nec in totum damnandas arbitror has assentatiunculas, quibus alitur beneuolentia, & excitantur studia.

OFFICIOSA.

NEc infrequens est & illud epistolarum genus, quo amicis, etiam si nihil petant, operam nostram vltrò offerimus, propterea quod sunt quos pudet rogare, quum egeant amicorum subsidio. Hos oportet vltrò delato officio ad postulandam operam amici prouocare, & ea causa genus hoc officiosum vocare placuit. Officiosa epistola quid sit.

OFFICIOSAE SYLVA.

EGo omni officio, vel potius pietate erga te, cæteris satisfacio omnibus, mihi ipsi nunquam satisfacio. Tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum, vt quoniam tu nisi perfecta re de me nõ conquieuisti: ego quia non idem in tua causa efficio, vitam mihi esse acerbam putem. Cic. epi. fa.

Nostram fidem oes, & amorem tui absentis, præsentes tui cognoscent. Si esset in his fides, in quibus esse debebat, nihil laboraremus.

De cæteris rebus quicquid erit actum, scribam ad te, & vt quam rectissimè agantur omnia, mea cura & opera, diligentia, gratia prouidebo.

Ego

Ego neq; de meo ſtudio, neq; de nonnullorum animo mihi ſcribẽdum arbitror. Quid enim aut me oſtentem, qui ſi vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum in me meritorum aſſequutus: aut de aliorum iniurijs querar, quod ſine ſummo dolore facere non poſſum? Ego tibi in hac præſertim imbecillitate magiſtratuũ præſtare nihil poſſum: at ea excepta, poſſum confirmare, te & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio amplitudinem tuam retenturum.

De Alexandrina re, cauſaque regia, tantum habeo polliceri, me tibi abſenti, tuisque præſentibus cumulatè ſatisfacturum.

A nobis agentur omnia diligenter, vt neque, ſi quid obtineri poterit, non contendamus, nec, ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe videamur.

A me nullum tempus prætermittitur, de tuis rebus & agendi & cogitandi, vtorque ad omnia Qu. Selicio. Neq; enim prudentiorem quemquam ex tuis, neq; fide maiore eſſe iudico, neque amantiorem tui.

A me omnia ſumma in te ſtudia, officiaque expecta. Non fallam opinionem tuam.

Tu velim tibi ita perſuadeas, nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior ſit, quàm meæ res omnes: idque cum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum, re quidem ipſa, ideo mihi non ſatisfacio, quod nullam partem tuorũ meritorum

rum, non modò referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia, conſequi poſſum.

Cætera quæ ad te pertinebunt, cum, etiam plus contenderimus, quàm poſſumus, minus tamen faciemus quàm debemus.

Omnia volo à me & poſtules, & expectes, vincam meis officijs cogitationes tuas.

In hoc toto genere plura faciam, quàm ſcribere audeo. Cætera, quæ tibi à multis prompta eſſe certò ſcio, à me ſunt paratiſsima. Nihil in re familiari mea eſt, quod ego malim meum eſſe, quàm tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc ſcribo parcius, quod te id quod ipſe confido, ſperare malo, te eſſe vſurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſsime omnia, diligentiſsimeque curabo, tuorumque triſtiſsimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſeruabo.

De mea autem in te voluntate, ſic velim iudices, me quibuſcunque rebus opus eſſe intelligam, quanquam videam, quis ſim hoc tempore, & quid poſsim opera tamen & conſilio, ſtudio quidem certè rei, famæ, ſaluti tuæ præſto futurum.

Quamobrem tu, quantum tuo iudicio tribuendum nobis eſſe putes, ſtatues ipſe: &, vt ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego verò tibi profiteor, atque polliceor eximium & ſingulare meum ſtudium, in omni genere officij, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet, in quo etiam ſi multi mecum contendunt, tamen

tamen cum reliquis omnibus, tum crassis tuis iudicibus, omnes facilè superabo.

Quamobrem velim ita & ipse ad me scribas de omnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, vt ad hominem amicissimum: & tuis præcipias, vt opera, consilio, auctoritate, gratia mea sic vtantur in omnibus, publicis, priuatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitum, clientum, tuorum negocijs, vt quoad eius fieri possit, præsentiæ tuæ desiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei velim scribas, vt nullam rem neq; tam magnam, neque tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia quę in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi, & honesta videbuntur.

Tu si quid ad me fortè scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere.

Quotiescunque filium tuum video (video autem ferè quotidiè) polliceor ei studium quidem meum, & operam sine vlla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut tēporis, gratiam autem atq; auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quantumq; possim.

Lib. vj. episto. Vereor ne desideres: multos habet locos consolatorios.

Singula persequi nō est necesse: vniuersum studium & beneuolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidq; agatur, certior fieri volo.

De me autem sic velim iudices, quantu ego possim me tibi, saluti tuæ, liberisque tuis summo cum studio præsto semper futurum.

Ego quid possim, nescio, vel potius me parum posse sentio. Illud tamen tibi polliceor, me quæcunq; saluti, dignitatiq; tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse factur ũ quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti. Hanc meam voluntatem, ad matrem tuam optimam fœminam, tuiq; amantissimam detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam, vt te velle intellexero. Sin tu minimè scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi vtilia esse arbitrabor, summo studio, diligenterque curabo.

Interim velim sic tibi persuadeas, mihi cum Reipu. quam semper habui charissimam, tum amoris nostri causa, maximè curæ esse tuam dignitatem. Da operam vt valeas.

Sed ego tuis neque desum, neq; deero, qui siue ad me referunt, siue non, mea tibi tamen beneuolentia, fidesq; præstabitur.

Iniuriam enim fieri putabam, quũ rogabar.

Quæ ad me de tuis rebus domestis scribis, quæq; mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, vt me nolim admoneri.

Illud profecto cognosces, mihi te neque chariorem, neq; iucundiorem esse quẽquam.

Perficiam profectò, vt longi temporis vsuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine, gratia, & charitate, & officiorum meorum magnitudine sarciam.

Persi-

Cic. ad At. Cōsolatio. Perficiam profectò, vt neque Resp. cuius in me animum neque tu amici desideres.

Sed hæc fors viderit, ea, quæ talibus in rebus plus quam ratio potest. Nos autem id videamus, quod in nobis esse debet, vt quicquid acciderit, fortiter & sapienter feramus & accidisse hominibus meminerimus: nosq́; cum multum literæ, tum non minimum idus quoque Martiæ consolentur.

Ego quæ te velle, quæq́ue ad te pertinere arbitrabor, semper sine vlla dubitatione summo studio faciam. Hoc velim tibi penitus persuadeas.

Ego quæ te velle, quæq́ue ad te pertinere arbitrabor, studiose, diligenterq́ue curabo. Da operam vt valeas.

Nec verò vlla res erit vnquā, in qua ego nō vel vitæ periculo ea dicam, eaq́ue faciam, quæ te velle, quæq́ue ad te pertinere arbitrabor.

Politianus Lib. iij. Deprehenderunt me.

Lib. x. Quanquam nec fortuna.

Plinius. Non me hercle tā mea sunt, quæ mea sunt, quàm quæ tua. Hoc tamē differunt, quòd solicitius, & intētius tui me, quàm mei excipiūt. Idem fortasse eueniet tibi, si quando in nostra diuerteris, quod velim facias. Primum, vt perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, vt mei expergiscantur aliquando, qui me securè ac prope negligenter expectant.

Plinius. Libro. VI. Calestrium Tironem familiarissimum.

Nihil est quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea causa. Proinde nimiam istam verecundiam pone, teq; quid velis, consule: illi tam iucundũ, quod ego, quàm mihi quod tu iubes. Plinius

OFFICIOSA EP. MEA.

NIhil mihi magis in votis est, quam vt primum abs te ipso, deinde à cęteris omnibus quàm gratissimus esse cognoscar. Sed eiusmodi sunt tempora, vt & tuis in me meritis, & meo in te animo, satisfacere velim magis q̃ possim.

Me incolumi, nullam accipies iniuriam: & si mauis me verbis Homericis tibi meum patrocinium polliceri:

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο, Homer.
Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

Pollio videtur in te offensior. Hoc quanti æstimes vbi cognoro, tum eadem opera sciero quid mihi sit elaborandum.

Cæteri solent operã polliceri in licitis & honestis, & in his quæ præstare possint. Ego verò tibi omnem meam in omni re sine exceptione polliceor, qua possis tuo arbitratu vel vti, vel abuti. In his quæ perfici non poterunt, tamen efficiam, vt intelligas nec studium, nec fidem vsquam defuisse.

Si officiosum est, vltrò polliceri opem, aut operà, multò officiosius est, vltro mittere pecuniam. Huius argumenti, tametsi rari, exemplum reperies apud Plinium libr. VI. epistola: Quamuis & ipse. Plinius

Sum quidem ſtudiorum laboribus ita diſtri-ctus, vt nemo magis, ſed mihi nihil erat in ſtu-dijs tam cordi, quod non poſtpoſiturus ſim, ſi tali amico præſtandum erit officium.

Non omnibus dormio, ita non omnibus va-co. Tibi nunquam non ero ocioſus, ſi quid per me fieri voles.

Adagium

Non æquum arbitror, vt literarum prętextu me excuſem amico, quum hoc ipſum me doce-ant literæ, non eſſe deferendum amicitiæ offi-cium, quo nihil oportet nobis eſſe antiquius, aut religioſius.

Hoc vnum tibi etiam atq; etiam perſuadeas velim, nihil exiſtere poſſe tam durum, tam peri culoſum, quod non ſim tua cauſa libenter eti-am ſubiturus.

Nihil erit tam arduum, tam aſperum, quod non ſit iucundum futurum tua cauſa.

Opes quas tibi pollicear, nec mihi adſunt, nec tibi deſunt.

Hoc corpuſculum, hunc animum tibi totum quantus eſt deuoueo.

Hoc tibi ſpondeo mi Lucilli, neq; animum, neque diligentiam mihi defuturum.

Nec animo, nec ſtudio, nec beneuolentia, nec patientia cuiuſquam pro vobis cedam.

DISPVTATORIAE GENVS.

Diſputatorium epiſt. ge. quid.

EST epiſtolarum genus non infrequens, in-ter eruditos, quo ſtudiorum ſuorum inter ſe agunt commercia, quum aut ſciſcitantur de re quapiam, aut reſpõdent ſciſcitanti: aut ſi qua

de re parum conuenit disputant. Huius generis, quoniam varium est, certa ratio reddi non potest. Tantum exempla quædam indicabo.

DISPVTATORIAE SYLVA. Cic.epi. fa.

Lib.vii.epistola: Illusceras heri inter

Lib.ix.epistola. Amo verecundiam.

Lib.i.epist. cuius initium est: Frequens mihi disputatio.tota. Plinius

Lib.iiij.epistola. Attuli tibi.

Lib.i.epistola. Ostendet plenum.

Lib.ij.epistola. Dictata illa tua. Politianus.

Lib.iij.epistola. Irasceris obtrectatoribus.

Lib.v.epistola. Et tu mihi.

Lib.ix.epistola. Ego quidem mi Hermolae. Item proxima.

Lib.xij.epistola. Quantopere me semper.

LIBRI DE RATIONE CONSCRIBENDI EPISTOLAS FINIS.

RERVM MAXIME IN OPERE D. Erasm. Roter. de conscribendis epist. contentarum Index.

Abruptū epist. initiū 61
Ab amore, odio, misē-ratione 61
Ab æmulatione 64
Ab expectatione du. 64
Ab inimicorū expectatione (64
Actuarius 41
Adoptiua nomina 42 & 45
Adolescentiū epitheta 45
A disparatis 102
Adhortatio ad iuris studiū (85
Ad absentē epist. 184
Ad præpositio an semp red-dat tempus incertum 49
Ad gratiarū actionē res. 19
Affectatio vitāda in epist. 11
Affectus quid 96
Affectio quid 9
Agendi gratias sylua 191
Agnomen quid sit 37
Agrorum descriptio 168
A iudicatis 101
Aliud consolationis exem-plum 127
A loco & causa 102
Alter mod' extenuandi ma. 121
A miseratiōe & aduers...io-rū persona quomodo ...a-ptanda beneuolentia 60
Amplificatio 71
Amplificatio p rat...a. 171
Amato... ...ola 163
Amatoriæ sylua 167
Animus quid secundū Pla-tonem 70
ἀντύπατος 41
αὐτοκράτωρ 41

B.
Barbaræ loquēdi formulæ 7
Baro quis dicatur 40
Beatus quis sit 46
Breuitas ep. quō cōstabit 10
Beneuolētiæ parādæ ratio 58
Bonorū præceptorū laus 156

C
Causæ diuisio duplex 96
Caduceatores qui sint 40
Cicero cū Roscio certare 29
Circunstantiæ exaggerandi beneficii 189
Circunstātiæ rationū sex 95
Clementia quid 87
Compositio 8
Corpus qd ex sentē. Pla. 70
Cognomen quid sit 37
Cognatorum epith. & affi-nium 43
Collaudatoria epistola 128
Collaudationis finitio 128
Cōmendationes solēnes 61
Complexio 88
Cōplexio ex contrarijs 88
Complexio falsa 84
Consuetudo quæ sit 85
Continentia quæ sit 87
Cōfutatio enu...tiōis 89
Consilii finitio 96
Collectio quid 91
Coniugii lex sancta 107
Coniugiū in gēmis 108
Coitus cœli & lunæ 108
Consolatoria epistola 120
Consolatoriæ sylua 136
Consolatio familiaris cum obiurgatione 137

Con

Consolatio iocosa & familiaris 137
Cōmendatitia epistola 146
Commendatio à re 147
Commēdatio à persona 147
Cōmēdatio preceptoris 154
Criminatoria epistola 169
Cuiusmodi debeat esse nūntiatio 186
Cum de tempore dubitatur quomodo scribendū 49
Cur nomen loci subdimus statim post vale. 48
Cui cōpetat no. Opt. Ma. 43

D.

De emendando ea quę pueri reddunt 26
De cōsuetudine vnū multitudinis numero cōpellā. 31
De trāsfigurādis epithet. 44
De contrariis exemplis 65
De inæqualitate exemplorum 66
De varietate & ordine exē. 67.
De fabulosis exemplis 68
De leniēda exhortatiōe 70
De amplificatione 71 (74
De figuris ad grauitatē fac.
De genere dehortatorio 77
Dehortatio à gloria pet. 81
De epistola suasoria. 85
De falsa complexioue 88
De exornāda ꝑpositione 9
De rationū inuentione 95
Demōstratiui ge. epist. 167

E.

Etymologia quid sit 110
Enthymema siue expoli. 99
Enarratio exemplorū Romanorum 125
Epistolam accommodandā ingeniis hominum 9
Epenthymema quid 99
Epist. cōsolatoria exilij 122
Epistola inuectiua 180
Exercitatio quid sit 11
Exhortatoria epistola 61
Exhortatio à laude 62
Exemplū epist. cohor. 74
Exemplū epist. suasorię 104
Exēplū petitionis obli. 140
Exēplū epist. monitoriæ 155
Exēp. epi. de vita aulica 158
Exemplū episto. habens admixtā obiurgationē 160
Exem. epi. mandatoriæ 188
Expostulatoria epistola 172
Expostulatoriæ sylua 173
Epistolæ collaudatoriæ patris ad filium 189
Epistola quomodo differat à volumine 5
Epistola collaudatoria domini ad seruum 189
Exem. purgatoriæ epist. 175
Excusatio ep. nō scriptę 176
Excusatio ꝓlixioris epi. 177
Exprobratoria epist. 178
Exprobratoriæ sylua 180
Extra ordin. epist. genus 188

F.

Fabulosa exempla 125
Fabula de Philippo Macedonum rege. 167
Facile quid dicatur 103
Fabula de gigantibus & ei' applicatio ad matri. 108
Fabula Icari & Phaëton. 85
Fabula Athlātis & Herc. 83
Facta casus & rationes quomodo consideranda 90

Fi-

Fidentia quæ sit 87
Fluminis aut lacus descri. 168
Formulæ quibus vtimur post vale 47
Fortitudo quid sit 83
G.
Genus quid sit 100
Genus dissuasorium 118
Græca officiorum noīa 41
Græcus salutandi mos 36
Grauitas epistolæ 5
Grauitas quid sit, quidúe efficiat 71
Grauitas duplex est 72
Gratiarũ actionis exem. 190
H.
Habitus epistolæ 8
Habitus quid cóplectatur 96
Honestum quid 80
Homo primũ códitus mox vxori iunctus est 105
I.
Illaborata epistola 5
Inuectio in præceptoré. 27
Intelligentia quid sit 86
Inductio quid sit 92
Infames materias nonnunquam etiam pueris proponendas esse 117
Inuectiuæ epist. sylua 181
Iucundũ quod dicatur 97
L.
Laus coniugii à minore 108
Laus coniugii à natura 108
Laus cõiugii apud Hebræos & Persas 109
Laus coniugii à præmiis 106
Laudabile quod dicatur 87
Lamentoriæ sylua 194
Lex Iulia de matrimon. 106
Lex quid sit 87
Lex cõiugii in lege Mos. 111
Locos communes adducendos in epist. esse 18
Loci describendi exépla 167
Locus quid sit 96
Locutiones barbaras vitandas 45
M.
Mandatoria epist. 187
Matrimonii laus & cõfir. 105
Magistratuũ ciuiliũ epit. 43
Matronarum epitheta 45
Mandare qũo differat à petere 171.175
Mẽsis & dies qũo post Vale asscribenda sunt 48
Mors animæ quæ sit 20
Modus quis dicatur 97
Monitoria epistola 154
Modus repetẽdæ lectionis 157
Mores in aula obseruãdi 147
Mixtæ epistolæ exemplũ 50
Mimi dictum 128
N.
Natura quid sit 86.95
Natura ignis 21
Naturę lex 101
Neotericorum dicendi formulæ vale 47
Neotericorum salutandi formulæ 41
Nouæ salutandi formulæ 41
Nomen 95
Non addendam præpositionem in cognomentis 37
Notarius quis dicatur 41
Nunciatoriæ sylua 186
O.
Obseruantia quid sit 87
Ordo epistolaris 4
Officiorum nomina 41

Om-

Officium boni oratoris 44
Officium quid sit 86
Oppositio quid sit 90

P.

Palmæ arboris natura 77
Pactum 87
Par 87
Partes ratiocinationis perfectissimæ 93
Perspicuitas epistolæ 6
Peculiaris epistolæ chara. 10
Personæ mutatio puersa. 33
Persona est duplex 95
Petitoria epistola 139
Petitoria parū honesta 141
Petitionis exemplum 141
Post diluuium renouata matrimonii lex 105
Propositionū excogitatio 19
Prænomen quid sit 37
Principum literæ 39
Principum epitheta 43
Professorū literarū epit. 43
Prudentia quid sit 86
Prouidentia quid 86
Propositio quid 91
Proprium quid 90
Purgatoriæ sylua 175
Publicum tempus post vale addendum 48

Q.

Quarta ratio tractādi argumentum 45
Quādo ediscēda sit lectio 158
Quæ epitheta cōueniant ecclesiasticis dignitatib9 42
Quæ consider...
quaq; prop...
Quis epistolæ
Qui in episto...
Quid post v...
Quibus respondendum exhortatori 85
Quibus partibus constet epistola suasoria 86
Qui ludi deceant stud. 156
Quomodo exercenda iuuentus in epistolis 13
Quomodo proponenda materia 17
Qūo per aliū salutandū 42
Qūo receptum sit pōtificem salutare Card, &c. 45
Quomodo dicēdum vale 46
Qūo scribendum regi, tyran aut alioqui potenti 154
Quibus & quomodo agēdæ gratiæ 189
Quorū auctorum exemplis potissimum vtendum 154
Quorū auctorū epist. conducant ad vitę formam 154

R.

Ratio amplificandi per congeriem 73
Ratiocinationis finitio 8, 93
Reges salutandi mos 45
Recentiorū de addēdo tempore in epist. cōsuetudo 48
Refutatio incommodorum matrimonii 114
Responsio ad petitionē 146
Responsio ad commendationem 151

S.

Salu... pluratiuè nō reperi apud idoneos auctores 42

quot formulæ 40
Simplex conclusio 59
Studẽdi mod⁹ vtilissim⁹ 157
Superitio epithetorũ 45

T.

Taxatio obtrectatorum 146
Tertia ratio tractandi argumentum 21
Temp⁹ priuatum quomodo asscribendum 48
Thema cũ circũstantiis 118
Transitiunculę vnde petendæ 49
Tres amplificandi modi 71
Tutum quod 97

V.

Valedicendi formulæ 48
Veterum consuetudo in salutando 36
Victus distributio 9[illegible]
Violatio quid sit 90
Vindicatio 86
Virtus 56
Vitandam adulationem in titulis 38
Volumen 5
Vossissatores 31
Vrbis & ędificii descr'p. 67
Vtile quid sit 87
Vnde dicat schola & lud⁹ 27
Vnde translata consuetudo vt epist. à salutatione auspicemur 36
Vnde fluat comprehẽsio 92

TABVLAE FINIS.

ANTVERPIAE,
Ex Officina Ioannis Loëi. Anno
M. D. LXIIII.

00042667

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018